

ЛЮБОВ'Ю СЛУЖІТЬ ОДИН ОДНОМУ

*Посібник
з організації соціального служіння
у громадах*

Львів • 2024

УДК 364. 3:271. 4-725-735(477)

М 39

МБФ Карітас України. **Любов'ю служить один одному.**
Посібник з організації соціального служіння у громадах. –
Львів: Логос, 2024. – 376 с. Іл.

Посібник «Любов'ю служить один одному» призначений для допомоги в організації соціального служіння у громадах УГКЦ.

Цей посібник є методичною допомогою душпастирям та лідерам парафіяльних спільнот, які, відповідно до затвердженої Синодом єпископів Стратегії розвитку соціального служіння УГКЦ, прагнуть заснувати або реорганізувати соціальне служіння у громадах – парафіяльні Карітаси. Посібник полегшить їхню роботу, надавши чіткі вказівки щодо різноманітних освітніх і формаційних зустрічей з парафіяльними спільнотами.

Видання здійснено
за підтримки благодійних організацій

© МБФ Карітас України, 2024

© Видавництво «Логос», 2024

ЗМІСТ

<i>Владика Василій (ТУЧАПЕЦЬ). Вступ</i>	<i>5</i>
<i>Структура посібника</i>	<i>8</i>

Розділ 1

БОГОСЛОВСЬКІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

1. 1. Служіння ближньому у Святому Письмі	13
1. 2. Служіння любові (Карітас) як місія Церкви.....	42
1. 3. Церква й суспільне життя	52
1. 4. Соціальне служіння УГКЦ.....	68

Розділ 2

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ. ПАРАФІЯЛЬНИЙ КАРІТАС

2. 1. Суть соціального служіння у парафії. Функції парафіяльного Карітасу	75
2. 2. Виявлення і аналіз потреб у громаді	88
2. 3. Виховна роль	102
2. 4. Соціальне служіння	109
2. 5. Кооперація, координація та співпраця	118

Розділ 3

ВОЛОНТЕРСЬКЕ СЛУЖІННЯ

3. 1. Християнські волонтери.....	133
3. 2. Координація волонтерського служіння.....	145
3. 3. Практичний приклад роботи парафіяльного Карітасу за участі волонтерів	162

Розділ 4

БАЗОВІ НАВИЧКИ

4. 1. Організація зустрічей.....	173
4. 2. Згуртування колективу і командна робота.....	185
4. 3. Розробка проєктів і пропозицій	197
4. 4. Адвокація	212
4. 5. Варіанти тренінгів	232
4. 6. Ви як тренер.....	234
Термінологічний словничок	238

Розділ 5

ДОДАТКИ

«Будьте милосердні». З молитовника волонтера.....	241
Молитовні зустрічі волонтерів соціального служіння	243
Витяги з енцикліки «Бог є любов» (<i>Deus caritas est</i>)	
Папи Венедикта XVI про християнську любов.....	261
Про служіння милосердя. Апостольське послання	
Папи Венедикта XVI «З власного почину».....	263
З енцикліки Папи Франциска «Світло віри» (<i>Lumen Fidei</i>)	272
З енцикліки Папи Франциска «Славень Будь» (<i>Laudato Si</i>)	
Про турботу за наш спільний дім	277
Послання Папи Франциска на III Всесвітній день бідних	292
«Залишиться вам одне – те, що ви дали вбогому!».	
Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2020 року.....	299
«Служіння ближньому – дияконія – в житті УГКЦ».	
Посинодальне послання Синоду Єпископів УГКЦ.....	314
Витяги з Пастирського листа Синоду Єпископів УГКЦ	
«Надія, до якої нас кличе Господь»	323
Витяги з Послання Синоду Єпископів УГКЦ	
«Я тебе не покину!» (Євр. 13, 5)	328
Витяги з Послання «Рятуйте пригнобленого з руки гнобителя» (Єр. 22, 3)	
Архиєрейського Синоду УГКЦ щодо війни та справедливого миру	
в контексті нових ідеологій.....	331
Звернення Блаженнішого Святослава з нагоди	
Дня соціального служіння та благодійності в УГКЦ.....	344
Пастирське слово Блаженнішого Святослава	
про дар осіб з розумовою неповносправністю.....	348
Постанови Синоду Єпископів УГКЦ. Фрагменти	352
Стратегія соціального служіння УГКЦ	354
Соціальне служіння УГКЦ. План та індикатори розвитку.....	316
Календар соціального служіння.....	328
Пропозиції на соціальні дні.....	372
Бібліотека книг	374

ВСТУП

Дорогі друзі!

Ми раді представити вам посібник «Любов'ю служить один одному» (див. Гал 5, 13). Він призначений передусім для допомоги в організації соціально-го служіння у парафіях УГКЦ.

Соціальне служіння Церкви має своїм фундаментом та рушієм віру і виражає дияконійну природу Церкви, будучи частиною триєдиної місії Церкви: звіщати Добру Новину (Керигма), освячувати (Літургія) та служити (Дияконія). Соціальне служіння – діяльність, спрямована на розв'язання соціальних проблем та забезпечення соціальної справедливості. Воно охоплює весь спектр соціальної активності та включає в себе надання волонтерської допомоги, благодійництво і організовані форми надання соціальних послуг потребуючим особам та групам задля забезпечення їхнього цілісного розвитку.

Метою соціального служіння УГКЦ, як це впливає із накресленої Синодом Єпископів УГКЦ стратегії «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», є об'являти світові материнське обличчя Церкви та бути живим знаком присутності Бога серед людей: «Дияконія, або служіння любові чи “харитативна діяльність” виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія. Діяльна любов до ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Парафіяльний рівень має слугувати фундаментом, на якому будується та діє служіння ближньому. Лише тоді ми зможемо вважатися живими християнами, коли наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання з хворими».

Цей посібник є методичною допомогою єпархіальним куріям та парохам, які, відповідно до затвердженій в 2016 році та оновленої у 2022 році Синодом єпископів Стратегії розвитку соціального служіння УГКЦ, прагнуть заснувати або реорганізувати соціальне служіння на парафіях – парафіяльні Карітаси. Під «парафіяльним Карітасом» ми маємо на увазі будь-яку парафіяльну пасторальну структуру або спільноту, яка здійснює соціальне, харитативне або благодійне служіння в місцевій громаді. Ми сподіваємося, що посібник полегшить їхню роботу, надавши чіткі вказівки щодо різноманітних освітніх і формаційних зустрічей з парафіяльними спільнотами.

Організація соціального служіння на парафіях має, на нашу думку, включати такі етапи:

- **Виявлення та залучення до соціального служіння ініціативних і небайдужих парафіян.** Першим кроком для успішного впровадження соціального служіння в парафії є виявлення ініціативних, соціально активних людей серед парафіян, які готові присвятити час на соціальну діяльність в рамках парафії. Всі структури соціального служіння створюються, спираючись на людей доброї волі серед парафіян (волонтерів), які готові пожертвувати свій час та інші ресурси на благодійну діяльність. Тож створення парафіяльних Карітасів є виявом самостійної діяльності парафіяльної громади. При створенні парафіяльних структур соціального служіння слід завжди реально оцінювати наявність людських та матеріальних ресурсів парафії, плануючи соціальну діяльність відповідно до наявних ресурсів.

- **Виявлення соціально незахищених категорій людей, які потребують допомоги.** Жива парафія не повинна закривати очі на потреби, турботи та надії людей, які живуть на території парафії. Зокрема, парафії повинні звернути увагу на вразливі категорії людей, які потерпають від негативних наслідків процесів у державі й у світі та від тривалої економічної кризи. Перш за все тут йдеться про осіб, які без сторонньої допомоги і супроводу не можуть дати собі ради. Крім того, слід звернути увагу на людей, які постраждали внаслідок війни, а зараз живуть серед нас: це сім'ї загиблих, поранені, внутрішньо переселені особи. Вони часто потребують не стільки і не тільки матеріальної допомоги, як нашого співчуття, розуміння і солідарності. Тому в кожній парафії, яка збирається виконувати со-

ціальне служіння, потрібно створити «карту потреб» людей, які живуть на її території. Саме питання про потреби людей також повинно стояти на початку організації соціального служіння на парафії.

■ **Підтримка та сприяння парафіям від відповідально-го за соціальне служіння у єпархії.** Для заохочення та допомоги у створенні структур парафіяльного соціального служіння (тобто парафіяльних Карітасів) у кожній єпархії має бути відповідальна особа (синкел). Там, де діють єпархіальні та екзархальні структури Карітасу, вони надаватимуть методологічну та організаційну допомогу парафіяльним громадам для створення і розвитку структур та підтримки діяльності соціального служіння на місцях.

Усі перераховані завдання не потребують великих матеріальних ресурсів. Передумовою для їх виконання є добра воля і готовність пожертвувати свій час та сили для того, щоби виявити милосердя потребувачим. А джерелом і рушійною силою діяконії милосердя є віра. Людина, яка щиро допомагає ближнім, нічого не втрачає, але здобуває і отримує від Господа незрівнянно більше. Як каже апостол Павло: *«Хто скупо сіє, скупо буде жати, хто ж щедро сіє, той щедро жатиме. Нехай дає кожний, як дозволяє серце, не з жалю чи примусу: Бог любить того, хто дає радо. А Бог спроможний обсыпать вас усякою благодаттю, щоб ви всього мали завжди по достатку та, щоб вам ще залишилось на всяке добре діло»* (2 Кор 9, 6-8).

Дана книжка – плід тривалої співпраці між Карітасами різних країн світу задля підтримки розвитку парафіяльних харитативних ініціатив. Також представники різних єпархій УГКЦ брали активну участь у підготовці адаптованого для УГКЦ видання цього посібника, долучаючись до розробки його теоретичних і практичних частин.

Ми щиро вдячні нашим давнім партнерам за фінансову і професійну підтримку. Завдяки їхній готовності до співпраці ми з радістю передаємо цей посібник до ваших рук.

Бажаю щедрого Божого благословення на Ваше служіння!

† Василій (Тучапець),
Голова Відділу соціального служіння УГКЦ

СТРУКТУРА ПОСІБНИКА

Посібник розроблено як практичний інструмент для відповідальних за соціальне служіння у єпархіях, парафіяльних священників та інших людей, які сприяють розвитку соціального служіння у парафіях. Основна мета посібника – стати корисним знаряддям для тренінгів і практичної роботи. Висвітлені тут теми становлять основу, необхідну для успішного служіння в командах парафіяльних Карітасів.

Оскільки це навчальний посібник, ви помітите, що його підрозділи мають аналогічну структуру. Такий підхід забезпечить вам ґрунтовний матеріал для занять, присвячених розвитку парафіяльних Карітасів. Нижче наведена детальніша інформація про кожен елемент цієї структури та про те, де і як його можна застосувати.

Вступ

Підрозділ розпочинається з короткого вступу, який варто використовувати на початку навчання. Тут міститься базова інформація про теми, які будуть розглянуті, та їхню мету. Коли ви виступаєте перед аудиторією, найкращий спосіб розпочати – це представитися й пояснити, про які теми ви плануєте говорити. Матеріалу, поданого в посібнику, цілковито достатньо для презентації тем у вступній частині. Для детальніших пояснень того, як розпочати тренінг, зверніться до підрозділу «Ви як тренер».

Молитва

Ми намагаємося поєднати кожен тему зі Святим Письмом чи духовними текстами. Це допоможе учасникам знайти зв'язок між Богом і харитативним служінням у парафіяльному Карітасі. Звісно, на початку зустрічей чи праці можна додати також традиційну молитву або молитви, розміщені у Додатках.

Теоретична частина

Тут подані базові аспекти різноманітних тем. Тренер має самостійно вирішити, як донести визначену інформацію до учасників. Радимо уникати звичайного читання чи переказу, а натомість спробувати зробити презентацію з ключовими словами, пояснюючи їх та заохочуючи учасників до дискусії.

Практична частина – приклади й питання до дискусії

У цій частині підрозділу представлені вправи, питання до дискусії та практичні приклади з різних регіонів. Її мета – допомогти тренерів мотивувати й активно залучати учасників у навчальний процес.

Висновки

Заклучна частина підрозділу підсумовує його основний зміст.

РОЗДІЛ 1.
БОГОСЛОВСЬКІ ОСНОВИ
СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

1. 1. СЛУЖІННЯ БЛИЖНЬОМУ У СВЯТОМУ ПИСЬМІ

ВСТУП

У цій частині ми подивимося, як представлена любов до ближнього в Біблії. Прочитаємо окремі тексти зі Старого і Нового Завітів, аби зрозуміти, чи вони пов'язані з тим, чим є соціальне служіння Церкви сьогодні, та як саме.

МОЛИТВА

*У Христа немає рук, окрім наших, щоби працювати.
У Христа немає ніг, окрім наших, щоби вести людей Своєю стежкою.*

У Христа немає вуст, окрім наших, щоби говорити з людьми про Себе.

Ми – єдина Біблія, яку досі читають народи.

Ми – останнє Господнє послання, написане словами та вчинками.

Нехай наші ноги не ведуть до гріха.

Нехай наші вуста не кажуть те, від чого Він би відмовився.

Адже служити Христу можна, лише наслідуючи Його та йдучи за Ним.

Ми маємо стати Божими знаряддями. Маємо бути прикладом, щоби люди з наших учинків могли прочитати, що ми – діти Господа, а Ісус – наш Спаситель.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Погляньмо на фрагменти Біблії, де згадана, пояснена й засвідчена діяльна любов до ближнього.

СТАРИЙ ЗАВІТ

Старий Завіт наголошує на заповіді любові до Бога, за якою йде «друга заповідь» – любити свого ближнього як самого себе. *«Не будеш мститися і не будеш злопам'ятним супроти твоїх земляків. Любитимеш ближнього твого, як самого себе: я – Господь.»* (пор. Лев 19, 18).

Найдавніші тексти кажуть про те, що кожен, хто ставиться до ближнього байдуже або вороже, ображає самого Господа. Заповіді стосуються як ставлення до Бога, так і стосунків між людьми. Особливого захисту П'ятикнижжя надає бідним і безпомічним – удовам, сиротам, чужинцям та іншим особам, які потребують допомоги. *«20. Не будеш утискати чужинця і не гнобитимеш його, бо ви самі були чужинцями в Єгипетській землі. 21. Ані вдови, ані сироти не будеш утісняти. 22. Бо коли ти їх пригнічувати будеш, і вони голосінням заголосять до мене, то слухом почую зойк їх. 23. І запалає гнів мій, і мечем висічу вас так, що жінки ваші стануть вдовами, а діти сиротами. 24. Коли позичиш гроші комусь із мого народу, вбогому, що при тобі, то не станеш для нього лихварем, ані не накладатимеш на нього відсотків. 25. Коли візьмеш у заставу одєжину ближнього твого, мусиш повернути її йому до заходу сонця; 26. бо стільки покриття його, що та одєжинка на його тілі; у чім же лягти йому? Як заголосить до мене, я почую його, бо я милосердний.»* (Вих 22, 20-26).

Книги пророків: *«5. Я пошлю вогонь на Юду, що пожере палаци в Єрусалимі». 6. Так говорить Господь: «За три переступи Ізраїля й за чотири, – я не попущу того. За те, що вони праведника продають за гроші й бідного за пару капців; 7. що топчуть голови вбогих у земний порошок, що крутять правом тихих. . . »* (Ам 2, 5-7).

«14. Від новомісяччів ваших та святкувань ваших відвертається душа моя. Вони для мене стали тягарем, вони мені незносні. 15. Коли ви простягаєте руки ваші, я відвертаю від вас мої очі. Навіть коли помножуєте молитви ваші, я їх не чую. Руки ваші повні крови. 16. Обмийтеся, станьте чистими; усуньте з-перед моїх очей нікчемні ваші вчинки; перестаньте чинити зло! 17. Навчіться добро чинити; шукайте правди, захищайте пригнобленого, обороняйте сироту, заступайтеся за вдову!» (Іс 1, 14-17).

«1. Горе тим, що несправедливі видають закони, що пишуть приписи жорстокі, 2. щоб відправляти вбогих без правосуддя, щоб позбавляти права бідних у моїм народі, щоб з удовиць користь тягнути та сиріт обдирати» (Іс 10, 1-2).

«5. Хто праведен і творить суд і справедливість, 6. на узвишсях не їсть, очей до бовванів дому Ізраїля не підводить, жінки ближнього свого не безчестить, до жінки під час спливу не наближається, 7. нікого не утискає, заставу, що за борг узяв, звертає, здирства не чинить, убогому дає хліба, нагого одежею вкриває, 8. на лихву не позичає і не бере відсотків, руки свої стримує від несправедливості, суди справедливі між людьми вирікає, 9. у заповідях моїх ходить і суди мої пильнує, щоб їх виконувати по правді, – той праведен, і певно буде жити, – слово Господа Бога» (Єз 18, 5-9).

«Я прийду до вас близько, щоб суд судити, і буду скорим свідком: проти чарівників, перелюбників, кривоприсяжників та проти тих, що утискають наймита з його заробітком, удову та сироту, і що приходня позбавляють права і мене не бояться, – говорить Господь сил» (Мал 3, 5).

«27. Не затримуй добра від того, кому воно належить, коли рука твоя здоліє це зробити. 28. Не кажи ближньому: "Йди геть, потім прийдеш, дам узавтра", – коли є у тебе щось» (Прип 3, 27-28).

«Грішить той, хто гордує ближнім; щасливий той, хто жалує вбогих» (Прип 14, 21).

«Хто чинить бідному добро, той Господеві позичає, і він йому відплатить за його добродійство» (Прип 19, 17).

«21. Як ворог твій голодний, нагодуй його хлібом, як хоче пити, подай води напитись, 22. бо ти збереш на його голову вугілля гаряче, і Господь заплатить тобі» (Прип 25, 21-22).

«30. Як палкий вогонь гасить вода, так і милостиня гріхи відпускає. 31. Відплатник за добродійства думає прийдеши́м, тож у день свого падіння він знайде підтримку. 1. Сину, не грабуй життя злидаря і не давай томитись очам нужденного. 2. Не засмучуй душу, яка голодує, і не гніви людину, яка бідує. 3. Не завдавай турботи серцю

безталанного, і бідному не відмовляй милостині. 4. Не відитовхуй жебрака у біді, і від бідака не відвертай обличчя свого. 5. Від старця не відводь очей, і не давай нікому приводу тебе проклинати. 6. Бо як хтось позве прокльон на тебе в своїм розпачі душевнім, то його прохання дійде до слуху Творця його. 7. Стань любим громаді, схиляй голову перед вельможею. 8. Вуха ж нахилий до бідного, лагідно відка-зуй на його привітання. 9. Визволяй погнобленого з рук гнобителя; не будь малодушний у судах твоїх. 10. Сиротам будь за батька, за чо-ловіка для їхньої неньки, тож станеш як син Всевишнього, і злюбить він тебе більше, ніж рідна мати» (Сир 3, 30 – 4, 10).

«У трьох речах милуюсь і в них красуюсь я перед Господом та перед людьми: згодою між братами, приязню між сусідами й жінкою та чоловіком, які дружньо живуть» (Сир 25, 1).

«18. Не будеш мститися і не будеш злопам'ятним супроти твоїх земляків. Любитимеш ближнього твого, як самого себе: я – Господь. 34. Приходень, що перебуває між вами, буде для вас як земляк посеред вас; любитимеш його, як себе самого, приходнями бо ви були в землі Єгипетській. Я – Господь, Бог ваш» (Лев 19, 18. 34).

«16. Обріжте ж ваше необрізане серце й ваш карк нехай більше не буде впертим! 17. Бо Господь, Бог ваш, Бог над богами й Господь над володарями, Бог великий, могутній і страшний, що не зважає на осо-бу й не бере дарунків, 18. що творить суд сироті й удовиці та милує чужинця, даючи йому хліб і одержу» (Втор 10, 16-18).

«1. Горе тим, що несправедливі видають закони, що пишуть при-писи жорстокі, 2. щоб відправляти вбогих без правосуддя, щоб по-збавляти права бідних у моїм народі, щоб з удовиць користь тягну-ти та сиріт обдирати» (Іс 10, 1-2) мають спільний зміст: людина не може заручитися прихильністю Бога, якщо не бачить інших людей, особливо пригноблених.

«8. Молитва з постом – річ добра, однак милостиня за спра-ведливістю – ліпші, ніж багатство з кривдою. Ліпше творити ми-лостиню, ніж нагромаджувати золото. 9. Милостиня від смерти вибавляє, вона усякий гріх очищає. Ті, що дають милостиню, про-живатимуть у достатку» (книга Тов 12, 8-9).

За часів Старого Завіту люди добре знали, що неможливо щиро любити Бога, якщо не любиш свого ближнього. Ось чому пророк Єремія дорікає царю Йоахимові, а з ним – і цілому Ізраїлю: *«Гадаєш, що ти цар на те, щоб перевищити кедринею інших? Батько твій їв і пив так само, але зате творив суд і справедливість; от чому й велось йому добре. Він розсуджував справу бідного й сіромахи, тому й велось йому добре. Хіба ж якраз це й не означає знати мене? – слово Господнє»* (Єр 22, 15-16).

Старий Завіт не часто використовує слово «любов» щодо ближнього (Лев 19, 18. 34). Коли йдеться про чужинців, заповідь любові ґрунтується на опіці Ягве про обраний народ у час утечі з Єгипту: *«Бог великий, могутній і страшний, що не зважає на особу й не бере дарунків, що творить суд сироті й удовиці та милує чужинця, даючи йому хліб і одежу. А любіть і ви чужинця, бо ви самі були чужинцями в Єгипетській землі»* (Втор 10, 16-18). Любов ізраїльтян до ближнього заснована не просто на солідарності, а на історії спасіння.

Ізраїльський народ поглибив відчуття любові до ближнього перед приходом Ісуса. Ця любов поширювалася також на вихідців з інших народів. Вона стає для Ізраїлю способом посередництва: це продовження Божих діянь на землі.

НОВИЙ ЗАВІТ

У Новому Завіті заповідь любов до ближнього ясно набуває ключової ролі у житті людини.

Дві любові

Загалом у всьому Новому Завіті любов до ближнього нерозривно пов'язана з любов'ю до Господа. Обидві заповіді – це ключ і вершина закону. *«28. Один же з книжників, що чув їхню суперечку, а й бачив, як він їм добре відповів, підійшов і спитав його: Яка перша з усіх заповідей? 29. Ісус відповів: Перша – Слухай Ізраїлю! Наш Господь Бог – Господь Єдиний, 30. і будеш любити Господа, Бога твого, всім серцем твоїм, усією душею твоєю, всією думкою твоєю й усією силою твоєю. 31. А друга: Будеш любити ближнього твого, як себе самого. Іншої, більшої від цих, заповіді немає. 32. І сказав йому книжник: Добре, Учителю: ти сказав по правді, що він – Єдиний, і що нема іншого, крім нього. 33. А й що любити його усім серцем, усім розумом та силою всією, й любити ближнього, немов себе самого, – це більш,*

ніж усі всепалення та жертви» (пор. Мр 12, 28-33). Чільне правило віри – «любов'ю служіть один одному». *«Ви бо, брати, покликані до свободи; аби тільки свобода ваша не стала приводом до тілесности; але любов'ю служіть один одному»* (Гал 5, 13). Коли християни допомагають одне одному нести тягарі, вони виконують Христовий закон. *«Носіте тягарі один одного й тим робом виконаєте закон Христа»* (Гал 6, 2). *«З того усі спізнають, що мої ви учні, коли любов взаємну будете мати»* (Ів 13, 35). Любов до ближнього зрештою виявляється єдиною заповіддю: *«20. Коли хтось каже: “Я люблю Бога”, а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить. 21. І таку ми заповідь одержали від нього: “Хто любить Бога, той нехай любить і брата свого”»* (1 Ів 4, 20-21). Неможливо відділити любов до Бога від любові до ближнього. Врешті-решт, любов є тільки одна.

Любов до ближнього походить із любові Божої й надихається нею. *«44. А я кажу вам: Любіть ворогів ваших і моліться за тих, що гонять вас; 45. таким чином станете синами Отця вашого, що на небі, який велить своєму сонцю сходити на злих і на добрих і посилає дощ на праведних і неправедних. 46. Бо коли ви любите тих, що вас люблять, то яка вам за це нагорода? Хіба не те саме й митарі роблять? 47. І коли ви вітаєте лише братів ваших, що надзвичайного чините? Хіба не те саме й погани роблять? 48. Тож будьте досконалий, як Отець ваш небесний досконалий»* (пор. Мт 5, 44-48) і далі; *«Будьте, отже, послідовниками Бога, як любі діти»* (Еф 5, 1); *«Любі, коли Бог так полюбив нас, то й ми повинні один одного любити»* (Ів 4, 11). Тож вона релігійна, а не просто гуманістична. Господь усиновляє нас. *«Любі, любім один одного, бо любов від Бога, і кожен, хто любить, народився від Бога і знає Бога»* (пор. 1 Ів 4, 7). Від Нього ми отримуємо любов, яка приводить нас до Нього. Коли ми любимо ближніх, ми любимо і Його. *«А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили»* (пор. Мт 25, 40). Так ми будуємо Христове Тіло. *«5. отак і ми: численні – одне в Христі тіло, кожен один одному член. 6. Маючи ж, згідно з даною нам благодаттю, різні дари: коли то дар пророцтва, виконуймо його мірою віри; 7. хто має дар служіння, нехай служить; хто навчання, нехай навчає; 8. хто напоумлення, нехай напоумляє. Хто дає – у простоті; хто головує – дбайливо; хто милосердиться – то з радістю. 9. Любов нехай буде нелицемірна; ненавидівши зло, приставайте до добра. 10. Любіть один одного братньою любов'ю. Пошаною один одного випереджай-*

те» (пор. Рим 12, 5-10) «12. Так само, як тіло є одне, хоч і багато має членів, і всі члени тіла, хоч є їх і багато, становлять одне тіло, так і Христос. 13. Усі бо ми хрестилися в одному Дусі, щоб бути одним тілом, чи то юдеї, чи греки, чи раби, чи вільні, і всі ми були напоєні одним лише Духом. 14. Тіло бо складається не з одного тільки члена, а з багатьох. 15. Коли б нога сказала: “Я не рука, отже не вхожу у склад тіла”, – то хіба через те не належала б до тіла? 16. І коли б вухо сказало: “Я не око, отже не вхожу у склад тіла”, – то хіба через те воно не належало б до тіла? 17. Якби все тіло було оком, де ж тоді був би слух? Якби все воно було вухом, де був би нюх. 18. Таж Бог розподілив члени – кожного з них – у тілі, як хотів. 19. Якби все було одним членом, де було б тіло? 20. Тепер же членів є багато, але одне лиш тіло. 21. Не може око руці сказати: «Ти мені непотрібна!» Чи голова ногам: “Ви мені непотрібні!” 22. Бо ж члени тіла, що слабшими здаються, є найпотрібніші; 23. і тим членам, що здаються непочесними в тілі, ми, власне, даємо більше честі, і наші непристойні члени зазнають більшої пошани; 24. ті ж, що у нас пристойні, її не потребують. Та Бог так уклав тіло, що дав більше честі нижчому членові, 25. щоб не було роздору в тілі, але щоб члени дбали однаково один про одного. 26. І як страждає один член, страждають усі з ним члени; і як один член у славі, радіють з ним усі члени. 27. Ви ж – Христове тіло, і члени кожний зокрема» (1 Кор 12, 12-27) – і таким життям відповідаємо на любов, якою Бог нас полюбив. «З цього ми спізнали любов, бо Він за нас поклав свою душу; і ми також повинні за братів душі класти (пор. 1 Ів 3, 16); Ми любимо, бо Він перший полюбив нас» (4, 19).

Любов до ближнього – найважливіша справа учнів Христа, особливо в контексті очікування Його Другого Пришестя. За нею їх судитимуть. «31. Якже прийде Син Чоловічий у своїй славі, й ангели всі з ним, тоді він сяде на престолі своєї слави. 32. І зберуться перед ним усі народи, і він відлучить їх одних від одних, як пастух відлучує овець від козлів; 33. і поставить овець праворуч себе, а козлів ліворуч. 34. Тоді цар скаже тим, що праворуч нього: Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. 35. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; 36. нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідалися до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене. 37. Тоді озвуться праведні до нього: Господи, коли ми бачили тебе голодним і нагодували, спрагненим і напоїли? 38. Коли ми бачили тебе чужинцем і прийняли, або нагим і одягнули? 39. Коли ми бачили тебе недужим чи в тюрмі й прийшли до тебе? 40. А цар,

відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили. 41. Тоді скаже й тим, що ліворуч: Ідіть від мене геть, прокляті, в вогонь вічний, приготований дияволу й ангелам його; 42. бо голодував я, і ви не дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене не напоїли; 43 був чужинцем, і ви мене не прийняли; нагим, і ви мене не одягнули; недужим і в тюрмі, і не навідалися до мене. 44. Тоді озвуться і ті, кажучи: Господи, коли ми бачили тебе голодним або спраглим, чужинцем або нагим, недужим або в тюрмі, і тобі не послужили? 45. А він відповість їм: Істинно кажу вам: те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших – мені також ви того не зробили. 46. І підуть ті на вічну кару, а праведники – на життя вічне» (пор. Мт 25, 31-46). Це також Христовий Завіт: «Нову заповідь даю вам, щоб ви любили один одного! Як я був полюбив вас, так любіте і ви один одного!» (Ів 13, 34). Любов Ісуса стає явною в дієвій любові Його учнів. З одного боку, це стара заповідь, оскільки вона пов'язана з першим проголошенням Благої Звістки (пор. 1 Ів 2, 7). Але водночас ця заповідь і нова: своєю жертвою Христос розпочинає еру нової спільноти, проголошеної пророками; еру Духа, який сотворить нове серце. У Христовій любові, яку випромінює християнська спільнота, поєднуються дві заповіді любові.

Любити – це віддавати

Працюючи, треба допомагати слабосильним і пам'ятати слова Господа Ісуса, що сам сказав: «У всьому я показав вам, що, так працюючи, треба допомагати слабосильним і пам'ятати слова Господа Ісуса, що сам сказав: “Більше щастя – давати, ніж брати” (див. Діян 20, 35). Християнська любов вічна. Господь віддав Свого Сина в безкорисливу жертву за всіх людей. «45 Бо й Син Чоловічий прийшов не на те, щоб йому служити, лише щоб служити й віддати своє життя як викуп за багатьох» (пор. Мт 10, 45; Тим 5, 6). У святого Павла та у євангелістів Матея, Марка та Луки читаємо, що нескінченна любов Бога руйнує всі соціальні та расові кордони. «Нема юдея ані грека, нема невільника ні вільного, немає ні чоловіка ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі» (пор. Гал 3, 28) та нікого не виключає (пор. Лк 7, 39; 14, 13). Ба більше: Христос вимагає любові до ворогів (пор. Мт 18, 21; 6, 12. 14). Любов повертається як беззастережне прощення (пор. Мт 18, 21; 6, 12. 14), терпіння й відплата добром за зло. «14. Благословляйте тих, що вас гонять; благословляйте, не проклинайте. 15. Радуйтеся з тими, що радуються;

плачте з тими, що плачуть. 16. Між собою будьте одної думки, про високе не мудруйте, радше до покірного схиляйтеся; не будьте зарозумілі на себе. 17. Нікому злом за зло не віддавайте; дбайте перед усіма людьми про добро. 18. Коли можливо, оскільки це від вас залежить, будьте з усіма людьми в мирі. 19. Самих себе не відоміцуйте, любі, а дайте місце гніву, написано бо: “Мені належить помста, я відплачу”, – говорить Господь. 20. Але коли твій ворог голодує, нагодуй його; і коли має спрагу, напій його, бо, роблячи це, ти нагромаджуєш йому на голову розпалене вугілля. 21. Не дозволяй, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром (пор. Рим 12, 14-21); “25. Тому, відкинувши брехню, говоріть кожен правду ближньому своєму, ми бо один одному члени. 26. Гнівайтесь, та не грішіте! Хай сонце не заходить над вашим гнівом; 27. і не давайте місця дияволу. 28. Хто крав, нехай не краде більше, а краще хай працює, творивши власними руками добро, щоб він мав змогу дати тому, хто потребує. 29. Жадне погане слово нехай не виходить з уст ваших, а лише гарне, що може в потребі повчити, і щоб це вийшло на користь тим, які чують його. 30. І не засмучуйте Святого Духа Божого, що ним ви назнаменовані на день відкуплення. 31. Усяка досада, гнів, лютість, крик та хула мусять бути викорінені з-посеред вас разом з усією злобою. 32. Будьте, натомість, добрі один до одного та милосердні, прощайте один одному, як Бог у Христі вам простив. 1. Будьте, отже, послідовниками Бога, як любі діти, 2. і ходіть у любові, за прикладом Христа, що полюбив вас і видав себе за вас, як принос та жертву приємного Богові запаху” (Еф 4, 25-5, 2). Подружнє обдаровування нагадує Христову жертву за Церкву. «25. Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву й видав себе за неї, 26. щоб її освятити, очистивши купіллю води со словом, 27. щоб появити собі Церкву славу, без плями чи зморшки або чогось подібного, але щоб була свята й непорочна. 28. Так і чоловіки повинні любити своїх жінок, як свої тіла; бо хто любить свою жінку, себе самого любить. 29. Ніхто ж ніколи не ненавидів свого тіла, навпаки, він його годує і піклується ним, як і Христос Церквою, 30. бо ми – члени тіла його. 31. Тим то покине чоловік свого батька і свою матір, і пристане до своєї жінки, і вони обоє будуть одне тіло. 32. Це велика тайна, а я говорю про Христа і Церкву» (пор. Еф 5, 25-32). Любов – це універсальний заклик до взаємного служіння. Ви бо, брати, покликані до свободи; аби тільки свобода ваша не стала приводом до тілесності; але любов’ю служіть один одному.» (пор. Гал 5, 13), в якому людина зрікається себе, наслідуючи розп’ятого Христа. «1. Коли, отже, є в

Христі якась утіха, коли є якась відрада в любові, коли є якась спільність духа та якесь серце і милосердя, 2. то завершіть мою радість: думайте те саме, майте любов ту саму, будьте однодушні, згідливі. 3. Не робіть нічого під впливом суперечки, чи з марної слави, але вважаючи в покорі один одного за більшого від себе; 4. майте на увазі користь не власну, а радше інших. 5. Плекайте ті самі думки в собі, які були й у Христі Ісусі. 6. Він, існуючи в Божій природі, не вважав за здобич свою рівність із Богом, 7. а применив себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини. Подобою явившись як людина, 8. він понизив себе, ставши слухняним аж до смерти, смерти ж – хресної. 9. Тому і Бог його вивищив і дав йому ім'я, що понад усяке ім'я, 10. щоб перед іменем Ісуса всяке коліно приклонилося на небі, на землі й під землею, 11. і щоб усякий язик визнав, що Ісус Христос є Господь на славу Бога Отця.» (пор. Флп 2, 1-11). У Гімні любові «1. Якби я говорив мовами людськими й ангельськими, але не мав любови, я був би немов мідь брєнґа або кимвал звучний. 2. Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни й усе знання, і якби я мав усю віру, щоб і гори переставляти, але не мав любови, я був би – ніщо. 3. І якби я роздав бідним усе, що маю, та якби віддав моє тіло на спалення, але не мав любови, то я не мав би жадної користі. 4. Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, 5. не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; 6. не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; 7. все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить. 8. Любов ніколи не переминає.» (1 Кор 13, 1-8) святий Павло досліджує природу й велич любові. Хоча вона й не забуває про щоденні потреби, вона терплива. Святий Павло говорить, що без любові ніщо не цінне, що тільки любов ніколи не промине. Якщо ми любимо, як Ісус, то ми вже отримали божественну й одвічну істину. Церква збудована з любові. «Що ж до ідоложертовного м'яса, то всім нам відомо, бо маємо знання; знання ж роздимає, а любов будує.» (пор. 1 Кор 8, 1) «Кожне тіло, складене та споєне всякою в'яззю допомогою, згідно з відповідним діянням кожного члена, від нього бере зріст на будувannya самого себе в любові» (Еф 4, 16), і любов'ю людина готується до дня Христового. «Молюся і про те, щоб любов ваша дедалі більш і більш зростала у досконалім знанні та в усякому досвіді» (Флп 1, 9).

Любов як спільнота

Євангелист Іван часто наголошує на спільноті Отця, Сина і Святого Духа та на тому, як їхня спільність впливає на зростання любові всередині християнської спільноти. Громада має бути такою спільнотою, де кожен докладає всіх зусиль до любові та віри. Світ злих сил – це той світ, якого варто уникати. *«Не любить світу, ні того, що у світі. Коли хтось любить світ, в того немає любови Отця»* (пор. 1 Ів 2, 15). Християнин любить своїх братів справжньою й дієвою любов'ю, яка вимагає жертви й навіть готовності віддати власне життя. *«11. Бо це та звістка, яку ви від початку чули: щоб один одного любити, 12. а не як Каїн, який був від лукавого й убив брата свого. Та й за що він забив його? Бо лихі були його вчинки, а брата його – справедливі. 13. Не дивуйтеся, брати, коли світ вас ненавидить. 14. Ми знаємо, що ми перейшли від смерти до життя, бо любимо братів. Хто не любить, той у смерті перебуває. 15. Кожен, хто ненавидить брата свого, – душогубець, а ви знаєте, що ніякий душогубець не має в собі життя вічного, що в ньому перебувало б. 16. З цього ми спізнали любов, бо він за нас поклав свою душу; і ми також повинні за братів душі класти. 17. Коли хтось має достатки цього світу і бачить брата свого в нестачі й замикає перед ним своє серце, то як любов Божя може перебувати в ньому? 18. Дітоньки! Не любимо словом, ані язиком, лише – ділом і правдою»* (пор. 1 Ів 3, 11-18). Без такої жертвенної любові неможлива справжня плідність. *«Істинно, істинно говорю вам: Пшеничне зерно, коли не впаде на землю і не завмре, залишиться саме-одне; коли ж завмре, то рясний плід принесе.»* (пор. Ів 12, 24). Така любов поєднує християнина з Отцем і Сином. *«7. Любі, любім один одного, бо любов від Бога, і кожен, хто любить, народився від Бога і знає Бога. 8. Хто не любить, той не спізнав Бога, бо Бог – любов. 9. Цим виявилася до нас любов Божя, що Бог свого єдинородного Сина послав у світ, щоб ми жили через нього. 10. Любов же полягає не в тому, що ми полюбили Бога, а що він полюбив нас і послав Сина свого – примирення за гріхи наші. 11. Любі, коли Бог так полюбив нас, то й ми повинні один одного любити. 12. Бога ніхто ніколи не бачив. Коли ми любимо один одного, то Бог у нас перебуває, і його любов у нас досконала. 13. Що ми перебуваємо в ньому, і він у нас, ми пізнаємо з того, що він дав нам від Духа свого. 14. І ми бачили і свідчимо, що Отець послав Сина – Спаси світу. 15. Хто визнає, що Ісус – Син Божий, Бог у тому перебуває, і він у Бозі. 16. Ми пізнали й увірували в ту любов, яку Бог до нас має. Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог перебуває в ньому. 17. Любов у нас звершується в тому, що ми маємо довір'я в*

день суду, бо як він є, так і ми в цьому світі. 18. Страху нема в любові, а, навпаки, досконала любов проганяє геть страх, бо страх має в собі кару, а хто боїться, той недосконалий у любові. 19. Ми любимо, бо він перший полюбив нас. 20. Коли хтось каже: “Я люблю Бога”, а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить. 21. І таку ми заповідь одержали від нього: “Хто любить Бога, той нехай любить і брата свого”. «1. Кожен, хто вірує, що Ісус є Христос, той народився від Бога; і кожен, хто любить того, хто породив, той любить і того, хто народився від нього. 2. З цього пізнаємо, що любимо дітей Божих, коли Бога любимо й заповіді його виконуємо. 3. Це бо любов до Бога: берегти його заповіді. А заповіді його не тяжкі. 4. Бо все, що народжується від Бога, перемагає світ. І оце перемога, яка перемогла світ: віра наша» (пор. 1 Ів 4, 7-5, 4), і саме в цьому полягало останнє прохання Ісуса в молитві Великого Четверга: «Щоб любов, якою ти полюбив мене, в них перебувала, – а я в них!» (Ів 17, 26). Братерська любов, якою учні живуть у світі, до якого не належать (пор. Ів 17,11. 15-26), буде найпевнішим знаком присутності Господа серед них і автентичності Христової місії. «щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об’єднані; щоб світ увірував, що ти мене послав.» (пор. Ів 17, 21). Ісус обґрунтовує заповідь любові такими словами: «З того усі спізнають, що мої ви учні, коли любов взаємну будете мати» (Ів 13, 35).

Отже, проголошувати Новий Завіт означає дієво любити, служачи кожній людині, – а найдосконалішим є те проголошення, яке несе життя багатьом. Кожна спільнота покликана з Божою допомогою боротися з гріхом. І у цій боротьбі долати також усі форми бідності й соціальної несправедливості, створюючи єдність, що і є основним завданням Церкви.

Євангеліє від Луки: «11. Потім пішов у місто, що зветься Наїн, а з ним ішли його учні й сила народу. 12. Коли ж вони наблизились до міської брами, якраз виносили мертвого сина, єдиного в матері своєї, що була вдовою; і було з нею досить людей з міста. 13. Побачивши її, Господь зглянувся над нею і сказав до неї: “Не плач.” 14. І приступивши, доторкнувся до мар, і ті, що несли, зупинились. Тоді Ісус сказав: “Юначе, кажу тобі, встань!” 15. І мертвий підвівся і почав говорити. І він віддав його матері. 16. Страх огорнув усіх, і вони прославляли Бога та й говорили: “Великий пророк устав між нами”, і: “Бог навідався до народу свого”. 17. Чутка про Ісуса розійшлася по всій Юдеї і по всій країні» (Лук. 7, 11-17) розповідає нам про зустріч Ісуса з вдовою

з Наїна. Євангелист Лука зосереджує нашу увагу на темі християнського ставлення до страждання бідних і маргіналізованих.

Звернімо увагу на спостережливість Ісуса Христа, який «вміє бачити деталі»: там був великий натовп, але Він «дивиться серцем». Ісус, перебуваючи з учнями серед великого натовпу, зумів побачити людину, «вдову, яка збиралася поховати свого єдиного сина». У Старому Завіті найбіднішими людьми були вдови, сироти та чужинці. У Святому Письмі знаходимо багато настанов щодо турботи про цих осіб, оскільки вдова є самотньою; сирота потребує допомоги, щоб знайти своє місце у суспільстві; а коли мова йде про чужинця чи мігранта, то завжди пригадується єгипетська неволя. Нагадування про це часто знаходимо у книзі Второзаконня, у книзі Левіта, про це говорять також заповіді. Здається, що саме вони – вдови, сироти та чужинці – були найбіднішими, навіть біднішими від рабів.

«Він співчував». Співчуття глибоко торкається нашого серця, охоплює ціле істото людини. Воно не означає просто «жаліти», а «співстраждати». І Христос «співстраждає з вдовою та із сиротою». Тієї хвилини Христос мав можливість промовляти до натовпу, який ішов за ним, але вдова та її мертвий син були для Нього важливіші, тому що Він «співчував».

«Христос наблизився». Співчуття спонукало Христа підійти ближче. Наближення є ознакою співчуття. Ми можемо бачити багато речей, але не наближатися. Можливо, нам навіть шкода когось, але наблизитися – це «щось інше». Євангеліє подає нам ще одну деталь: Ісус сказав жінці «не плач». Можливо тоді Господь пригорнув її і доторкнувся до труни. Потрібно наближатися й доторкатися до дійсності. Доторкатися, а не «дивитися здалеку».

«...Повернув його матері». Ісус робить чуда, аби повернути, тобто поставити людей на їхнє місце. І це саме те, що Він зробив із відкупленням: Бог змилосердився, наблизився до нас у Своему Сині, і повернув нам гідність Божих дітей. Він наново створив усіх нас.

Спостерігаючи за трагічними подіями по телевізору, чи читаючи про них на сторінках газет, недостатньо тільки казати: «Бідні люди!», а потім займатися своїми справами. Це не по-християнськи. Потрібно робити іспит сумління, запитуючи себе, чи ми дійсно здатні співчувати, чи трагічні події, які ми бачимо, торкаються нашого істота. І якщо усвідомлюємо, що нам бракує співчуття, то потрібно просити в Бога цієї благодаті.

Також слід замислитися, чи ми здатні наблизитися до потребуючих? Чи, можливо, ми лише виправдовуємося тим, що «хтось має поганий запах».

Кожен християнин – через молитву та своєю працею – покликаний допомагати страждальцям повернутися до суспільства, до сімейного життя, до праці, до нормального повсякденного життя.

Не забуваймо про ці три слова: співчувати, наближатися і повертати. Молімося, щоб Господь дав нам благодать співчуття до страждених людей, дав нам дар наближення до них і повертати їх до гідності дітей Божих.

ІНШІ ТЕКСТИ СВЯТОГО ПИСЬМА

Для вступного практичного заняття ми пропонуємо біблійні тексти, які свідчать про те, що милосердя становить ядро християнства. Навіть швидкий перегляд дозволяє побачити, як часто Ісус говорить про милосердя та проголошує його своїми вчинками. Зокрема, погляньмо на такі євангельські фрагменти:

■ (Мт 6,1-14) *«1. Уважайте добре, щоб ви не чинили ваших добрих учинків перед людьми, які бачили б вас, а то не матимете нагороди в Отця вашого, що на небі. 2. Отже, коли даєш милостиню, не труби перед собою, як роблять лицеміри по синагогах та вулицях, щоб їх хвалили люди. Істинно кажу вам: Вони вже мають свою нагороду. 3. Ти ж, коли даєш милостиню, нехай твоя ліва рука не знає, що робить твоя права: 4. щоб твоя милостиня була таємна, і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі. 5. А коли молитесь, не будьте як ті лицеміри, що люблять навидності молитися по синагогах та на перехрестях, щоб показатися людям. Істинно кажу вам: Вони вже мають свою нагороду. 6. Ти ж, коли молишся, увійди у свою кімнату, зачини за собою двері й молись Отцеві твоєму, що перебуває в тайні, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі. 7. А коли молитесь, не говоріть зайвого, як ті погани; гадають бо, що за своєю велелюбністю будуть вислухані. 8. Не будьте, отже, подібні до них, бо Отець ваш небесний знає, чого вам треба, перш ніж ви просите в нього. 9. Тож моліться так: Отче наш, що єси на небі! Нехай святиться твоє ім'я. 10. Хай прийде твоє царство, нехай буде воля твоя як на небі, так і на землі. 11. Хліб наш щоденний дай нам нині. 12. Прости нам довги наші, як і ми прощаємо довжникам нашим, 13. Не введи нас у спокусу, і але визволь нас від злого. 14. Коли ви прощатимете людям їхні провини, то й Отець ваш небесний простить вам.»*; (Мт 7, 12) *«Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм, – це ж бо закон і пророки.»*; (Мт 25, 31-36)

«31. Якже прийде Син Чоловічий у своїй славі, й ангели всі з ним, тоді він сяде на престолі своєї слави. 32. І зберуться перед ним усі народи, і він відлучить їх одних від одних, як пастух відлучує овець від козлів; 33. і поставить овець праворуч себе, а козлів ліворуч. 34. Тоді цар скаже тим, що праворуч нього: Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. 35. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; 36. нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідалися до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене.»

■ (Мр 10, 21) «Тоді Ісус, поглянувши на нього, вподобав його і сказав йому: Одного тобі бракує: піди, продай, що маєш, дай бідним, то й будеш мати скарб на небі. Тоді прийди і, взявши хрест, іди за мною.»; (Мр 10, 43-45) «43. Не так воно хай буде між вами, але хто з-між вас хоче стати великим, хай буде вам слугою, 44. і хто з-між вас хоче бути першим, хай буде рабом усіх. 45. Бо й Син Чоловічий прийшов не на те, щоб йому служити, лише щоб служити й віддати своє життя як викуп за багатьох.»; (Мр 12, 28-31) «28. Один же з книжників, що чув їхню суперечку, а й бачив, як він їм добре відповів, підійшов і спитав його: Яка перша з усіх заповідей? 29. Ісус відповів: Перша – Слухай Ізраїлю! Наш Господь Бог – Господь Єдиний, 30. і будеш любити Господа, Бога твого, всім серцем твоїм, усією душею твоєю, всією думкою твоєю й усією силою твоєю. 31. А друга: Будеш любити ближнього твого, як себе самого. Іншої, більшої від цих, заповіді немає.»

■ (Лк 4, 16-21) «16. І прибув він у Назарет, де був вихований, увійшов своїм звичаєм суботнього дня в синагогу й встав, щоб читати. 17. Йому подано книгу пророка Ісаї, і, розгорнувши книгу, він натрапив на місце, де було написано: 18. “Господній Дух на мені, бо він мене помазав. Послав мене нести Добру Новину бідним, звіщати полоненим визволення, сліпим прозріння, випустити пригноблених на волю, 19. оповістити рік Господній сприятливий.” 20. А згорнувши книгу, він віддав її слугі та й сів. Очі всіх у синагозі були пильно звернені на нього. 21. І він почав до них говорити: “Сьогодні збулось це писання у вухах ваших.”»; (Лк 6, 27-36). «27. А вам, що слухаєте, кажу: Любіть ворогів ваших, добро чиніте тим, які вас ненавидять, 28. благословляйте тих, які вас проклинають, моліться за тих, що вас зневажають. 29. Тому, хто б’є тебе в одну щоку, підстав і другу; хто ж бере в тебе свиту, не борони й одежі. 30. Дай кожному, хто тебе просить; хто бере щось твоє, не допоминайся. 31. І як бажаєте, щоб вам чинили люди, чиніть їм і ви так само. 32. Коли ви любите

тих, що вас люблять, яка вам заслуга? Таж бо й грішники люблять тих, що їх люблять. 33. І коли чините добро тим, що вам чинять, яка вам заслуга? Та й грішники те саме чинять. 34. І коли ви позичаєте тим, від кого маєте надію назад узяти, яка вам заслуга? Адже і грішники грішникам позичають, щоб відібрати від них рівне. 35. Ви ж любите ворогів ваших, добро чиніте їм, і позичайте, не чекаючи назад нічого, а велика буде ваша нагорода, й будете Всевишнього синами, бо він благий для злих і невіддячних. 36. Будьте милосердні, як і Отець ваш милосердний.»; (Лк 7, 22-23) «22. У відповідь Ісус сказав їм: “Ідіть, повідомте Йоана, що ви бачили й що чули: сліпі прозрівають, криві ходять, прокажені очищуються, глухі чують, мертві воскресають, бідним звіщається Добра Новина; 23. і блаженний той, хто не спотикнеться через мене.”»; (Лк 10, 25-30). «25. І ось якийсь закончик устав, щоб його випробувати, та й каже: “Учителю, що мені робити, щоб вічне життя досягнути?” 26. А Ісус мовив до нього: “В законі що написано? Як там читаєш?” 27. Озвався той і каже: “Люби Господа, Бога твого, всім серцем твоїм, усією твоєю душею і всією силою твоєю, і всією думкою твоєю; а ближнього твого, як себе самого.” 28. “Ти добре відповів”, сказав (Ісус), “роби це й будеш жити.” 29. Та той, бажаючи себе самого виправдати, каже до Ісуса: “А хто мій ближній?” 30. Мовив тоді Ісус, кажучи: “Один чоловік спускався з Єрусалиму до Єрихону й потрапив розбійникам, що його обдерли й побили тяжко та й пішли геть, зоставивши півмертвого.”»; (Лк 18, 18-22) «18. Один знатний спитав Ісуса: “Учителю благий, що мені робити, щоб успадкувати життя вічне?” 19. А Ісус озвався до нього: “Чому мене зветься благим? Ніхто не благий, хіба один Бог. 20. Ти заповіді знаєш: не перелюбствуй, не вбивай, не кради, не свідкуй ложно, шануй свого батька і матір.” 21. Той же відповів: “Все це я зберіг змалку.” 22. Почувши те Ісус, сказав до нього: “Одного ще тобі бракує: продай усе, що маєш, і роздай бідним, і будеш мати скарб на небі; тоді прийди і йди слідом за мною.”»

■ (Ів 13,1-17) «1. Перед святом Пасхи Ісус, знаючи, що вибила його година переходу з цього світу до Отця, полюбивши своїх, що були в світі, полюбив їх до кінця. 2. І під час вечері, коли то диявол уже вклав у серце Юди Іскаріотського, сина Симона, щоб зрадив його, 3. Ісус знаючи, що Отець усе дав йому в руки, і що від Бога він вийшов і до Бога повертається, 4. встав від вечері, скинув одіж, узяв рушника й підперезався. 5. Тоді налив води до умивальниці й почав обмивати учням ноги та обтирати рушником, яким був підперезаний. 6. Підходить, отже, і до Симона Петра, – та той йому: “Ти, Господи, – мені вмивати ноги?” 7. Каже йому Ісус у відповідь: “Те, що я

роблю, ти під цю пору не відаєш; зрозумієш потім.” 8. Петро ж йому каже: “Ні, не митимеш моїх ніг повіки!” – “Коли я тебе не вмю, – одрікає Ісус, – то не матимеш зо мною частки.” 9. “Господи, – проказує до нього Симон Петро, – то не тільки ноги, але і руки, і голову!” 10. А Ісус йому: “Тому, хто обмитий, нічого не треба вмивати, крім самих ніг; увесь бо він чистий. І ви чисті, та – не всі.” 11. Знав бо, хто зрадити його мав, тим то й мовив: “Не всі ви чисті.” 12. Обмивши їм ноги, вбрався знову в одіж, сів до столу та й каже до них: “Чи знаєте, що я зробив вам? 13. Ви звете мене: Учитель, Господь, і правильно мовите, бо я є. 14. Тож коли вмив вам ноги я – Господь і Учитель, – то й ви повинні обмивати ноги один одному. 15. Приклад дав я вам, щоб і ви так робили, як оце я вам учинив. 16. Істинно, істинно говорю вам: Слуга не більший за пана свого, а посланий не більший за того, хто послав його. 17. Знавши те, щасливі будете, коли так чинитимете.”»

Варто звернути увагу також на деякі тексти Старого Завіту:

■ (Лев 11-18) «11. Не крадіть, не брешіть, не ошукуйте один одного. 12. Не присягайте іменем моїм ложно; бо так зневажиш ім'я Бога твого: я – Господь. 13. Не визискуй ближнього твого й не грабуй. Не затримуй у себе наймитової платні до ранку. 14. Не проклинай глухого, а перед сліпим не клади нічого, об що він міг би спіткнутись; бійся Бога: я – Господь. 15. Не чинитимете несправедливости на суді; не потуратимете вбогому, але й не зважатимете на багатого: по правді судитимеш твого ближнього. 16. Не ходитимеш обмовляти поміж земляків твоїх і не будеш байдужим, як буде в небезпеці твій сусід: я – Господь. 17. Не будеш ненавидіти брата твого в твоїм серці; докориш щиро ближньому твоєму, щоб не взяти на себе його гріха. 18. Не будеш мститися і не будеш злопам'ятним супроти твоїх земляків. Любитимеш ближнього твого, як самого себе: я – Господь. (Лев 33-34) «33. Коли якийсь приходень перебуває в вашім краю з вами, не гнобять його. 34. Приходень, що перебуває між вами, буде для вас як земляк посеред вас; любитимеш його, як себе самого, приходнями бо ви були в землі Єгипетській. Я – Господь, Бог ваш.»

■ (Втор 14, 22-29) «22. Даватимеш точно десятину з усього врожаю твого посіву, з того, що виросте в полі щороку. 23. І їсти-меш перед Господом, Богом твоїм, на місці, яке вибере він, щоб там поставити своє ім'я, десятину твого зерна, твого молодого вина й твоєї олії й перваків твоєї високорослої та дрібної скотини, щоб ти навчавсь, поки життя, боятися Господа, Бога твого. 24. А коли дорога буде для тебе занадто далека й буде тобі неможливо туди

нести, бо далеко до того місця, що його Господь, Бог твій, вибере, щоб там поставити своє ім'я, коли Господь, Бог твій, поблагословить тебе. 25. То ти виміняєш десятину за гроші, і, затиснувши гроші в руку, підеш до того місця, що його вибере Господь, Бог твій. 26. І купиш там за гроші, чого тільки забажає душа твоя, чи волів, чи овець, чи вина, чи п'яного напою, одне слово – усього, чого тобі захочеться, і їстимеш там перед Господом, Богом твоїм, і веселитимешся сам і сім'я твоя; 27. та не покинеш і левіта, що живе в твоїх містах, бо нема в нього, як у тебе, ні частки, ні посілости. 28. Наприкінці кожного третього року відкладеш набік десятину з усього твого врожаю за той рік і складеш її у своїх оселях. 29. І приїде левіт, бо нема в нього, як у тебе, ні частки ні посілости, і приходень, і сирота, і вдова, які живуть у тебе по містах, та й їстимуть досита, щоб Господь, Бог твій, благословив тебе в усякім ділі рук твоїх, за яке б ти тільки взявся.» (Втор 15, 1-11) «1. При кінці кожного сьомого року робитимеш відпуст. 2. А відпуст полягає ось у чому: кожен, хто позичив своєму ближньому, подарує йому свою позику; не буде вимагати її від свого ближнього, ані від свого брата, відколи об'явлено відпуст на честь Господа. 3. Від чужинця можеш собі вимагати; але те, що належиться тобі в твого брата, відпустиши йому. 4. Та, зрештою, й не буде в тебе вбогого, бо Господь напевно благословитиме тебе в землі, що її Господь, Бог твій, хоче тобі дати в посідання, 5. але тільки тоді, коли ти слухатимеш голос Господа, Бога твого, і пильно виконуватимеш усі заповіді, що оце я заповідаю тобі сьогодні. 6. Господь, Бог твій, поблагословить тебе, як був тобі обіцяв, так що ти позичатимеш багатьом народам, а сам не будеш позичати ні від кого; володітимеш багатьма народами, а вони не володітимуть тобою. 7. Коли ж у тебе буде убогий, хто-небудь із твоїх братів, у якомуś твоєму місті на твоїй землі, що її Господь, Бог твій, хоче тобі дати, ти не будеш твердий серцем, ані не буде скудною рука твоя супроти вбогого брата; 8. ні – ти радо даси з своєї руки й охоче позичиши йому, скільки в біді, в яку він упав, йому потрібно. 9. Гляди, щоб у твоєму серці не зродилась ось така грішна думка: надходить, мовляв, сьомий рік, рік відпусту! – та й станеш споглядати лихим оком на свого рідного брата, й не даси йому нічого; він закликав би тоді Господа проти тебе, й ти взяв би гріх на себе. 10. Дай йому щедро й не смутись у своєму серці, що даєш йому, бо за цей учинок Господь, Бог твій, поблагословить тебе у кожній праці й у всіх починах рук твоїх. 11. Справді, вбогі ніколи не переведуться на землі, тому то я тобі й заповідаю: щедро розтулюй свою

долоню для свого брата, для нужденного й для вбогого в твоїй землі.»; (Втор 24, 8-22) «8. А як вибухне проказа, зважай добре, щоб ти пильно виконував усе, чого навчатимуть вас священники-левіти; як я це заповідав їм, так і старатиметесь виконувати. 9. Пам'ятай, що вчинив Господь, Бог твій, у дорозі, після вашого виходу з Єгипту. 10. Як позичаєш що-небудь своєму ближньому, не заходь до нього в хату, щоб узяти заставу. 11. Стій знадвору, а той, кому позичаєш, винесе тобі заставу надвір. 12. Коли ж він убогий чоловік, то не підеш спати, взявши до себе його заставу. 13. Мусиш неодмінно звернути йому заставу при заході сонця, щоб він міг лягти спати у своїй одежині й поблагословив би тебе, й тоді буде тобі заслуга перед Господом, Богом твоїм. 14. Не утискатимеш убогого й нужденного поденника, чи то він із твоїх братів-одноплемінників, чи з приходнів, які перебувають у твоїй землі, у твоїх містах. 15. Того ж самого дня виплатиш його заробіток, ще перед заходом сонця; бо він убогий, і всією душею чекає виплати; тож не закликатиме проти тебе Господа, та й ти не матимеш гріха. 16. Не можна карати смертю батьків за дітей, ані дітей за батьків. Кожний буде скараний за свій гріх. 17. Не кривосудь приходня й сироту та не бери вдовичої одежі в заставу; 18. пам'ятай, що ти був рабом у Єгипті і що Господь, Бог твій, визволив тебе звідти; тим і наказую тобі так чинити. 19. Як збиратимеш жниво з твого поля і як забудеш сніп на полі, не повертайся за ним: нехай буде для приходня, для сироти й для вдовиці, щоб Господь, Бог твій, поблагословив тебе в усякім ділі твоїх рук. 20. А коли оббиватимеш маслину, не будеш придивлятися ще раз до гілля: нехай буде для приходня, для сироти й для вдовиці. 21. Як збиратимеш виноград у себе в винограднику, не підеш потім оглядати грона: нехай вони зостануться для приходня, для сироти й для вдови; 22. пам'ятай, що ти був рабом у Єгипетській землі; тож і наказую тобі так чинити.»

■ (Тов 4, 7-11) «7. Роби милостиню з того, що маєш. А коли милостиню робиш, око твоє нехай не буде скупим. Не відвертай свого лиця від усякого бідного, і обличчя Боже не відвернеться від тебе. 8. Милостиню роби згідно з тим, що маєш; коли у тебе є достатків повно, роби з них, а коли мало маєш, то не бійся й з того дати. 9. Бо так готуєш собі добрий скарб на день потреби, 10. тому що милосердя рятує від смерті й не дає увійти у темряву. 11. Милостиня ж – приємний дар для всіх, що її чинять, перед Всевишнім.»

■ (Сир 4, 1-10) «1. Сину, не грабуй життя злидаря і не давай томитись очам нужденного. 2. Не засмучуй душу, яка голодує, і не

гніви людину, яка бідує. 3. Не завдавай турботи серцю безталанного, і бідному не відмовляй милостині. 4. Не відштовхуй жебраків у біді, і від бідака не відвертай обличчя свого. 5. Від старця не відводь очей, і не давай нікому приводу тебе проклинати. 6. Бо як хтось позове прокльон на тебе в своїм розпачі душевним, то його прохання дійде до слуху Творця його. 7. Стань любим громаді, схиляй голову перед вельможею. 8. Вуха ж нахилий до бідного, лагідно відказуй на його привітання. 9. Визволяй погнобленого з рук гнобителя; не будь малодушний у судах твоїх. 10. Сиротам будь за батька, за чоловіка для їхньої неньки, тож станеш як син Всевишнього, і злюбить він тебе більше, ніж рідна мати.»

■ (Зах 7, 9-12) «9. Так говорить Господь сил: Судіть судом правдивим і чиніть любов та милосердя кожен до свого брата. 10. Вдову й сироту, приходня й бідного не утискайте та зла у вашім серці не мисліть на брата свого. 11. Але вони не хотіли вважати і, збунтувавшись, відвернулися від мене й затулили собі вуха, щоб не чути. 12. Вони зробили своє серце твердим, як алмаз, щоб не слухатися закону й слів, що Господь сил послав був духом своїм через перших пророків. За те ж і був великий гнів від Господа сил.»

■ (Іс 25, 4) «Бо ти був бідному кріпостью, кріпостью бідному в скруті, сховком від бурі, тінню від спеки; бо лють гнобителів, немов узимку буря.»; (Іс 41, 17) «Злиденні та вбогі шукають води, та її немає. Язик у них від спраги висихає. Я, Господь, їх вислухаю, я, Бог Ізраїля, їх не покину.»; (Іс 49, 13) «Ликуйте, небеса, радуйтеся, земле, гукайте весело, ви, гори, бо Господь утішив свій люд і змілосердився над його пригніченими.»; (Єр 22, 13) «Горе тому, хто будує свій дім несправедливістю і свої світлиці беззаконством, хто силує ближнього дарма працювати й не дає йому заробітку.»

Інші важливі фрагменти Нового Завіту:

■ (Мт 5, 3-11) «3. Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне. 4. Блаженні тихі, бо вони успадкують землю. 5. Блаженні засмучені, бо будуть утішені. 6. Блаженні голодні та спрагли справедливості, бо вони наситяться. 7. Блаженні милосердні, бо вони зазнають милосердя. 8. Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога. 9. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться. 10. Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство Небесне. 11. Блаженні ви, коли вас будуть зневажати, гонити та виговорювати всяке лихо на вас, обмовляючи мене ради.»; (Мт 6, 1- 4) «1. Уважайте добре, щоб ви не чинили ваших добрих учинків перед людьми, які бачили б вас, а то не матимете нагороди в Отця вашого, що на небі. 2. Отож, коли даєш

милостиню, не труби перед собою, як роблять лицеміри по синагогах та вулицях, щоб їх хвалили люди. Істинно кажу вам: Вони вже мають свою нагороду. 3. Ти ж, коли даєш милостиню, нехай твоя ліва рука не знає, що робить твоя права: 4. щоб твоя милостиня була таємна, і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі.» (Мт 10, 1-9) «1. Прикликавши своїх дванадцять учнів, Ісус дав їм владу над нечистими духами, щоб їх виганяли і лікували всяку хворобу й усяку неміч. 2. Ось імена дванадцятьох апостолів: перший Симон, прозваний Петром, і Андрій, брат його; Яків, син Заведєя, та Йоан, брат його; 3. Филип та Вартоломей; Тома й Матей, митар; Яків, син Алфея, і Тадей; 4. Симон Кананій та Юда Іскаріотський, що й зрадив його. 5. Оцих дванадцять Ісус вислав і наказав їм: “У дорогу до поган не пускайтесь і в самарійські міста не заходьте. 6. А йдїть радше до загнаних овець дому Ізраїля. 7. Ідїть, проповідуйте, кажучи, що Царство Небесне – близько. 8. Оздоровлюйте недужих, воскрешайте мертвих, очищуйте прокажених, бісів виганяйте. Даром прийняли, даром давайте. 9. Не беріть ні золота, ні срібла, ні дрібних грошей у череси ваші.”»; (Мт 19, 16-26) «16. Аж ось один приступив до нього й каже: «Учителю! Що доброго маю чинити, щоб мати життя вічне?» 17. Ісус сказав до нього: “Чому мене питаєш про те, що добре? Добрий є один тільки (Бог). Як хочеш увійти в життя, додержуй заповідей.” 18. “Яких?” – питає його. А Ісус до нього: “Не вбивай, не чини перелюбу, не кради, не свідкуй криво, 19. поважай батька-матір і люби ближнього твого, як себе самого.” 20. Каже юнак до нього: “Все це я зберіг ізмалку. Чого мені ще бракує?” 21. “Якщо хочеш бути досконалим”, – сказав Ісус до нього, – “підї, продай, що маєш, дай бідним, і будеш мати скарб на небі; потім приходь і йди за мною.” 22. Почувши це слово, юнак відійшов сумний, мав бо велике майно. 23. Тоді Ісус сказав до своїх учнів: “Істинно кажу вам: Трудно багатому увійти в Небесне Царство. 24. Іще кажу вам: Легше верблюдаві пройти через вушко в голці, ніж багатому увійти в Боже Царство.” 25. Почувши це, учні здивувалися вельми і сказали: “Хто ж тоді може бути спасений?” 26. Ісус глянув на них пильно й мовив: “У людей це неможливо, Богові – все можливо.”»; (Мт 22, 34-40) «34. Довідавшись, що він замкнув уста садукєям, фарисеї зібралися разом. 35. І от один із них, законоучитель, спитав його, спокушаючи: 36. “Учителю, котра найбільша заповідь у законі?” 37. Він же сказав до нього: “Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю: 38. це найбільша й найперша заповідь. 39. А друга подібна до неї: Люби ближнього твого, як себе самого. 40. На ці дві заповіді весь закон і пророки спираються.” (Мт 25, 31-46) 31. Якже

прийде Син Чоловічий у своїй славі, й ангели всі з ним, тоді він сяде на престолі своєї слави. 32. І зберуться перед ним усі народи, і він відлучить їх одних від одних, як пастух відлучує овець від козлів; 33. і поставить овець праворуч себе, а козлів ліворуч. 34. Тоді цар скаже тим, що праворуч нього: Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. 35. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; 36. нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідались до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене. 37. Тоді озвуться праведні до нього: Господи, коли ми бачили тебе голодним і нагодували, спрагненим і напоїли? 38. Коли ми бачили тебе чужинцем і прийняли, або нагим і одягнули? 39. Коли ми бачили тебе недужим чи в тюрмі й прийшли до тебе? 40. А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили. 41. Тоді скаже й тим, що ліворуч: Ідіть від мене геть, прокляті, в вогонь вічний, приготований дияволу й ангелам його; 42. бо голодував я, і ви не дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене не напоїли; 43. був чужинцем, і ви мене не прийняли; нагим, і ви мене не одягнули; недужим і в тюрмі, і не навідались до мене. 44. Тоді озвуться і ті, кажучи: Господи, коли ми бачили тебе голодним або спраглим, чужинцем або нагим, недужим або в тюрмі, і тобі не послужили? 45. А він відповість їм: Істинно кажу вам: те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших – мені також ви того не зробили. 46. І підуть ті на вічну кару, а праведники – на життя вічне.»

■ (Мр 6, 53-56) «53. І, перепливши, прибули вони в землю Генезаретську й причаляли. 54. А коли вийшли з човна, люди зараз же його впізнали 55. і розбіглися по всій країні та почали приносити хворих на ліжках, де тільки чули, що він перебуває. 56. І куди він тільки приходив, – у села чи міста, чи в слободи, – клали на майдаках хворих і просили його про змогу бодай доторкнутися краю його одежі; і хто тільки торкався його, ставав здоровий.»; (Мр 10, 35-45. 46-52) «35. Яків же та Йоан, сини Заведея, підходять до нього та й кажуть йому: Учителю, хочемо, щоб ти нам зробив те, чого попросим. 36 Він же їм відповів: Що хочете, щоб я зробив вам? 37. Зволь нам, – ті йому кажуть, – щоб ми сиділи: один праворуч, другий ліворуч від тебе у твоїй славі. 38. Ісус же сказав їм: Не знаєте, чого просите. Чи можете пити чашу, яку я п'ю, і хреститися хрещенням, яким я хрищуся? 39. Ті йому відповіли: Можемо. Ісус сказав їм: Чашу, яку я п'ю, питимете, і хрещенням, яким я хрищуся, хреститиме-

тесь. 40. Сидіти ж праворуч від мене чи ліворуч, – не моя річ вам дати, а кому приготовано. 41. Почули про те десятеро, тож обурились на Якова та Йоана. 42. Тоді Ісус прикликав їх і сказав їм: Ви знаєте, що ті, яких вважають князями народів, верховодять ними, а їхні вельможі утискають їх. 43. Не так воно хай буде між вами, але хто з-між вас хоче стати великим, хай буде вам слугою, 44. і хто з-між вас хоче бути першим, хай буде рабом усіх. 45. Бо й Син Чоловічий прийшов не на те, щоб йому служити, лише щоб служити й віддати своє життя як викуп за багатьох. 46. І приходять вони в Єрихон. Коли ж він з учнями своїми і з силою народу виходив з Єрихону, син Тимея, Вартимей, сліпий жебрак, сидів край дороги. 47. Довідавшись, що то Ісус з Назарету, закричав він і промовив: Сину Давидів, Ісусе, змилуйся надо мною! 48. Багато сварили його, щоб мовчав, та він кричав ще більше: Сину Давидів, змилуйся надо мною! 49. Ісус же спинивсь і каже: Прикличте його! Кличуть, отже, сліпого й говорять до нього: Бадьорся! Устань лишень, кличе тебе. 50. Він же, скинувши свою верхню одягу, скочив і підійшов до Ісуса. 51. Ісус, до нього звернувшись, каже: Що ти хочеш, щоб я зробив тобі? А сліпий йому: Учителю мій, – щоб я бачив! 52. Сказав Ісус до нього: Іди, віра твоя спасла тебе. І негайно прозрів той та й пішов дорогою за ним.» (Мр 14, 3-9) «3. І як був у Витанії, в домі Симона прокаженого, і коли він був за столом, то підійшла жінка з алябастровою посудиною щирого дорогоцінного нардю й, розбивши ту посудину, вилила йому на голову. 4. Деякі обурилися між собою: Навіщо, мовляв, така втрата мира! 5. Таж її можна було продати більш, ніж за триста динаріїв, а гроші бідним дати! І вони ремствували на неї. 6. Але Ісус сказав: Лишіть її. Чого її бентежите? Вона зробила супроти мене добрий вчинок. 7. Бідних бо ви завжди маєте з собою і, коли захочете, можете їм добро чинити; мене ж не завжди маєте. 8. Що могла, те зробила; вона заздалегідь намастила моє тіло на похорон. 9. Істинно кажу вам: По цілім світі, скрізь, де тільки буде проповідувана ця Євангелія, оповідатимуть і те, що вона зробила, на пам'ятку про неї.»

■ (Лк 8, 1-3) «1. По тому Ісус проходив через міста та села, проповідуючи й звіщаючи Добру Новину про Царство Боже. З ним були дванадцять 2. і деякі жінки, що були оздоровлені ним від злих духів і недуг: Марія, звана Магдалина, з якої вийшло сім бісів, 3. Йоанна, жінка Хузи, Іродового урядовця, Сусанна та багато інших, що їм допомагали з своїх маєтків.»; (Лк 10, 25-37) «25 І ось якийсь закончик устат, щоб його випробувати, та й каже: “Учителю, що

мені робити, щоб вічне життя досягнути?” 26. А Ісус мовив до нього: “В законі що написано? Як там читаєш?” 27. Озався той і каже: “Люби Господа, Бога твого, всім серцем твоїм, усією твоєю душею і всією силою твоєю і всією думкою твоєю; а ближнього твого, як себе самого.” 28. “Ти добре відповів”, сказав (Ісус), “роби це й будеш жити.” 29. Та той, бажаючи себе самого виправдати, каже до Ісуса: “А хто мій ближній?” 30. Мовив тоді Ісус, кажучи: “Один чоловік спускався з Єрусалиму до Єрихону й потрапив розбійникам, що його обдерли й побили тяжко та й пішли геть, залишивши півмертвого. 31. Випадком ішов якийсь священник тією дорогою; побачив він його й, збочивши, пройшов мимо. 32. Так само й левіт прийшов на те місце, глянув на нього й пройшов мимо. 33. Але один самарянин, що був у дорозі, зненацька надійшов (на нього) й, побачивши його, змилосердився. 34. Він приступив до нього, перев’язав йому рани, полив їх оливою і вином; потім посадив його на власну скотину, привів до заїзду й доглянув за ним. 35. На другий день він виїняв два динари, дав їх господареві й мовив: Доглядай за ним, і те, що витратиш на нього більше, я заплачу тобі, коли повернуся. 36. Хто з оцих трьох, на твою думку, був ближнім тому, що потрапив розбійникам у руки?” 37. Він відповів: «Той, хто вчинив над ним милосердя.» Тоді Ісус сказав до нього: “Іди і ти роби так само.”» (Лк 14, 12-14) «12. Він сказав також тому, що його покликав: “Коли справляєш обід або вечерю, не клич твоїх друзів, ні твоїх братів, ані твоїх родичів, ані сусідів багатих, щоб часом і вони також тебе не запросили й не було тобі відплати; 13. але як справляєш бенкет, заклич убогих, калік, кривих, сліпих. 14. І ти будеш щасливий, тому що вони не мають, чим тобі відплатити, – тобі бо віддасться в день воскресіння праведних.”»; (Лк 17, 7-10. 11-19) «7. Хто з вас, мавши слугу, орача або пастуха, скаже до нього, коли він прийде з поля: Іди мерщій та сідай до столу? 8. А чи не скаже йому радше: Зготуй мені щось на вечерю та підпечись мені служити, поки я буду їсти й пити, а потім ти будеш їсти й пити? 9. Чи буде дякувати слугі (тому) за те, що виконав наказане? 10. Отак і ви, як зробите все, що звелено вам, кажіть: Ми слуги непотрібні, виконали те, що повинні були зробити. 11. Одного разу, простуючи до Єрусалиму, Ісус проходив між Самарією і Галилеєю. 12. Коли він входив в одне село, вийшло йому назустріч десять прокажених, що стояли здалека. 13. Вони піднесли голос і казали: “Ісусе, Наставнику, змилуйся над нами!” 14. Побачивши їх, він промовив: “Ідіть та покажіться священникам.” І сталось, як вони йшли, очистилися. 15. Один же з них, побачивши, що видужав, по-

вернувся, славлячи великим голосом Бога. 16. І припав лицем до ніг Ісуса, почав йому дякувати. Він був самарянин. 17. Озвався Ісус і каже: “Хіба не десять очистилось? Де ж дев’ять? 18. І не знайшовся між ними, щоб повернутись, Богові хвалу воздати, ніхто інший, окрім цього чужинця?” 19. І він сказав до нього: “Встань, іди: віра твоя спасла тебе.” (Лк 18, 15-17. 18-30) «15. Приносили й малих дітей до нього, щоб до них доторкнувся. Побачивши те, учні їм докоряли. 16. Ісус покликав їх, кажучи: “Пустіть дітей, нехай ідуть до мене; не бороніть їм: таких бо Царство Боже. 17. Істинно кажу вам: Хто Царства Божого не прийме як дитина, той не увійде до нього.” 18. Один знатний спитав Ісуса: “Учителю благий, що мені робити, щоб успадкувати життя вічне?” 19. А Ісус озвався до нього: “Чому мене звети благим? Ніхто не благий, хіба один Бог. 20. Ти заповіді знаєш: не перелюбствуй, не вбивай, не кради, не свідкуй ложно, шануй свого батька і матір.” 21. Той же відповів: “Все це я зберіг змалку.” 22. Почувши те Ісус, сказав до нього: “Одного ще тобі бракує: продай усе, що маєш, і роздай бідним, і будеш мати скарб на небі; тоді прийди і йди слідом за мною.” 23. Почувши це, той засмутився вельми, бо був дуже багатий. 24. Глянув Ісус на нього й мовив: “Як тяжко тим, що багатства мають, увійти в Царство Боже! 25. Легше пройти верблюдові крізь вушко в голці, ніж багатому увійти в Царство Боже.” 26. А ті, що слухали, сказали: “Хто ж тоді може спастися?” 27. Він відповів: “Неможливе в людей, можливе є в Бога.” 28. Тоді Петро промовив: “Ось ми покинули, що в нас було, і пішли за тобою.” 29. Ісус сказав їм: “Істинно кажу вам: Нема такого, що кинув би дім чи жінку, чи братів, чи дітей задля Божого Царства, 30. і не отримав би багато більше за цього часу, а в наступнім віці життя вічне.”»; (Лк 19, 1-10) «1. Увійшовши в Єрихон, Ісус проходив через (місто). 2. А був там чоловік, Закхей на ім’я; він був головою над митарями й був багатий. 3. Він бажав бачити Ісуса, хто він такий, але міг із-за народу, бо був малого зросту. 4. Побіг він наперед, виліз на сикомор, щоб подивитися на нього, бо Ісус мав проходити тудию. 5. Прийшовши на те місце, Ісус глянув угору і сказав до нього: “Закхєю, притьмом злізай, бо я сьогодні маю бути в твоїм домі.” 6. І зліз той швидко і прийняв його радо. 7. Всі, бачивши те, заходилися не нарікати та й казали: «До чоловіка грішника зайшов у гостину.» 8. А Закхей устав і до Господа промовив: “Господи, ось половину майна свого даю вбогим, а коли чимсь когось і покривдив, поверну вчетверо.” 9. Ісус сказав до нього: “Сьогодні на цей дім зійшло спасіння, бо й він син Авраама. 10. Син бо Чоловічий прийшов шукати і спасти те, що загинуло.”»

(Лк 22, 24-28) «24. Знялась між ними й суперечка, хто з них має вважатися за більшого. 25. Ісус сказав їм: “Царі народів панують над ними, і ті, що владу над ними мають, доброточинцями звуться. 26. Не так хай буде з вами! А навпаки: більший між вами нехай буде як молодший, а наставник як слуга. 27. Хто бо більший? Той, що за столом, чи той, що служить? Хіба не той, що за столом? Та, проте, я між вами як той, що служить. 28. Ви ті, що перебували зо мною у моїх спокусах.”»

■ (Діян 4, 32-37) «32. Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось з того, що кому належало, але все в них було спільне. 33. Апостоли з великою силою свідчили про воскресіння Господа Ісуса й були всім вельми любі. 34. Тому й ніхто з них не був у злиднях, бо ті, що були власниками земель або мали дома, їх продавали, приносили гроші за продане. 35. та й клали в ноги апостолів, – і роздавалось це кожному за його потребою. 36. А Йосиф, якого апостоли прозвали Варнавою, що значить син утіхи, левіт, родом з Кіпру, 37. мав поле; продавши його, він приніс гроші й поклав у ногах апостолів.»; (Діян 6, 1-7) «1. Тими ж днями, коли учнів ставало дедалі більше, зчинилось нарікання гелленістів на євреїв, що вдів їхніх занедбано в щоденній службі. 2. Тоді дванадцятро прикликали громаду учнів і сказали: “Не личить нам лишити слово Боже і при столах служити. 3. Нагледіть собі, отже, з-поміж вас, брати, сімох мужів доброї слави, повних Духа та мудрости, а ми їх поставимо для цієї служби; 4. самі ж ми будемо пильно перебувати у молитві і служінні слова.» 5. «Вподобалось це слово всій громаді й вибрали Стефана, мужа, повного віри і Святого Духа, Филипа, Прохора, Ніканора, Тимона, Пармена та Миколая, прозеліта з Антіохії, 6. і поставили їх перед апостолами і, помолившись, поклали на них руки. 7. І росло слово Боже та множилось число учнів у Єрусалимі вельми, і велика сила священників були слухняні вірі.»

■ (Гал 6, 6-10) «6. Нехай учень ділиться всяким добром з тим, хто його навчає слова. 7. Не обманюйте себе самих: з Богом жартувати не можна. Що хто посіє, те й жатиме. 8. Хто бо для свого тіла сіє, той з тіла пожне зотління; а хто сіє для духа, той від духа пожне життя вічне. 9. Робімо добро без утоми: своєчасно, як не ослабнемо, жатимемо. 10. Отож, поки маємо час, робімо добро всім, а зокрема рідним у вірі.»

■ (Флп 4,12-13) «12. Умію бути в упокоренні, умію бути і в достатку: в усьому й в усіх обставинах я звик і насичуватися, і голо-

дувати, жити в достатках і терпіти злидні. 13. Я можу все в тому, хто укріплює мене.»

■ (Єр 13, 1-3) «1. Братня любов нехай перебуває! 2. Гостинности не забувайте, бо нею деякі, не відаючи, ангелів були вгостили. 3. Про в'язнів пам'ятайте, немов би ви самі були в кайданах з ними, а про тих, що страждають, оскільки й ви самі в тілі.»

■ (1 Пт 4,9-11) «9. Будьте гостинні один до одного – без нарікання. 10. Служіть один одному, кожен тим даром, що його прийняв, як добрі домоуправителі різноманітної Божої благодаті. 11. Говоріть лише у глузді Божих слів, служіть лише у душі тієї сили, яку дає Бог, щоб у всьому прославлявся Бог через Ісуса Христа, якому слава й сила по вічні віки! Амінь.»

■ (Як 2,1-9. 14-17) «1. Брати мої, не зважаючи на особи, майте віру в Господа нашого, Ісуса Христа прославленого. 2. Бо коли до вашого зібрання ввійде чоловік із золотим перснем, у пишних шатах, увійде і вбогий у брудній одежині, 3. а ви глянете на того, що носить пишні шати, і скажете йому: “Ти сідай тут вигідно”, а вбогому скажете: “Ти стань отам або сідай на моїм підніжку”, 4. – то хіба ви тим не утворюєте різниці між собою і не стаєте суддями з нікчемними думками? 5. Слухайте, брати мої любі: Хіба не вбогих цього світу Бог вибрав як багатих вірою і як наслідників Царства, що його він обіцяв тим, які його люблять? 6. Ви ж зневажаєте вбогого! Хіба то не багаті вас гнітять і не вони тягнуть вас на судилища? 7. Хіба то не вони ганьблять те гарне ім'я, яким називано вас? 8. Коли, отже, виконуєте закон царський за писанням: “Люби ближнього свого, як себе самого”, – ви добре робите. 9. А коли зважаєте на особи, то чините гріх, закон засуджує вас як переступників. (. . .) 14. Яка користь, мої брати, коли хтось каже, що має віру, але діл не має? Чи може його спасти віра? 15. Коли брат або сестра будуть нагі й позбавлені засобів щоденного прожитку, 16. і хтонебудь з вас до них скаже: “Йдіть собі з миром, грійтеся та годуйтеся”, і не дасть їм потрібного для тіла, то що це допоможе? 17. Так само й віра, коли діл не має, мертва сама в собі.”»

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Цю частину потрібно провести на початку, одразу після молитви, перш ніж ви перейдете до теоретичного матеріалу.

МЕТА: подати біблійні фрагменти як осмислену цілісність.

МАТЕРІАЛ: роздаткові матеріали із завданнями / запитаннями, фліпчарт, папір, кольорові маркери.

ЧАС: близько 1 години.

Перебіг заняття

- Тренер кілька разів повторює запитання, яким завершилася молитва: «Чи можна служити Йому, не йдучи за Ним?» – і пропонує інші теми для роздумів. Зокрема, за ким ми йдемо? На які слова Христа спираємося? На які вчинки?
- Розділіть учасників на три або шість груп (залежно від кількості осіб) і дайте кожній листок із завданням. Аби виконати його, групи мають 30 хвилин.
- Попрацювавши у групах, учасники діляться результатами своєї роботи.
- Насамкінець тренер заохочує дискусію, відштовхуючись від поданих нижче запитань:
 - Яке місце має діяльна любов до ближнього в Церкві й особистому житті кожного християнина?
 - Це одна з побічних тем чи ядро християнства?

Роздатковий матеріал

- Про що навчав Ісус? Пригадайте зміст Євангелій і Христову науку. Які конкретні цитати спадають вам на думку? Чи можете ви підсумувати їх в осмислену цілісність?
- Що робив Ісус? Пригадайте зміст Євангелій і вчинки Христа. Які конкретні дії спадають вам на думку? Чи можете ви підсумувати їх в осмислену цілісність?
- Як жили святі – люди, які втілили вчення Христа у своє земне життя? Чи можна знайти якісь спільні моменти в біографіях різних святих?

ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Ці запитання можна використати наприкінці заняття, щоби дозволити учасникам глибше замислитися про їхні власні спонуки до милосердя. Додаткові матеріали тут не потрібні; час можна розподілити на розсуд тренера.

- Наскільки я керуюся Біблією в повсякденному житті?
- Наскільки я керуюся нею в ділах милосердя?
- Які тексти зі Святого Письма спонукають мене до активності в соціальному служінні?
- Чи є в Біблії фраза, яку я вважаю своїм особистим девізом?
- Де у своєму харитативному служінні ми застосовуємо (або недостатньо застосовуємо) біблійні настанови?

ВИСНОВКИ

Любов до ближніх, милосердя до інших людей (тобто *caritas*) загалом можна вважати ядром християнства.

Біблія багаторазово наголошує на активних проявах Господньої любові. Зокрема, **життя й учинки Ісуса Христа** в Новому Завіті показують нам, як виявляти любов у щоденному житті.

1. 2. СЛУЖІННЯ ЛЮБОВІ (КАРІТАС) ЯК МІСІЯ ЦЕРКВИ

ВСТУП

У цій частині будуть пояснені деякі основні аспекти церковно-соціального вчення й діяльності. Ми розкриємо основний сенс поняття *caritas* та релігійну основу нашої діяльності. Підставою для цього стане енцикліка папи Венедикта XVI «Бог є Любов» (лат. *Deus Caritas Est*) – важливий документ Церкви щодо соціального служіння.

МОЛИТВА

*Господи, відкрий † мої уста¹, щоб вони проголошували
Твою славу і знайдуть добрі слова.*

*Господи, відкрий † мої очі, щоб я бачив Твою красу
і страждання людей.*

*Господи, відкрий † мої вуха, щоб я слухав Твої слова
й чув плач бідних.*

*Господи, відкрий † все моє обличчя, щоб я жив,
спрямований до Тебе, і був відкритий до інших.*

*Господи, відкрий † моє серце, щоб я зробив там місце для Тебе
і для добрих почуттів до всіх людей.*

*Господи, відкрий † мої руки, щоб я торкався повноти життя
і став багатий, віддаючи.*

Християни не живуть ізольовано. Ми покликані бути чутливими до людей у потребі та допомагати їм, тож наше сприйняття завжди має бути відкрите у цьому напрямку.

¹ Знак хреста «†» позначає частину тіла, над якою потрібно зробити малий знак хреста.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Чому Карітас?

Людське життя засноване на фундаменті Божої любові. «Він полюбив нас і послав Сина свого» (1 Ів 4, 10), – і Господня любов стала явною в Ісусі Христі. Ми бачимо Бога в історії любові, розказаній у Біблії; ми зустрічаємо Його, щоразу по-новому, в чоловіках і жінках, повних Його присутності, в Його Слові, в Таїнствах – а особливо в Євхаристії. «Він бо першим полюбив нас і продовжує першим нас любити; тому ми також можемо відповісти Йому любов'ю. Бог не вимагає від нас такого почуття, якого ми не здатні викликати в собі. Він нас любить, Він дозволяє нам побачити і відчувати Його любов, в нас також може народитися любов у відповідь на «першість» Божої любові»².

Відповіддю на Господню любов є наша любов, скерована в обидва боки: «В Бозі і з Богом я люблю також того, хто не дуже мені подобається або кого я навіть не знаю. [...] Тоді я вчуся дивитися на іншу особу не тільки своїми очима і сприймати її власними почуттями, а також з перспективи Ісуса Христа: Його друзі є моїми друзями»³. З любові до Бога народжується любов до мого ближнього. «Якщо у моєму житті відсутній зв'язок з Богом, я завжди бачитиму в іншій людині лише іншу людину і мені ніколи не вдасться розпізнати в ній Божого образу»⁴. Венедикт XVI пише, що це працює й навпаки: «Лише моя готовність виходити назустріч ближньому і виявляти йому свою любов роблять мене чутливим також і супроти Бога. Тільки служіння ближньому відкриває мені очі на те, що Бог робить для мене і як Він мене любить»⁵. «Любов до Бога і любов до ближнього нероздільні: це одна заповідь. Обидві живляться любов'ю, що походить від Бога, який перший полюбив нас. Отже, вже не йдеться про «заповіді», які приходять ззовні й закликають нас до неможливого, а навпаки, про пізнання любові, подарованої нам зсередини, – любові, якою, згідно з її природою, слід ділитися з іншими»⁶, – так завершується перша частина енцикліки.

У другій частині енцикліки «Бог є Любов» Венедикт XVI підкреслює все те, що спонукає нас до милосердної любові до ближ-

² *Deus Caritas est* (далі – DCE), 17.

³ DCE, 18.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

нього. Це і є відповіддю на питання «Чому Карітас?», яку пропонує папа Венедикт XVI.

1) Суть, місія і природа Церкви виявляється у потрійному завданні. Це проповідання Божого Слова – Керигма (*kerygma-martyria*), здійснення Таїнств – Літургія (*leiturgia*) і вчинки любові – Дияконія (*diakonia*). Ці завдання тісно між собою пов'язані, їх не можна розділяти. Вияв милосердя є для Церкви не одним із видів благодійності, яку можна доручити комусь іншому, а належить до її суті, становить прояв її справжнього буття.

2) Церква – це Божа сім'я у світі. У цій сім'ї не має бути нужденних. Водночас, однак, *caritas-agape* виходить за межі Церкви: притча про милосердного самарянина залишається мірилом, передбачає універсальність любові, скерованої до того, хто потребує допомоги – до випадкового зустрічного (пор. Лк 10, 31), хоч би ким він був⁷.

Де?

Цей світ – місце, де ми живемо в поточний момент, водночас пам'ятаючи про прийдешню реальність. Це місце, де ми покликані для своєї християнської місії. Для її виконання нам потрібно, спираючись на «засоби нової реальності», використовувати інструменти цього світу.

...Колись під час сповіді одна жінка отримала від священника покуту вчинити «добре діло» на власний розсуд. На наступній сповіді вона зауважила, що без проблем «виконала покуту»: «Я помолилася за бідних, яких бачила біля церкви». Але чи це мав на увазі священник? Можна зауважити, що ця жінка жила «немов не в цьому світі», не сприймаючи віру як реальну підставу для дій. Згодом, коли після щирої розмови зі священником вона усвідомила справжній сенс накладеної покути, то зрозуміла, що не можна втікати від добрих діл у молитву, тим самим фактично знецінюючи її. Тоді жінка нарешті змогла насправді виконати покуту, яку отримала. А молитва стала завершенням й увінчанням її доброго вчинку.

«Полюбімо милостиню, бо вона поєднана з постом, вибавляє людину від смерті. Їй немає рівні й вона достатня, щоб спасти душі наші»

(Стихира на Вечірні).

⁷ Див. DCE 25.

Інший бік запитання «Де?» підводить нас до проблеми ближнього, яку Ісус увиразнює у Своїй найбільшій заповіді. Венедикт XVI в енцикліці показує новизну Христового вчення: «Той, хто потребує мене і кому я можу допомогти, є моїм ближнім. Поняття ближнього стало більш універсальним, залишаючись водночас конкретним. Попри поширення на все людство воно не обмежується виявом узагальненої та абстрактної любові, яка сама по собі ні до чого не зобов'язує, а вимагає моєї конкретної участі тут і зараз»⁸.

Коли?

Одне з правил католицьких скаутів звучить так: «Щодня роби добру справу». З одного боку, воно прекрасне, оскільки нагадує скаутам про милосердя – активні прояви любові щодо ближнього – і скеровує до нього. Втім, з іншого боку, це правило здається трохи проблемним, оскільки згідно з ним сама людина керує своїми добрими справами, а не потреби її ближніх.

Практичний приклад: якимось скауті з місцевої парафії запропонували розвантажити вантажівки з гуманітарною допомогою, але не тоді, коли машини прибудуть. Вони були готові допомогти після того, як обговорять важливість добрих справ на своїй зустрічі, за власним розкладом. Так відбувається доволі часто: благодійність скаутів, парафіяльних Карітасів чи інших груп залежить не від нагальних потреб, а від їхніх власних планів. На жаль, потреби не особливо зважають на плани чи програми; навпаки, варто було би підлаштовувати свої програми під нагальні потреби.

Формация, спрямована на добрі вчинки, має бути конкретною. Скауті з їхніми принципами ще перебувають у значно кращій ситуації, ніж багато парафіяльних груп, чиє служіння здебільшого складається з розмов про добрі справи та заохочень (часто абстрактних і невизначених) ними займатися. Зростання в добрих учинках має бути реалістичне. Добрі справи мусять бути відповіддю на конкретні проблеми та потреби, а не залежати від настрою чи наявності часу в того, хто їх робить. Коли нужденні приходили до Ісуса, Він, хоча й навчав про потребу відновлення сил, відмовлявся від власного відпочинку та йшов до тих, хто Його потребував: «І змилосердився над ними, були бо вони, немов вівці, що пастуха не мають. І він навчав їх чимало» (Мр 6, 34). Точнісінько так само, як Він перевернув з ніг на голову запитання про те, хто мій ближній, Ісус повернув запитання щодо того, коли відповідати на потребу ближнього: тоді, коли вона виникає.

⁸ DCE, 15.

Наше уявлення про те, коли потрібно щось робити, потребує ще одного доповнення. Міра любові людини до ближнього – любов до себе; ця любов – передумова любові до інших. Отже, свої реакції на страждання інших потрібно узгоджувати з любов'ю до себе, зі своїми потребами та потребами своїх близьких. Неочікувана катастрофа, яка потребує негайної відповіді, звісно, відсуне інші потреби набік. Парафразуючи Біблію, треба йти рятувати свого сина чи бика з колодязя навіть у суботу (пор. Лк 14, 5). Але якщо комусь раптово – посеред ночі – знадобиться якась невелика й нетермінова поміч, то його з чистою совістю можна просити почекати до ранку.

Харитативна допомога покликана бути вчасною. Часто це означає передбачати негаразди й діяти ще до того, як вони виникають. Людина здатна прогнозувати, бути завбачливою. Причинно-наслідковий принцип підказує, що можна передбачити, до яких наслідків призведуть певні причини. Змінюючи свою поведінку та поведінку суспільства, людина може активно впливати на майбутнє. Ось чому освіта, прогнозування й запобігання такі важливі. Ними Карітас не тільки відповідає на конкретні ситуації, але й запобігає їм – не кажучи вже про внесок, який така робота може зробити у виправлення певних фундаментальних недоліків.

Що?

«Бідних матимете з собою повсякчас» (Ів 12, 8), – каже Ісус. Він уособлює себе з ними у притчі про Страшний Суд (Мт 25, 35-46). Другий Ватиканський собор у Пастирській конституції «Радість і надія» наголошує на повазі до особи: «Кожен повинен сприймати ближнього, без жодного винятку, як «другого себе», передусім маючи на увазі його життя і засоби, необхідні для гідного проживання... Особливо сьогодні стає невідкладним наш обов'язок стати ближнім для будь-якої людини і служити ділом кожному, кого зустрічаємо на нашому шляху»⁹. Конституція наводить кілька прикладів людей, яким ми маємо простягнути руку допомоги. Серед них – самотні й покинуті старенькі, діти-сироти та діти з кризових сімей, заробітчани і біженці, голодні та вбогі, інші особи в потребі. Конституція згадує також про вчинки, які зневажають Творця. По суті, вона звертається до людини як цілості з фізичним і духовним виміром та до суспільства, в якому людина живе.

Вихідна точка кожного акту соціального служіння та діяльності Карітасу – це людина з її стражданнями, а також суспільство та

⁹ *Gaudium et spes*, 27.

стосунки, які створюють страждання або запобігають їм. Святий Іван Павло II в апостольському посланні «На порозі нового тисячоліття» описує стан суспільства: «Існує багато потреб, що хвилюють свідомість християн сьогоднішньої епохи. У нове тисячоліття наш світ входить, сповнений протиріч, пов'язаних із економічним, культурним і технічним розвитком. Останній відкриває величезні можливості перед небагатьма вибраними і, натомість, мільйони людей не лише залишаються на узбіччі прогресу: вони приречені змагатись із принизливими для людської гідності умовами життя. Як таке можливе, щоб у наш час люди вмирали з голоду, були неписьменними, позбавленими найпростішої лікарської опіки і домівки, де знайшли б свій захисток? Можна до безконечності розширювати цю картину убогості, коли до її старих проявів додати ще й нові – якщо згадаємо, зокрема, і про багатьох людей, яким, попри їхню матеріальну забезпеченість, загрожує відчай – бо не бачать змісту у житті; які опиняються під загрозою наркоманії, самотності у хворобі чи на старості літ, суспільної деградації чи дискримінації. За такої ситуації для християнина важливо навчитись виявляти свою віру в Христа, відчитуючи Його прихований заклик, який звучить із світу нужди. Таким чином, зможемо продовжити традицію милосердя, яка за минулі два тисячоліття виявлялась у rozmaїтих формах і яка сьогодні, мабуть, потребує іще більшої творчої винахідливості. Сьогодні потребуємо нового «розуміння милосердя», яке виявлятиметься не настільки (і не лише) у дієвій допомозі, а й у здатності стати ближнім для людини у її стражданні, у здатності солідаризуватись із нею – так, аби жест допомоги вона відчула не як принизливе подаяння, а як свідчення братерської спільності»¹⁰.

В інших документах святий папа конкретно вказує на пріоритетні сфери для оновлення «розуміння милосердя»¹¹: «Допомагаючи голодному, спраглому, чужинцеві, нагому, хворому, ув'язненому, а також не народженій ще дитині або присмертному старому, ми служимо Ісусові, який сам сказав: «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» (Мт 25, 40)». Він очікує відданого служіння в центрах природного планування сім'ї, в порадах для подружжів і родин, у будинках для невиліковно хворих, реабілітаційних осередках для людей із залежностями чи в центрах для людей з інвалідністю. Нам необхідно бути слугами й захисниками людського життя.

¹⁰ *Novo Millennio Ineunte*, 50.

¹¹ Див. *Evangelium Vitae*, 87-89.

Милосердна любов може покликати людину вийти за межі звичної для неї спільноти та місцевості. В енцикліці «Місія Відкупителя» Йоан Павло II закликає волонтерів із неурядових організацій працювати в місійних країнах поруч зі священниками, ченцями та миярянами для цілісного розвитку осіб і всього суспільства. Працювати в школах, медичних центрах, домах для людей похилого віку й людей з особливими потребами, а також у проектах, спрямованих на підтримку жінок тощо¹².

Людяність і професіоналізм дуже важливі. Щоби наблизитися до людей і перейнятися їхніми стражданнями, потрібно упевнитися, що вони сприймають допомогу, яку від нас отримують, не як приниження, а як прояв братерської підтримки¹³. Важливо не вважати себе вищим за того, кому допомагаємо, хоч би в якому скрутному становищі він був¹⁴. «Особиста внутрішня участь у потребі та стражданні іншої людини стає таким чином даруванням самого себе: щоб дар не принижував її, треба пожертвувати не тільки щось від себе, а самого себе, зробити відчутною свою присутність у цьому дарі»¹⁵.

Потрібно діяти незалежно від політичних партій та ідеологій¹⁶ – і незалежно від офіційної державної політики, дотримуючись при цьому рамок чинного законодавства. Але перш за все маємо пам'ятати один із найважливіших «законів» милосердя: любов безкорислива! Тому будь-які національні, конфесійні або політичні питання мають бути відокремлені від благодійного служіння. В жодному випадку надана допомога не може бути умовою або спонукою до прийняття певних цінностей та / або поглядів – повага до свободи та гідності людини має бути основним пріоритетом для кожного, хто відкриває своє серце на служіння милосердя.

Хто?

Насамкінець подумаймо про те, хто ж має робити все це. Венедикт XVI виразно підкреслив, що це місія кожного християнина й кожної християнської спільноти: «Любов до ближнього, закорінена в Божій любові, є передусім обов'язком кожного вірного, однак вона також є завданням всієї церковної спільноти, притому на всіх

¹² Див. *Redemptoris missio*, 60.

¹³ Пор. *NMI*, 50.

¹⁴ Пор. *DCE* 35.

¹⁵ *DCE* 34.

¹⁶ Пор. *DCE* 31.

її рівнях: від місцевої спільноти до помісної Церкви і Вселенської Церкви в загальному. Церква як спільнота також покликана плекати любов. У зв'язку з цим для упорядкованого служіння любові потрібна окрема організація. Відповідно до єпископської структури Церкви, у місцевих Церквах єпископи як наступники апостолів несуть першу відповідальність за реалізацію програми, вказаної в Діяннях апостолів (пор. Діян 2, 42-44). Ми вже з'ясували, що істинним суб'єктом різних католицьких організацій, які займаються благодійництвом, є сама Церква – і то на всіх рівнях: парафіальному, місцевому і вселенському»¹⁷.

В усіх своїх учинках нам потрібно бути не просто організацією, рухом, згромадженням, групою, асоціацією... Ми – Церква, і ми покликані виявляти любов всіх людей, особливо – до нужденних, аби показати їм її материнське обличчя!

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: поглянути, як проголошення Доброї Новини (Керигма), освячення (Літургія) та служіння милосердя (Дияконія) збалансовані в нашій спільноті.

МАТЕРІАЛ: роздаткові матеріали.

ЧАС: 45–60 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на невеликі групи – наприклад, за парафіями, з яких вони походять.
- Роздайте кожній групі завдання, яке потрібно виконати за 30 хвилин.

Окремих презентацій влаштовувати не потрібно. Коли завдання будуть готові, можна одразу почати обговорення, спираючись на такі запитання:

- Чи в нашій парафії / єпархії Керигма, Літургія та Дияконія збалансовані? Якщо так, наведіть приклад. Якщо ні, як це можна виправити?

¹⁷ Див. DCE 20 і 32.

- Чи ми як спільнота відповідаємо на нагальні потреби – тут і зараз?
- Чи ми достатньо добре усвідомлюємо суть Карітасу? Чи бачимо його насамперед як гуманітарну організацію – чи як щось інше?

Роздатковий матеріал

	Керигма	Літургія	Дияконія
Що ми робимо?			
Як часто?			
Скільки осіб бере участь?			
Чи заплановані події заздалегідь?			

Особистий іспит сумління

1. Чи я беру безпосередню участь у харитативній діяльності та підтримую таку діяльність у Церкві? 2. Як я реагую, коли людина в потребі з'являється перед дверима мого дому або коли я зустрічаю таку людину на вулиці? 3. Оскільки я покликаний бути іконою Христа, Князя миру і любові, Лікаря душі і тіла, чи своєю поведінкою я даю іншим нагоду зустрітися з Ним? 4. Чи я заохочую словами і живим прикладом членів своєї сім'ї, а особливо своїх дітей (якщо вони є) до харитативної діяльності? 5. Чи я дотримуюся постів літургійного року, чинячи добро ближньому?

Іспит сумління для парафіяльної спільноти

1. Чи наша парафія здійснює заходи соціальної опіки або допомоги? 2. Чи в нашій парафії організована підтримка старших, немічних, сиріт, осіб з інвалідністю? 3. Чи миряни беруть участь у цих заходах, чи все – на плечах священника-душпастиря? 4. Чи наша парафіяльна спільнота служить потребуючим, особливо тим, які живуть у нашому селі, містечку, місті? 5. Чи наша парафія має спрямованість на особу, тобто переконання, що Христос є Дорогою, Правдою і Життям для кожної людини.

ВИСНОВКИ

Соціальне вчення Католицької Церкви часто наголошує на **базовій ролі вчинків** у поширенні справжнього милосердя й Господньої любові.

Любов до ближнього – це **один із трьох «стовпів» життя парафіяльної спільноти** (разом із Літургією та катехизацією). Цей зв'язок детально досліджений в енцикліці «Бог є Любов'ю». Керуючись таким підходом, ми здатні якісно оновити життя і служіння наших парафіяльних громад. Проголошення Божого Слова, здійснення Святих Таїнств та участь у них, а також служіння милосердя становлять суть покликання як окремої особи-християнина, так і кожної спільноти вірних.

1. 3. ЦЕРКВА Й СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

ВСТУП

Ми ознайомимося з базовими принципами соціальної доктрини Церкви й визначимо, в чому полягають права й обов'язки Церкви щодо висловлювання про певні соціальні питання. Ми прагнемо надихнути учасників заняття до активної участі в соціальному й суспільно-політичному житті.

МОЛИТВА

Пом'яни, Господи, тих, що приносять плоди і добро творять у святих Твоїх Церквах і тих, що пам'ятають про вбогих, воздай їм багатими і небесними Твоїми дарами; даруй їм замість земного – небесне, замість дочасного – вічне, замість тлінного – нетлінне.

Пом'яни, Господи, тут присутніх людей і з оправданих причин відсутніх, і помилуй їх та нас багатством милости Твоїї; скорбниці їх наповни всяким добром; подружжя їх у мирі й одностайності збережи, дітей вигодує, молодь виховай, старців підтримай, малодушних утіш, розсіяних збери... З плаваючими плавай, з подорожніми подорожуй, вдовицям стань на поміч, сиріт захисти, полонених визволи, недужих вилікує; і всіх тих, що на засланнях, і на гірких роботах, і в усякій журбі, і нужді, і утисках, – пом'яни, Боже.

І всіх тих, що потребують великого Твого милосердя, тих, що люблять нас, і тих, що ненавидять, і тих, що доручили нам, молитися за них, і всіх людей Твоїх пом'яни, Господи Боже наш, і на всіх вилий багату Твою милість, даючи всім те, чого вони просять, на спасіння. А кого ми не пом'янули, через невідання, чи забуття, чи через безліч імен, Ти сам пом'яни, Боже, бо Ти знаєш вік і ім'я кожного, Ти ж знаєш кожного від лона матері його.

Ти бо, Господи, поміч безпомічним, надія безнадійним, бурями гнаним спаситель, плаваючим пристановище, недужим лікар; тож для всіх будь усім, знаючи кожного і прохання його, дім, і потреби його. Избав, Господи, місто це, і всяке

*село, місто, і країну від голоду, пошести, землетрусу, пото-
пу, вогню, меча, навалу чужих народів та міжусобної брані.*

*Посіти нас благістю Твоєю, Господи, вияви нам багаті
Твої щедроти, дай нам добре поліття, даруй землі дощі мир-
ні на врожай, угамуй розбрат Церков, угаси гордовитість на-
родів; усіх нас прийми в Царство Твоє, показавши нас дітьми
світла і дітьми дня, Твій мир і Твою любов даруй нам, Господи
Боже наш, бо все воздав Ти нам.*

З Анафори святого Василя Великого

.....

Християнин має перейматися проблемами спільноти, в якій живе. У багатьох молитвах можна знайти приклади окремих суспільних проблем та категорій осіб, які потребують допомоги. Зокрема, це малі, вбогі, хворі, грішники, стражденні та знедолені. Ми покликані обдаровувати їх тою самою любов'ю, з якою Отець піклується про своїх дітей.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

З ПРАКТИЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ

Соціальна доктрина Церкви

Церкві часто доводилося замислюватися про життя людини в суспільстві та державі. Ситуація багатства та бідності (так зване «соціальне питання») постала вже перед християнам перших століть. Згодом актуальності набували питання війни та миру, позики грошей під відсоток, правильності завоювання та колонізації («моралісти» захищали людську гідність автохтонного населення завойованих територій, тоді як тубільців часто взагалі не вважали людьми). Це тільки деякі приклади тих моральних питань, які стосуються суспільства та стосунків у ньому.

Стосунки між різними групами (соціальні класи й боротьба за їхні інтереси, політичні партії); те, як має виглядати політичне й економічне життя; те, яка держава потрібна для життя робітникам і їхнім сім'ям; основи, на яких мають ґрунтуватися суспільство й держава; мир і гонка озброєнь; прогрес, міжнародні відносини та борги – усе це ставало темами папських енциклік. Ці питання обговорюють на богословських факультетах, богослови замислюються над гострими питаннями суспільного й політичного життя. І це

слушно, бо соціальна доктрина Церкви належить до найважливіших складових християнського погляду на життя, адже суспільне життя – невід’ємна частина людського життя. Умови, в яких особа живе в суспільстві, важливі для якості її життя. Отож ці питання завжди стосуються людської гідності.

Соціальна доктрина Церкви (СДЦ) – це набір принципів і вказівок Церкви щодо соціальних питань. Найвизначніші папські енцикліки в цій галузі – це «Нові речі» (лат. *Rerum novarum*, 1891), «Сороковий рік» (*Quadragesimo anno*, 1931), «Мати і Вчителька» (*Mater et Magistra*, 1961), «Мир на землі» (*Pacem in terris*, 1963), «Розвиток народів» (*Populorum progressio*, 1967), «3 праці своєї» (*Laborem Exercens*, 1981), «Турбота про соціальні речі» (*Sollicitudo Rei Socialis*, 1987) і «Сотий рік» (*Centesimus Annus*, 1991), «Бог є любов» (*Deus Caritas Est*, 2006), «Любов у істині» (*Caritas in Veritate*, 2009), «Світло віри» (*Lumen fidei*, 2013), «Славен будь» (*Laudato si*, 2015), «Усі брати» (*Fratelli tutti*, 2020).

Принципи соціальної доктрини Католицької Церкви

Саме слово «принцип» у латинській мові означає *основа, начало*. Отже, соціальне вчення Католицької Церкви мало би базуватися на якихось основних (вихідних) положеннях про людину та її місце в суспільстві й у світі.

До основних принципів католицької соціальної доктрини впорядкування суспільства належать поняття персональності (згідно персоналістичного принципу, який підкреслює важливість окремої особи та гідності кожної людини) і субсидіарності, солідарності та спільного блага, соціальної справедливості та любові, свободи і відповідальності. Вони висловлені в різних церковних документах (енцикліках, листах папи, міжнародних зверненнях до політичних діячів тощо). Ці поняття походять із християнської концепції людини, а тому є свого роду її конкретизацією.

У християнській візії суспільства персональна гідність людини є невід’ємною мірою в оформленні економічного і суспільного життя.

У центрі соціальної доктрини Церкви стоїть людина як особа, створена за образом Бога і Його подобою. Особиста гідність людини є недоторканою, вона є мірилом будь-якого творення християнського соціального порядку. Для католицької соціальної доктрини вихідною позицією у виробленні соціального порядку є надприродне походження людини та її взаємозв’язок із Господом Богом.

Людська особа, її гідність і права

На перших сторінках Святого Письма читаємо: «І створив Бог людину на свій образ; на Божий образ створив її; чоловіком і жінкою створив їх» (Бут 1, 27). Людина є Божим створінням. Джерелом і метою людського життя є ні сама людина, ні якась влада, яка існує проти Бога або без Нього, але сам Бог, творець людини. Бог створив людину на свій образ. Із цього творчого акту випливає вся таємнича гідність людини бути образом Божим. Святе Письмо доручає людині величне завдання: заволодіти створеною Богом землею і підпорядкувати її собі. Водночас людині не було дано абсолютної і неосяжної влади над землею. Вона також не має права нищити її (Бут 1, 27–30). Але людина відчужилася від Бога і відвернулася від Нього, зле скориставшись своєю свободою (Бут 3, 23–24).

Біблія вчить, що людина створена Богом на Його образ і подоби. А тому, пам'ятаючи про заповідь «Не убий», ми маємо визнати, що кожна особистість є неповторною, індивідуально особливою і має отримати всі умови для свого розвитку. Про це покликані дбати держава і суспільство. Ось чому в документах Церкви так багато йдеться про гідність особи.

Де, як і в чому особа може проявити себе? Папа Іван Павло II у своєму посланні «*Laborem exercens*» («З праці своєї») нагадує, що людина через свою працю стає Божим образом. Іншими словами, людина є образом Божим, тому що вона отримала від Бога доручення господарювати та дбати про землю (Бут. 3, 29). Тим, що людська особа виконує це доручення, вона віддзеркалює сам творчий акт Бога. Логічним наслідком такого розуміння людини та її праці є формулювання християнської «етики праці»: особа, яка працює, є образом Божим і співробітником Бога.

На основі правди про персональну гідність людини та її праці Церква окреслює низку практичних прав людини праці. Такі права треба бачити безпосередньо у зв'язку із загальними правами людини, бо вони є наслідком самої природи людини. Права працівників, як і соціальні права людини взагалі, є частиною основних і невід'ємних людських прав. Одним із таких прав є право на працю. Важливим обов'язком усіх відповідальних у суспільстві й державі людей є подбати, щоби всі працездатні особи знайшли відповідне місце праці.

Невід'ємною вимогою соціальної доктрини Церкви є те, щоб людина через її професію і на місці праці розвинула всі свої здібності. Гідність людської особи вимагає, щоби «праця щоразу мала першість перед капіталом». Гідність людини, яка працює, підкреслює

св. Іван Павло II, наголошуючи також на тому, щоби працівники мали відповідне право участі й відповідальності в управлінні. Папа навіть озвучує етично-соціальну вимогу того, щоб людина мала відчуття, що вона працює на власному підприємстві.

Тому Церква, опираючись на принципи персональності (особи) і субсидіарності, ставить на перше місце людську особистість, її неповторність та індивідуальність, її гідність. І пропонує певну програму дій задля захисту прав людини та програму дієвості державних чинників з метою створення відповідних умов для розвитку кожної людської особи.

Субсидіарність: допомога, яка не поглинає

Одним із принципів вільного і гуманного суспільного ладу є соціальний принцип субсидіарності (від лат. *subsidiūm* – надання допомоги, допоміжні частини війська). Держава, суспільство й кожний вищий авторитет мають тільки тоді втручатися субсидіарно, тобто з допомогою, у компетентність менших чи підпорядкованих їм спільнот, коли ті не можуть самостійно виконувати свої завдання. Цей основний принцип можна описати так: кожна суспільна діяльність є за своєю суттю субсидіарною; її завданням є допомога членам соціального тіла. Вона не повинна знівелювати або поглинути їх.

Принцип субсидіарності є загально-суспільним принципом упорядкування вільного і гуманного суспільства. Суспільство й державні органи мають бути організовані субсидіарним способом, тобто знизу вгору. Таким чином буде забезпечено оптимальний розвиток особистості та гарантовано збереження менших спільнот (родин, приватних товариств, національних меншин тощо).

Субсидіарне суспільство має дбати, щоб високопоставлені державні або суспільні інстанції контролювали тільки ті завдання, які не можуть бути виконані організаціями нижчого щабля. Правильне застосування принципу субсидіарності зміцнює демократичний лад, бо субсидіарність означає делегування компетенцій, розподіл влади та контроль над нею. Якщо сучасне суспільство хоче зберегти своє людське призначення, йому необхідно орієнтуватися на принцип субсидіарності.

Солідарність, вписана у людську природу

Передумовою успішного функціонування гармонійного суспільного організму та мирного співжиття людей різних інтересів, походження або віросповідань є готовність усіх до взаємної солідарності.

Людина за своєю суттю – суспільна істота. Цю «суспільність» людина не отримала від когось ззовні, це не якась наша «надбудова», але християнська частина людського ества. Це поклик, який ми отримуємо від Бога і який вписаний у нашу природу. Адже жодна людина в цьому світі не з'явилася сама. Нова людина приходить у цей світ в спільноті двох осіб. Вона росте і формується у сімейній спільноті. Із самого початку нова людина спілкується з людьми, які є поруч із нею, – від першої батьківської ніжності до основної інформації про світ і життя. Так дитина входить у світ, так визнає себе у суспільстві його складовою частиною. Водночас людина відчуває і глибоку потребу в інших, потребу мати когось, бути з кимось пов'язаною, зав'язати дружбу, об'єднатися тощо. Крім того, так в нас народжується потреба любити, жити і працювати для когось, пізнавати себе в іншому. Так людина закладає власну сім'ю з людиною, яку любить, з якою народжує дітей, яких потім оточує своєю любов'ю і турботою. І все це є «генетичним кодом» людської природи, усе відповідає плану Бога і Його задуму щодо людини.

Людина сама у собі є суб'єктивною. Лише у спілкуванні з іншими вона зможе бути об'єктивною, оскільки через інших виявляються її спостереження, погляди й оцінки. Потреба спілкуватися з іншими творить спільноту і не тільки сімейну, але й ширшу – родину, народ, державу. Потреба об'єднання виринає з усвідомлення власного безсилля, бо лише у спільноті з іншими людина зможе здійснити великі справи і підпорядковувати собі цю землю, до чого покликав нас Бог у хвилину творіння.

Така людина і суспільство взаємопов'язані та взаємозалежні. Роздумуючи про своє призначення у сучасному світі, Церква має на увазі таку фундаментальну ситуацію: «Суспільна людська натура виразно проявляє, що ріст людини і розвиток самого суспільства взаємно залежить одне від одного. Підвалинами, тобто суб'єктом і метою всіх суспільних інституцій, є і мусить бути лише людина, бо вона за своєю природою має потребу суспільного життя. Суспільне життя не є чимось, що людині дане. Тому людина у спілкуванні з іншими розвиває всі свої здібності і може сповнити своє покликання», – зазначається у Конституції II Ватиканського собору «Радість і надія» (GS, 25).

Щоби людина змогла побудувати спільноту, їй треба піднятися над суто індивідуалістичним мисленням, оскільки спасіння людини – також і в солідарності. Людина спасається, перебуваючи з іншими, належачи до спільноти з Богом і людьми, і в цьому сенсі

ніхто сам не може спастися. Зрештою, і остаточне призначення людини суттєво суспільне, тому на її спасіння не можна дивитися ізольовано від спільноти.

Принцип солідарності взаємопов'язаний з принципом персональності. Коли односторонньо наголошується першість персональності або індивідуальності, тоді це загрожує дуже небезпечним суспільним індивідуалізмом (наприклад, індивідуалізм ранньої індустріальної ери в Європі XIX ст.). Коли ж брати тільки солідарність за абсолютну цінність, тоді це приведе до суспільного колективізму і до обмеження свободи особи або суспільних груп (наприклад, обмеження прав людини в Східній Європі за часів комунізму).

Одним з найважливіших фактів людського буття є те, що «людина – це статева істота», і що для її «доповнення» потрібна особа протилежної статі або взагалі людська спільнота. Людина здатна доповнювати, але також потребує доповнення. Розвиток людства можливий тільки за умови співпраці кількох генерацій та ділової кооперації людей однієї епохи.

Солідарності належить «честь основного закону» людського життя і кожної спільноти. Тому соціальна доктрина Церкви ставить поруч з принципом персональності принцип солідарності як його необхідне доповнення. Обидва принципи взаємно залежні, бо людина тоді є особою (особистістю), коли вона є членом якоїсь спільноти.

Індивід і спільнота, особа (особистість) і суспільство, перебувають між собою у критичному і напруженому взаємозв'язку. З одного боку, людська особа (особистість) з її невід'ємними правами, яких не можна свавільно підпорядковувати інтересам суспільства або егоїстичній групі. З іншого – не можна наполягати безконечно на власних інтересах коштом загального добра. Тому окрема особа і спільнота перебувають у взаємозв'язку соціальної злуки й взаємної соціальної відповідальності.

Метою християнського суспільства є такий суспільний та економічний порядок, який базується на солідарній співпраці всіх для всіх.

Спільне благо – умова вдосконалення і розвитку

II Ватиканський собор у своїй конституції «Про Церкву в сучасному світі» наголошував, що спільне благо «охоплює сукупність всіх тих суспільних вимог, які уможливають або полегшують людям повний розвиток їхніх талантів». Із цього визначення бачимо,

що спільне благо не є метою людини і людства. Метою є розвиток і вдосконалення кожної людської особистості, а спільне благо (загальне добро) є більше умовою, за якою людина може здійснювати свою мету. А «умовами суспільного життя», про які згадується в Конституції II Ватиканського собору про Церкву, є наявність матеріальних і духовних благ. Сюди належать: мир, свобода, моральність, справедливість, гарантовані права й обов'язки кожної людини, культура, право на працю тощо.

Коли йдеться про спільне благо (загальне добро), то мається на увазі благо всього світу. Сьогодні світ до тієї міри пов'язаний, що кожна людина почуває себе його громадянином. Жодна держава, жоден континент не можуть обмежити або привласнити собі спільне благо. Воно називається спільним (загальним), позаяк належить кожній людині – і ніхто з нього не може бути виключеним. Кожна людина має обов'язок і право розвивати свою індивідуальність, а щоби вона змогла це здійснити, їй потрібен доступ до спільного блага. Та не достатньо сказати лише те, що всі люди мають права користуватися спільним благом, ці права треба кожній людині забезпечити й уможливити. Недопустимо, щоб одна група людей була настільки привілейована, що мала б виключне право користуватися тими благами, а якась інша група була б у цьому обмежена чи взагалі тих прав позбавлена. Таке явище глибоко ображає гідність особи і суперечить намірам Бога, оскільки всі успадкували землю як спільне благо.

Благо не є якоюсь статичною цінністю. З досвіду знаємо, що воно – з ревністю людей, поступом технології і цивілізації – щодня збільшується і вдосконалюється. А оскільки у світі весь час розвиваються системи комунікації і зростає людська інформованість, то це добро стає більш загальним і доступним кожній людині.

Одним із суттєвих елементів спільного блага та його фундаментальною характеристикою є те, що воно має містити в собі перспективу майбутнього. Це означає, що нинішнє покоління зобов'язане збільшувати і готувати для тих, хто прийде, спадщину спільного блага, яке воно отримало від попереднього покоління. Людство має жити і працювати так, щоби ті, хто згодом прийде, мали майбутнє.

За своїм значенням спільне благо є автономним стосовно блага окремих націй або держав. Воно – понад ним. Це тому, що спільне благо зумовлене благом усіх зокрема. У ньому загальний характер підноситься над політичними межами держав, і на нього мають права всі люди. Спільне благо мусить бути остаточною метою стремління усіх політиків і тих, хто веде народи і дбає про їхнє благо.

А із загальнолюдської точки зору спільне благо мусить бути критерієм, який регулює всі міжнаціональні взаємини.

Зі зростанням спільного блага одночасно зростає і усвідомлення виняткового становища та гідності людської особи. Тому ніколи не можна жертвувати людиною, оскільки це було би запереченням спільного блага.

Пошана людської гідності – це забезпечення дійсно гідного життя і всього, що для нього потрібно:

- права на вільний вибір професії;
- права на сім'ю;
- права на виховання;
- права на працю і пошану;
- права поводитися за вимогами власної совісті;
- права на свободу тощо.

Метою кожного суспільного ладу мусить бути благо людини, і все для цього має бути підпорядкованим людині, а не навпаки. Це основний принцип, яким зумовлений правильний розвиток кожного суспільства.

У Євангелії йдеться про людину як про нашого «ближнього» (притча про доброго самарянина), і це стосується кожної людини без винятку. Вони закликають всіх до дійсної щоденної діяльної любові до кожної людини. Ця любов насамперед стосується життя і засобів для життя ближнього. Ісус недвозначно пояснив, що ближній – це кожна людина (без огляду на віру і національність), як приятель, так і ворог.

Тому, отже, ми маємо противитися усьому, що:

- противитися самому життю людини (вбивство, самогубство, геноцид, аборт, евтаназія);
- порушує недоторканість людської особи (тілесні та душевні тортури, психологічний примус чи тортури);
- ображає людську гідність (нелюдські умови життя, свавільні ув'язнення, депортації, рабство, проституція, негідні для людини умови праці, торгівля людьми).

Усе згадане суперечить і ображає Господа і гідність людської особи. На цьому не можна ні будувати здорового суспільства, ні забезпечити розвиток людини.

Коли особи або суспільні групи мають за мету винятково власні інтереси, тоді або паралізується суспільне життя, або перемагає

брутальна сила нахабства. Для мирного і прогресивного розвитку соціального тіла необхідно, щоб індивідуальні інтереси підпорядковувалися також й інтересам спільного блага.

Першим і основним завданням державної влади є бути охоронцем і запорукою спільного блага. Держава має створювати сприятливі економічні та соціальні умови для громадян. Ще одним важливим завданням держави є врівноважувати вияви «групового егоїзму», які можуть шкодити гармонійному співжиттю демократичних сил. Держава має врівноважити інтереси конкуруючих груп, спрямовуючи їх на користь спільного блага.

Особам треба підпорядкувати власні інтереси спільній меті, уникаючи всього, що є шкідливим для спільного блага. Воно має пріоритет перед власною користю.

Нині неможливо покласти всю відповідальність за спільне благо на державу. Воно є спільним «фокусом» для всіх членів «соціального тіла». Чинна демократія потребує співпраці всіх своїх громадян. Тут демократія означає, що всі громадяни спільно несуть відповідальність за спільне благо.

Існує також «міжнародне спільне благо», яке вимагає від усіх країн, багатих чи бідних, економічної і політичної співпраці, щоби розв'язувати важливі проблеми майбутнього.

Справедливість і рівність між людьми

Соціальна справедливість є першим соціальним принципом будь-якого розумного соціального порядку. Рівність людей – їхнє природне і невід'ємне право. Саме тому, що люди є людьми, вони рівні між собою. Усі однаково народжуються, і всім доведеться пройти через ворота смерті. Всі люди мають однакову мету і однакове завдання на цій землі, але існує багато індивідуальних відмінностей. Наприклад, ступінь таланту до різних видів праці, а також статеві, расові та інші відмінності. Але жодна з них не може усунути або применшити основного аспекту ідентичності – бути людиною. Тому й говоримо про рівність усіх людей.

Усі люди рівні – і за творчим Божим наміром, і за дарами відкуплення, які Ісус однаково заслужив для всіх людей. Усі покликані до воскресіння з мертвих і мають шанс на життя з Богом. Сам Ісус не хоче бути вищим від інших. Він не прийшов на цей світ, щоб Йому служили, але щоб Він служив іншим – аж до смерті. Саме так поставленою проблемою Христос протиставляється нерівності, боротьбі за кращі місця і висування себе понад іншими, бо все це

викликане гріхом, який перебуває в людині... Ісус запрошує до безумовної любові до всіх, оскільки всі мають однакове право на життя, мають одного Небесного Отця.

Суспільний або економічний лад тоді гідний називатися «соціальним», коли забезпечені права всіх членів соціального тіла. Проблема полягає радше в питанні, що в конкретному випадку є справедливим? Адже соціальний принцип справедливості як такий не має мірила, за допомогою якого можна вирішити конкретне питання. Те, що є об'єктивно справедливим у певному випадку, можна встановити тоді, коли взяти до уваги конкретні обставини та права людини.

Соціальна любов як активний соціальний принцип у формуванні суспільства

В усіх документах Церкви на соціальні теми приділяється також увага любові як принципу впорядкування суспільства. Любов є «душею» і «найвищим законом» спільноти, заснованої на справедливості.

Справедливість і любов є першими принципами ведення соціально справедливого суспільного та політичного порядку, де справедливість «цілком проймала державні та суспільні інституції», а любов є «душею порядку» і «чисто християнським виміром» нового соціального ладу, наголошують енцикліки.

Подвійна основа католицької соціальної доктрини на соціальних принципах справедливості й любові має свій глибший сенс. У соціальному вченні постійно висловлюється переконання, що для успішної реорганізації суспільства і подолання «структур гріха», крім «реформи обставин» також потрібні моральні реформи намірів людини. Сьогодні світ переконався в такій потребі, хоча замість реформи намірів популярно говорити про зміну в поведінці людини.

Світ сьогодні розуміє, що немає справжньої суспільної реформи без зміни соціальної поведінки та способу мислення людства, а також врахування способу мислення (ментальності) окремих народів.

Основними завданнями любові як активного соціального принципу формування суспільства є такі:

- Соціальна любов переходить межі вимог справедливості. Як показує досвід, самої справедливості не вистачає для творення справді гуманного світу. Високою і остаточною християнською метою є творення солідарної і братньої спільноти

людей у суспільстві й економіці. Це можливо тільки шляхом активізації могутньої сили соціальної енергії любові.

- Соціальна любов є комунікативною та інтегруючою силою. Будь-яка спільнота й будь-яке суспільство потребують спільного зв'язку, який об'єднує його членів – і це стає можливим завдяки любові.
- Соціальна любов є також структурним принципом. Соціальна любов прагне реалізувати моделі справедливої кооперативної системи суспільства.

Зрештою, любов має свого роду есхатологічно-революційну силу. Есхатологічне Царство Боже серед нас розпочало своє існування з приходом Ісуса Христа. Відкуплення Христа опиралося на принцип любові до всіх людей. Тому соціальна любов як перша ознака Царства посідає «революційну енергію подолати всі бар'єри та йти новими шляхами».

Обґрунтування соціальної доктрини Церкви

Може виникнути важливе запитання: яке право керівництво Церкви має висловлюватися про те, що стосується економіки, соціальних питань чи політики? Чи має Церковний провід – тобто очільники окремої, нехай і великої релігійної спільноти – право втручатися у світські сфери, в яких вірні співіснують із представниками інших віросповідань чи атеїстами? Або, якщо подивитися з іншого боку, на чому Собори, папи, єпископи й інші представники Церкви можуть ґрунтуватися, поширюючи принципи католицького вчення і на суспільне життя?

Економічні, соціальні й політичні питання завжди стосуються людей і стосунків між ними, а це означає постійну присутність морального виміру. Людські стосунки завжди містять елемент справедливості чи несправедливості; ми можемо ставитися одне до одного як брати й сестри або як господарі й раби. Суспільні стосунки – чи в сім'ї, чи на роботі, чи на державному або міждержавному рівні – завжди містять моральний аспект. В економіці й політиці йдеться не так про економічні питання, як про етичні, адже там ми маємо справу зі справедливістю й любов'ю.

Уряд Церкви ґрунтує свої погляди на конкретних засадах:

- Боже Одкровення у Святому Письмі
«13. Ви – сіль землі. Коли ж сіль звітріє, чим її солоною зробити? Ні на що не придатна більше, хіба – викинути її геть, щоб

топтали люди. 14. Ви – світло світу. Не може сховатись місто, що лежить на верху гори. 15. І не запалюють світла та й не ставлять його під посудиною, лише на свічник, і воно світить усім у хаті. 16. Так нехай світить перед людьми ваше світло, щоб вони, бачивши ваші добрі вчинки, прославляли вашого Отця, що на небі. (Мт 5,13-16)»

- Традиція Церкви;
- природне право (воно спирається на розумінні справедливих людських стосунків, яке ми отримуємо з роздумування про людину та її гідність, наприклад, у зв'язку з життям, війною, медичними експериментами тощо);

Межі соціальної доктрини Церкви

У численних економічних, політичних, освітніх, культурних ситуаціях ми зустрічаємося з різноплановими питаннями, зокрема – у двох взаємодоповнювальних вимірах:

1. професійний вимір (тут Церква не має авторитету);
2. моральний вимір (тут Церква має право на висловлення своїх поглядів, які зобов'язують її вірних).

У деяких парафіяльних Карітасах волонтери та працівники обговорюють роль Церкви в певних поточних суспільно-політичних ситуаціях. Доволі цікаво може бути влаштувати в парафії семінар чи дебати на тему певної соціальної проблеми нашої спільноти. Не так уже й складно знайти питання, які стосуються безпосередньо нас, і спробувати поєднати професійні й моральні аспекти в них (наприклад, на місцевому рівні це може бути закриття барів і його наслідки з моральної й економічної точок зору).

Соціальна доктрина Церкви й політика

Спершу варто поміркувати про те, що таке політика, оскільки різні варіанти вжитку цього терміна можуть викликати значну плутанину. Часто політику сприймають як щось, повне брехні, бруду й демагогії, тоді як це насправді політичні патології. Навпаки, політика – це позитивний термін. У широкому сенсі він означає зосередження на соціальній допомозі, поширення справедливості та прав людини, скасування корупції та зловживань. У цьому ракурсі політика – це справді справа Церкви, зокрема єпископів і священників, тож Церкву необхідно включати в політичне життя. У вузькому сенсі політика означає дії, які скеровують і змінюють суспільство. Це

сфера політичних партій, і тому справа не Церкви загалом, а тільки її частини – мирян.

Християнських моральних принципів потрібно дотримуватися, пам'ятаючи про досягнення науки та про особистий досвід. Тут можливі різні підходи. СДЦ дозволяє обирати з кількох практичних розв'язань, тож вона доволі плюралістична. Тому не може бути однієї певної партії, яка б монополізувала церковне соціальне вчення. Моральні принципи залишаються ті самі, а поза ними потрібно вдаватися до слухних та ефективних заходів. На цьому рівні можливі відмінності, які дозволяють партіям мати різноманітні програми, тим не менш зосереджені на тих самих цінностях.

Утім, політичні відмінності між християнами не можуть бути абсолютні. Коли ми говоримо про принципові питання, наприклад, аборти, розлучення, людську гідність – ті, де йдеться про цінності, – усі християни, незалежно від політичних партій, до яких вони належать, мусять єднатися. Програми, цінності та спосіб життя партій чи їхніх лідерів можуть суперечити СДЦ. Приміром, виразна прихильність до лібералізму, колективізму¹⁸ чи до ідеологій, які зневажають людську гідність, суперечить ученню Церкви. Християни мають триматися подалі від таких партій, а долучатися до тих, які поділяють цінності Церкви. У демократичних державах таких партій зазвичай є кілька.

Активна політична діяльність священників заборонена. Чому? Бо цю роль виконують миряни.

Християнин і політика

Усе, сказане раніше про Церкву, стосується також окремих християн. Вірні мають реагувати на суспільні проблеми; можливо, не кожному християнинові вдасться досягти миру в усьому світі, але навіть на локальному рівні він завжди може вплинути на численні соціальні, економічні й політичні процеси за допомогою:

- активної участі в діяльності політичної партії, програма якої відповідає СДЦ;

¹⁸ **Колективізм** – система, в якій особа неважлива, вона мусить скорятися правилам, встановленим колективом. Це мета, наприклад, комуністичного суспільства. Особа мусить жертвувати собою для спільної мети або нею пожертвувати інші. **Лібералізм** – система, яка відкидає існування спільних моральних цінностей і спільних цілей людського життя й суспільних дій. У ринковому лібералізмі дозволено майже все. Тут кожен сам за себе – соціальної держави не існує.

- голосування за відповідні партії (*повторіть критерії, за якими можна визначити відповідність програм партій СДЦ, не вдаючись до конкретних прикладів. Залишаючись на рівні інтелектуальних узагальнень, поміркуйте, чому християнин має обов'язок голосувати*);
- участь в іншій суспільній діяльності (в межах Церкви і громади): лобювання, активне залучення в рухи й організації, які працюють згідно з СДЦ (рухи за життя, за права людини тощо).

У своїй спільноті потрібно робити все, що ми можемо, аби про-сувати соціальну доктрину Церкви.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: краще зрозуміти місце християнина в соціальному й політичному житті спільноти.

МАТЕРІАЛ: Святе Письмо і Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха».

ЧАС: 40 хвилин.

Перебіг заняття

Вправи під час заняття

- Розділіть учасників на три групи.
- Кожна група має 20 хвилин, щоби прочитати й обговорити параграфи з Катехизму УГКЦ «Христос – наша Пасха»:
 1. перша група: 299 і 392;
 2. друга: 921 і 925;
 3. третя: 926.
- Після цього кожна група коротко представляє результати обговорення.

Можливе домашнє завдання

Удома кожен учасник може проглянути Старий і (особливо) Новий Завіт, щоб знайти там принципи, з яких виростає соціальна

доктрина Церкви (наприклад, Мт 5; Чис 19, 9-39). Після цього можна взяти програми політичних партій і перевірити, чи узгоджуються вони з СДЦ і наскільки.

ВИСНОВКИ

Суспільне життя – це частина людського життя. Кожні стосунки, кожна подія – у сім'ї, з друзями, на роботі, на рівні державному чи міждержавному – має **суспільний вимір**, і всі вони заторкують моральність (якісь учинки хороші, якісь – ні). Церква не має авторитету в професійному й технічному плані, але має право висловлюватися з приводу моралі, дбаючи про **любов і взаємну повагу між людьми**.

Політика – також частина суспільного життя, адже це спосіб просувати соціальну підтримку, справедливість, права людини. Тому кожен християнин має залучатися та брати активну участь у суспільно-політичному житті: чи через голосування, чи організовуючи діяльність, яка поширюватиме соціальну доктрину Церкви.

1. 4. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

ВСТУП

Українська Греко-Католицька Церква впродовж цілої своєї історії постійно давала приклад жертвовного служіння рідному народові, особливо в буремні часи утисків, бездержавності й поневолення різними супротивними потугами... Як рівно ж і в періоди внутрішньодержавних та суспільних криз.

МОЛИТВА

«Я так дуже хотів би обтерти сльози з очей тих, хто плаче, потішити кожного, хто сумує, покріпити кожного, хто слабкий та немічний, уздоровити кожного, хто хворий, просвітити кожного, хто темний... Я хотів би стати всім для всіх, щоб усіх спасти».

Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький

Під час свого довголітнього архиєрейського служіння праведний митрополит Андрей Шептицький часто звертав увагу на незамінність діл милосердя як вияву живої віри і любові: «Свою християнську любов треба ділами доказувати! Всяке тут говоріння пусте, коли за ним не йдуть діла!»¹⁹. За його словами, «нема певнішого способу заслужити на Боже милосердя, як милосердя стосовно ближніх»²⁰. Митрополит Андрей вчить нас, що саме в ділах милосердя Євангеліє стає видимим, а наша віра досягає спасенну конкретність.

¹⁹ Пастирське послання «Найбільша заповідь», 1901 рік.

²⁰ Пастирське послання на Великий піст, 1929 рік.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Греко-Католицька Церква, сповнюючи заповідь Спасителя та продовжуючи тисячолітні традиції благодійної діяльності Церкви, завжди активно проводила соціальну діяльність на монастирському і на парафіяльному рівнях. Особливо активний розвиток і систематизація такої діяльності розпочалися після революційних подій 1848 року, коли на теренах Галичини з новою силою постали проблеми освіти й охорони здоров'я, а також значно підвищилася суспільна активність людей.

Ще до сьогодні у багатьох селах стоять пам'ятні хрести з надписом: «Свобода. Просвѣщення. Тверезость. Трудолюбіе. Ощадность». Це постійне нагадування про події кінця XIX століття. Тоді наша Церква, розгорнувши в 1870-х роках кампанію, спрямовану проти пияцтва на селі, змогла мобілізувати селян стримуватись від вживання алкоголю. Ця акція, яка відбулася з благословення митрополита Йосифа Сембратовича, стала найбільшим конкретним соціальним досягненням Церкви у ті часи. Саме завдяки активній позиції Греко-Католицької Церкви в Галичині було значно розвинуте громадянське суспільство – з системою кооперативів і просвітницьких організацій.

Прикладом такого служіння в XX столітті став Митрополит Андрей Шептицький. За його служіння особлива увага Церкви була спрямована на виховання дітей, зокрема через заснування та утримання мережі дитячих захоронків (дитячих садочків), особливо поширених у сільській місцевості, та сиротинців. Церковні структури організовували й утримували численні притулки та своєрідні соціальні гуртожитки, середні та професійно-ремісничі школи, аж до вищої освіти, де діти і молодь отримували належну освіту, професію та виховання. Духовенство допомагало формувати різноманітні молодіжні спільноти на парафіях, створювати і поширювати мережі українських молодіжно-виховних організацій «Пласт», «Сокіл» та «Січ». Про здатність Церкви організовувати та виховувати молодь, а особливо сільську, засвідчив з'їзд «Українська молодь – Христові», який у 1933 році зібрав понад 50 тисяч учасників.

Хоча значення Греко-Католицької Церкви як суспільного інституту змінювалось, але аж до 1946 року вона залишалась найбільшою та найвпливовішою організованою структурою українців, особливо в Галичині, яка відігравала важливу соціальну роль, реалізуючи соціальні програми в сфері освіти та виховання, в сфері охорони

здоров'я; програми, спрямовані на працю з дітьми та молоддю, на розвиток місцевої громади. За ініціативи та підтримки Церкви на теренах Галичини було сформовано розвинуту сукупність соціальних установ, закладів та організацій, які забезпечували соціальні потреби людей.

Сьогодні Українська Греко-Католицька Церква усвідомлює важливість соціального служіння і прагне, щоб воно мало організований, системний і професійний характер, спрямовувалось на всіх, незалежно від етнічної чи релігійної належності. УГКЦ здійснює своє соціальне служіння в таких напрямках: робота з дітьми та молоддю, в сфері охорони здоров'я та здорового способу життя, робота з мігрантами, допомога сім'ям, допомога особам з інвалідністю, допомога самотнім людям похилого віку, допомога ув'язненим і людям без постійного місця проживання, а також допомога тим, хто постраждав внаслідок стихійних явищ чи катастроф. Церква реалізує це служіння через місцеві релігійні громади та церковні мирянські рухи, які діють при парафіях, через єпархіальну мережу МБФ «Карітас України», який є офіційною благодійною організацією УГКЦ, через чернечі чини та згромадження та співпрацюючи з громадськими благодійними фондами, організаціями і рухами. Для організації та координації цієї роботи у визначених напрямках створено відповідні структури – комісії. Така структурованість соціального служіння сприяє його систематизації та професіоналізації.

Соціальне служіння є одним з пріоритетних напрямків накресленої Синодом Єпископів УГКЦ стратегії «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом». Його метою є об'являти світові материнське обличчя Церкви та бути живим знаком присутності Бога серед людей. Синод Єпископів УГКЦ 2016 року прийняв рішення (див. у Додатках) задля сприяння соціальному служінню та затвердив Стратегію розвитку соціального служіння УГКЦ, яка має наступні пріоритетні цілі:

- плекання духа жертовності та соціальної відповідальності / свідчення;
- служіння на благо нужденних (збільшення спектру та покращення якості служіння);
- інституційний розвиток та професіоналізація соціального служіння УГКЦ.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Вправа 1

Перегляньте спільно фільм «Соціальне Служіння УГКЦ»²¹. Про які напрямки соціального служіння і організації, що його здійснюють ви дізнались вперше? Яке служіння вас найбільше вражає? Які ви ще знаєте? До якого служіння ви були вже особисто причетні?

Вправа 2

Перегляньте спільно фільм з доповіддю Блаженнішого Святослава на Форумі соціального служіння УГКЦ²². Що з сказаного вам найбільше запам'яталось і чому?

Вправа 3

Ознайомте групу з рішеннями Синоду єпископів УГКЦ щодо соціального служіння. Розділіть учасників на групи та дайте завдання ознайомитися з різними посланнями Патріарха і Синоду Єпископів УГКЦ (див. у Додатках). Кожна група має виділити основні думки та презентувати їх для інших.

²¹ Можна знайти на www.youtube.com, або серед Мультимедійних матеріалів, які додаються до цього посібника.

²² Див. там само.

РОЗДІЛ 2.

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ. ПАРАФІАЛЬНИЙ КАРИТАС

2. 1. СУТЬ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ. ФУНКЦІЇ ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ

ВСТУП

У цій частині ми спробуємо пояснити суть організації соціального служіння у парафії та розглянемо питання організації парафіяльного Карітасу. Зупинимось на таких аспектах: чим є, а чим не є парафіяльний Карітас? Яка може бути його структура? Як заснувати парафіяльний Карітас? Які його головні функції?

Тут ще раз хочемо пригадати, що під «парафіяльним Карітасом» ми маємо на увазі будь-яку парафіяльну пасторальну структуру або спільноту, яка здійснює соціальне, харитативне або благодійне служіння в місцевій громаді. Немає значення, чи вона зареєстрована офіційно як парафіяльний Карітас або благодійна організація, чи ні.

Дияконія, або служіння любові чи «харитативна діяльність» виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія. Це служіння ближньому впливає з нашого закорінення в Христі. Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Парафіяльний рівень має слугувати фундаментом, на якому будується і діє служіння ближньому. Лише тоді зможемо вважатися живими християнами, коли наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими.

Із Послання «Жива парафія –
місце зустрічі з Живим Христом»

Мета цього заняття – навчити учасників теоретичним засадам організації соціального служіння у парафії та заснування парафіяльного Карітасу. Так, аби вони чітко знали й могли окреслювати необхідні кроки для цього, ролі різних осіб у Карітасі та його базову структуру.

.....

МОЛИТВА

Якби я говорив мовами людськими й ангельськими, але не мав любови, я був би немов мідь бреньча або кимвал звучний. Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни й усе знання, і якби я мав усю віру, щоб і гори переставляти, але не мав любови, я був би – ніщо. І якби я роздав бідним усе, що маю, та якби віддав моє тіло на спалення, але не мав любови, то я не мав би жадної користі. Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиється, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить. Любов ніколи не переминає.

.....

Милосердну любов до ближнього святий Павло вважає найкращим способом жити у християнській вірі. Якщо християнин вважає, що віра може існувати без учинків, він «немов мідь бреньча або кимвал звучний – ніщо».

«Коли береш – наповнюєш руку, коли даєш –
наповнюєш серце!»

«Допомагаючи іншим – допомагаємо собі!»

«Тільки допомагаючи іншому, усвідомлюємо,
що самі живемо...»

Блаженніший Любомир Гузар

«Милостиня – цариця чеснот, швидко підносить людей у Небесні зводи, вона – найкраща заступниця. Високий політ у милостині: вона розтинає повітря, проходить місяць, зноситься понад проміння сонця, досягає самих Небес. Але й там вона не зупиняється; навпаки, переходить і Небо, обходить і збори Ангелів, хори Архангелів і всі вищі Сили, і стає перед самим царським престолом... Велике діло – милостиня... Вона може змити гріхи й охоронити від засуду. Ти мовчиши – а вона стоїть і тебе охороняє. Що більше, тоді, як ти мовчиши, тисячі уст дякують за тебе. Нема гріха, що його не могла б знищити милостиня. Всякий гріх нижче від неї. Вона – при-

гожий лік на всяку рану. Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!»

Святий Іван Золотоустий

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Що таке парафіяльний Карітас?

«Благодійні організації Церкви виконують властиве їй завдання, в якому Церква є не співучасником, а діє як безпосередньо відповідальний суб'єкт, роблячи те, що властиве її природі. Невід'ємним елементом Церкви є спільна впорядкована благодійна діяльність вірних. Однак, з другого боку, не може бути такого, щоби діла милосердя поодиноких християн стали зайвими, адже людина, крім справедливості, потребує і завжди потребуватиме любові»¹.

Парафіяльний Карітас (ПК) – це пасторальна структура парафії. Мета Карітасу – організовувати та координувати справи милосердної любові, спонукати до них і свідчити про любов до ближнього з особливим наголосом на її виховній ролі.

Карітас – це не просто організація, яка працює для Церкви; він має також важливий пасторальний вимір. Це третя пасторальна гілка (поруч із Літургією та проголошенням Доброї Новини), яка допомагає Церкві та християнам жити згідно з заповіддю любові.

Центральна роль Карітасу полягає в тому, щоб надихати спільноту вірних на справи милосердя – це його «виховна діяльність». Ідеться не про те, що Карітас вирішує або наказує, а про те, що він спонукає та заохочує християн активно любити ближніх, аби ми всі як християнська спільнота разом долали труднощі.

Завдяки парафіяльному Карітасу вірні парафії стають свідками організованої християнської любові до тих, хто її саме потребує. Але не можна забувати, що Карітас – це тільки засіб, а не остаточна мета нашої праці.

¹ Див. DCE, 29.

СУТЬ ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ

Парафіяльний Карітас – це пасторальна структура. Його мета полягає на тому, аби полегшити та спонукати, можливо, у співпраці з іншими організаціями, свідчення любові у християнській спільноті:

- у формі, яка відповідає часу й потребам;
- у спосіб, який забезпечує цілісний розвиток людини;
- з особливою увагою до найменших;
- із наголосом на виховній ролі.

Уривок із додатку до статуту Карітасу Італії (*La Caritas Italiana*)

Карітас – це не:

- гуманітарна організація;
- недержавна асоціація волонтерів;
- інституція, яка надає соціальні послуги;
- постачальник їжі, одягу, товарів першої необхідності.

Але Карітас – це:

- пасторальна структура Церкви;
- соціальна місія Церкви;
- благодійна організація Церкви;
- спонукка християнської спільноти до любові;
- спільнота, яка чинить важливі добрі справи.

ЧОТИРИ ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ

1. Виховна роль

Особлива роль Карітасу полягає в нагадуванні християнам про активну любов Ісуса до людей, зокрема нещасних і скривджених, та у пробудженні людяності в невіруючих. Карітас має бути відкритий для всіх і пробуджувати всю спільноту до переживання Христової любові. Без цього виміру вся інша його праця (соціальна підтримка, поширення гуманітарної допомоги, дослідження тощо) втрачатиме сенс.

2. Дослідження місцевої громади

Карітас, який не знає потреб людей на своїй території, не заслугоує імені Карітасу. Його працівники й волонтери мають не тільки розуміти загальні потреби, а й знати про кожну нужденну людину на своєму терені. Вони – перші, а часом і єдині, хто дослухається до осіб у потребі. Одна з переваг мережі Карітасів полягає в тому, що ми можемо зав'язати стосунки з кожною особою, і якщо ми цього не робитимемо, якщо працюватимемо тільки з числами й паперами, ми наражаємо свою місію на поразку.

3. Соціальне служіння

Парафіяльний Карітас не може відповісти на всі потреби місцевої громади, але мусить пропонувати соціальне служіння як приклад, свідчення та заохочення для всієї спільноти. Уся його діяльність має бути реакцією на конкретні потреби. Мета соціального служіння Карітасу – не просто допомагати людям, а й спонукати всю спільноту до активної участі у справах милосердя.

4. Координація та співпраця

Хороший парафіяльний Карітас будує зв'язки з єпархіальними й національними Карітасами, а також із Карітасами інших парафій для обміну досвідом, взаємної підтримки й координації в разі виконання схожої праці. Варто розвивати та підтримувати стосунки ще й із місцевими недержавними організаціями та державною владою.

Парафіяльний Карітас співпрацює з іншими пасторальними організаціями (братствами та сестринствами, катехитами, молодіжними спільнотами тощо), щоби забезпечити цілісне життя парафії й залучити якомога більше парафіян до благодійної діяльності та служіння.

ЯК ЗАПОЧАТКУВАТИ СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ ЧИ ЗАСНУВАТИ ПАРАФІАЛЬНИЙ КАРІТАС?

«Щодо осіб, які практично здійснюють благодійну діяльність у Церкві, то найважливіше вже було сказано: вони мають керуватися не ідеологіями покращення світу, а вірою, яка реалізується через любов (пор. Гал 5, 6). Ті, які здійснюють благодійну діяльність, мають передусім бути людьми, зворушеними Христовою любов'ю. Ця любов має завоювати їхні серця і розбудити в них любов до ближнього. Їхнім

гаслом повинні стати слова з Другого послання до коринтян: «Любов до Христа спонукає нас» (5, 14). Усвідомлення того, що у Христі сам Бог пожертвував собою аж до смерті, спонукає нас жити вже не для самих себе, а для Нього і з Ним для інших. Хто любить Христа – любить Церкву і прагне, щоб вона дедалі більше була виявом і знаряддям Його любові. Співпрацівники кожної благодійної організації також покликані співдіяти з церковною ієрархією, а зокрема – з єпископом, щоб у світі ще більше і потужніше поширювалася Божа любов. Через участь у ділах милосердя, які чинить Церква, кожна людина свідчить Бога і Христа, і саме тому безкорисливо робить людям добро»².

Сценарій 1

- Парафіяльний священник / пасторальна рада скликає зустріч для започаткування соціального служіння.
- Зустріч відбувається у приміщенні парафії. Її учасники висловлюють свої погляди та ставлять запитання.
- Потреба парафіяльного Карітасу та його можливості мають відштовхуватися від досвіду **конкретних людей**.
- Учасники обговорюють **суть і завдання** Карітасу.
- До заснування **залучені інші** – катехити, аніматори, молодь.
- Створено першу робочу **програму**. Наприклад:
 1. ознайомитися з ситуацією в парафії: потреби, бідність, критичні ситуації тощо;
 2. оцінити проблеми та наявні сили, засоби й можливості для їхнього розв'язання (пасторальне планування);
 3. підвищити чутливість спільноти через різноманітні засоби комунікації – парафіяльний часопис, оголошення після Літургії тощо;
 4. надихнути до милосердної любові пасторальну раду й цілу спільноту.

Сценарій 2

- Єпархіальний або національний Карітас висловлює потребу створення парафіяльного Карітасу.
- За участю парафіяльного священника чи пасторальної ради проводять зустріч, на якій пояснюють, чому парафіяльний Карітас потрібен.

² Див. DCE, 33.

- Після цього організують тренінг, спираючись на порядок у цьому посібнику.
- Під час або після тренінгу має бути укладений перший робочий план.
- Парафіяльний Карітас починає працювати через конкретні вчинки.

СТРУКТУРА ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ (ПК)

Залежно від церковної спільноти та кількості вірних, є різні типи Карітасів: від тих, які спираються на суто волонтерську роботу, бо охочих вірних є багато, і до тих, які працюють із невеликою кількістю співпрацівників, тобто без волонтерів.

Треба пам'ятати, що не існує досконалого Карітасу. Можна говорити хіба про оптимальний Карітас: організацію з виразною ідентичністю, яка завжди пам'ятає про свою місію, повсякчасно адаптується до ситуації (криз, проблем, потреб) та відповідно реагує.

Парафіяльний Карітас складається з людей, які слугують «голом» інших, репрезентуючи різні пасторальні організми й виконуючи розмаїті завдання. Кількість людей в основі структури (керівництво парафіяльного Карітасу) залежить від можливостей і ресурсів парафії. Важливо, щоб Карітас був відкритий для всіх, хоча керують тим, що і як робити, окремі визначені люди. Одна з найбільших помилок, яких припускаються парафіяльні Карітаси, – це брак активних учасників, коли керівництво не залишає іншим можливості до активної праці.

Так чи інакше, парафіяльний Карітас мусить бути структурований, адже це полегшує роботу. Нижче подані базові принципи такої структури, але потрібно пам'ятати, що можливі варіанти ними не обмежуються, моделі парафіяльних Карітасів є різні.

1. Парафіяльний священник

Парафіяльний священник відіграє центральну роль у житті парафіяльного Карітасу. Він – керівник парафіяльного Карітасу (часто його називають директором). Необхідно, щоб у парафіяльних священників у Карітасі були чіткі функції та щоб усі їх розуміли. Зазвичай роль священника полягає в ухваленні рішень (щодо проєктів, діяльності, методів), наглядові й оцінці (через регулярні зустрічі, візити чи звіти) та духовній формації працівників і волон-

терів Карітасу. Потрібно також пам'ятати про ключове місце священників у знайомстві з територією, адже вони частіше за інших відвідують місцеві сім'ї, та в надиханні спільноти (через проповідь та інші засоби).

2. Координатор

Це людина, яка опікується всією роботою парафіяльного Карітасу. Деколи координатора також називають виконавчим директором. Ми радимо доручити цю функцію представникові пасторальної ради – так він репрезентуватиме в раді роботу Карітасу. Координатор мотивує інших, дбає про нові ідеї та вже наявні проекти, співпрацює з партнерами тощо. Він – серце парафіяльного Карітасу, тож до його вибору варто поставитися дуже уважно та відповідально.

3. Волонтери

Це всі ті люди, які прагнуть долучитися до соціального служіння. Сила парафіяльного Карітасу полягає в кількості та якості волонтерів, які в ньому є. Ось чому ми любимо вислів: «Краще потроху від багатьох, ніж багато від кількох».

4. Аніматор

Виховна роль парафіяльного Карітасу дуже важлива, тож варто мати особу, яка про неї подбає. Звісно, залежно від парафії це може бути й місія координатора. Діяльність аніматора полягає в організації подій, у підборі методів та ілюстрацій, які будуть використані, та у спонуканні всієї парафіяльної спільноти до служіння милосердя.

5. Особа, відповідальна за матеріально-технічні ресурси

Для доброго функціонування парафіяльного Карітасу важливо мати працівника або волонтера, який дбатиме про фінанси й інші економічні ресурси. Майже в усіх парафіяльних спільнотах уже є свої відповідальні за господарювання, тож часто потрібно просто попросити когось із них приділити час і парафіяльному Карітасові.

6. Керівники різних напрямків соціального служіння

Чому б не призначити осіб, які відповідатимуть за конкретні напрямки соціального служіння або за роботу з проблемами, які виникають у парафії? Навіть якщо наразі конкретного проекту немає, можна дати їм завдання подумати про методологію та засоби для

розвитку певного напрямку соціального служіння, наприклад, роботи з людьми похилого віку, молоддю, жертвами насильства, особами з інвалідністю чи уязвленими, захисту навколишнього середовища, збереження миру тощо.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Цей приклад був застосований під час майстерні для аніматорів. Рольову гру використали як приклад заснування парафіяльного Карітасу. Залежно від ситуації, можна додати інші ролі чи змінювати подані у списку.

МЕТА: заохотити учасників до роздумів про встановлення парафіяльного Карітасу; дослідити можливі проблеми або перешкоди; розробити власний сценарій заснування парафіяльного Карітасу.

МАТЕРІАЛ: аркуш паперу з роллю для кожного учасника, фліпчарт, папір, кольорові маркери.

ЧАС: близько години.

Перебіг заняття

- Для початку поясніть мету вправи. Зачитайте (або попросіть когось) ситуацію в парафії в містечку А. (*Роздатковий матеріал 1*).
- Дайте кожному учасникові один аркуш із роллю (*Роздатковий матеріал 2*). Якщо осіб більше, ніж ролей, можна або дати ту саму роль двом учасникам, або розділити всіх на дві групи з тим самим завданням. Нехай учасники уважно прочитають свої ролі.
- Попросіть їх зобразити зустріч, під час якої кожен гратиме свою роль. Мета цього – обговорити (з точки зору персонажів) створення парафіяльного Карітасу. Під час гри можна використовувати опис ситуації з першого роздаткового матеріалу. Нехай учасники запишуть висновки на фліпчарті. Після презентації висновків заохотьте учасників до дискусії за допомогою запитань:

- Як ви почувались у своїй ролі?
- Які інші ролі можна додати?
- Якби ви могли змінити роль, то яку обрали б?
- Що ви думаєте про зроблені висновки?
- Чи можна застосувати щось із цієї справи до вашого життя?
- Що, на вашу думку, буде хорошою точкою відліку в заснуванні парафіяльного Карітасу?

Роздатковий матеріал 1.

Опис ситуації в парафії у містечку А

Містечко А. налічує 10 тисяч мешканців. Воно розташоване у здебільшого сільськогосподарському регіоні. Повз містечко тече річка, яка часто виходить із берегів, затоплюючи довколишні будинки та подвір'я.

У часи комунізму неподалік від містечка А. були шахти, де працювала більшість місцевих чоловіків. Унаслідок цього багато мешканців хворіють на рак та інші хвороби, пов'язані зі шкідливою промисловістю.

Тут 50% православних християн, 30% греко-католиків, 10% римо-католиків та 10% людей інших віросповідань (протестантів, юдеїв тощо). У містечку проживає також близько 2,5 тис. ромів, більшість із яких православні, а деякі відвідують протестантські спільноти. Вони здебільшого не працюють через брак робочих місць. Вони називають причиною свого безробіття ще й брак землі, але ромська культурна традиція не дуже поєднується з сільським господарством, де господар вкладає працю й кошти в результат, який побачить тільки через кілька місяців чи навіть рік. Попри різницю в релігії та етнічному походженні, люди в містечку А. живуть мирно.

Великій частині мешканців містечка понад 55 років. Часто це пенсіонери, які повернулися додому з міст, де раніше працювали. Пенсій і вирощених на власних городах продуктів недостатньо для гідного життя. Деякі люди середнього віку працюють на заводі, розташованому за 30 км від А., і їм ведеться значно краще.

У містечку є одна школа (з молодшими й середніми класами) і один дитячий садок. Ромські діти школи зазвичай не відвідують, бо їхнім батькам бракує мотивації й вони жаліються, що не можуть собі дозволити підручників, зошитів, одягу тощо. Садок і школа державні, тож батьки не мусять платити за навчання в них.

Місцеве суспільство ніяк не організоване. Нема постійних громадських організацій. Перед місцевими й парламентськими виборами фонди роздають гуманітарну допомогу, закликаючи голосувати за своїх кандидатів. Протестантська громада на своїй території утримує притулок для бездомних – переважно молодих дівчат, іноді вагітних, іноді вже з дітьми. Вони походять із державної установи для покинутих дітей, розташованої за 5 км від містечка А. Коли юним мамам виповнюється 18, їх випроваджують із установи, але їм нікуди йти. Ромський фонд іноді роздає гуманітарну допомогу, але тільки ромам.

До місцевої греко-католицької спільноти належить півтори тисячі осіб. Переважають літні люди, але є також особи середнього віку й молодь. Парафія має один храм, який у неділю й на свята заповнюють вірні. Здебільшого до церкви ходять старші жінки; чоловіки й жінки середнього віку бувають на Літургіях рідко. Є група молоді, яка часто ходить на Служби й віддано допомагає священникові. Ця група зустрічається у храмі щотижня, щоб обговорювати богословські питання, й організовує спів під час богослужіння. Священникові 30 років, і він нещодавно замінив 75-річного попередника, який тепер на пенсії. Коли молодий отець прибув на парафію, там уже була пасторальна рада з 15 осіб (усі дорослі). Члени ради не мали визначених функцій, а зустрічі відбувалися два-три рази на рік. У парафії також є господарська рада з трьох осіб, які займаються фінансовими й матеріальними справами. На катехизацію й недільні Літургії ходить мало дітей. Парафіяльна спільнота намагається брати участь у заходах, організованих єпархією, але без особливого успіху.

Роздатковий матеріал 2.

Ролі для учасників

Парафіяльний священник. Ви – священник, який щойно прибув на парафію в містечко А. Вам 30, і ви переповнені свіжими ідеями щодо збагачення парафіяльного життя. Ви також хотіли б заснувати щось на кшталт парафіяльного Карітасу, але небагато про нього знаєте. Ваш досвід роботи з Карітасом обмежується тим, що п'ять років тому влітку ви взяли участь у конференції, організованій єпархіальним Карітасом. Ви уважно прочитали енцикліку «Бог є Любов'ю», і вона вам дуже імпонує.

Єпархіальний координатор. Ви – Єпархіальний координатор, відповідальний за роботу з парафіяльними Карітасами. У вас було багато тренінгів, семінарів і зустрічей щодо парафіяльних Карітасів, і ви переконані, що Карітас потрібен кожній парафії. Ваша проблема полягає в нестачі коштів, тож ви працюєте також в інших галузях (наприклад, у програмах протидії торгівлі людьми). На посаді єпархіального координатора ви вже п'ять років.

Керівник єпархіального Карітасу. Ви – 32-річний священник, який останні шість років керує єпархіальним Карітасом. Ваша організація одна з найсильніших у регіоні, ви допомагаєте нужденним у рамках численних проєктів. Загалом у вас 45 працівників, які займаються домашніми візитами, благодійною їдальнею, протидією торгівлі людьми, центром для людей із особливими потребами й молодіжною програмою. На вашу думку, парафіяльний Карітас може функціонувати лише тоді, якщо він добре структурований і співпрацює з єпархіальним. Ви вірите, що все потрібно готувати завчасу.

Шкільний вчитель. Ви вже 17 років учителюєте в місцевій школі. Ви в шлюбі та маєте двох дітей (14 і 18 років), знаєте майже всіх вірних своєї парафії й маєте чимало зв'язків у міській громаді. На вашу думку, одна з найбільших проблем міста – це небажання ромів віддавати дітей до школи. Ви переконані, що парафіяльна спільнота має зробити щось, аби заохотити ромів учити своїх дітей.

Представник молоді. Вам 18, і ви представляєте молодь парафії, зацікавлену в соціальній роботі. Нещодавно прибув новий священник, тож ви з друзями допомагаєте йому в церковному хорі й регулярно зустрічаєтеся, щоби поспілкуватися на богословські теми. Ви чули про молодіжні групи в інших парафіях і про те, які вони корисні для молоді. На вашу думку, збільшити активність у парафії можна, якщо запровадити кілька нових прогресивних ідей, тож ви плануєте запропонувати кілька таких ідей священникові.

Член господарської ради парафії. Ви – один із трьох членів господарської ради парафії. Досі ви трое займалися усіма її фінансовими й матеріальними справами. Ресурси парафії надходять здебільшого від парафіян, іноді у вигляді коштів, але переважно сільськогосподарської продукції. По суті, ви вирішуєте, що і як буде вкладене у храм і парафіяльний будинок, а що піде на допомогу нужденним.

Є багато речей, які потребують коштів і праці, але вам завжди бракує грошей і волонтерів.

Монахия. Ви – 40-річна черниця, і останні 10 років ви відповідаєте за катехизацію дітей у початковій школі. В містечку А. у ваших заняттях бере участь дуже мало дітей, і навіть вони не виказують ентузіазму. Попередній священник парафії звинувачував у цьому вас, оскільки вважав, що ваші методи старомодні й непристосовані до сучасних дітей.

Член пасторальної ради. Ви – член пасторальної ради. Вас обрали на цю посаду, але ви, хоча й регулярно ходите на Літургії, не дуже розумієте, що таке пасторальна рада і яке ваше місце в ній.

Парафіянка. Ви – 67-річна вдова на пенсії. У вас є двоє дорослих дітей і чимало вільного часу, який ви прагнете проводити з користю. Ви щодня приходите до храму, як і п'ять ваших подруг, у яких аналогічна ситуація. Ви всі хотіли б разом проводити час не тільки за кавою та розмовами, а й роблячи щось важливе. Але щоразу, коли ви підходите до нового священника, щоби запропонувати допомогу, він вас ніби уникає.

ВИСНОВКИ

Карітас навчає нас, що ми занадто довго жили **одне біля одного** і що сьогодні нам потрібно **жити разом**, щоби завтра навчитися жити **одне для одного**.

Парафіяльний Карітас – це пасторальна структура Церкви. Чотири його основні функції – це виховна, найважливіша; дослідження потреб у своїй громаді; соціальна робота; координація та співпраця з іншими. Структура парафіяльного Карітасу має відповідати структурі парафіяльної спільноти, а сила його полягає у волонтерах, готових докластися до служіння й таким чином свідчити про любов Ісуса.

2. 2. ВИЯВЛЕННЯ І АНАЛІЗ ПОТРЕБ У ГРОМАДІ³

ВСТУП

У цій частині ми поговоримо про одну з центральних функцій парафіяльного Карітасу: дослідження і виявлення людських потреб. Ми спробуємо пояснити, чому для Карітасу так важливо знати про різні типи потребуючих осіб на своїй території, яка роль парафіяльного Карітасу в такому дослідженні та як він може аналізувати дані, зібрані у спільноті.

Ця частина також надасть вам головні інструменти для контакту з потребуючими та дослідження їхніх проблем і познайомить із Консультативним центром, його функціями й діяльністю.

МОЛИТВА

Зроби нас гідними, Господи, служити тим людям, які по всьому світу вмирають від бідності й голоду. Дай їм нашими руками сьогодні хліб їхній щоденний, а через наше розуміння й любов дай їм радість і спокій.

Я почула заклик покинути все й іти за Христом у міські нетрі, щоб служити Йому між найбіднішими з бідних. Це був наказ.

Коли бідний помирає з голоду, це відбувається не тому, що Господь не подбав про нього. Це відбувається тому, що ні я, ні ви не дали тій людині того, чого вона потребувала.

Ви і я, ми – Церква, хіба ні? Ми покликані ділитися. Страждання сьогодні існують через те, що люди накопичують, не віддають, не діляться.

³ Qr код на «Посібник методологій для фасилітаторів громад», який містить методики та інструменти праці з громадами.

Ісус говорив дуже ясно. Що ви робите найменшому з малих цих, те ви робите Мені. Даючи склянку води, ви даєте її Мені. Приймаючи дитя, ви приймаєте Мене.

Свята мати Тереза

.....

Ключ для доброго служіння лежить у словах, сказаних Матір'ю Терезою: «Я почула». Без слухання, до якого долучається не тільки серце, а й очі, які стежать за довколишнім світом, ми не здатні знайти причин і мотивації для висловлення своєї любові. Дивитися на світ довкола й аналізувати його – найкращий спосіб розпочати свідчення Господньої любові.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Хоча увага до бідності та інших соціальних викликів завжди була дуже важлива для Церкви, Другий Ватиканський Собор її по-новому актуалізував. Це відбулося в Душпастирській конституції «Радість і надія» (*Gaudium et Spes*), яка вкрай виразно зосереджена на ситуації, в якій живуть бідні, та на причинах бідності й різних інших суспільних негараздів.

«Радість і надія, смуток і тривога сучасних людей – особливо бідних і страждених – є радістю й надією, смутком і тривогою Христових учнів, і немає нічого по-справжньому людського, що не знаходило б відгуку в їхніх серцях. Адже їхня спільнота складається з людей, об'єднаних у Христі, яких у їхньому паломництві до Царства Отця провадить Святий Дух і які прийняли благовість спасіння, щоб донести її до всіх. Тому ця спільнота почуває себе тісно пов'язаною з усім людським родом і з його історією»⁴.

Парафіяльний Карітас, який дбає про людей на своєму терені, має знати точно і ясно всі проблеми й потреби місцевої громади. Завжди важливо розуміти цінність особи та її ситуацію.

Слухати – спостерігати – розрізняти – надихати

Методологію, за допомогою якої працівники та волонтери парафіяльного соціального служіння зможуть кра-

⁴ GS, 1.

ще виконувати свої функції, можна окреслити так: *слухати – спостерігати – розрізняти – надихати*.

Слухати означає здатність розпочати стосунки. Слухаючи людину, ви робите перший крок до глибших стосунків із нею: ви можете зрозуміти її історію, риси, проблеми. Ба більше, у слуханні ви цінуєте людину й даєте їй знак надії: хтось витрачає свій час, щоби встановити хороші стосунки. У Євангеліях Ісус теж часто зупиняється, щоб вислухати слова, прохання, проблеми людей. Тож для Карітасу «слухати» – це ключовий елемент у встановленні контакту з бідними, творенні стосунків, розумінні, побудові довіри. Хороший парафіяльний Карітас (і кожен християнин) має шукати шляхів, аби слухати свою спільноту й нужденних людей, які живуть довкола.

Спостерігати означає вміння дивитися довкола, аналізувати територію, ставити запитання, цікавитися. Загалом, якщо у вас є час на спостереження за чимось, ви краще розумієте його властивості та зв'язки з довколишнім світом. Так само й парафіяльний Карітас, витрачаючи час на спостереження за територією, на якій працює, краще розуміє явища, причини й наслідки дій, характери, зв'язки між людьми й інституціями, ресурси спільноти тощо. Тож для Карітасу спостереження за потребами людей означає докладний аналіз того, в якому середовищі вони розвиваються, як народжуються, які їхні причини та можливі розв'язання, як краще допомогти потребуючим.

Розрізняти означає змогу добре обирати: що робити і як, кого залучати, як застосовувати ресурси території, до кого звернути спонукати та заохочення. Парафіяльний Карітас, виходячи із запитів, даних, інформації, зібраної у процесі слухання та спостереження, мусить

розуміти, як реагувати, що робити, які проекти пропонувати, як залучати спільноту. Він має вміти розрізняти не тільки те, на що здатен сам, а й те, що може залучити якнайбільше християн зі спільноти та з усієї території. Карітас, який дослухається до потребуючих і вміє спостерігати, але не знає, що робити далі, – це не справжній Карітас.

Усі ці дії необхідні, *щоби надихати* спільноту опікуватися нужденними людьми, які живуть довкола. Хороший парафіяльний Карітас має заохочувати й пропонувати конкретні дії разом із процесом *слухання-спостереження-розрізнення*, *щоби* добре реагувати на нові явища та виклики світу.

Уважне спостереження за потребами людей

«Знати територію» можна по-різному: знати конкретні потреби та проблеми, помічати нові проблеми, знаходити причини складнощів, розвивати чутливість громадської думки щодо проблем, співпрацювати й ділитися інформацією з іншими діячами на цьому терені. Усі ці дії парафіяльного Карітасу спрямовані до людських потреб: аби зрозуміти, чому певні особи опиняються за межами суспільства, звідки походять їхні проблеми, що до цього призводить; аби знайти вдалі розв'язання проблем. Тому важливо не тільки «спостерігати», а й «слухати».

Спостереження за потребами людей в тому сенсі, в якому ним займається Карітас, можна описати як інструмент місцевої Церкви, за допомогою якого християнська спільнота систематично визначає, хто на цій території потребує допомоги, живе в бідності й на маргінесах суспільства, та відстежує динаміку ситуації через слухання й зацікавлення громадською думкою. Церковна спільнота в такий спосіб може створити мережу, до якої увійдуть різноманітні соціальні служби, які працюють на її теренах.

Ось кілька способів розвинути спостереження за бідністю в парафіяльному Карітасі:

- створення «консультативних центрів» або схожих закладів, де волонтери та працівники зможуть зустрічатися з потребуючими та вислуховувати їх;
- аналіз явища бідності, визначення проблем, їхніх причин та можливих розв'язань у межах спільноти;
- створення й оновлення інформації про соціальні служби, які діють на території;

- забезпечення інформації щодо чинного законодавства (місцевого чи державного);
- знайомство з групами, які на цій території працюють у соціальній, економічній, культурній, демографічній сферах (соціальні служби, недержавні організації тощо).

Консультативні центри/Центри слухання

1. Що таке консультативний центр/Центри слухання?

Консультативний центр/Центр слухання – це інструмент парафіяльного Карітасу.

Це місце, куди можуть звернутися всі нужденні й де їхні проблеми будуть з готовністю вислухані.

Це один із найважливіших інструментів, які дозволяють Церкві бути ближче до найбільш потребуючих і до їхніх потреб. Консультативний центр/Центр слухання є вираженням християнської спільноти та її свідченням віри, місце, функція якого полягає в тому, щоб зустріти, прийняти, вислухати та взяти на себе відповідальність за людину, яка живе в ситуації соціальної, економічної та культурної крихкості, поважаючи, без упередження та зловживання, життєві історії.

Консультативний центр/Центр слухання є пастирським інструментом, за допомогою якого людям пропонується конкретна відповідь і стимулюється солідарність та спільна відповідальність усієї громади в служінні іншим.

Це також передавач, готовий транслювати потреби території та спільноти. Майте на увазі, що консультативний центр не заміняє цілого парафіяльного Карітасу. Це тільки його частина.

Слухання, яке відбувається в Центрі, повинно мати на меті допомогти людині, яка опинилася в скрутному становищі:

- отримати усвідомлення своєї ситуації;
- відновити впевненість у собі та в інших;
- налагоджувати конструктивні відносини (зокрема з місцевими службами та ресурсами).

2. Чого ми прагнемо досягти за допомогою Консультативного центру/Центру слухання?

Через консультативний центр ми хочемо поширювати християнську культуру солідарності в парафіяльній спільноті та в усьому суспільстві:

- показуючи, що Церква дослухається до нужденних і допомагає їм;
- пояснюючи та підкреслюючи відповідальність парафіяльної спільноти щодо потребуючих на її території.

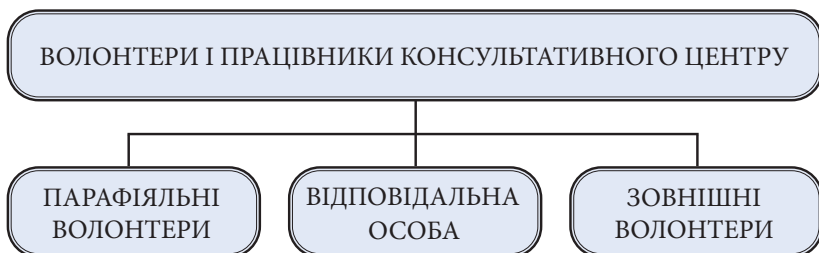
3. Що ми робимо в Консультативному центрі?/Центрі слухань?

- Ми щиро **вітаємо** кожну людину, в жоден спосіб нікого не дискримінуючи.
- Ми **слухаємо**, намагаючись виразно зрозуміти конкретну проблему й загальну ситуацію того, хто до нас звернувся.
- Ми **скеровуємо**, даючи людині, яка прийшла до нас із потребою, найважливішу інформацію, яка може їй знадобитися.
- Ми **супроводжуємо** людину на її непростому шляху, намагаючись разом розв'язати її проблему.
- І ми не забуваємо давати **конкретні відповіді**!

4. Хто працює в Консультативному центрі?/Центрі слухань?

Нема ідеального зразка центру: кожен парафіяльний Карітас може заснувати свій центр, який відповідатиме його ресурсам і потребам. Зазвичай у консультативному центрі є три типи волонтерів і працівників:

- *відповідальна особа*: зазвичай людина, активно залучена в діяльність парафіяльної спільноти, яка може забезпечити рівномірність, тяглість і однорідність роботи;
- *парафіяльні волонтери*: кожна особа, молода чи старша, здатна надати підтримку. Усі волонтери парафіяльного Карітасу можуть бути залучені до праці в центрі з певними завданнями;
- *зовнішні волонтери*: кожен професіонал, навіть з-поза парафії, який може допомогти знаннями й досвідом.

Зазвичай центр працює як мережа, бо це ланка, міст між нужденними та ресурсами, які має місцева громада. Тому важливо добре знати свій терен, встановлювати хороші контакти та стосунки зі спільнотою. *Отже, працювати як мережа – що це означає?*

- Якнайкраще знати територію.
- Бути обізнаним із ресурсами території, як на публічному, так і на приватному рівні.
- Знати правила, шляхи доступу до громадських служб і їхні компетенції.
- Цінувати, залучати й використовувати наявні ресурси.
- Розвивати навички в необхідних сферах, уникати дублювання, накладання й заміни.

Досвід підказує, що працювати самому – часто це шлях до болючої поразки. Але у мережі ви зможете досягнути добрих результатів!

5. Як організувати Консультативний центр/Центр слухань?

Є різні групи, які можна активувати в межах центру. Кожен парафіяльний Карітас вирішує, хто належить до якої групи і які завдання вони мають.

- Дирекція й координаційна група:
 - представляє центр;
 - координує його роботу;
 - встановлює цілі;
 - керує бюджетом;
 - пропонує зміни, проекти;
 - встановлює контакти з інституціями та професіоналами.
- Група прийому та консультування:
 - займається технічними аспектами;
 - виконує головні функції центру;
 - перебуває в безпосередньому контакті з нужденними, які приходять у центр;
 - вислуховує кожного;
 - вирішує, що робити в конкретному випадку;

- скеровує людей до громадських служб, професіоналів або служб Карітасу;
 - підтримує робочі контакти з інституціями та професіоналами.
- Експертно-аналітична група:
 - окреслює мапу потреб і ресурсів місцевої громади;
 - дбає про освіту працівників і волонтерів центру;
 - кожні 6 або 12 місяців аналізує та оцінює дані, зібрані Центром;
 - працює задля підвищення суспільної здатності співпереживати бідним та потребуючим людям;
 - створює внутрішні правила центру.

6. Які приміщення необхідні для організації праці в Консультативному центрі?/Центрі слухань?

Немає суворих правил щодо того, без яких приміщень не може обійтися центр; це зазвичай залежить від наявності кімнат у парафіях. Зазвичай центри складаються з трьох частин:

- *приймальня* – тут люди чекають, щоб їх вислухали;
- *кімната для розмов* – усамітнене місце, де людина може приватно поспілкуватися з працівником центру;
- *секретаріат* – кімната для керівників центру.

7. Коли відчинений Консультативний центр/Центр слухань?

Центр не мусить працювати 24 години на добу, сім днів на тиждень: він може бути відкритий тільки три години на тиждень (наприклад, від 13:00 до 16:00 у суботу або від 9:00 до 12:00 у четвер). Важливо, щоби центр працював відповідно до можливостей волонтерів – але також і до потреб відвідувачів. Немає сенсу відчиняти центр у час, коли нужденні не мають змоги туди звернутися.

Найкраще, якщо години роботи центру незмінні, а всі працівники їх дотримуються. Час початку роботи центру має бути виражено вказаний зовні на його дверях, аби відвідувачі знали, коли туди можна звернутися. **Не забувайте: консультативному центру потрібні адекватні люди, адекватний простір і адекватний час.**

8. Методологія роботи центру

Важливо розуміти три аспекти спілкування працівника центру з відвідувачем: це проблема, запит і втручання.

- Проблема – це труднощі чи потреби, які людина переживає в цей момент. Труднощі можуть виникати зненацька (наприклад, смерть родича) або бути хронічними (хвороба). Вони можуть тягтися (залежність від алкоголю чи наркотиків) або проявлятися тільки в певні моменти, не тяжіючи над людиною весь час.

Приклад. До консультативного центру приходить чоловік, який каже, що не може знайти роботи. У цьому разі його проблема – безробіття. Але можливо також і таке, що під час розмови працівник центру зрозуміє, що у відвідувача є й інші проблеми: сімейні конфлікти, низький рівень освіти тощо.

- Запит – це те, про що відвідувач напряму просить у розмові з працівником центру. Іноді запит не пов'язаний напряму з проблемою.

Приклад. Чоловік, який не може знайти роботи, просить про їжу й одяг, оскільки не має змоги їх купити. Тож проблема полягає в безробітті, а запит – в одязі та їжі.

- Втручання – це реакція працівника центру на проблему відвідувача. Зазвичай працівник відповідає на запит, але може пропонувати також інші дії. Важливо розуміти, що працівник консультативного центру може запропонувати людині, щоб розв'язати її проблему.

Приклад. Безробітний чоловік просить про їжу й одяг, тож працівник центру радить йому зайти в парафіяльний Карітас, щоб узяти пакунок із необхідним. Але водночас може запропонувати зв'язатися з певними місцевими організаціями, де можуть бути вакансії, або піти на освітні курси, які парафіяльний Карітас проводить для безробітних.

9. Інструменти для роботи зі зверненнями Консультативний центр/Центр слухань?

Розмова з людиною – це ядро всієї діяльності центру. Тут мають працювати добре підготовані працівники або волонтери. Розмова зазвичай приватна, зміст її занотовується на папері. Нотатки можна поділити на орієнтовні чотири частини.

- Частина 1: дані щодо обставин (хто з волонтерів спілкується з відвідувачем, де й коли відбувається розмова).
- Частина 2: дані щодо відвідувача (особиста інформація, відомості про сім'ю, життєві обставини).
- Частина 3: розповідь (проблеми, запити, втручання).
- Частина 4: оновлення (якщо відвідувач повертається, тут можна вести нотатки про зміни, нові ситуації, розвиток подій).

Працівник консультативного центру має *вміти працювати з нужденними людьми*, але також *вправлятися з бюрократичними операціями*.

10. Архів

Архів – це не сувора гора паперів, а корисний каталог інформації, яку можуть використовувати працівники консультативного центру. Є дві основні мети архіву:

- 1) внутрішня – архів допомагає розуміти історію відвідувача, в такий спосіб полегшуючи надання допомоги. Доступ до даних має бути зручний;
- 2) зовнішня – ведення архіву дозволяє краще аналізувати загальні потреби й запити, створювати кращі проекти. Важливо підтримувати якомога повнішу збірку інформації.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Нижче подані зразки анкет для бази даних, які можна використовувати в консультативному центрі чи для початку ведення спостережень за потребами людей. Їх потрібно адаптувати до вашої території.

МЕТА: подивитися на місцеву ситуацію та перевірити, що учасники вже знають про наявні потреби людей у своїй парафії.

МАТЕРІАЛ: фліпчарт, папір, кольорові маркери, роздаткові матеріали.

ЧАС: близько години.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на групи по 3–5 осіб.
- Роздайте їм роздаткові матеріали.
- Учасники мають 30 хвилин, щоб відповісти на запитання з роздаткових матеріалів.
- Попросіть представників кожної групи поділитися своїми відповідями.
- Після презентацій запропонуйте дискусію, відштовхуючись від змісту відповідей.

Роздатковий матеріал 1.

Вправа для аналізу конкретної ситуації

- **Які інструменти парафіяльний Карітас може використовувати, щоб зрозуміти ситуацію з потребами людей в межах своєї території?**
 - Інформація від парафіяльних священників
 - Дані від інших служителів парафії (катехитів, аніматорів)
 - Консультативний центр
 - Дослідження місцевої громади
 - Відвідини сімей
 - Інші засоби(уточніть): _____
- **Які форми потреб присутні на території парафії?**
 - Старість та самотність
 - Неповносправність
 - Хвороби
 - Проблеми з умовами проживання

- Безробіття та проблеми з роботою
- Освітні проблеми
- Сімейні проблеми
- Брак доходів (злидні, борги)
- Узалежнення (наркотики, алкоголь)
- Інші проблеми
(уточніть): _____

Наскільки ознайомлені вказані особи з проблемами парафії?

	Добре	Достатньо	Трохи	Зовсім ні
Парафіяльний священник				
Декан				
Парафіяльний Карітас				
Парафіяльна пасторальна рада				
Інші парафіяльні групи				
Мешканці території				
Єпархіальний Карітас				

Роздатковий матеріал 2.

Картка для спостережень за потребами людей на території парафії⁵

Парафія _____

Кількість мешканців _____

Кількість сімей _____

На території присутні такі явища: _____

⁵ Матеріал із книжки: *Giovani Bursi, Gianpietro Cavazza, Walter Nanni. «Percorsi di osservazione: Manuale operativo per gli osservatori delle povertà». – Roma, 2000.*

Особи, які мають різні види потреб та / або проблем	Зовсім не присутні	Трохи присутні	Достатньо присутні	Дуже присутні
1. Потребуючі переселенці				
2. Особи з залежностями (наркозалежні, алкозалежні, ігрозалежні люди)				
3. В'язні та колишні в'язні				
4. Особи з інвалідністю (фізичною, розумовою, вадами слуху або зору)				
5. Особи з ментальними розладами				
6. Люди похилого віку				
7. Убогі особи				
8. Потребуючі меншини				
9. Молодь у групі ризику				
10. Безробітні особи				
11. Бездомні особи				
12. Особи, залучені у злочинну діяльність				
13. Інші категорії потребуючих, характерні у вашій місцевості				

ВИСНОВКИ

Знати конкретні потреби й помічати негаразди на своїй території – важливе завдання парафіяльного Карітасу. Так Карітас може долучитися до розв’язання проблем.

Консультативний центр/Центр слухань? можна вважати фундаментом парафіяльного Карітасу: це місце, інструмент і передавач, скерований до навколишньої території, а двері його повсякчасно відчинені для людей, які цього потребують.

2. 3. ВИХОВНА РОЛЬ

ВСТУП

Головна роль Карітасу – виховна. Не може бути справжнього парафіяльного Карітасу без піклування про формацію спільноти. Ми покликані служити нужденним, у такий спосіб свідчаючи про християнську любов як шлях до Царства – ту добру новину, яку передав нам Христос. У цій частині ми розглянемо, чому наш обов'язок полягає не тільки в тому, щоби прямувати Його дорогою, а й навчати інших нею йти, показувати іншим, що допомагати ближньому – реально й необхідно.

МОЛИТВА

*Господи, зроби руки мої проявом Твого миру;
і туди, де ненависть, дай мені принести Любов;
і туди, де образа, дай мені принести Прощення;
і туди, де незгода, дай мені принести Єдність;
і туди, де омана, дай мені принести Істину;
і туди, де сумнів, дай мені принести Віру;
і туди, де розпач, дай мені принести Надію;
і туди, де морок, дай мені принести Світло;
і туди, де горе, дай мені принести Радість.
Допоможи мені, Господи,
не стільки шукати розради, скільки утішати;
не стільки шукати розуміння, скільки розуміти;
не стільки шукати любові, скільки любити.
Бо хто віддає – той отримує,
хто забуває себе – знову себе знаходить,
хто прощає – тому прощається,
хто вмирає – той відроджується у Вічному житті.
Амінь.*

Святий Франциск з Асизи

Служіння парафіяльного Карітасу – це не лише особистий досвід. Це також практикування любові на спільнотному рівні. Тому вкрай важливо діяти так, щоб весь час залучати людей довкола нас, ділитися з ними піклуванням про тих, хто в нашій спільноті цього найбільше потребує.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

В 1972 році під час першої зустрічі із національним і єпархіальними Карітасами у Італії, блаженний папа Павло VI підкреслив роль Карітасу як пасторальної організації, спрямованої на поширення християнської любові в усій християнській спільноті: «Роль Карітасу насамперед виховна: його духовний аспект не можна обчислити чи викласти в бюджеті, його можна лише побачити за здатністю розвивати чутливість місцевої Церкви та окремих осіб до милосердя та християнської любові, які виходять із місцевих потреб».

Інакше кажучи, Карітас – це місце, відкрите для всіх і до всіх. Його центральна роль, виховна, полягає в надиханні спільноти на справи милосердя: Карітас не обов'язково прямо відповідає на проблеми й потреби, а насамперед надихає християн і заохочує їх до активної любові до ближнього, щоб ми всі, як єдине християнське суспільство, разом долали труднощі. Тому можна сказати, що Карітас виконує свою виховну роль, якщо він:

- нагадує спільноті, що любов до ближнього потребує активних дій;
- знає проблеми своєї території й заохочує осіб та групи працювати з ними;
- формує волонтерів, які зможуть ефективно відповідати на виклики;
- співдіє з катехитичним і літургійним життям, аби краще долучатися до поширення християнської любові;
- пропонує людям способи активно показувати любов до ближнього.

Парафіяльний Карітас – не благодійна група волонтерів. Його мета полягає не лише в безпосередній праці з бідними, але у в формації всіх членів спільноти. Великий виклик, натомість, полягає в тому, щоби перетворити цю тезу на реальність своєї парафіяльної спільноти. Потрібно багато працювати, щоби досягти сприйняття Карітасу не просто як парафіяльної соціальної служби, а як органі-

зованого вияву соціального служіння Церкви, яке прагне залучити цілу спільноту до поширення любові.

Тому щоразу, коли волонтер каже: «У нашому парафіяльному Карітасі весь час працюють ті самі люди», – або коли хтось з-поза Карітасу говорить: «Я хочу допомагати іншим, але в нашій парафії нічого робити», – це означає, що їхній парафіяльний Карітас занедбав свою виховну роль.

Тож на парафіяльному рівні функція Карітасу полягає також в тому, щоб залучати вірних до активних справ любові, намагаючись змінити їхнє мислення. Цей аспект часто недостатньо розвинений у парафіяльних спільнотах, оскільки волонтерів і аніматорів не завжди легко навчити комунікувати й підкреслювати для загалу, як і чому вони пропонують саме такі напрямки служіння.

Кожному парафіяльному Карітасу потрібен принаймні один аніматор, відповідальний за пошук і пропонування шляхів, можливостей і цікавих способів, яким можна було б залучати вірних до дієвої любові.

Як виявляти виховну функцію парафіяльного Карітасу?

Виховна функція може проявлятися у три способи: розвиток чутливості та здатності до співпереживання (емпатії), заохочення й формація.

Розвиток здатності до співпереживання

Розвиток здатності до співпереживання спрямований на пробудження у спільноті свідомості щодо певних проблем місцевої громади. Ми інформуємо людей про потреби та негаразди, які потрібно долати разом, через кампанії в медіа, зустрічі, конференції, книжки, брошури та інші засоби.

Важливо підкреслити, що мета парафіяльного Карітасу полягає в поширенні прикладів поведінки, ґрунтованої на милосерді й солідарності, піклуванні про проблеми нужденних нашої спільноти та увазі до глобальних проблем – таких як війни, несправедливість, недостатній розвиток тощо.

У парафіяльних структурах для розвитку чутливості можна використовувати різні засоби: групові зустрічі, організацію заходів, проповіді та молитви під час Літургії, окремі заняття у процесі катехизації чи передшлюбної підготовки, статті в парафіяльних газетах.

Коли ця діяльність звернена до державних установ, органів місцевого самоврядування, громадських служб чи політиків, її називають лобіюванням (це практика впливу на рішення державних інституцій,

яка зокрема поширюється на спроби вплинути на законодавців чи виборців) або адвокацією (цілеспрямоване висловлювання щодо питань, які викликають занепокоєння, для впливу на користь певних ідей чи осіб).

Коли люди вже знайомі з проблемами, парафіяльний Карітас має залучати їх у процес розв'язання, і це відбувається через заохочення.

Заохочення

Методологія Карітасу полягає в тому, щоби слухати, спостерігати й розрізняти, і всі ці дії потрібні, аби якнайкраще надихати парафіяльну спільноту. Заохочення – це процес спонукання осіб до певної діяльності. Для Карітасу це означає здатність залучати членів спільноти до діяльності й служіння на користь нужденних.

Є два типи заохочення: особисте, яке залучає окремих людей через пряме спілкування й особисті зв'язки; і групове, яке дозволяє долучати до діяльності більше людей.

Заохочення – це, по суті, запрошення до активних дій, і в певному сенсі це центральна функція Карітасу, оскільки саме так Добра Новина поширюється до всіх.

Формація

Карітас може виконувати свою виховну роль через освіту волонтерів і працівників, залучених у діяльність парафіяльного Карітасу. Це може бути вивчення богословсько-пасторальних основ діяльності Карітасу, здобуття професійних і технічних навичок, необхідних у конкретній діяльності, чи знайомство з інструментами, потрібними для комунікації зі спільнотою та заохочення її до дій.

Формацію зазвичай пропонує та проводить єпархіальний Карітас, і на чолі її стоять єпархіальні аніматори або кваліфіковані працівники. Якщо ви хочете запропонувати освіту своїм волонтерам або працівникам, неодмінно попросіть підтримки в єпархіального Карітасу: дуже ймовірно, що там є хороші тренери й аніматори, які будуть раді вам допомогти.

Виховання через вчинки

Розвиток здатності до співпереживання, заохочення й формація – це засоби для виконання виховної ролі парафіяльного Карітасу. Але майте на увазі, що не вони лежать у серці виховної діяльності Карітасу.

Основними для цієї діяльності є ініціативи та проекти, які організовує Карітас, і послуги, які він надає. У парафіяльному Карітасі

можна започаткувати багато видів соціального служіння (наступний розділ краще пояснить цей вимір), але важливо пам'ятати про «стиль» їхньої роботи: якщо вони віддані бідним, намагаються залучати спільноту, поширюють увагу та опіку про ближнього, то стають найкращим способом передавати Добру Звістку.

Виховання через вчинки можливе в тому випадку, коли соціальна робота й особливий стиль Карітасу не розділені, а складаються в один підхід для допомоги тим, хто її потребує.

Добрий парафіяльний Карітас – це не той, який пропонує найширший спектр форм і напрямків соціального служіння, на чолі яких стоїть невеличка група волонтерів чи працівників. Найкращий Карітас намагається щодня залучати широку парафіяльну спільноту, роблячи це постійно, перетворюючи на звичайну практику. Тож глибинний сенс парафіяльного Карітасу можна підсумувати так: краще, коли багато людей зосереджені на кількох справах, аніж коли багатьма справами займається кілька людей.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: перетворити певну форму соціального служіння на служіння з виховною функцією, залучаючи місцеву громаду.

МАТЕРІАЛ: аркуші паперу, фліпчарт, папір, кольорові маркери, роздаткові матеріали.

ЧАС: 45 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на дві групи.
- Кожній групі дайте одну з версій роздаткового матеріалу.
- За 30 хвилин учасники мають знайти спосіб перетворити описану форму соціального служіння на служіння з виховною функцією. Потрібно знайти спосіб залучити місцеву громаду через розвиток здатності до співпереживання, заохочення, формацію, пошук нових волонтерів тощо.
- Групи презентують результати своєї роботи.

Як виявляти виховну функцію парафіяльного Карітасу?

Після презентацій запропонуйте дискусію, відштовхуючись від даних відповідей.

Роздатковий матеріал 1.

«Банк» речей

Структура вашого парафіяльного Карітасу дуже проста: він складається зі священника й маленької групи волонтерів, які збираються щосуботи пообіді.

У Карітасу є невеличкий консультативний центр, відчинений у суботу із 14:00 до 16:00, де двоє-троє волонтерів зустрічають людей, які приходять розповісти про свої проблеми. У той самий час працює також єдина соціальна служба вашого парафіяльного Карітасу – «банк» речей, продуктів та іграшок, які волонтери роздають потребуючим.

Спочатку людям потрібно звернутися в консультативний центр, а тоді (якщо вони просять про матеріальну допомогу) центр скеровує їх у «банк».

Ви – волонтери парафіяльного Карітасу, які прагнуть змінити цей спосіб діяльності. У вас є 30 хвилин, щоб запропонувати парафіальному священникові ідеї та план дій, який дозволить розвинути виховну роль «банку».

Роздатковий матеріал 2.

Благодійна їдальня

Структура вашого парафіяльного Карітасу дуже проста: він складається зі священника й маленької групи волонтерів, які збираються щонеділі після Літургії, зазвичай від 10:30 до 13:00.

У Карітасу є невеличкий консультативний центр, відчинений у неділю від 10:30 до 13:00, де двоє-троє волонтерів зустрічають людей, які приходять розповісти про свої проблеми. Після цього, якщо є така потреба, центр скеровує їх у єдину соціальну службу вашого парафіяльного Карітасу – благодійну їдальню, де можна безплатно з'їсти недільний обід і порозмовляти з волонтерами.

Поки працює консультативний центр, від 10:30 до 12:00 інші волонтери готують обід із продуктів, пожертвованих спільнотою за тиждень або принесених ними самостійно. Якщо їжі достатньо,

вони також запаковують бідним щось із собою. Благодійна їдальня відчинена від 12:00 до 13:00 і щонеділі роздає 25–30 обідів.

Ви – волонтери парафіяльного Карітасу, які прагнуть змінити спосіб роботи їдальні. У вас є 30 хвилин, щоб запропонувати парафіяльному священникові ідеї та план дій, який дозволить розвинути виховну роль їдальні.

ВИСНОВКИ

Парафіяльний Карітас не тільки відповідає на потреби території, а й має на мені **заохотити до праці цілу парафіяльну спільноту**: так він дозволяє кожному християнинові жити активною любов'ю до ближнього. Це так звана виховна роль Карітасу.

Тобто парафіяльний Карітас не лише організовує просте соціальне служіння у спільноті, а й створює його особливий стиль: соціальні служби мають бути віддані потребуючим і намагатися залучати всю спільноту.

Виховання через вчинки, розвиток здатності до співпереживання, постійне заохочення й активна формація – це ті засоби, які й дозволяють здійснювати виховну функцію Карітасу.

2. 4. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ

ВСТУП

У цьому розділі ми ознайомимося з важливістю безпосереднього соціального служіння для парафіяльного Карітасу.

Необхідно пам'ятати, що «як тіло без душі мертво, так само й віра без діл мертва» – Карітас мертвий без діяльності. Служити ближньому й допомагати найбільш відкинутим і бідним – це конкретний вияв любові й милосердя. Звісно, не можна допомогти кожному. Але кожен може допомогти комусь!

Є довгий перелік соціальних послуг, які можна запропонувати нужденним. Сьогодні ставить перед нами нові види бідності й нові виклики, і навіть якщо парафіяльний Карітас не може впоратися з ними всіма, він точно здатен працювати для зменшення їх на своїй території.

МОЛИТВА

Яка користь, мої брати, коли хтось каже, що має віру, але діл не має? Чи може його спасти віра? Коли брат або сестра будуть нагі й позбавлені засобів щоденного прожитку, і хто-небудь з вас до них скаже: «Йдіть собі з миром, грійтеся та годуйтеся», і не дасть їм потрібного для тіла, то що це допоможе? Так само й віра, коли діл не має, мертва сама в собі. Та хто-небудь скаже: «Ти маєш віру, а я маю діла. Покажи мені твою віру без діл, а я тобі покажу моїми ділами мою віру». Ти віруєш, що Бог один? – Добре робиш. І биси вірують, та тремтять. Хочеш знати, безглуздий чоловіче, що віра без діл не приносить плоду? Авраам, наш батько, чи не ділами виявився праведним, коли був приніс на жертвник Ісаака, свого сина? Бачиш, що віра співдіяла з його ділами, і його віра удосконалилася ділами. Так здійснилося Писання, яке каже: «Авраам повірив Богові, і це зараховано йому за праведність», і він був названий приятелем Божим. Ви бачите, що чоловік оправдується ділами, не тільки вірою. Так само й Рахав, блудниця, чи ж не ділами оправдалася, прийнявши посланців і випустивши їх іншим шляхом? Як тіло без душі мертво, так само й віра без діл мертва.

Послання Апостола Якова, 2, 14-26

Корені любові потрібно шукати в Біблії. Як каже святий Яків, наша віра мусить бути активна, має відігравати важливу роль у нашому житті – потрібно не тільки слухати, а й виконувати Боже слово. Це особливо помітно в соціальному служінні та ділах милосердя.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Кожному християнинові потрібно робити щось конкретне для своїх ближніх, допомагати їм добрими вчинками: Ісус Христос тут найкращий приклад, адже Своїми добрими й важливими діяннями Він показав той шлях, який веде до Царства Божого.

Деякі фрагменти Біблії пропонують хороші приклади того, як християни покликані втілювати слова Ісуса в життя, служити смиренно, без упереджень, безкорисливо присвячувати свій час, не вихваляючись цим, і давати надію. Серед цих прикладів – притча про милосердного самарянина (Лк 10, 25-37), притча про Страшний Суд (Мт 25, 31-46), та фрагмент, де вірні діляться своїм майном (Діян 4, 32-37).

Погляньмо на один із цих фрагментів – притчу про милосердного самарянина. Її може бути цікаво прочитати та проаналізувати у групі, відштовхуючись від поданих нижче роздумів і особливо підкреслюючи дії самарянина: це взірєць допомоги іншим (наприкінці притчі Ісус каже законовчителів: «Іди і ти роби так само»).

«Один чоловік спускався з Єрусалиму до Єрихону й потрапив розбіяникам, що його обдерли й побили тяжко та й пішли геть, залишивши півмертвого». Цей чоловік – це кожен, хто в нашій спільноті переживає негаразди, має проблеми, страждає від бідності. Він ішов непростим шляхом (навіть сьогодні дорога з Єрусалима в Єрихон крута і звивиста), можливо, не дуже добре спланувавши подорож: у певному сенсі він сам наразився на небезпеку – тож можна було б закинути йому відповідальність за його погану ситуацію, за його бідність. Але зараз не має значення, як і чому він став бідний: людина перебуває в потребі, тож ми покликані допомогти їй без осуду. Цей чоловік – уособлення бідних, які нас оточують.

«Але один самарянин, що був у дорозі, зненацька надійшов (на нього) й, побачивши його, змилосердився». Нам потрібно, як цьому самарянинові, насамперед бачити бідних і співчувати їм (спостере-

ження за бідністю), а не проминати їх, як це зробили священник і левіт із притчі. У самарянина є своя мета, своя дорога, але він зупиняється: він служить ближньому не у вільний час, він готовий поступитися своїми планами, щоб допомогти нужденному, бо це стає пріоритетом. І ми покликані йти і робити так само. Не можна сподіватися, що бідні прийдуть до нас, потрібно самим іти й шукати їх.

«Він приступив до нього, перев'язав йому рани, [...] потім посадив його на власну скотину, привів до заїзду й доглянув за ним». Взірець допомоги, яку надає самарянин, поєднує матеріальну поміч і духовну підтримку. Спочатку самарянин, чим міг, допоміг матеріально: олією, перев'язками, скотиною. Він використав усе, що мав. Але ми покликані дбати не тільки про матеріальні потреби бідних (у цьому випадку – рани), а й про духовні (у цьому випадку – потреба опіки й любові; читаючи уважно, ви побачите, що самарянин спав у тому самому заїзді, що й поранений, щоб уночі бути поблизу нього).

«На другий день він вийняв два динари, дав їх господареві». Самарянин – справжній волонтер, готовий безкорисливо віддати щось, що належить йому (сили і гроші).

«Й мовив: Доглядай за ним, і те, що витратиш на нього більше, я заплачу тобі, коли повернуся». Багато дослідників наполягають на тому, що заїзд – це спільнота. Тут самарянин не сам дбає про бідного, а залучає спільноту довкола себе. Це означає, що наші соціальні служби мають робити так само, не просто опікуючись нужденними, а й намагаючись якнайбільше пробудити до цього спільноту (виховна роль). Самарянин мусить іти далі, але виявляє справжнє співчуття до бідного: він каже, що повернеться, він упевнений, що не зможе забути цього чоловіка, який став його ближнім, і прагне підтримувати людські стосунки з ним.

Жоден Карітас не може уникнути конкретних справ милосердя, оскільки служіння ближньому – це автентичний прояв любові. Парафіяльний Карітас не здатен працювати, тільки теоретизуючи та вказуючи на проблеми, бо потрібні активні дії. Якщо парафіяльна спільнота має Карітас і розуміння проблем та потреб на своїй території, вона мусить давати відповіді на них. Ці відповіді – це так звані «соціальні служби».

Соціальне служіння Карітасу становить визначальну його частину. Воно дуже важливе, оскільки без нього Карітас буде свідчити

про пасивну віру, віру без учинків. Різноманітні соціальні служби мають бути відповіддю на конкретні проблеми спільноти й остаточним продуктом аналізу потреб на даній території: хороший парафіяльний Карітас реагує на ситуації, коли добре з ними обізнаний.

Отже, перш ніж створювати соціальні служби, потрібно проаналізувати ситуацію. Тільки після цього, коли ви вже знаєте про потреби та наявні ресурси, можна реагувати на ці потреби. Але просто знати їх – недостатньо.

Є багато викликів, на які треба відповідати: самотність, хвороби, бідність, узалежнення, расизм, війна, маргіналізація, надзвичайні ситуації... Список можна продовжувати до нескінченності. Так само є багато напрямків соціального служіння, які можуть реагувати на і виклики, і в кожному Карітасі вони можуть бути інші, організовані залежно від можливостей. До соціальних служб належать, наприклад, благодійні їдальні, візити до хворих і старших осіб (домашня опіка), забезпечення бідних одягом тощо. Папа Йоан Павло II у пропонує, думаючи про Карітас, пам'ятати, що потрібно використовувати «уяву милосердя»⁶.

Соціальні служби дають спільноті можливість свідчити про Господню любов. Це «знаки» для тих, хто може допомогти, а разом з тим – «голос» тих, кому на цій території потрібна допомога. Для нужденних це найперший знак того, що надія на вихід зі скрутної ситуації таки є.

Пам'ятайте:

- 1) мета соціальних служб Карітасу – найбільш потребує;
- 2) Карітас своїми діями дбає про людей, яких забуло суспільство;
- 3) соціальні служби не мають намагатися цілковито усунути проблему, бо Карітас – не розв'язання всіх суспільних проблем.

Цільові групи соціальних служб Карітасу

У Євангелії від Матея Ісус виразно визначає, про кого ми як християни покликані дбати, і дає кілька практичних прикладів для кращого розуміння: «Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідалися до мене; у тюрмі був, і ви при-

⁶ Див. Апостольський лист «На початку нового тисячоліття» (*Novo Millennio Ineunte*).

йшли до мене. Тоді озвуться праведні до нього: Господи, коли ми бачили тебе голодним і нагодували, спрагненим і напоїли? Коли ми бачили тебе чужинцем і прийняли, або нагим і одягнули? Коли ми бачили тебе недужим чи в тюрмі й прийшли до тебе? А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» (Мт 25, 35-40).

Отже, соціальні служби Карітасу звернені до нужденних. Щоразу, роблячи щось для них, ми практикуємо господню любов, якої нас навчив Ісус. Його приклади чинні для кожного часу й кожної країни: бідні, спрагли, чужинці, нагі, хворі, ув'язнені. Ці люди – і всі люди, які опиняються в ситуації бідності й відкинутості – мають бути нашою цільовою групою.

Виховна роль соціальних служб

Усі соціальні служби Карітасу мають розуміти свою виховну роль. Будь-яка діяльність Карітасу, зокрема й соціальна, мусить мати на меті залучення цілої спільноти. У цьому сенсі Карітас справді має стати парафіяльним Карітасом, а соціальні служби в його межах – свідченням та заохоченням до активної любові.

Поширення соціальних служб принципово важливе; вони мусять бути відкриті для кожного. На жаль, у багатьох парафіяльних Карітасах соціальні служби не діють – у тому сенсі, що не виконують своєї виховної ролі. Люди, які працюють у таких умовах, нарікають, що мають проблеми через брак волонтерів.

Тож коли ви плануєте організувати соціальну службу, думайте також про залучення нових людей – волонтерів. Так соціальні служби зможуть бути відкриті для кожного, хто їх потребує, і так ви дасте особливий і виразний знак спільноти.

Не забувайте залучати до справжньої роботи цілу спільноту, весь час шукайте нових людей. Якщо ви запрошуєте волонтерів тільки тоді, коли в них є крайня потреба, це зазвичай не працює.

Можливі ризики

1. Соціальні служби парафіяльного Карітасу треба бачити не як цілий Карітас, а як одну з його частин. Так ви пам'ятатимете, що вони не можуть «замінити» Карітасу. Парафіяльний Карітас – це щось значно складніше й важливіше, ніж лише соціальні служби.

2. Вибір діяльності також має свої ризики. Обираючи діяльність, подбайте про кілька аспектів:

- потреби й ресурси громади (вони мають бути добре досліджені);
- допомога найбільш маргіналізованим (парафіяльний Карітас має дбати про ці групи);
- виховна роль (обираючи діяльність, потрібно враховувати цілу спільноту, щоб її члени могли долучитися й допомогти).

Критерії хорошої соціальної служби

Плануючи організувати соціальну службу чи керуючи або працюючи з вже наявною, не забувайте аналізувати свою роботу, спираючись на такі критерії:

1. Критерії заснування. Чи соціальна служба...

- це результат аналізу потреб громади?
- це результат усвідомлення, що інших таких служб на території немає (або недостатньо)?
- дозволить цілій спільноті взяти участь у розв'язанні проблеми?
- організована так, що функції й відповідальності добре зрозумілі учасникам?

2. Критерії діяльності. Чи соціальна служба...

- змушує замислитися про нужденних, а не просто дає їм благодійну допомогу?
- це інструмент, який допомагає бідним подолати загальну ситуацію потреби?
- знак для бідних про те, що Бог – це любов, а для християн зразок наслідування Христа?
- не тільки діє, а й допомагає зрозуміти, в чому корені проблеми?
- контактує з громадськими установами та службами?

3. Критерії виховної ролі. Чи соціальна служба...

- дбає не тільки про бідних, а й про залученість усієї спільноти?

- пропонує парафіяльним спільнотам новий світогляд, нові підходи, нові стандарти життя?
- піклується про освіту та формацію волонтерів, працівників і цілої спільноти?

4. Критерії оцінки. Чи соціальна служба...

- діє так, що можлива регулярна оцінка її роботи?
- регулярно аналізує потреби громади, щоби реагувати на нові виклики?
- оптимально використовує ресурси (людей, приміщення, гроші)?

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ В ПАРАФІЇ

МЕТА: Закладення основ соціального служіння для свого парафіяльного Карітасу.

МАТЕРІАЛ: папір, ручки, фліпчарт або дошка.

ЧАС: 90 хвилин.

Перебіг заняття

- Влаштуйте зустріч парафіяльного Карітасу. Запросіть усіх активних членів та потенційних волонтерів.
- Запропонуйте усім коротку дискусію щодо того, які види потреб і проблем присутні на вашій території (запишіть їх на дошці) [20 хв].
- Розділіть учасників на дві групи. Нехай кожна вибере для себе одну з потреб зі списку.
- Групи нотують [30 хв]:
 - важливі частини **парафії** (сімейні групи, молодіжні групи, волонтери, душпастирі) або **служби**, які вже є на території (громадські та приватні), які могли би вплинути на вибрану проблему;

- де можна отримати **цілісну інформацію** про цю проблему (у соціальних служб на території, які вже, можливо, проаналізували проблему; в найкраще обізнаних мешканців парафії; в інших організацій, які переймаються бідністю на цій території тощо);
 - способи встановлення контакту з людьми, які страждають від даної проблеми. Пам'ятайте, що потребуючі – це не «реципієнти» й не «об'єкти» діяльності: вони мають бути головними героями, суб'єктами процесу, тож підходьте до них із любов'ю й повагою.
- Укладіть схему – основу для дій. Не забувайте про виховну роль. Подана нижче табличка – тільки приклад. [30 хв].
 - Кожна група представляє результати роботи. Коротке обговорення [10 хв].

Необхідні дії	Відповідальна особа	Потрібні матеріали, кошти, люди	Наявні ресурси
Зібрати інформацію про проблему	Андрій	Аналіз бідності, який проводить місцева влада, інформація з лікарень, інтерв'ю зі священником	–
Залучення і навчання волонтерів	Катерина	Кімната для навчання, хороший тренер, принаймні четверо волонтерів	У парафії є вільна кімната
Домашні візити до нужденних людей похилого віку	Оксана	Принаймні четверо волонтерів, архів для збору інформації про візити	Автомобіль парафіяльного Карітасу
Виховна діяльність: інформаційна кампанія для розвитку чутливості, проповідь під час Літургії	Максим	Кошти на друк і поширення 500 брошур	Парафіяльний священник може розповісти про проблему під час Літургії
...	...	...	...

ВИСНОВКИ

Соціальні служби необхідні Карітасу, оскільки вони – це конкретний вияв християнської любові. Це знак для нужденних про те, що є надія й **вихід із найскрутнішої ситуації**. Без соціальних служб Карітас живе неактивною вірою, якій бракує любові.

Цільова група соціальних служб Карітасу – по-перше, найбільш потребуючі; по-друге, ціла спільнота, яку потрібно залучати, щоб виконувати виховну функцію через активні дії.

2. 5. КООПЕРАЦІЯ, КООРДИНАЦІЯ ТА СПІВПРАЦЯ

ВСТУП

Жодна структура не може існувати як без хорошої координації усередині себе самої, так і без співпраці з іншими структурами, присутніми поруч. Цей розділ пояснить, що таке координація всередині парафії та в чому полягає кооперація, координація та співпраця з іншими установами на своїй території.

МОЛИТВА

Слухай, Ізраїлю, Господь Бог наш, Господь єдиний. Любитимеш Господа, Бога твого, всім серцем твоїм і всією душею твоєю, і всією силою твоєю. Оці слова, що їх я заповідаю тобі сьогодні, мусять бути в твоєму серці. Ти накажеш про них твоїм синам і говоритимеш про них, сидівши в хаті й ідучи в дорогу та лягаючи й устаючи.

З книги Второзаконня 6, 4-7

Божа любов – як особистий досвід, так і спільнотна дія. Ось чому необхідно поширювати інформацію про те, що ми робимо, намагатися співпрацювати з іншими й координувати спільні зусилля щодо розв’язання проблемних ситуацій у місцевій громаді. Цей підхід має бути присутній повсякчасно: коли ми сидимо, ходимо, кладемося та піднімаємося.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Парафіяльний Карітас – не єдиний діяч у християнській спільноті та суспільстві загалом. Щодня він контактує з іншими сферами парафіяльного життя (парафіяльний священник і єпископ, пасторальна рада, братства й сестрицтва, катехити, інші парафіяльні

спільноти та групи, єпархіяльний Карітас тощо) і з громадськими організаціями та державними установами (місцеве самоврядування, лікарні, соціальні служби, служба зайнятості, школи тощо). Так само повсякденні контакти можливі з приватним сектором, наприклад, підприємцями. Зважаючи на функції спостереження за місцевою громадою та заохочення, які має виконувати кожен парафіяльний Карітас, важливо розуміти, як контактувати й підтримувати плідні стосунки з усіма ними.

Є три типи хороших стосунків, які може встановити парафіяльний Карітас, і зазвичай їх позначають аббревіатурою ККС:

- **Кооперація** – тобто розподіл праці: кожна особа чи організація відповідає за частину загальної справи. Кооперація зазвичай неформальна, нема спільної роботи над визначенням цілей чи колективного планування діяльності, але за потреби відбувається обмін інформацією.
- **Координація** – виникають ближчі робочі стосунки, тож потрібне певне спільне планування та краща комунікація.
- **Співпраця** – спільна залученість у координовану діяльність для розв’язання проблеми. Співпраця передбачає спільну роботу, ті самі цілі, розвиток партнерства. Керівництво, ресурси, ризики, контроль і результати спільні для всіх учасників. Так можна досягти значно більшого, ніж працюючи окремо.

Жоден із цих типів не кращий за інші: їхня доречність залежить від запланованої діяльності. Однак усі вони можуть бути **корисні для учасників процесу ККС**: вони дозволяють краще розуміти, що відбувається, забезпечують підтримку ваших дій, дають доступ до різноманітних ресурсів і здібностей, досягають результатів, недоступних окремим організаціям чи особам, створюють дієве ядро, яке може привабити інших, розширюють базу підтримки.

Координація в парафії

Є два головні аспекти координації в парафії:

- координація ролей у парафіяльному Карітасі;
- координація соціального служіння в парафії.

У парафіяльному Карітасі ролі мають бути добре визначені, щоб не виникало плутанини щодо того, хто що має робити. Члени хо-

рошої групи кооперуються, а не змагаються; вони беруть відповідальність за свої особисті функції в досягненні спільної мети, але розуміють, що робота в команді передбачає взаємну підтримку.

Зазвичай люди в успішних командах:

- мають визначені ролі, стосунки, завдання й відповідальності;
- виявляють лідерство у групі й використовують усі людські ресурси (у Карітасі нема одного «великого начальника»);
- уникають амбівалентності, непевності та браку структури;
- цікавляться досягненнями кожного члена й цілої групи;
- відкриті до змін, інновацій та творчих підходів до розв'язання проблем;
- прагнуть триматися теми й розпорядку у груповому спілкуванні, проте дозволяють суперечки;
- пропонують конструктивну критику й корисні зауваги;
- плекають довіру, впевненість і відданість у групі;
- підтримують одне одного й реалістичні у своїх очікуваннях щодо інших.

Базова координація *в парафії* – це постійна співпраця з іншими структурами парафіяльної спільноти. У парафії є багато людей із різними ролями: парафіяльний священник, координатор Карітасу, секретар, бухгалтер, аніматори, волонтери, молодь, монахині, члени парафіяльної ради, члени фінансової ради, братство, сестрицтво, вчителі місцевої школи, катехити – список можна продовжувати.

Якщо ви добре ділитесь інформацією й координуетесь, ваші дії будуть не ізольовані, а сплановані як цілісна праця. Так парафіяльний Карітас діятиме не заради себе, а для парафії й цілої спільноти.

Важливо також залучати до роботи різні групи, оскільки так вплив ваших дій зростатиме. Разом групи можуть укласти річний пасторальний план, де буде прописана діяльність кожної з них.

Приклад: *соціальне служіння парафіяльного Карітасу потрібно планувати разом із катехитами, які матимуть змогу розповісти про нього на заняттях катехизації, або з молодіжною чи іншою спільнотами, які можуть взяти активну участь у цій діяльності.*

Співпраця на єпархіальному рівні

Не забувайте залучати до служіння ваш єпархіальний Карітас! Підтримуйте з ним стосунки – це важлива точка доступу до інформації. Єпархіальний Карітас може залучати вас у різні тренінги й навчальні програми, а також допомагати з вашими локальними проблемами.

ККС з іншими організаціями у місцевій громаді

Виявлення партнерів

У кожній діяльності найсильніша співпраця та, де зібралися найкращі організації-партнери. Парафіальному Карітасові після визначення сфери роботи у процесі слухання, спостереження й розрізнення необхідно:

- вирішити, які партнери з громади принесуть найбільшу користь співпраці;
- розглянути можливі варіанти, як серед уже усталених контактів, так і через встановлення нових;
- обрати найкращих партнерів і забезпечити їхню участь.

Приклад: парафіяльний Карітас, вислухавши людей і проаналізувавши потреби громади, вирішує працювати з людьми похилого віку, які самотні, хворі, не можуть рухатися. Парафіяльний Карітас пропонує відвідувати таких людей раз на тиждень, прибираючи в них та даючи можливість спілкування. Це можна зробити й силами самого Карітасу, але уявіть, наскільки кращий буде ефект, якщо залучити ще й соціальних працівників, лікарів та представників інших організацій. Вони зможуть ділитися знаннями, інформацією, ресурсами.

Не буде втрачений час, використаний на збір інформації про можливих партнерів, зокрема про їхній досвід у цій сфері (можна читати звіти організацій, перевірити їхній сайт, організувати зустріч, аби спитати про їхню думку).

Визначивши хороші партнерські організації, парафіальному Карітасові варто зустрітися з відповідальними особами з цих організацій. Зустріч важлива, оскільки саме тоді потенційний партнер зрозуміє, чи хоче співпрацювати. Розкажіть, у чому полягатиме суть співпраці, як ви долучитеся до неї, які позитивні результати від цього можна отримати. Можна організувати також спеціальну

зустріч (семінар, обмін досвідом), аби краще зрозуміти особливості співпраці.

Зазвичай забезпечити міцну співпрацю з місцевою владою складніше, ніж із недержавними організаціями: треба докласти багато зусиль, аби переконати їх до активної участі та щоби вказати на результати, які вдасться отримати завдяки діяльності, й цілі, яких вдасться досягти.

Усі сфери мають свої особливі людські, технічні й професійні ресурси. Разом вони можуть запропонувати багато необхідного для здійснення планів.

ККС у державному секторі

Державний сектор складається з різноманітних структур і служб: лікарень, шкіл, комунальних служб, місцевого самоврядування тощо. Він може полегшити доступ до значної кількості інформації та забезпечити кращу стабільність і легітимність діяльності.

Залучати державні установи можна не тільки до справ, які стосуються заохочення, а й на етапі виявлення та аналізу проблем і потреб у місцевій громаді: оскільки вони працюють із маргіналізованими особами, то зазвичай мають необхідну статистику. Така співпраця дуже корисна для парафіяльного Карітасу, коли він потребує інформації, бо дозволить зекономити час на власних дослідженнях і опитуваннях.

Державний сектор також може забезпечити кращу співпрацю на рівні зв'язків із громадськістю – з місцевими журналістами, часописами, радіо й телебаченням. Якщо парафіяльний Карітас встановив хороші зв'язки з державними установами, він краще може просувати свої ініціативи й залучати до роботи більше людей.

ККС у приватному секторі

До приватного сектора зазвичай належать різноманітні підприємці. Основа їхньої діяльності – прибуток. Їхні мотиви інші, ніж у парафіяльного Карітасу, але водночас приватний сектор більш винахідливий, продуктивний, цілеспрямований та швидкий.

Сьогодні організації з приватного сектора дедалі більше уваги приділяють негараздам нашого суспільства, проте часто не знають про можливості стати більш соціальним відповідальними. Карітас може розповісти їм про проблеми й потреби, а також пояснити перспективи: адже фірма, яка дбає про вирішення соціальних проблем, може отримати не так прибуток, як кращий імідж у громаді.

Це комерційні організації. Їх можна залучати в роботу з маргіналізованими групами та реагувати на такі проблеми, як безробіття або ресоціалізація людей з обмеженими можливостями.

ККС із громадськими організаціями

Є багато видів громадських організацій: гуманітарні неурядові організації, профільні асоціації (культурні, екологічні тощо), молодіжні організації, спортивні команди, музичні гурти, політичні партії, профспілки. Головна підвалина громадської організації – це цінності: вони працюють, бо вірять у певні ідеї (солідарність, захист навколишнього середовища, політичні ідеї, боротьба за права тощо). Зазвичай громадянське суспільство швидко реагує, воно інклюзивне та творче. Громадські організації допомагають розвитку суспільства через:

- підтримку індивідуального розвитку та творчості;
- допомогу й послуги для осіб у групах ризику;
- захист спільних суспільних інтересів.

Виходячи з цих пунктів, Карітас можна вважати частиною громадянського суспільства й на цьому рівні встановлювати ККС з іншими його частинами.

Можливі партнери парафіяльного Карітасу в державному секторі	Можливі партнери парафіяльного Карітасу у приватному секторі та з громадськими організаціями
Ветеранські організації Бібліотеки Комунальні служби Соціальні працівники Лікарні Школи Університети Служба зайнятості	Парафіяльні групи Музиканти Асоціації Підприємці НДО Молодіжні групи Спортивні команди Медіа

2. 6. РЕЛІГІЙНА ГРОМАДА ЯК УЧАСНИК СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

Юридичні та бухгалтерські аспекти реалізації соціальних проєктів.

Для участі у соціальному служінні, зокрема у реалізації соціальних проєктів, релігійна громада, яка зареєстрована в державі, як релігійна організація, повинна підтвердити свій статус юридичної особи відповідними документами. Які ж це документи?

Найперше слід згадати, яким нормативним актом регулюється діяльність релігійних організацій, яка мета їх утворення.

Відповідно до Закону України Закон України «**Про свободу совісті та релігійні організації**» (від 23.04.1991 р. із змінами та доповненнями), релігійні організації в Україні утворюються з **метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру** і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно із своїми статутами.

Релігійні організації мають право здійснювати **добродійну діяльність і милосердя** як самостійно, так і через громадські фонди. Суми витрат на цю мету оподаткуванню не підлягають.

Виходячи з наведених норм, важливо, щоб проєкт, який має намір реалізовувати парафія, реалізовувався в рамках здійснення добродійності і милосердя.

Релігійна організація визнається **юридичною особою** з дня її державної реєстрації. Для реєстрації релігійної організації потрібні такі документи:

- **рішення про утворення релігійної громади та затвердження статуту, (яке приймають щонайменше 10 осіб) – протокол установчих зборів (загальних зборів)**
- **документ про право власності чи користування приміщенням, або письмова згода власника на надання адреси місця знаходження**
- **документ про призначення керівника (декрет)**
- **статут**

На підставі таких документів релігійна організація може бути включена у Єдиний державний реєстр юридичних осіб,

фізичних осіб підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) із присвоєнням ідентифікаційного коду, із вказанням місця знаходження та керівника, про що видається виписка.

Тобто після державної реєстрації релігійна організація матиме такі документи:

- **протокол установчих зборів (загальних зборів)**
- **документ про призначення керівника (декрет)**
- **статут**
- **виписка з ЄДР.**

Разом із документами про державну реєстрацію або після державної реєстрації парафія подає заяву про включення до Реєстру неприбуткових організацій, і після включення отримує **рішення** або **витяг**.

Якщо у статуті парафії вказано про те, що парафія має печатку, то цю печатку потрібно виготовити, якщо про печатку у статуті не зазначено, то вона не обов'язкова.

Для виготовлення печатки достатньо виписки або витягу з ЄДР.

На підставі зазначених документів парафія відкриває рахунок (рахунки) у банку. Рахунки можуть бути як у національній, так і в іноземній валюті.

Парафія за бажанням може виготовити штампи, фірмовий бланк.

Важливо, щоб рішення про початок реалізації проекту ухвалював орган управління парафії, який має відповідні повноваження (це можуть бути загальні збори, парафіяльна рада чи парох). Таке рішення потрібно оформити наказом.

Реалізація проекту може відбуватися на підставі договору (пожертви чи гранту), який від імені парафії укладає уповноважена особа (найчастіше – керівник (парох) або інша особа на підставі довіреності).

У рамках реалізації проекту парафія придбаває певні товари, послуги на підставі договорів, які повинні укладатися у відповідній формі.

Перед укладенням договору потрібно перевірити статус особи контрагента, отримавши для цього від контрагента витяг з ЄДР.

Будь-яке придбання товарів слід оформити такими документами:

1. Договір (договору в письмовій формі може не бути, проте якщо є рішення сторін укласти письмовий договір, то такий договір підписують дві сторони).

2. Рахунок (якщо письмового договору немає, рахунок обов'язковий, якщо письмовий договір наявний, то оплата може здійснюватись або з посиланням на договір, або на підставі рахунку, який виставлений відповідно до умов договору, рахунок підписує постачальник).

3. Накладна про передачу товару, (підписують обидві сторони).

Важливо, щоб контрагент мав статус юридичної особи або фізичної особи-підприємця, інакше при виплаті коштів фізичній особі (не підприємцю) парафія буде зобов'язана сплатити ПДВФ та військовий збір з доходу фізичної особи і відобразити дохід у звітності.

Придбаний за проектні кошти товар має обліковуватись відповідно до вимог бухгалтерського обліку!

Залежно від строку служби, від вартості придбаний товар належатиме до однієї з трьох груп:

- основних засобів (ОЗ)
- малоцінних необоротних матеріальних активів (МНМА)
- малоцінних та швидкозношуваних предметів (МШП).

ОЗ – будівлі, споруди, силові машини та устаткування, передавальні пристрої, транспортні засоби, робоча худоба, багаторічні насадження, інші основні засоби, що діють у сфері матеріального виробництва. ОЗ – це матеріальні активи, строк експлуатації яких більше ніж один рік, вартістю понад 20000 грн. (для активів, введених в експлуатацію до 23.05.2020 р., – вартістю більше 6000 грн.).

МНМА належать ті основні засоби, вартість яких не перевищує 20000 гривень.

МШП – це матеріальні активи, які призначені для багаторазового використання і мають очікуваний строк служби менше ніж один рік.

Зарахування на баланс предметів, які належать до ОЗ чи МНМА (введення в експлуатацію), можна оформити Актом введення в експлуатацію основних засобів. (часто донори вимагають копію документа про введення в експлуатацію придбаних ОЗ чи МНМА, але незалежно від вимог донорів такий обов'язок згідно з норм чинного законодавства).

Для реалізації проекту може виникнути потреба в допомозі кількох чи багатьох осіб.

У такому разі можна укласти строковий трудовий договір або договір цивільно-правового характеру (цпх).

Трудовий договір передбачає прийняття особи (працівника) на роботу на певний строк чи безстроково з дотриманням певних гарантій, таких як право на мінімальну заробітну плату, час відпочинку (відпустку), оплату тимчасової непрацездатності та інші.

Цивільно-правовий договір (або договір цивільно-правового характеру) не регулює процес праці, а лише результат, також не містить соціальних гарантій.

Цивільно-правовий договір на виконання робіт, надання послуг може бути укладений з фізичною особою або з фізичною особою-підприємцем, проте наслідки щодо оподаткування будуть різними.

У разі укладення цивільно-правового договору з фізичною особою парафія стає податковим агентом, тобто зобов'язана нарахувати та сплатити ЄСВ (єдиний соціальний внесок) – 22% від розміру винагороди, відрахувати від розміру винагороди 18% ПДФО (податок з доходів фізичних осіб) та 1,5% військового збору.

Якщо виконавцем робіт, надавачем послуг за цивільно-правовим договором є фізична особа-підприємець (ФОП), то така особа самостійно несе відповідальність за сплату податків та зборів.

Не можна надати загального рецепту, який договір – трудовий чи цивільно-правовий, краще укладати, усе залежатиме від конкретного проекту, конкретних обставин, осіб, які виконуватимуть роботу та адмініструватимуть процес.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

ВСТУПНА ГРА «ГОРДІЇВ ВУЗОЛ»

МЕТА: показати, як координація та спілкування можуть розв'язати навіть складні проблеми (гордієві вузли).

МАТЕРІАЛ: матеріали не потрібні.

ЧАС: 10 хвилин.

Перебіг гри

Гру потрібно провести на самому початку заняття, одразу після молитви.

- Усі гравці стають у коло. Тоді сходяться до середини, поки місця між ними не залишиться.
- Вони піднімають руки вгору, заплющують очі й беруть за руки інших гравців.
- Розплющивши очі, учасники мають розв'язати вузол, який щойно утворили, рухаючись як завгодно, але не відпускаючи рук одне одного.

ЗАНЯТТЯ

МЕТА: встановити ККС на різних рівнях.

МАТЕРІАЛ: роздатковий матеріал.

ЧАС: 30 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на групи по 4–5 осіб.
- Роздайте кожній групі завдання. Учасники мають 20 хвилин, щоб його виконати.
- Кожна група презентує результати своєї роботи, а інші коментують їх і обговорюють приклади кооперації, координації та співпраці.

Роздатковий матеріал 1

Ви – директор єпархіального Карітасу, якого запросили на зустріч із пасторальною радою парафії, щоб обговорити діяльність парафіяльного Карітасу. Ви не маєте відомостей про парафію, але знаєте, що рада складається з 10 осіб, які представляють різні сфери діяльності в парафії (бухгалтер, катехит, керівник хору, представник літніх людей, волонтери, які відвідують хворих тощо). Зустріч відбудеться увечері, з 20:30 до 22:30. Вам потрібно підготувати зустріч.

Роздатковий матеріал 2

У вашому єпархіальному Карітасі справами заохочення до парафіяльного соціального служіння займаються волонтери. Вас як їхнього керівника запрошують до себе аніматори парафії, які хочуть відкрити парафіяльний Карітас. Ви не маєте відомостей про парафію, але знаєте, що аніматорів десятеро і вони залучені в катехитичну й молодіжну роботу. Хтось із них почув про парафіяльні Карітаси й запропонував отаку зустріч. Вона відбудеться по обіді та триватиме три години. *Вам потрібно підготувати зустріч.*

Роздатковий матеріал 3

Ваш парафіяльний Карітас запрошений на зустріч, яка відбудеться на території міської адміністрації та яку організовує місцевий Центр соціальних служб. Будуть присутні всі організації, які надають соціальні послуги на вашій території. На зустрічі вас просять представити соціальне служіння Карітасу (наприклад, догляд за домом, робота з дітьми з вулиці та бездомними людьми).

Ваші поточні проблеми

- Потрібні партнери з місцевої лікарні, бо ви хочете почати працювати з хворими дітьми. Як залучити їх у свою роботу й отримати від них інформацію?
- Бракує грошей, а на зустрічі буде присутній керівник найбільшої місцевої компанії, яка виробляє соки...

У вас є 20 хвилин, щоб розповісти про свою діяльність. А також зацікавити людей своєю роботою.

Роздатковий матеріал 4

Ви прагнете ініціювати співпрацю з місцевою владою та представити їй мапу потреб у вашій громаді. Ви працюєте з дітьми, які мають особливі потреби, й утримуєте осередок для денного догляду за особами з психічними розладами.

Ваша мета – щоб місцева влада включила вашу роботу до прикладів хорошої діяльності на локальному рівні. Ви хочете також, щоби місцевий бюджет покривав половину витрат на осередок для

осіб із психічними розладами. Вам потрібно підготуватися до зустрічі з представниками влади.

ВИСНОВКИ

Жодна організація не може працювати без **визначених ролей і відповідальностей у своїй структурі**. Важливо координувати дії і знати, хто чим займається.

Робота парафіяльного Карітасу покращиться, якщо він подбає про кращу **координацію, кооперацію та співпрацю** з іншими організаціями місцевої громади. Створення мережі, в яку увійдуть інші організації, принесе різноманітні позитивні результати.

РОЗДІЛ 3.

ВОЛОНТЕРСЬКЕ СЛУЖІННЯ

3. 1. ХРИСТИЯНСЬКІ ВОЛОНТЕРИ

ВСТУП

Братства і сестринства здавна були організованими формами волонтерства у нашій Церкві. Адже саме у малій спільноті, якою є братство або сестринство, християнин має можливість не лише поглибити духовне життя, але й реалізувати своє бажання служити Церкві та ближньому відповідно до власного покликання, виявляючи милосердя та солідарність до потребуючих. У цій частині ми розглянемо богословське підґрунтя волонтерського служіння, його мету й сенс. Спинимось також на суті християнського волонтерства й координації співпраці з волонтерами.

МОЛИТВА

Ісус постає перед нами як слуга: «Применивши себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини» (Флп 2, 7). На Тайній Вечері він завершує розмову про любов символічним жестом: «Ви звете мене: Учитель, Господь, і правильно мовите, бо я є. Тож коли вмив вам ноги я – Господь і Учитель, – то й ви повинні обмивати ноги один одному. Приклад дав я вам, щоб і ви так робили, як оце я вам учинив... Щасливі будете, коли так чинитимете».

З Євангелія від Івана 13, 13-17

У щоденній роботі ми схильні забувати, Кому служимо й у Чие Ім'я допомагаємо нужденним. Цей образ – Ісуса як Слуги – завжди має бути перед нашими очима!

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Богословське підґрунтя волонтерства

Слово «волонтерство» походить з латини й означає добровільну військову службу. Цей термін часто використовують, говорячи про неоплачувану роботу або послуги, але насамперед він передбачає альтруїстичні наміри, які провадять людину до певної мети. У її досягнення особа вкладає енергію, час, знання та вміння.

Волонтер – це той, хто залишається вірний своїм звичайним обов'язкам у школі, сім'ї, на роботі, та водночас прагне долучитися до добрих справ у ширшому масштабі. Це не людина без особистих проблем, а хтось, хто живе в людській реальності, не тільки сам собою, а й через постійні стосунки з іншими.

Термін «волонтерство» для Церкви порівняно новий, хоча ми наголошуємо, що з самого початку серед Христових учнів були волонтери – люди, які долучалися до високої місії допомоги ближньому, наслідуючи Ісуса. Може застосовувати це слово до апостолів дуже сміливо, але у Христових словах, звернених до них, помітний заклик до волонтерства: «Оздоровлюйте недужих, воскрешайте мертвих, очищуйте прокажених, бісів виганяйте. Даром прийняли, даром давайте. Не беріть ні золота, ні срібла, ні дрібних грошей у череси ваші» (Мт 10, 8-9).

Тож християнське волонтерство народжується з хрещення і стає новим невід'ємним частину місії кожного вірного.

Коли Церква почала замислюватися про те, як збільшити кількість учнів, стали потрібні певні служби, на безкорисливе виконання яких особи погоджувались би добровільно, на користь спільноти. «Тоді дванадцятро прикликали громаду учнів і сказали: «Не личить нам лишити слово Боже і при столах служити. Нагледіть собі, отже, з-поміж вас, брати, сімох мужів доброї слави, повних Духа та мудрости, а ми їх поставимо для цієї служби; самі ж ми будемо пильно перебувати у молитві і служінні слова»» (Діян 6, 2-4).

Зокрема елементи церковного волонтерства помітні у служінні вдовам. Ситуація вдів у той час добре знана, тож нас не має дивувати, коли хтось публічно за них заступається й через їхню бідність безкорисливо погоджується підтримувати їх. Таке служіння поширюється також на всіх членів Церкви – і на тих, хто прагне до неї приєднатися.

«Бог – любов» (1 Ін 4, 8), – каже улюблений учень, а потім додає, що Божя любов проявляється в нас тою мірою, як ми любимо одне

одного (пор. 4, 12). І навіть суворіше: «Коли хтось каже: «Я люблю Бога», а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить» (4, 20).

Наприкінці земного життя Христос виразно сказав, розповідаючи про остаточний Суд, що Господь запитуватиме нас про те, чи зустріли Ісуса в голодних, спраглих, нагих, хворих, ув'язнених (пор. Мт 25, 31-46), а не про те, скільки ми молилися, як отримували Таїнства, як часто ходили на Літургію, чи переживали містичні досвіди тощо.

Якщо ви вірите в Ісуса Христа, то наслідуватимете його, допомагаючи ближньому в його матеріальній, духовній чи психологічній скруті. Віра й допомога ближньому – не окремі явища, а складові одної цілості, взаємопроникні та здатні підтримуватися навзаєм. Одне – ключ до іншого. Це безконечне коло. І якщо ми вважаємо, що маємо віру, але не робимо добрих справ, то обманюємо себе. Але якщо тільки допомагаємо ближнім, не пов'язуючи цього зі своєю вірою, ми не відрізняємося від тих, хто вважає, наче людяність походить із волі самої людини, не залежачи від Бога.

У тій самій притчі про Суд Ісус виразно застерігає від спроб підрахувати свою допомогу ближнім. Із Богом не може бути ніяких підрахунків саме тому, що Він – це любов, а де ми зосереджуємося на підрахунку своїх добрих справ, там нема любові. Тому Христос говорить дуже виразно: «А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили. Істинно кажу вам: те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших – мені також ви того не зробили» (Мт 25, 40. 45). Любові нема, якщо вона не втілюється в конкретних справах. Життя вчить нас показувати свою любов дією.

Суть і цінності християнського волонтерства

Дух служіння

Волонтерство показує суспільству нові цінності: прагнення до спільного добра й дух служіння, який зароджується з бажання допомагати іншим. Волонтерська діяльність прагне до того, аби розуміти всю складність проблем, помічати й нові нагальні потреби поряд зі звичними. Це і є «дух служіння»: постійна чутливість до потреб, із якої виникає творче розуміння того, коли потрібне служіння, як його здійснити, коли необхідно щось змінити у ньому.

Крім того, дух служіння означає прагнення ефективної підготовки та постійної освіти, яка не тільки забезпечить успіхи в роботі, а й дозволить аналізувати наступні речі:

- потреби громади;
- служби, які в ній існують;
- закони, які нею керують;
- досвід волонтерів, які займаються іншою соціальною роботою.

Біблійні корені – милосердя й готовність ділитися з іншими – показують, що Господь заохочує нас до служіння іншим. Ісус постає перед нами як слуга: «Применшив себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини» (Флп 2, 7). На Тайній Вечері він завершує розмову про любов символічним жестом: «Ви звете мене: Учитель, Господь, і правильно мовите, бо я є. Тож коли вмив вам ноги я – Господь і Учитель, – то й ви повинні обмивати ноги один одному. Приклад дав я вам, щоб і ви так робили, як оце я вам учинив» (Йн 13, 13-15).

Потрібно пам'ятати, що у Великий Четвер ми згадуємо як Ісусову Євхаристію, так і Його служіння: дві дуже пов'язані речі. У повсякденні ми добре пам'ятаємо про Євхаристію, але не про омивання ніг – а їх не можна розділяти. Спільнота, заснована на Євхаристії, це спільнота служіння.

Солідарність і взаємна відповідальність

Інші цінності волонтерства – це відчуття солідарності та взаємної відповідальності. Ці поняття мають низку значень, які відсилають до різних рівнів людського життя, але в будь-якому разі стосуються первинних і незамінних умов співіснування: людина нерозривно пов'язана з іншими особами через спільність середовища й долі, як окремі клітини поєднані в цілісний організм. Ми не можемо уникнути солідарності, бо вона творить наше життя. Вона не обмежує нашої свободи, а надає їй виміру відповідальності: адже свобода людини існує тільки як сукупність загальних свобод, тобто обмежується своєю солідарністю з чужими свободами та відповідальністю за той вплив, який може на них мати.

Про таку солідарність і взаємну відповідальність говорить св. Іван Павло II в енцикліці «Турбота про соціальні речі»: «Солідарність – це не розмите відчуття симпатії до нужденних людей, близьких і дале-

ких. Навпаки, це тверде й міцне прагнення до того, що добре для всіх і кожного, бо ж ми справді відповідальні за всіх»¹.

Тому для християнського волонтера «ділитися з іншим» означає допомагати цьому іншому подолати стан бідності й залежності; «бути з кимось» означає прагнути його розвитку й допомагати йому бути вільним, автономним учасником і протагоністом творення суспільства нарівні з іншими.

Безкорисливість

Волонтер – це той, хто ділиться з іншими своїми часом, силами, грішми, прихильністю, а іноді й домом, жертвуючи їх не заради певної вигоди, а з прагнення добра для інших.

Волонтерство перебуває поза політичними й економічними програмами та структурами, оскільки спроби полегшити людське страждання не приносять матеріальної вигоди: це просто акт любові, близькості й надії.

У суспільстві, яке орієнтується на те, щоб «мати», безкорислива волонтерська праця показує, що людина має цінність сама в собі, не в тому, що вона творить або з чим працює; вона означає також, що людська праця не обмежується виробництвом засобів. Безкорисливість дозволяє людям розширити простір соціального життя та провадить до переосмислення важливості кожного з нас.

Цінності волонтерів і волонтерства

1. Волонтер – це особа, яка жертвує вільний час, уміння тощо на користь інших, спільноти, до якої належить, чи всього людства. Вона *працює добровільно й безкорисливо*, творчо й ефективно реагуючи на суспільні потреби та сприяючи загальному добробуту.

2. Волонтери діють на індивідуальній основі, у неформальних колективах, у структурованих організаціях; хоча їхні спонуки, культурні основи чи релігійні переконання можуть відрізнятися, усіх їх об'єднує *любов до людей і прагнення створити кращий світ*.

3. Волонтерство – це безкорислива діяльність. Безкорисливість – особливий елемент, який відрізняє волонтерську роботу від інших складників суспільного сектора. Вона передбачає *брак економічної вигоди, свободу від будь-якої форми влади й відмову від прямих та непрямих зисків*. Волонтер відкидає суспільні моделі, зосереджені на

¹ Див. *Sollicitudo Rei Socialis*, 38.

споживацтві, та стає надійним свідком свободи від логіки індивідуалізму й економічного утилітаризму. У цьому досвіді безкорисливого віддавання волонтери внутрішньо збагачуються й розвивають свої навички спілкування.

4. Волонтерство, в усіх його проявах, це вияв *цінності стосунків та обміну з іншими*. У його серці перебувають люди, яких волонтер бачить як гідних і цілісних, у контексті їхніх сімейних, соціальних і культурних стосунків. Кожна людина має громадянські права; волонтер підвищує обізнаність про них і дбає про дотримання цих прав конкретними вчинками, заохочуючи всіх до участі в суспільному розвитку.

5. Волонтерство – це *школа солідарності*, адже воно довершує в людині формування дбайливого та відповідального громадянина. Воно пропонує кожному взяти на себе, відповідно до своїх сил, частину ваги як місцевих, так і глобальних проблем, цією участю докладаючись до суспільних змін. Волонтерство створює мережі, хороші стосунки, зв'язки, які ґрунтуються на впевненості та співпраці між особами й організаціями, приносячи зростання й добробут у соціальне середовище.

6. Волонтерство – це *практичний досвід солідарності й субсидіарності*. Воно працює для розвитку спільноти – місцевої, державної чи міжнародної – та для підтримки найвразливіших її членів, усіх тих, хто опинився в ситуації злиднів і приниження. Солідарність виявляється в кожній дії, спрямованій на дотримання прав, на підвищення якості життя, на подолання дискримінації, економічної та соціальної несправедливості, на цінування культури та довколишнього середовища. У волонтерстві солідарність ґрунтується на справедливості.

7. Волонтерство – це *відповідальна участь і практика громадянської солідарності*, віддана подоланню економічної, соціальної, культурної, релігійної та політичної несправедливості. Воно поширює, захищає та плекає загальний добробут. Волонтерство не спиняється на визначенні проблем, а пропонує відповіді і проекти, які залучають якомога більше людей у розбудову суспільства, більш придатного до життя.

8. Волонтерство має *культурну функцію*, оскільки діє як критична свідомість, коли йдеться про цінності миру, свободи, верховенства закону, толерантності. Воно дає свідчення про спосіб життя, для якого властиві відповідальність, відкритість, солідарність і соціальна справедливість. Дбаючи про такі цінності, воно допомагає їм стати загальним надбанням усіх.

9. Волонтерство має *суспільно-політичну роль*, адже бере активну участь у суспільному житті, сприяючи розвитку демократичної системи. Насамперед воно наполягає на обізнаності з правами людини й повагою до них, вказує на потреби та фактори, які призводять до виключення й занепаду, пропонує ідеї та проекти рішень та експериментує з ними, допомагає планувати й оцінювати соціальну політику рівної гідності, підтримує установи, найперша мета яких – дбати про права людей².

ЗНАНІ ХРИСТІЯНСЬКІ ВОЛОНТЕРИ

УКРАЇНСЬКІ ПРАВЕДНИКИ. СЛУЖІННЯ ЯК ШЛЯХ СВЯТОСТІ

*Блаженний отець Омелян КОВЧ:
«РЯТУВАТИ ПОПРИ ВСЕ»*

Греко-католицький священник Омелян Ковч (†1944) став парохом у Перемишлянах 1922 року³. Він активно почав організувати релігійне і суспільно-культурне життя місцевої греко-католицької спільноти. Опікувався бідними, пригортав сиріт, водночас був одруженим та мав шестеро дітей. «Над тією хатою ангели кружляють» – так говорили перемишлянські парафіяни про скромний будинок сім'ї Ковчів. Це був винятковий дім, відкритий для потребуючих. Члени родини Ковчів настільки присвячували себе потребуючим, що іноді, здавалося, занедбували свої власні потреби.

Будучи мудрою людиною, о. Омелян виявляв ініціативу й у сфері поліпшення умов життя громади, зокрема організував кооперативи. Хоча сам жив у дуже складних обставинах, однак знаходив силу в молитві та у великому довір'ї до Всевишнього. Один зі знайомих згадував, що отця Ковча всі любили – українці, поляки, євреї. Він не дбав про себе, робив добро всім, хто до нього звертався.

Коли почалася II Світова війна, особливої гостроти на теренах Галичини набула ситуація з євреями, яких й у Перемишлянах було чимало. І тут о. Омелян показав свою людяність та відвагу. Його

² Цінності волонтерів та волонтерства подано за «Carta dei valori del volontariato».

³ Див. там само.

дочка Анна Марія Ковч-Баран розповідала: «Батько завважив дим поблизу церкви і водночас почув розпачливі крики. До хати вбігли кілька євреїв у великій паніці і стали благати в батька порятунку. Німці, кинувши в синагогу, де вони саме зішлися на молитву, запалювальні бомби, зачинили двері й нікого не випускали. Не замислившись ні на мить, батько побіг туди... В його голові не було іншої думки, крім тієї, що люди горять і просять рятунку. Батько вбіг між юрбу біля синагоги й німецькою мовою, яку знав досконало, крикнув до вояків, щоби покинули її. На диво, вояки сіли в свої мотоцикли і від'їхали в бік своєї станції». Багато євреїв тоді загинуло, але й багато врятувалося. Пізніше о. Омелян теж рятував місцевих євреїв різними способами, а вони справді вбачали в ньому близьку людину.

Такі діяння священника стали причиною того, що його ув'язнили, а згодом – після великих фізичних і духовних знущань – перевезли до концтабору «Майданек» біля Любліна (Польща). У нелюдських умовах мужній священник довершив міру свого героїзму, не забувавши про своє покликання. Він служив там духовною потіхою усім людям, незалежно від походження, релігійної та конфесійної приналежності. У таких трагічних обставинах він зумів зберегти людяність і свою священницьку гідність.

Отець Омелян коштом власного життя виявляв солідарність із тими людьми, які були позбавлені прав, людської гідності. Про його стан духа, його думки в таких обставинах нехай свідчить лист звідти, що дістався поза ґрати, поза табірні дроти. Отець Омелян пише до своїх рідних: *«Я розумію, що стараєтеся про моє визволення. Але я прошу вас не робити нічого в цій справі. Учора вони вбили тут 50 чоловік. Якщо я не буду тут, то хто допоможе їм перейти ці страждання?.. Я дякую Богові за Його доброту до мене. Окрім Неба, це єдине місце, де я хотів би перебувати. Тут ми всі рівні – поляки, євреї, українці, росіяни, латиші, естонці. З усіх присутніх я тут самотній священник... Тут я бачу Бога, Який єдиний та однаковий для всіх, незалежно від релігійних відмінностей, що існують між нами. [...] Вони вмирають по-різному, а я допомагаю їм переходити цей місток у вічність. Хіба це не благословення? Хіба це не є найвеличніший вінець, який Господь міг покласти на мою голову?..»*

Згодом отець Омелян попав у табірний шпиталь і там помер. Проголошений блаженным 2001 року.

*Слуга Божий отець Кирило СЕЛЕЦЬКИЙ:
«СКАЖИ МЕНІ, Я ТОБІ ДОПОМОЖУ...»*

Кирило Селецький (†1918) – український греко-католицький священник, який служив у Перемиській Єпархії УГКЦ. Він заснував перші два жіночі апостольські монаші згромадження на теренах Галичини. Це Згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії та Згромадження Сестер святого Йосифа Обручника Непорочної Діви Марії.

Отець Кирило став засновником першої захоронки для дітей (дитячого садка) у Галичині. Він заснував садочок, аби допомогти простим селянам, які під час сезону польових робіт не могли повноцінно опікуватися своїми маленькими дітьми.

Перший на галицьких землях український дитячий садок було відкрито 19 листопада 1893 року в Жужелі. Водночас отець започаткував працю над християнською відновою українського суспільства. До цього його підштовхнула матеріальна та моральна вбогість сільського населення, а також велика кількість покинутих і занедбаних дітей. Співчутливий священник хотів зарадити тій сумній ситуації. Садочки, засновані з його ініціативи, ставали центрами християнського виховання.

Отець Кирило турбувався про своїх вірних, захищаючи їх від злих впливів. Не міг він бути бездіяльним і тоді, коли корчма могла позбавити тисячі людей Царства Небесного, адже через пияцтво українці могли занапастити своє майбутнє. Священник закладав Братства тверезості, а також дбав про поширення освіти серед сільського населення. Він бачив, що люди праці мусять здобувати освіту. Тому засновував у своїх парафіях читальні – бібліотеки, де мешканці села могли безкоштовно брати й читати книжки. Читальні в ті часи вважалися школами для дорослих і були першими твердинями християнізації суспільного життя.

Отець Селецький піклувався і про матеріальне становище вірних. Допомагав найубогішим в селі, а також ініціював виникнення Товариства Івана Милостивого. Члени цього Товариства зобов'язувалися надавати матеріальну поміч вдовам, сиротам, самотнім і покинутим людям зі свого села. Крім того, активно співпрацюючи з мирянами, о. Кирило сприяв заснуванню молочарні, а також каси взаємодопомоги.

Також отець щиро цікавився сиротами і робив усе для того, аби вони могли отримати гідне життя та можливість для навчання. Мав

звичку говорити до бідних: «Не плач, віддайся на Божу волю, а якщо тобі чогось бракує, скажи мені, я тобі допоможу».

Розпочати беатифікаційний процес, щоби визнати о. Кирила Селецького спочатку блаженным, а згодом і святим, хотіли ще Митрополит Андрей Шептицький та Патріарх Йосиф Сліпий. Скоро їхнє бажання може здійснитися: урочисте відкриття беатифікаційного процесу Слуги Божого отця Кирила Селецького відбулося 11 липня 2009 року в місті Сокалі на Львівщині.

Блаженна сестра Йосафата ГОРДАШЕВСЬКА: «СЛУЖИТИ ТАМ, ДЕ Є НАЙБІЛЬША ПОТРЕБА»

Блаженна Йосафата Гордашевська (†1919) народилася у Львові в незаможній українській родині. У Святому Хрещенні отримала ім'я Михайлина. Її батьки виховали ще восьмеро дітей. Від юності Михайлина була побожною і сповненою чеснот дівчиною. Свій вільний час вона проводила у молитві, або ж навчаючи катехизму дівчат, з якими працювала, чи займаючись іншою харитативною працею.

Коли Михайлині сповнилося 18 років, вона відчула покликання до чернечого життя, водночас усвідомлюючи необхідність духовного і морального піднесення свого народу, який у ті часи був релігійно й матеріально занедбаний. Тому 1892 року вона разом із отцями Єремією Ломницьким і Кирилом Селецьким заснувала першу жіночу чернечу спільноту, покликану до апостольської праці серед людей – Згромадження Сестер Служebниць Непорочної Діви Марії. Михайлина, яка прийняла монаше ім'я Йосафата, хотіла, щоб її Згромадження стало світлом для України. Сестра поси­лала Служebниць туди, де була найбільша потреба, щоб виховати серце народу, збудувати цілісну людину.

Нива апостольського служіння була широкою і ще не ораною: черниці опікувалися недужими, засновували дитячі садки, навчали молодь і старших засад християнського життя, дбали про охайність сільських храмів, шили церковні ризи, а також брали участь у житті парафій. Тоді часто траплялися пошесті, а люди в панічному страсі перед хворобою боялися наблизитись навіть до найрідніших. Тоді сестри без страху та з любов'ю доглядали хворих, надаючи медичну допомогу і духовну розраду.

Пошесті, війна, висока смертність залишали сиротами сотні дітей, які жебракували по селах. Сестри організували для них сиротинці, де діти жили, отримували початкову освіту, знання ремесел. Також під вмілим проводом с. Йосафати 15 травня 1893 року у селі Жужіль (а згодом і в інших місцевостях) було відкрито першу захоронку. Селяни, віддаючись важкій праці, часто не мали часу на відповідне виховання та догляд за своїми дітьми. Сестри були покликанні виховувати малечу в християнському та національному дусі. Сестра Йосафата навчала сестер провадити захоронки, вивчала разом з ними різноманітні ігри, поезії та пісні. Вона навіть придбала музичні інструменти, щоби більше зацікавити дітей та привити їм любов до музики й пісні.

Особливою увагою с. Йосафата огортала бідних, хворих та сиріт. Вона мала серце доброго самарянина, надзвичайно чутливе до болю, біди і страждання, якими був переповнений світ навколо неї. Маючи освіту медичної сестри, практично допомагала хворим. Під час розмов із ними с. Йосафата випромінювала любов до Господа і милосердя до ближнього, лікувала не лише тіло, але й душу, піклуючись про її вічне спасіння. Усе це робила, керуючись духом віри, і вбачаючи у хворих терплячого Ісуса, а тому стала зразком медсестри – приятельки хворих і убогих.

Ведена Святим Духом, блаженна Йосафата чітко усвідомлювала, що наслідувати Ісуса Христа можна тільки тоді, коли виявляєш безкорисливу любов до ближніх – послуговуєш і приходиш на допомогу, не очікуючи нічого взамін. Вона вмila відчути в ближньому Ісуса Христа – це великий подвиг і таємниця її духовної візії. Ці та багато інших проявів милосердя відповідали життєвому кредо Йосафати Гордашевської: «Виховувати серце народу і служити народові там, де є найбільша потреба».

Служіння Сестер Служебниць не обмежалося лише територією Галичини. Глибоко відчуючи проблеми та духовні потреби емігрантів, с. Йосафата благословляє своїх сестер на служіння до Канади, Югославії та Бразилії.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Вправа 1

Перегляньте спільно фільм про когось зі знаних осіб, активно залучених у християнське соціальне служіння (наприклад, про святу мати Терезу, блаженного Омеляна Ковча, святого Джузеппе Москатті) та обговоріть його.

Вправа 2

Запропонуйте різним групам підготувати презентації про когось зі знаних осіб, активно залучених у християнське соціальне служіння наприклад, о. Кирила Селецького. Представте і обговоріть їх.

ВИСНОВКИ

Волонтер – це особа, готова безкорисливо долучитися до праці у спільноті. **У Євангелії знаходимо чимало прикладів** людей, які діють як волонтери. Перш за все, це сам Ісус та Його апостоли. Спонука до їхніх учинків – не тільки добра воля, а й певність у тому, що волонтерство – це спосіб показати християнську любов. І в Церкві, й загалом у суспільстві волонтери представляють **важливі цінності**: дух жертовності, відчуття солідарності, взаємну відповідальність, безкорисливість.

3. 2. КООРДИНАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО СЛУЖІННЯ⁴

ВСТУП

Як і в багатьох інших недержавних організаціях, у Карітасі варто професійно підходити до волонтерства. Це створить найкращі умови для людей, які прагнуть надати свою допомогу, і забезпечить їхню підтримку на майбутнє. Тому необхідно розуміти, як створити відповідну програму для кожного залученого до праці волонтера.

МОЛИТВА

*Господи, я визнаю, що Ти є той, хто провадив мене,
щоб обрати шлях служіння,
Ти мене благословив на служіння для тих, хто самотній,
бідний і знедолений.
Нехай мені ніколи не забракне Твоєї допомоги.*

*Навчи мене бачити завжди Тебе в особі того, хто страждає,
дай мені силу і натхнення, щоб зробити краще те,
що Ти надихаєш мене робити.*

*Визволи мене від усякої гордості і самозвеличення,
щоб я був зворушений лише Духом Твоїм, і служив, знаючи,
що, подаючи склянку води потребуючому, я подаю її Тобі.*

*Це служіння для найбільш нужденних натхнене глибоким
бажанням служити безкорисливо, без будь-яких розрахунків,
тільки з любові до ближніх, яких Ти створив на образ
і подобу Твою.*

⁴ Посібник по роботі з волонтерами

*Допоможи мені служити найбіднішим з чистим поглядом,
в найглибшій повазі до братів та сестер, які знедолені,
але в яких найбільше Ти є присутній.*

*Навчи мене бути справжнім прикладом, який би заохотив
інших до служіння.*

*Нехай Твоє Провидіння дає мені сили нести далі
Твій план спасіння.*

*Дякую, Господи, за будь-яку можливість чинити добро,
яку Ти мені даєш⁵.*

.....

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Є шість основних рівнів створення волонтерської програми:

1. планування роботи;
2. набір волонтерів;
3. інтерв'ювання;
4. орієнтація та тренування;
5. нагляд;
6. визнання.

Правильно розроблена волонтерська програма виконує ці шість кроків по черзі. Спроба скорочення процесу або запровадження пізніших кроків до завершення попередніх згодом може призвести лише до негараздів. Багато програм, наприклад, поспішають залучати волонтерів до того, як для них було створено робочі позиції. Це призводить до плутанини як для волонтерів, так і для працівників.

Підійдіть до волонтерської програми так само, як і до будь-якої іншої: плануйте ретельно, працюйте систематично – і зусилля дадуть результат. Нерозумний підхід (наприклад, ідея про те, що волонтери – це абсолютно безплатний ресурс) неодмінно принесе проблеми.

⁵ Фрагмент, взятий з молитви волонтера. Повна версія знаходиться у Молитовнику «Будьте милосердні», молитви з якого містяться у Додатках до цього посібника.

Планування роботи

Волонтерам потрібні чіткі й добре продумані завдання. Набір, мотивування й нагляд за волонтерами мають відбуватися згідно інструкції – тобто опису обов'язків та відповідальності особи в організації (наприклад, парафіяльному або єпархіальному Карітасі).

Така інструкція має брати до уваги чотири основні елементи, визначення яких дозволить досягти більшої ефективності меншими керівними зусиллями:

- **Обов'язки.** Це, власне, та робота, якої ви чекаєте від волонтера. Тут міститься як мета, на досягнення якої працює волонтер, так і завдання, які йому доведеться виконувати.
- **Авторитет.** Це встановлення параметрів роботи волонтера й пояснення того рівня, на якому він може самостійно вирішувати, як виконувати завдання.
- **Відповідальність.** Волонтерів потрібна мета й орієнтація на результати. Не вважаючи волонтера відповідальним за результати роботи, ви прозоро натякаєте, що його робота неважлива й не має цінності.
- **Критерії.** Вони дозволять волонтерів розуміти, чи він успішно досягнув результатів. Їх потрібно завчасу обговорити й узгодити з волонтером.

Такий підхід, орієнтований на результати, корисний для вас, ваших волонтерів і вашого парафіяльного Карітасу. По-перше, добре спланованою програмою керувати легше, ніж погано спланованою. По-друге, волонтери відчуватимуть, що досягають результатів. По-третє, ваша організація матиме досвід роботи з ефективною програмою, учасники якої розуміють, чого вони мають досягти, а відтак більш налаштовані на працю.

Інструкція – це ваш інструмент, який допоможе волонтерам зрозуміти важливі для діяльності деталі: яких результатів від них чекають, які навички необхідні тощо. Структура, яку вона забезпечує, дозволить створити тяглість завдання в тому разі, якщо волонтер, який його виконує, зміниться. З іншого боку, інструкція – це документ, який можна змінювати у процесі функціонування програми та розвитку волонтерів парафіяльного чи єпархіального Карітасу.

Інструкції – важлива частина вашої волонтерської програми, від якого залежать набір, інтерв'ювання, розподіл та оцінка волонтерів. Ключ до хорошої інструкції – це лаконічність і чіткість.

Набір волонтерів

Набір – це процес знаходження волонтерів. Може здатися, що це доволі просто, але ефективний набір вимагає вміло розраховувати, скільки праці необхідно вкласти в пошук волонтерів на потрібні вам позиції. Як не дивно, занадто успішний набір може бути проблемою, оскільки в результаті ви або візьмете у програму людей, допомогу яких не зможете використати, або будете змушені відмовити претендентам і наразитися на їхню образу.

Є три основні методи для планування програм набору. Перший із них – загальний набір. Основа методу – просте поширення інформації про програму: розповсюдження брошур чи плакатів, публічні виступи, оголошення в часописах чи навіть усні повідомлення. Цей метод корисний в одній із двох ситуацій:

- коли впродовж дуже короткого часу буде потрібно дуже багато волонтерів (наприклад, для конкретної події);
- для роботи не потрібні спеціальні навички, за певної підготовки її може виконувати майже кожен.

Другий метод – цільовий набір. Це свідомо спланована кампанія, результатом якої стане донесення вашого повідомлення до невеликої групи потенційних волонтерів. Цільовий набір корисний, якщо робота, для якої ви шукаєте волонтерів, вимагає певних особливих навичок або властивостей. Щоб спланувати таку кампанію, вам потрібно поставити чотири запитання.

- Чого ми потребуємо?
- Хто може це забезпечити?
- Як відбуватиметься комунікація з цими людьми?
- Як ми можемо їх мотивувати?

Відповівши на ці запитання, ви зможете визначити та знайти потенційних волонтерів, які, ймовірно, матимуть потрібні вам навички.

Третій метод називають «набором у концентричних колах». Він передбачає заохочення до волонтерської роботи людей, які вже контактують із вашою організацією. Це можуть бути:

- члени вашої парафії та їхні родини;
- друзі волонтерів і працівників;
- люди з місцевості, у якій ви працюєте;
- люди, що потерпають від проблем, які ви намагаєтеся розв'язати.

Перевага цього методу полягає в тому, що люди, до яких ви звертаєтесь, уже знають про Карітас чи про проблему, з якою ви працюєте, або ж особисто пов'язані з вашими працівниками. Завдяки цим факторам імовірність залучити їх зростає.

Повідомлення про набір. Кожній кампанії з набору волонтерів потрібне привабливе повідомлення, в якому пояснено, чому організація варта того часу, пожертвувати який вона просить волонтерів. Повідомлення має бути коротке, просте й чітко пояснювати волонтерам, що їхня допомога потрібна і що вони можуть зробити добру справу. Не забудьте підкреслити важливість цієї діяльності для цілої громади, а не лише для вашої організації.

Останній крок набору – це, власне, *прямо попросити* людину стати волонтером. Найефективніший варіант – якщо ваші працівники й волонтери звернуться з проханням до своїх друзів чи знайомих. Ви можете допомогти їм, надавши інформацію, щоб якнайкраще використати потенціал особистого спілкування.

Інтерв'ювання

Керівною у процесі інтерв'ю має бути думка про те, що ви шукаєте найкраще підготовану для певного завдання особу. Тому інтерв'юєру треба добре підготуватися, щоб здобути необхідну інформацію для оцінки кваліфікацій кандидата.

Кожне інтерв'ю має кілька стадій.

- *Початок.* Привітайтеся з волонтером. Перші моменти спілкування можуть бути незручні, і хороший спосіб це подолати – пропозиція чаю або кави. Докладіть усіх зусиль, щоби встановити зв'язок з волонтером і створити комфортні умови спілкування.
- *Розмова.* Плануючи запитання, відштовхуйтеся від вимог посади, для якої шукаєте волонтера. Визначтеся, чи інтерв'ю має бути усним тестом, чи дружньою розмовою – це залежить від навичок, потрібних для роботи. Якщо для того самого завдання у вас кілька кандидатів, неодмінно поставте їм ключові запитання, підготовані завчасу.

Під час інтерв'ю дуже важливо бути впевненим і слухати кандидата. Не перебивайте, коли волонтер відповідає на ваші запитання, і пам'ятайте, що зараз він теж придивляється до вас і вашої організації.

зації. Будьте відкриті до запитань і впевніться, що і ви, й волонтер отримали всю необхідну інформацію.

- **Завершення.** Це, мабуть, найскладніша частина інтерв'ю, і тут варто бути лаконічним та оптимістичним. Коротко підсумуйте розмову, щоб переконатися, що обидві сторони розуміють інформацію так само, а потім розкажіть потенційному волонтерові, що відбудеться далі.

Важливо виразно показати йому ваш інтерес і повідомити прогнозовану дату остаточного рішення. Це легко, якщо ви зацікавлені у співпраці. Якщо ж не плануєте звертатися до цієї людини, скажіть про це одразу. Потрібно бути відвертими з людьми, які приходять до нас.

Вони заслуговують знати, чому ми хочемо (або не хочемо) працювати з ними.

- **Вияв вдячності.** Подякуйте потенційному волонтерові за зацікавленість і зусилля.

Завдання для волонтера має ґрунтуватися на результатах інтерв'ю. Його потрібно узгодити як із волонтером, так і з його майбутнім керівником. І необхідно завжди пам'ятати, що і волонтер, і керівник мають право передумати, якщо співпраця їх не влаштовує.

Орієнтація та тренування

Орієнтація та тренування – це пов'язані частини процесу, в якому волонтер отримує знання й навички, необхідні для ефективної роботи.

Орієнтація передбачає надання волонтерам адекватної інформації про вашу організацію, її роботу та правила. Це необхідний етап, адже волонтер має бути частиною середовища.

Мета – ознайомити волонтера з контекстом, у якому він надалі працюватиме. Що глибше волонтери розумітимуть, що таке парафіяльний Карітас і як він функціонує, то краще зможуть допасувати свої дії до його цілей і виявляти ініціативу.

Під час *тренування* волонтери здобувають навички, які будуть необхідні в подальшій роботі. Воно потрібне, щоб пояснити волонтерам:

- як вони мають виконувати свою конкретну роботу;
- чого не потрібно робити;
- що робити, якщо виникає надзвичайна або непередбачена ситуація.

Ефективна навчальна програма передбачає визначення тих навичок, знань і поведіни, які будуть важливі для хорошої роботи, та подальшу розробку тренінгів відповідного формату. Вона має бути практична, скерована на здобуття досвіду й адаптована до індивідуальних потреб волонтерів.

До проведення тренінгів корисно залучати як працівників, так і вже наявних волонтерів вашого Карітасу.

Нагляд

Нагляд за волонтерами за суттю не відрізняється від нагляду за будь-якими іншими працівниками організації. Він вимагає того самого піклування та комунікаційних навичок.

Утім, у стосунках із волонтерами потрібно особливо зважати на деякі аспекти нагляду, зокрема:

- *Хто наглядає за діяльністю волонтерів?* За нагляд відповідає координатор волонтерів чи працівник, із яким вони найтісніше співпрацюватимуть? Працюють обидві системи, але треба впевнитися, що всі знають і погоджуються щодо того, хто відповідає за щоденний нагляд і керівництво.
- *Гнучке керівництво.* У волонтерах потрібно бачити живих людей і розуміти, що мотивації та стилі роботи кожного з них можуть відрізнятися. Нагляд має вміти пристосовуватися до індивідуальних варіацій. Виникають ситуації, яких немає в роботі з оплачуваним персоналом, зокрема пов'язані з тим, що волонтерська позиція може мати менший пріоритет, ніж інші речі, які трапляються в житті особи.
- *Виділення часу для координації волонтерського служіння.* Міф про те, що волонтерська робота не потребує ресурсів, іноді дуже шкодить керівній роботі. Працівники, відповідальні за волонтерів, мусять розуміти, що частину свого часу мають присвячувати координації волонтерів і праці з ними. Потрібно знаходити час для волонтерів, щоб підтримувати з ними як робочий, так і особистий зв'язок.

Визнання

Визнання волонтерів – це нагородження й мотивація тих, які доклалися до успішної роботи парафіяльного Карітасу. Є два основні способи визнання волонтерських заслуг: нагороди й подяки.

Нагороди. Це відзнаки, за допомогою яких ви час від часу виявляєте волонтерам вдячність за їхню працю як колективно, так і персонально. Вони особливо корисні для формування почуття спільноти у волонтерів, які нечасто мають нагоду зібратися разом.

Нагороди можна розділити на дві категорії. Перша – це предмети, тобто сертифікати, значки, групові фотографії, предмети одягу (футболки тощо), невеличкі подарунки.

Друга категорія – події, тобто обіди та вечери, пікніки, вечірки й урочистості, поїздки та святкування Міжнародного дня волонтера.

Подяки. Це нематеріальні повсякденні знаки визнання й мотивації волонтерів. Вони найкраще працюють у довгому терміні. До них належать слова подяки, вияви поваги й визнання рівного статусу волонтерів, запрошення волонтерів на регулярні засідання персоналу, особиста зацікавленість у волонтері, витрати часу й зусиль на нагляд за волонтерською роботою та надання волонтеріві більшої відповідальності.

Інші способи визнання. Крім наведених вище способів визнання, є ще кілька принципів, про які потрібно пам'ятати.

- Привселюдно дякуйте волонтерам, бажано у присутності їхніх колег.
- Визнайте досягнення волонтерів одразу після того, як вони на це заслужили. Затримка робить визнання значно менш ефективним. Саме тому щоденні нагороди за досягнення такі важливі.
- Допасовуйте подяку до особи. Намагайтеся зрозуміти, яке визнання означатиме для кожного з волонтерів найбільше. Декому важливі публічні подяки, дехто комфортніше почуватиметься, якщо їм дякувати приватно.
- Завжди дякуйте щиро. Штучну або натягнуту подяку легко впізнати, і результат її буде негативний. Якщо ви не думаєте, що волонтер вартий визнання, краще нічого не говорити.
- Завжди дякуйте справедливо. Якщо ви нагороджуєте волонтерів, які цього не достойні, то демотивуєте тих, хто справді працював.

Взаємовідносини волонтерів і працівників

Для ефективної роботи волонтерської програми потрібно, щоб її підтримували налагоджені стосунки між волонтерами та працівниками. Якщо одні з них не розуміють інших або не довіряють їм, волонтерська програма не може ефективно працювати.

Головна функція координатора волонтерів полягає в тому, щоби забезпечити узгоджену й результативну співпрацю волонтерів і працівників. Щоб отримати підтримку працівників, координатор має сформувати в них наступне:

1) розуміння, що залучення волонтерів відповідає загальним інтересам працівників і всієї організації, тобто що здобутки варті необхідних для цього зусиль;

2) відчуття контролю над процесом залучення волонтерської діяльності, якому зокрема сприяє можливість визначати, як вони будуть залучені, чи навіть можливість не співпрацювати з волонтерами, якщо працівник цього не хотітиме.

Здобувши підтримку персоналу, координатор волонтерів має зосередити зусилля на таких завданнях:

1) поглиблене дослідження попереднього досвіду, який працівники мають щодо роботи з волонтерами – зокрема чи не були вони колись волонтерами самі;

2) залучення персоналу до розробки завдань для волонтерів. Це дозволить створити робочі місця, безпосередньо корисні для працівників і важливі для Карітасу загалом;

3) залучення персоналу до відбору, орієнтації та підготовки волонтерів (так працівники знатимуть, що волонтери отримують інформацію, яка підвищить їхню кваліфікацію);

4) запевнення, що працівники й координатор волонтерів погоджуються щодо того, хто за що відповідає, коли йдеться про волонтерів (чіткий розподіл обов'язків дозволить уникнути плутанини та образ);

5) залучення персоналу до нагляду за волонтерами, що може варіюватися від підпорядкування волонтерів якомусь працівникові до консультацій із працівниками щодо рішень, які стосуються нагляду (рівень залучення можна обирати індивідуально для кожного працівника залежно від його власних уподобань щодо обсягу повноважень у цій сфері);

6) надання персоналу інформації про результати волонтерської роботи, про волонтерські здобутки для програми, а також про ефективність їхньої власної співпраці з волонтерами;

7) нагородження і визнання тих співробітників, які результативно працюють з волонтерами.

Волонтери також мають розуміти потреби та проблеми співробітників. Тому з волонтерами варто дотримуватися вказаних вище кроків, впевнюючись, що вони закріплені за відповідними працівниками й добре розуміють свою роль у роботі Карітасу.

Дивіться на стосунки між волонтерами і працівниками не як на змагання між двома групами людей, а як на **триєдину взаємодію працівників, волонтерів і координатора**. Роль останнього в цих стосунках полягає в тому, щоби співпрацювати з обома сторонами, підтримуючи рівновагу та розуміння.

12 основних потреб волонтера

У волонтерів та їхніх керівників є 12 основних потреб⁶. Їх необхідно враховувати, щоб ваші волонтери були успішні та плідно працювали з вами з року в рік. Розуміння цих потреб і вміння відповідати на них допоможуть збільшити кількість волонтерів, які з вами працюють, та мотивувати їх присвячувати вашій організації більше часу.

1. Конкретне, реалістичне завдання з початком і кінцем.
2. Завдання, яке узгоджується з зацікавленнями і прагненнями, що привели до вас волонтера.
3. Хороша причина для того, щоб виконати це завдання.
4. Письмові інструкції.
5. Обґрунтований дедлайн.
6. Свобода виконувати завдання в той час і в тому місці, які найзручніші для волонтера.
7. Усе необхідне, щоб виконувати завдання без перепон.
8. Адекватна підготовка.
9. Безпечний, зручний і приязний робочий простір.
10. Перевірка того, чи завдання виконане.
11. Можливість дати відгук, коли завдання виконане.
12. Подяка, визнання й нагорода, які відповідають спонукам до волонтерської праці.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: поглибити знання про волонтерську роботу й дізнатися, як залучити нових волонтерів до праці в нашому парафіяльному Карітасі.

МАТЕРІАЛ: фліпчарт, папір, кольорові маркери.

⁶ Згідно концепції, опрацьованої Гелен Літл у книжці «Волонтери – як їх здобути, як їх зберегти».

ЧАС: коротка версія – 45 хв; довга версія – 1 год 30 хв.

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

Заняття розділене на три частини: «Де в нашій парафії можна знайти волонтерів?», «Інструкції для волонтерів» і «Запрошення/ набір волонтерів». Розділіть учасників на три групи, а потім визначте, як працюватимете далі.

Перший варіант (коротка версія) полягає в тому, щоб дати кожній групі окремий роздатковий матеріал і 30 хвилин на обговорення, після якого групи матимуть по 5 хвилин, щоб поділитися своїми результатами з іншими. Цей варіант дозволить зекономити час, але кожна група попрацює тільки з одним аспектом волонтерства, а про два інші слухатиме.

Другий варіант (довга версія) передбачає, що групи отримають усі роздаткові матеріали й матимуть по 20 хвилин на обговорення кожного з них. Після цього влаштуйте обговорення на 30 хвилин, під час якого групи поділяться своїми результатами роботи з кожним із матеріалів.

Роздатковий матеріал 1

Де в нашій парафії можна знайти волонтерів?

А. Самостійно дайте відповіді на запитання

В. Поділіться відповідями в маленькій групі

1. Чому люди стають волонтерами? Що їх до цього спонукає?

2. Який ваш особистий досвід волонтерської роботи?

- Позитивний / негативний?
- Чому?

3. Які враження у вас виникають від інших парафіяльних волонтерів?

- Позитивні / негативні?
- Чому?

4. Де в нашій спільноті можна знайти волонтерів?

- Чи хтось їх шукає?

5. Як їх зацікавити?

- Що працює?
- Що не працює?

Роздатковий матеріал 2.

Інструкції для волонтерів

Створіть одну інструкцію для служби чи програми на ваш вибір. Кожна інструкція має містити такі компоненти:

1. Мета служби чи програми
2. Вимоги до кваліфікації
3. Відповідальності волонтера
4. Час, якого потребує завдання
5. Необхідне навчання

Роздатковий матеріал 3.

Запрошення / Набір волонтерів

Нижче наведені можливі методи набору волонтерів. Оберіть два, які можна застосувати у вашому парафіяльному Карітасі, й детально їх продумайте.

1. Особисті запрошення
2. Літургійний календар (зокрема, варто звернути увагу на Неділю про блудного сина та М'ясопусну неділю і Дні соціального служіння, які є між цими неділями, а також на Неділю про багача і Лазаря та на Неділю про милосердного самарянина).
3. Брошури
4. Свідчення волонтерів
5. Оголошення після Літургії
6. Бюлетень
7. Парафіяльний сайт
8. Парафіяльний часопис
9. Подячні листи благодійникам
10. Зустрічі для парафіяльних груп
11. Програми парафіяльного соціального служіння
12. Майстер-класи
13. Волонтерський ярмарок

14. Освіта

15. Відпочинок

МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ ВОЛОНТЕРА ТА ДЕНЬ БЛАГОДІЙНИЦТВА В УКРАЇНІ

Міжнародний день волонтера (МДВ) святкують 5 грудня. Його встановила Генеральна Асамблея ООН 17 грудня 1985 року. Відтоді уряди, структури ООН і громадські організації більшості країн світу долучаються до волонтерів, щоб святкувати 5 грудня. Мета цього свята – подякувати волонтерам за зусилля та краще ознайомити суспільство з їхнім внеском у спільний добробут.

МДВ відзначають численні неурядові організації, зокрема Червоний Хрест, скаути, тощо. Його підтримують також волонтери ООН. Це свято дає організаціям та окремим волонтерам нагоду разом працювати над проектами та кампаніями, які сприяють внескові в економічний і соціальний розвиток на місцевому, національному й міжнародному рівнях. Об'єднуючи схвалення ООН з підтримкою знизу, МДВ стає унікальною можливістю для державних установ, некомерційних організацій, громадських груп, приватного сектора й волонтерських груп разом іти до спільних цілей.

Проведення МДВ – це зазвичай результат співпраці між структурами ООН, урядами, громадськими організаціями, національними та міжнародними волонтерськими організаціями та відданими особами. До них часто долучаються представники медіа й наукових кіл, фонди, приватний сектор, релігійні групи, спортивно-оздоровчі організації тощо.

Ознайомитися з деталями про МДВ й темами попередніх років можна на сайті волонтерів ООН⁷ та з інших джерел. Тут варто додати, що до співпраці волонтерів ООН успішно залучають і єпархіяльні Карітаси в Україні – зокрема, Благодійний Фонд «Карітас Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ».

Щодо Дня благодійництва, то це свято було встановлене в Україні 2007 року. Воно відзначається щорічно у другу неділю грудня «з метою утвердження принципів гуманізму і милосердя, сприяння розвитку благодійної діяльності та на підтримку ініціативи громадських організацій», як ідеться у відповідному указі Президента України.

⁷ Адреси сайтів: www.unv.org, а також www.un.org/en/events/volunteerday.

Кілька ідей до Дня волонтерів

Богословське пояснення й обґрунтування волонтерської праці. Доречно подати християнське пояснення та підґрунтя для волонтерства. Усі християни мають розуміти, що справи милосердя – це не просто питання доброї волі людини, а основна місія людини, покликання Ісусом. На День волонтерів Церква може запропонувати проповіді, зустрічі, матеріали з цього приводу (корисні тексти можна знайти в посібнику).

Просування програм і волонтерської праці в медіа. На День волонтера можна спробувати презентувати наші програми в медіа. Особливо нам цікаві світські медіа, та не треба забувати також про церковні. Підготовка до презентації має бути ґрунтовна. Щоб привабити людей, тексти мають містити конкретні історії, випадки з волонтерського життя. Можна запросити представників медіа відвідати наші майстер-класи. Не треба забувати, що журналісти люблять конкретні дані й історії, які допомагають їм створити цікаві статті.

Святування Дня благодійництва з людьми, відкинутими суспільством. День Благодійництва в Україні припадає на другу неділю грудня. Парафіяльний Карітас може використати це свято по-різному:

- підготувавши дарунки для дітей із сімей у потребі;
- влаштувавши культурну програму для нужденних і подарувавши їм невеличкі дарунки;
- організувавши свято з подарунками для своїх працівників і волонтерів.

Публічне обговорення волонтерства. Можна організувати публічне обговорення й запросити до участі в ньому різні організації, церковні, мирянські та інші, які мають стосунок до волонтерства. Вони, наприклад, презентують свої програми та поговорять про суттєві питання (чи віддзеркалює волонтерство цінності нашого суспільства, що робити для поширення солідарності тощо). Необхідно організувати обговорення у світському просторі, щоб максимально розширити коло залучених людей. За умови хорошої медійної підтримки (особливо від світських ЗМІ) та відповідної церковної участі, таке обговорення може створити основу для входу Карітасу в публічний простір і просування його діяльності.

Волонтерський ярмарок. Ярмарок у приміщенні єпархії, парафії чи в іншому зручному місці може стати центром для розповіді про волонтерську роботу через плакати, майстер-класи, речі. Тут волонтери відповідатимуть на запитання відвідувачів і, ймовірно, заохочуватимуть людей приєднатися до справи. Можна надати простір також іншим організаціям, а якщо є сумніви щодо кількості відвідувачів, об'єднати ярмарок із іншою подією (наприклад, із тематичним святом або урочистістю).

Рукоділья для розвитку служіння, яке здійснюють волонтери. Людей, які вміють виготовляти щось руками, можна просити пожертвувати їхні твори на користь служіння, яке здійснюють волонтери, неодмінно уточнивши, про які саме види служіння йдеться. На ярмарку ці речі можна продавати за фіксованою ціною, можна також влаштувати аукціон.

Презентація волонтерських програм у школах. Варто заздалегідь налагодити зв'язок із керівництвом шкіл нашої місцевості та узгодити з ними графік роботи на День волонтера. Особливої уваги потребують програми для дітей, насамперед ті, де діти можуть співпрацювати. У цих презентаціях ми намагатимемось заохотити дітей до волонтерства та показати його цінність. Якщо не вдається домовитися про конкретний графік презентацій, можна запропонувати допомогу деяким шкільним проектам. Навіть у разі відмови керівництво школи бачитиме Карітас як гідну довіри організацію й буде більш готове співпрацювати з нами в майбутньому.

Нагородження «найкращого волонтера». День волонтера – хороша нагода, щоб нагородити найкращого волонтера символічною відзнакою. Його можна вибрати самим або влаштувати невеличке змагання між волонтерами чи парафіянами. Така відзнака може стати непоганим стимулом для волонтерів, оскільки покаже, що їхню працю цінують.

Пікнік, свято, паломництво для волонтерів. Щоб показати волонтерам, що ми цінуємо їх, та мотивувати їх до подальшої праці, можна влаштувати пікнік, вечірку, паломництво. Пам'ятаймо: щоб зберегти волонтерів, потрібно робити щось для них. Вони не просять про багато, і навіть маленька подяка може виявитися дуже цінною.

Свята Літургія у намірах волонтерів. Працівники й волонтери Карітасу можуть долучитися до Літургії, яку хтось із представників духовенства відслужить у їхніх намірах.

Роздавання повітряних кульок зі слоганами. До Дня волонтера працівники Карітасу можуть підготувати повітряні кульки з волонтерськими слоганами, повідомленнями від Карітасу чи запрошеннями, та роздавати їх людям на вулиці.

Тренінги для волонтерів. Якщо ви організовуєте в цей період якісь тренінги для волонтерів, завжди можна додати одне заняття, яке стосуватиметься саме волонтерської діяльності: наприклад, про християнське волонтерство, цінності волонтерства, його мету тощо.

Волонтерська дошка оголошень. Цікаву ідею до Дня волонтера запропонувала одна парафія. На церковному подвір'ї вони разом створили місце для розміщення оголошень, малюнків і різноманітної інформації, яка стосується роботи в парафії чи волонтерства загалом. Зрештою, це могла би бути навіть невелика дошка оголошень, які стосуються саме волонтерського служіння.

Скликання волонтерів для спільної праці. Можна зібрати всіх волонтерів, які співпрацюють із Карітасом у певній сфері (допомога людям з особливими потребами, робота з дітьми), і на День волонтера після вступної лекції роздати їм матеріали для виготовлення різдвяних листівок (вам знадобляться фломастери, ножиці, кольоровий папір тощо). Ці листівки, на яких волонтери напишуть побажання на Різдво й Новий рік, потім можна роздати їхнім підопічним.

Презентація проекту парафіяльного соціального служіння. Презентація проекту парафіяльного соціального служіння може бути важлива, оскільки його мета – розвиток волонтерства. Є більша ймовірність, що волонтери долучатимуться до праці, яку ми організовуємо, якщо загалом знатимуть про програму.

Поширення впливу волонтерства: скарбничка ідей. Проведіть кампанію для «жертвування часу», в якій люди обіцятимуть години волонтерської праці конкретним проектам. Допоможіть компаніям розробити корпоративні волонтерські програми. Запустіть національний каталог волонтерських організацій. Створіть національний центр чи фонд для сприяння волонтерству. Організуйте конкурс на написання волонтерського гімну чи пісні. Створіть нагороду або відзнаку. Попросіть представника влади чи якусь відому особу вручити її окремим волонтерам чи волонтерським організаціям. Розпочніть роботу над книжкою, звітом або дослідженням волонтерства у країні. Поширте список усіх служб, яких не було б без волонтерів. Відстоюйте сприятливі для волонтерства закони чи постанови.

Допомога потребуючим і вбогим, покращення освіти: скарбничка ідей. Мобілізуйте волонтерів роздавати їжу та медикаменти бідним і безхатнім. Влаштуйте розважальні та навчальні заходи для сиріт і покинутих дітей. Організуйте прибирання громадського простору, висадження дерев тощо в бідному районі міста. Побудуйте дорогу, стежку, дитячий майданчик чи місце для відпочинку, використовуючи пожертвовані ресурси. Зберіть кошти на підтримку початкової школи або забезпечення навчальних матеріалів для учнів. Запросіть батьків, громадські організації та представників локальної спільноти на обговорення місцевих реалій, потреб, стану освіти тощо.

ВИСНОВКИ

Для парафіяльного Карітасу важливо бачити у волонтерах не бездонний ресурс, доступний будь-коли й безоплатно, а **частину робочої групи**. Тому координатори Карітасу мають проходити в роботі з волонтерами шість основних кроків: **планування роботи, набір волонтерів, інтерв'ювання, орієнтацію та тренування, нагляд і визнання волонтерських досягнень** через подяку й нагороди.

3. 3. ПРАКТИЧНИЙ ПРИКЛАД РОБОТИ ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ ЗА УЧАСТЮ ВОЛОНТЕРІВ

ВСТУП

У цій частині ми проаналізуємо конкретні структури й функції парафіяльного Карітасу на прикладі парафії св. влкмч. Димитрія у Фастові, міста на Київщині. Цей Карітас було вибрано через його історію, організацію, працівників, діяльність і підходи – він становить цікавий практичний приклад для інших парафіяльних Карітасів, які прагнуть розпочати чи вдосконалити свою роботу. Особливу увагу ми звернемо на опис праці з волонтерами, які в цьому Карітасі численні й активні.

Ми прагнемо показати, як працює добрий парафіяльний Карітас і як він організований, щоби визначити найкращі підходи та досвід, що можна застосувати і в інших сферах.

МОЛИТВА

*Ісусе, дякую Тобі, що дозволив мені бути тут сьогодні.
що дозволив мені служити бідним.*

*Вчини, щоб я бачив Твоє обличчя в їхніх обличчях,
щоб відчував Твої потреби в їхніх потребах.*

*Ісусе, зроби мене знаряддям Свого милосердя
для кожного, кого я сьогодні зустріну.
Нехай мої слова будуть словами милосердя.*

*Ісусе, вчини, щоб я бачив інших Твоїми милосердними
очима,
чув інших Твоїми милосердними вухами,
щоб мої руки й ноги рухалися з милосердям, як Твої.*

*Ісусе, вчини, щоб я ніс Тебе іншим, як Твоя мати,
з великим смиренням і вдячністю...*

Ця молитва, написана невідомим волонтером, допоможе нам придивитися до налаштування, з яким працює парафіяльний Карітас і люди, в нього залучені. Слухання, спостереження й розрізнення заради надихання – це основи виховної функції Карітасу, до якої у щоденній роботі у спільноті покликаний кожен волонтер і працівник.

Слухати вухами й серцем, даючи простір емоціям; спостерігати очима й розумом; розуміти ситуацію цілісно та краще розрізняти; надихати руками, ногами й волею, щоб залучати спільноту до справ, які засвідчують християнську любов. Усе це дозволяє не тільки нам самим, а й іншим знайти радість в обіймах Марії.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Парафіяльні Карітаси можуть бути по-різному організовані й так само різноманітно підходити до проблем. Це залежить від багатьох факторів: релігійного, соціального й культурного контексту; ставлення парафіяльного священника та спільноти; наявності молоді в місті, де живе парафіяльна спільнота; потреб і тривог спільноти; якихось особливих проявів соціального виключення й бідності тощо.

Ми розглянемо приклад фастівського парафіяльного Карітасу, який організований згідно з типовими пунктами, проаналізованими в цьому посібнику. Це в жодному разі не «ідеальний Карітас» і не «найкраща модель парафіяльного Карітасу» – щонайменше тому, що таких не існує. Це тільки приклад доброго парафіяльного Карітасу, який можна використати, думаючи про наші місцевості, потреби й організації.

Історично-географічна довідка

Фастів – місто неподалік Києва (70 км), населення якого становить близько 47 тисяч осіб. 1996 року тут зареєстровано греко-католицьку парафію. За 28 років церковна громада не збудувала великого храму, але здобула щось цінніше – спільноту, яка стала справжньою родиною.

«Ісус не будував храм, Ісус будував спільноту, яка була готова віддати за нього своє життя», – переконаний місцевий парох, отець Віталій Марцинюк. Він провадить своє священниче служіння у Фастові з 2005 року. На цей час випало багато викликів, на які потрібно було швидко та якісно реагувати.

Упродовж тривалого часу у Фастові була поширена проблема алкоголізму і наркоманії. Через це в місті виникла складна соціальна ситуація. Та завдяки співпраці з лікувальними центрами проблему частково вдалося вирішити.

Із початком російської агресії 2014 року до Фастова приїхало багато вимушено переміщених осіб. Парафіяльна спільнота намагалась надати їм необхідну допомогу. Зокрема забезпечували психосоціальний супровід та працювали з дітьми переселенців.

Пандемія COVID-19 принесла нові виклики для спільноти. Духовну підтримку людям надавали в онлайн режимі, а найбільш потребуючих забезпечували продуктами, засобами гігієни та захисними масками.

Повномасштабне вторгнення неабияк мобілізувало парафіяльну спільноту. До Фастова приїхало близько десяти тисяч осіб, які постраждали від воєнних дій. До міста проклали гуманітарний коридор, через який надходила допомога від різних організацій. Дияконія, яку провадили до того, стала ще інтенсивнішою.

«У перші дні до нас прийшло 200 людей, які хотіли служити. Парафіяльні волонтери ліпили вареники для ТрО та військових на передовій, плели маскувальні сітки, розвозили потребуючим допомогу від Карітасу. Це був час, коли я побачив дієву любов Бога в своїй громаді», – розповідає отець Віталій.

Роль Карітасу в житті громади

Дияконія при парафії не лише допомагає покращити соціальне становище, а й сприяє згуртованості громади. Про це стверджує о. Віталій Марцинюк, називаючи свою парафіяльну спільноту однією великою родиною.

«Для мене фундаментом у моєму служінні є сім'я, й завдяки соціальному служінню нею стала вся наша спільнота. Коли люди бачать, що добрі справи максимально підлаштовані під їхні потреби, вони почуваються вдячними й також хочуть бути корисними. Так формується волонтерська спільнота, натхненна духом служіння».

До того ж, Карітас при парафії, на думку отця Віталія, має неабияку духовно-формаційну та виховну роль. Приклад – парафіяльна молодь, яка завжди прагне бути корисною. Зокрема виконує роль аніматорів у літніх християнських таборах. При парафії також діє драматичний гурток. За вертепування 2023 року він зібрав 30 тисяч гривень, за які придбали генератор. А 2024 року, долучившись до Всеукраїнської акції «Різдвяні пташки», передали 140 тисяч гривень на потреби ЗСУ.

«Молодь у нас справді хороша, хоч іноді їх важко затягнути до храму звичайними методами. Але долученням до різноманітних ініціатив ми все ж сіємо в юних серцях зерно добра, яке обов'язково проросте з часом».

Діяльність БО «БФ “Карітас Фастів”»

Із 25 липня 2023 року харитативна спільнота парафії Святого великомученика Димитрія діє як БО «БФ “Карітас Фастів”», який входить до мережі «Карітасу України». Крім парохії, її засновником є БО «БФ “Карітас Київ”». Команда з понад 20-ти працівників надає бенефіціарам «БФ “Карітас Фастів”» соціальний супровід, юридичне консультування, психологічну допомогу та провадить Простір, дружній до дитини. Усе завдяки прагненню до розвитку та систематичному навчанню.

Харитативна діяльність активно розвинулась у 2019 році з проєкту соціального хабу для дітей у складних обставинах. Проєкт підтримали БО «БФ “Карітас Київ”» та «Українська освітня платформа» (УОП). У 2020 році, після проходження навчальної програми «Соціальна інновація громад», при парафії з'явився дитячий простір «Коло». Результатом закінчення Школи відповідального служіння 2021 року став грант на майстерню печива «Коржик». Працюють тут хлопці із синдромом Дауна та ВПО, які переїхали до Фастова. Розвинути ініціативу вдалося завдяки УОП та платформі краудфандингу «Спільнокошт» за підтримки «БФ “Карітас Київ”». А 2022 року донор із Києва, який, стежачи за діяльністю тоді ще парафіяльного «БФ “Карітас Фастів”», пожертвував мільйон гривень на соціальний простір «Українське найсмачніше». При ньому волонтерки готують їжу для військових та потребуючих. Того ж року з'явився дитячий простір «Долоні», який зараз входить до складу «БФ “Карітас Фастів”». Парафіяльна спільнота розвиває ще й послуги служіння людям похилого віку. Це зокрема допомога будинкам для літніх та домашня опіка 20-ти таких осіб. Завдяки подарованій «БФ “Карітас Київ”» техніці при парафії Святого великомученика Димитрія організовують перегляди фільмів разом із літніми людьми. Це допомагає ще більше згуртувати спільноту, залучаючи людей похилого віку.

Окрім того, у громаді лікують рани війни. Тут діє Центр відновлення й медіації «Обійми» для дітей військових. На Різдво парохія організувала Святу вечерю для 200-т осіб, рідні яких загинули на війні. Також для родин полеглих героїв організували паломництво до Зарваниці.

Люди, які творять «БФ “Карітас Фастів”»

Пасторальну раду, яка раніше була основою реалізації соціальних ініціатив «БФ “Карітас Фастів”», замінили парафіяльні спільноти. Це «Лицарі Колумба», «Ліга греко-католицьких жінок» та *Woman space*. Вони наразі є найбільшою опорою в харитативній діяльності спільноти.

Десятеро волонтерів храму Святого великомученика Дмитрія пройшли навчання в соціально-освітній волонтерській академії «СОВА» від «БФ “Карітас Київ”». Вони об’єднують довкола себе інших парафіян і формують основу низки соціальних ініціатив. Усі, хто долучений до дияконії у Фастові, творять синергію добра. Приклад цього – ярмарки на потреби ЗСУ. Об’єднавшись і чітко розділивши обов’язки, парафіяльні волонтери можуть за один такий захід зібрати 20-30 тисяч гривень.

До слова, при храмі є люди, які волонтерять уже 15 років. Настоятель парафії стверджує, що дуже важливо вкладатись у їхній розвиток. Адже завдяки цьому частина волонтерів уже працюють у «БФ “Карітас Фастів”». У майбутньому отець Віталій мріє помножити їхню кількість у декілька разів.

Співпраця та створення мережі служіння

Фастів відіграє важливу роль у соціальному служінні всієї Київської архієпархії УГКЦ. Зокрема із повномасштабним вторгненням до громади щодня з’їздилися гуманітарні вантажі, які згодом рятували людей у деокупованих Ірпені, Ворзелі, Бучі, Гостомелі, Макарові. У цій та в багатьох інших починаннях парафію Святого великомученика Дмитрія підтримував «БФ “Карітас Київ”», хоча спільнота також плідно співпрацює з багатьма іншими партнерами.

«БФ “Карітас Фастів”» упродовж багатьох років співпрацює з міською радою. Крім спільних ініціатив, вони виділили приміщення для потреб «Соціального хабу». Із розширенням діяльності спільноти його почали використовувати як склад.

Серед найбільших партнерських організацій парафія Святого великомученика Дмитрія може виокремити:

- Українську освітню платформу;
- Злучений Український Американський Допомоговий Комітет (ЗУАДК);
- Родину 4.5.0;
- Лицарів Колумба в Україні;
- Лицарів Колумба в Америці;

- Лігу Греко-Католицьких жінок Канади;
- Фастівський районний та міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- Службу в справах дітей та сім'ї міста Фастова та Фастівської ОТГ;
- Фастівський державний краєзнавчий музей;
- Козацький курінь українського козацтва;
- Міський осередок Всеукраїнського товариства «Просвіта»;
- Міську станицю Братства ветеранів ОУН-УПА.

Спостережливість і дослідження як найкращий спосіб генерації ідей

У «БФ “Карітас Фастів”» немає окремих осіб, які моніторять проблеми у громаді. Однак парафіяльні волонтери представлені в різних структурах міста. Так парафія завжди тримає руку на пульсі потреб спільноти. Отець Віталій переконаний, що важливо бути спостережливим і робити на своєму місці те, що можеш уже зараз.

Яскравий приклад – майстерня печива «Коржик». Самотня мама, син якої із синдромом Дауна, звернулась до парафії по допомогу. У сім'ї згоріла домівка, й вони не мали коштів на її відновлення. Представники тоді ще парафіяльного «БФ “Карітас Фастів”» звернулись до «БФ “Карітас Київ”». Отець Роман Сиротич надав фінансову підтримку, а парафіяльна спільнота Лицарів Колумба допомогла з покрівлею будинку. Після цього родина почала приходити до церкви, а хлопець навіть став вітварником. По закінченню дев'ятого класу він вступив до Фастівського центру професійно-технічної освіти, однак після випуску не міг знайти роботи. Парафіяльна спільнота вирішила здійснити мрію хлопця й створила для нього місце праці. Ідею підтримало УОП. Так виникла майстерня печива «Коржик», яка зараз працює як соціальне підприємство.

Дитячий простір «Долоні» теж розпочав свою діяльність завдяки спостережливості. У червні 2022 року багато батьків разом із дітьми приходили на склад «БФ “Карітас Фастів”» по гуманітарну допомогу. Аби наймолодшим відвідувачам не було нудно в черзі, їх розважали парафіяльні волонтери. Потім це служіння вирішили систематизувати й отримали на нього кошти від партнерів. Зараз «Долоні» працюють щодня, крім неділі. Тут проводять свята, майстер-класи, зустрічі, мета яких – згуртувати спільноту та на певний час абстрагувати дітей від війни.

Отець Віталій радить усім, хто не може розпочати свого служіння, уважно роздивитись довкола й не відкладати початок роботи на далеке майбутнє.

Фінансування та інший важливий ресурс

За роки функціонування у «БФ “Карітас Фастів”» переконані: якщо ти вмотивований – кошти на діяльність знайдуться. Перші свої проекти спільнота отримала завдяки добрим знайомствам, після чого заручилася певним кредитом довіри. Соціальний капітал та хороша репутація, на думку отця Віталія, – основа розбудови ініціатив, однак віра – не менш важлива.

«Гроші завжди якось знаходяться. Ну, а як немає вже нічого, то я просто кажу: “Господи, дай мені ресурси”, й усе якось з’являється: хтось приходить і допомагає. Бог ніколи не мовчить, але дуже важливо, щоб ми виходили із зони комфорту й були готові віддатись служінню. Мусимо бути активними, бо якщо не Церква, то хто?»

Труднощі

Як і кожна людина, яка хоче реалізувати соціальні ініціативи, отець Віталій Марцинюк стикався з різними непростими обставинами. На початку служіння не було підтримки з боку громади, як і не було й приміщення для реалізації проєктів. Під час пандемії COVID-19 у громаді панувала цілковита депресія, а від’їзд співробітника парафії змусив змінити алгоритм соціальних ініціатив. Під час повномасштабного вторгнення з Фастова виїхало чимало активних волонтерів. Однак ці проблеми не стали на заваді розвитку дияконії при парафії Святого великомученика Димитрія. Отець Віталій стверджує, що важливим аспектом долаття труднощів є вміння делегувати справи, адже самому зарадити важко, а також постійно навчатися.

«Як у такий час жити й не вчитися? Треба постійно вдосконалювати вміння комунікації з людьми, навички надання послуг. Одне зумовлює інше, й завжди прагнеш до більшого. Дуже важливий розвиток усієї команди, яка реалізовує служіння. Другий Ватиканський собор багато говорив про священство мирян, як на мене, воно полягає якраз у цьому».

Поради

Маючи великий досвід, «БФ “Карітас Фастів”» готовий поділитися таємницями якісного служіння. Насамперед отець Віталій радить застановитись над тим, що:

«Сучасна мова Бога – мова добрих справ, і нею Господь промовляє через кожного з нас. Якщо не будемо спілкуватися з людьми мовою добра, в Церкві не з’являться активні парафіяни. Сьогодні важко йти й навертати увесь світ, однак можна свідчити Христа через добрі справи. Ісус не просто проповідував, він задовольняв людські потреби. Це інтегральний підхід, який маємо наслідувати».

Серед практичних порад:

- починайте з малого, далі буде більше;
- нехай ваше служіння справді буде реакцією на певну проблему;
- якщо священник активний – завжди знайдуться ті, хто його підтримає;
- треба працювати, а не чекати, що все впаде з неба;
- найважливіші у проєкті люди, які його творять;
- сформувати професійну команду – серйозний виклик, однак потім це винагороджується сторицею. Пам’ятайте про постійний розвиток людей, які поряд.

Приклад «БФ “Карітас Фастів”» доводить, що якщо прагнути великого й покладатись на Господа, можна досягнути неабияких результатів. Важливо не зупинятися в розвитку. Зараз у спільноті, наприклад, мріють про створення масштабного соціального центру «Територія добра», який би об’єднав і примножив всі напрямки служіння спільноти. Функціонуватиме він при храмі, а працівниками будуть усі його парафіяни.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Уся ця частина була практична, тож нема потреби організовувати окремий майстер-клас. Історія парафіяльного Карітасу у Фастові – це хороша основа для дискусії. Розпочати можна з розповіді про Фастів, скеровуючи розмову наголосами на певних моментах:

- Чи сподобався вам цей приклад?
- Що в ньому близьке, а що не схоже на ваш місцевий досвід?

- Що б ви хотіли перейняти з цього прикладу?
- Що б ви змінили, якби належали до парафіяльного Карітасу Фастова?
- Як підходить фастівський Карітас до роботи з волонтерами? Що забезпечує йому успішний набір і залучення волонтерів?

ВИСНОВКИ

Парафіяльний Карітас можна організувати по-різному залежно від ресурсів і проблем місцевості. У цій частині ми зосередилися на прикладі доброго парафіяльного Карітасу, який працює в місті Фастові, щоби підкреслити деякі **важливі моменти, на які варто зважати, організовуючи Карітас**.

У Карітасі виразно розподілені **ролі й відповідальності учасників**: парафіяльних священників, пасторальної ради, координатора, волонтерів. Це дозволяє всім співпрацівникам почуватися важливою частиною парафіяльного Карітасу.

Парафіяльний Карітас у Фастові дбає про слухання і дослідження потреб громади. Волонтери залучені в усю роботу Карітасу залежно від своїх здібностей та кількості вільного часу, вони мають чіткі завдання. Зараз парафіяльні священники замислюються над тим, що прийшов час для організації у Фастові тренінгів і поїздок для волонтерів з метою ще більш активного розвитку виховного виміру служіння та соціальних ініціатив Карітасу.

РОЗДІЛ 4.

БАЗОВІ НАВИЧКИ

4. 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗУСТРІЧЕЙ¹

Організація зустрічі – це цілеспрямоване завчасне планування й підготовка зустрічі, які відбуваються за планом і містять певні неодмінні елементи.

Фасилітація зустрічі – це свідоме керування процесом зустрічі, яке забезпечить дотримання теми, нагоду висловитися для всіх учасників і, зрештою, досягнення встановленої мети зустрічі.

ВСТУП

У цій частині ми обговоримо, як планувати, організовувати і влаштовувати зустрічі, та придивимося до того, чому корисна фасилітація зустрічей. Будуть розглянуті деякі завдання, техніки, підказки й контрольні списки, яких варто дотримуватися, щоб влаштовувати успішні зустрічі.

МОЛИТВА

Боже, дай нам благодать приймати з душевним спокоєм те, що не може бути змінене. Відвагу змінювати те, що має бути змінене. Мудрість, аби відрізняти одне від другого. Проживати вповні і до кінця кожний день, радіти кожною хвилиною. Приймати труднощі як шлях до миру.

Боже, навчи приймати, як Ісус, цей грішний світ таким, яким він є, а не таким, яким ми хочемо його бачити... Уповаючи, що Ти все добре владнаєш, якщо ми піддамося Твоїй волі. Щоби, таким чином, ми могли бути доступною мірою щасливими в цьому житті та нескінченно щасливими назажди з Тобою у житті вічному. Амінь².

Просто робити справу може бути замало. Іноді потрібно зупинитися, сісти й послухати. Прислухатися до Слова Божого, шукати Його волі. Водночас – дослухатися й до інших людей, приймаючи їх

¹ «Посібник методологій для фасилітаторів громад», який містить методику та інструменти праці з громадами

² З «Молитви про душевний мир» Рейнгольда Нібура.

такими, якими вони є. Обмінюватися досвідом та ідеями, шукати шлях до спільних рішень. Планувати не тільки діяльність, але й час на спільні зустрічі, спілкування та активне слухання.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Що таке зустріч і коли вона потрібна?

Зустріч – це спільне перебування двох і більше людей у в тому самому місці з метою поділитися інформацією, обговорити ситуацію, колективно розв’язати проблему тощо. Для ефективної зустрічі потрібно:

- завчасу встановити причину й мету;
- зібрати відповідних людей;
- наперед підготувати й роздати план порядку денного (з обмеженнями за часом);
- завчасно поширити довідкову інформацію й роздати завдання учасникам;
- цілеспрямовано проконтролювати проведення зустрічі;
- завершити зустріч підведенням підсумків, скласти план дій, роздати завдання;
- після зустрічі поширити записаний протокол.

Питання, які варто поставити перед організацією зустрічі

Упевніться, що зустріч – це відповідний засіб для досягнення поставлених цілей. Скликання і проведення зустрічі доволі дороге, якщо замислитися про час людей, які візьмуть у ній участь. Тож визначте, чи це справді найкращий спосіб розв’язати проблему, вдосконалити процес чи скласти план дій.

- Чи проблему, яка постала, найкраще вдасться розв’язати групою?
- Чи є потреба в комунікації?
- Які стосунки між членами групи? Чи потрібна колективові більша згуртованість або краще порозуміння?
- Що станеться, якщо зустрічі не скликати?

Основні причини неефективності зустрічей полягають в тому, що зустріч була не потрібна, влаштована в поганий час або в невідповідному місці, погано підготована чи проведена, що на неї були запрошені не ті учасники.

Головні функції зустрічі

1. Зустріч визначає склад колективу. Присутні належать до нього, відсутні – ні.
2. На зустрічі колектив переглядає, оновлює та доповнює інформацію, яку знає як група.
3. Зустріч допомагає кожному учасникові зрозуміти спільну мету групи й усвідомити, як його особиста праця допоможе наблизитися до цієї мети.
4. Зустріч розвиває у присутніх відданість рішенням, на ній ухваленим, та цілям, яких прагне досягти колектив.
5. Зустріч може бути єдиною ситуацією, в якій колектив посправжньому існує та працює як команда, а керівника сприймають як лідера.

Підготовка зустрічі

Чого ми хочемо досягти до кінця цієї конкретної зустрічі?
Зазвичай цілі зустрічей такі: обмін інформацією, навчання (теорія і практика), пошук творчих підходів до проблем і генерація ідей (мозковий штурм), критичне обговорення (аналіз, встановлення цілей, розв'язання проблем, ухвалення рішень), побудова стосунків і розвиток відданості.

Перш ніж скликати зустріч, визначте її мету, встановивши чіткі цілі й бажані результати.

Наприклад:

Мета 1: Визначити місію парафіяльного Карітасу.

Результат 1: Опис місії.

Мета 2: Скласти план роботи парафіяльного Карітасу.

Результат 2: Чернетка річного плану роботи Карітасу.

Що потрібно зробити під час зустрічі, щоб досягти встановленої мети? З розуміння цілей, яких ви хочете досягти наприкінці

зустрічі, виникає те, що на цій зустрічі має відбуватися. Кожен крок до мети потрібно продумати й вирішити, скільки часу на нього потрібно. Розробляючи порядок денний, замисліться:

- Як довго триватиме зустріч?
- Що необхідно зробити, щоб зустріч дала бажаний результат?
- Як найкраще підійти до кожного пункту – як виглядатиме процес?
- Як будуть ухвалені рішення (консенсус, голосування, рішення лідера)?
- Скільки часу потрібно на обговорення кожного пункту?

Плануючи зустріч, дуже важливо передбачити час на висловлення думки, запитання та пояснення причин, які стоять за певною позицією. Спроба зекономити на цьому аспекті комунікації може тільки більше зашкодити спільній роботі.

Кому потрібно прийти на зустріч? Правильні учасники можуть стати одною з ключових причин успіху зустрічі. Критерії для відбору учасників різняться.

1. Головне – відібрати учасників, важливих для теми зустрічі.
2. Вирішувати, кого запросити, потрібно залежно від того, чого ви хочете досягти. Це може здатись очевидним, але ви здивуєтеся, як багато зустрічей відбуваються без присутності правильних людей.
3. Думаючи про те, кого запросити, не покладайтесь тільки на себе. Зверніться по пораду ще до кількох людей.

Якщо це можливо, контактуйтеся з кожним орієнтовним учасником, щоб розказати йому про зустріч, її мету та причини, чому його присутність важлива.

Велике значення мають стосунки між учасниками зустрічі. Спробуйте завчасу довідатися, чи нема між ними конфліктів тощо.

Що розіслати учасникам перед зустріччю та які матеріали (мапи, схеми, звіти тощо) будуть потрібні під час неї? Завчасне розсилання порядку денного дозволить учасникам поставити запитання щодо нього, у разі потреби підготуватися й загалом налаштує на більш робочу атмосферу. Якщо учасникам потрібно прочитати чи відредагувати документи, надішліть їх наперед (але навіть у такому разі корисно буде виділити на це кілька хвилин під час самої зустрічі). Неодмінно розішліть учасникам:

- запрошення;
- порядок денний;
- цілі й бажані результати зустрічі;
- усі необхідні додаткові матеріали;
- організаційну інформацію.

Як найкраще підготувати простір для зустрічі? Місце зустрічі теж може виявитися вирішальне для її успіху. Навіть якщо у вас є розроблений порядок денний, добре підібрані учасники та встановлена мета, зустріч може не вдатися через технічні причини. Обираючи приміщення для зустрічі, перевірте:

- чи потрібне додаткове озвучення в приміщенні, як функціонують освітлення і вентиляція;
- столи і крісла (подумайте, яке розташування буде найкраще);
- ілюстративні матеріали, обладнання, електроенергію;
- інші фактори, які можуть зіпсувати зустріч;
- процедури евакуації.

Контрольний список підготовки зустрічі

- цілі й бажані результати чіткі та реалістичні
- у порядку денному вказані теми, часові межі, методи й фасилітатор
- обрано відповідних учасників
- завчасу розіслано запрошення й супровідну документацію
- приміщення для зустрічі відповідає її меті

Під час зустрічі

Є різні способи проведення зустрічей. Колись ними керували голови. Зараз поширеною практикою стає запрошення фасилітатора (незалежної відповідальної особи) або призначення на цю роль когось із групи.

Фасилітація перекладається з англійської як полегшення. Це спосіб проводити зустрічі, планувати й організовувати їх. Фасилітація веде групу через процес, результатом якого стане досягнення запланованих цілей.

Фасилітатор – це особа, яка полегшує зустріч і збільшує її продуктивність. Фасилітатор фокусується на **процесі** (як провести зустріч), залишаючи зміст (що буде вирішено) учасникам.

Досконалий варіант – якщо фасилітатор і керівник співпрацюють у підготовці та проведенні зустрічі. Керівник має авторитет лідера й забезпечує реалістичний підхід, тоді як фасилітатор уміє проводити зустрічі, збалансовує участь окремих осіб і краще може провести колектив через дражливі теми, суперечності чи складні проблеми. Ефективний фасилітатор полегшує роботу колективу за допомогою кількох прийомів.

1. Ваша роль має бути якомога **нейтральніша**. Ви тут, аби покращити комунікацію та допомогти групі розв'язати проблеми, використовуючи досвід та ідеї учасників. Якщо ви втручатиметесь зі своїми поглядами, натякатимете або мовою тіла показуватимете, що вважаєте «найкращою» пропозицією, це може зашкодити груповому процесові. У такій ситуації група може чекати відповідей від вас замість того, щоб знаходити власні, або ж відчувати, що ви стаєте на чийсь бік чи маєте свої приховані цілі.

2. Підготуйте **фізичний простір** завчасу, аби він був затишний для учасників зустрічі і відповідав усім особливим потребам. Упевніться, що необхідне обладнання й матеріали на місці. Фасилітатори не мусять готувати цього самі, але мають переконатися, що зустріч відбудеться в обладнаному просторі.

3. Знайте **цільову аудиторію**, її інтереси та погляди й можливі контрверсійні пункти. Сюрпризи можуть виникнути завжди, але завчасне знання про особливості групи дозволить вам внутрішньо підготуватися. Це має особливу вагу тоді, коли між учасниками зустрічі є значні суперечності.

4. Зовнішнім фасилітаторам потрібно **проглянути порядок денний** разом із командою, яка його планувала, і варто з самого початку долучатися до розробки структури зустрічі. Наприклад: хто відповідальний за вступ, розрядження атмосфери й підбиття підсумків? Хто повідомить групу про технічні деталі на кшталт перерв, розташування туалетів чи користування телефонами? Чи допомагатиме хтось роздавати матеріали? Хто писатиме на фліпчарті? Хто розбиратиметься з обладнанням? Що потрібно записувати і хто це робитиме? Чи потрібні лідери малим групам і чи знатимуть вони, що робити?

5. Вам потрібно розумітися на **груповій динаміці** та поведінці у складних ситуаціях, коли, наприклад, у групі є вороже налаштовані учасники, особи, які не хочуть долучатися, розриви в комунікації або коли від роботи відволікають якісь зовнішні фактори. Пам'ятайте: якщо щось може піти не так, воно найімовірніше піде.

Але якщо ви поводитиметесь як спокійний професіонал, то надихнете учасників групи на те саме.

6. Використовуйте **прийоми**, які дозволять підтримувати енергію та сфокусованість групи, заохочуйте творчі підходи, допомагайте дійти згоди й залучайте всіх учасників зустрічі на тому рівні, який для них зручний. Не бійтеся додати до роботи трохи веселощів.

7. Застосовуйте навички **ефективної комунікації**: активне слухання, парафразування коментарів, щоб на них зважила вся група, стеження за мовою тіла й підлаштування тону і темпу зустрічі до потреб учасників.

8. Створіть **відчуття відкритості**. Подбайте, щоби простір, у якому відбувається зустріч, заохочував групове спілкування: використовуйте невеличкі круглі столи, розташування крісел у формі підкови чи інші конфігурації, які створюють відчуття рівності та доступності. Якщо учасники не чутимуть одне одного, вони не отримають користі одне від одного.

9. Не переймайтеся через **тишу**. Вона дає простір для роздумів, заохочує інтровертів висловитися й допомагає відчутти, що є час, аби ухвалити зважене рішення.

10. **Не знічуйте** групу чи її окремих учасників. Будьте розсудливі й обережні з гумором. Якщо потрібно наполягти на дотриманні базових правил, щоб група працювала продуктивніше, зробіть це в дусі місії колективу й виходячи зі спільної думки, що завдання вартує спільного зусилля.

Деякі базові навички фасилітаторів

Комунікативні навички. Фасилітатор насамперед відштовхується від слухання й запитування. Слухання дозволяє запам'ятати сказане, передати його учасникам дискусії, візуалізувати на фліпчарті, занотувати реакції інших і вирішити, чи варто детальніше спинитися на цьому, а чи перейти до наступного пункту або мовця.

Підсумовуючи сказане або занотовуючи на фліпчарті, фасилітатор показує мовцеві, що його ідею почули та зрозуміли.

Запитування допомагає контролювати процес і спонукати думання. Запитання вказують на те, як група просувається порядком денним: «Почнімо?»; «Чого ви плануєте досягти до кінця зустрічі?» – або повертають обговорення до теми: «Додаймо цю тему до порядку денного на наступну зустріч?»

Парафразування поєднує комунікаційні навички з умінням аналізувати поточну ситуацію. Фасилітатор показує проблематичні чи негативні наслідки висловлювання й уточнює слушну мотивацію, яка за ним стояла.

Початок зустрічі. Завжди починайте у визначений час: це повага до тих, хто прийшов вчасно, і нагадування тим, хто спізнився, що розпорядок важливий.

- Привітайте учасників і подякуйте за час, присвячений цій зустрічі.
- Прогляньте порядок денний на початку кожної зустрічі, даючи учасникам нагоду зрозуміти запропоновані теми, змінити їх або прийняти.
- Нагадайте, що відповідальна особа вестиме протокол зустрічі (якщо це заплановано) і згодом розішле його учасникам.
- Уже вітаючи учасників, створіть настрій, який знадобиться для зустрічі.
- Уточніть свою роль у зустрічі.

Базові правила. Зрозуміло, що не потрібно розробляти правил для кожної нової зустрічі. Але варто мати кілька базових правил, придатних для застосування на більшості зустрічей, – це, по суті, основні складники, необхідні для успішної зустрічі.

- Чотири базові правила: беріть участь, фокусуйтеся, зберігайте темп і досягайте результату (крім того, може знадобитися правило щодо конфіденційності).
- Зазначте базові правила в порядку денному.
- Якщо на зустрічі присутні нові учасники, які не працювали з вами, може бути корисно нагадати *кожне* базове правило.
- Весь час тримайте базові правила на видному місці.

Дотримання розпорядку. Це, мабуть, одне з найскладніших завдань фасилітатора: час закінчується, перш ніж були виконані всі завдання. Тому так важливо підтримувати темп процесу.

- Можна попросити кожного з учасників самостійно стежити за часом.
- Якщо розпорядок виривається з-під контролю, повідомте про це учасників і спитайте їхньої думки щодо подальшого плану дій.

Оцінка. Один зі способів налаштувати учасників на робочу самокритику – це попросити їх оцінити зустріч. Які аспекти зустрічі їм найбільше сподобалися? Що не сподобалося? Що варто зробити по-іншому наступного разу? Якщо ви збираєте письмові оцінки, залиште місце на «пропозиції».

Завершення зустрічей. Завжди закінчуйте зустрічі вчасно і, якщо це можливо, на позитивній ноті.

- Наприкінці зустрічі прогляньте завдання та план дій і встановіть час наступної зустрічі, спитавши кожного з учасників, чи зможе він приєднатися, щоб краще їх залучити.
- Наголосіть, що протоколи чи висновки зустрічі будуть розіслані учасникам щонайбільше за тиждень (щоб підтримати темп роботи).

Подальші кроки. Фасилітатор має передбачати, що відбуватиметься на наступній зустрічі чи які будуть подальші кроки для втілення постанов цієї. Це передчуття можна підтвердити, віддавши останні 15 хвилин зустрічі на обговорення того, що колектив робитиме далі, що потрібно, аби рухатися вперед, тощо. Неодмінно підсумуйте, хто і що робитиме, з ким і коли.

Протокол. Це офіційний запис того, що відбувається на зустрічі. Вести протокол варто для того, щоб люди знали, що їх вислухали; це запис, який можна використати на подальших зустрічах для уточнення постанов і нагадування про заплановані дії; у ньому міститься інформація, важлива для осіб, які не змогли приєднатися до зустрічі; учасники менш імовірно говоритимуть про те саме від зустрічі до зустрічі, якщо знатимуть, що їхні питання були занотовані.

Перед зустріччю

- Виберіть інструмент – вирішіть, як вестимете нотатки: на папері, на ноутбуку, записуючи на диктофон тощо.
- Упевніться, що вибраний інструмент добре працює, і про всяк випадок тримайте неподалік запасний варіант.
- Сформулюйте план, користуючись порядком денним.

Під час зустрічі

- Пустіть по колу листок для запису відвідування.
- Коли учасники запишуться, переконайтеся, що знаєте, хто є хто.
- Занотуйте час початку зустрічі.
- Не намагайтеся записувати кожен коментар – вистачить основних ідей.
- Нотуйте пропозиції, імена тих, хто їх подав, і результати голосування, якщо таке було; не потрібно вказувати, хто підтримав пропозицію.
- Фіксуйте всі пропозиції, які потрібно обговорити на наступних зустрічах.
- Зазначте час завершення зустрічі.

Після зустрічі

- Надрукуйте протокол якнайскоріше після зустрічі, доки у вас свіжі спогади.
- Зазначте назву організації та групи, тип зустрічі (щоденна, щотижнева, щомісячна, щорічна, особлива) і її мету.
- Вкажіть час початку й закінчення зустрічі.
- Вичитайте протокол, перш ніж розсилати його.

Що потрібно вказати у протоколі?

- Назву групи, місце, час і дату зустрічі.
- Імена й функції присутніх, а також імена відсутніх на зустрічі.
- Головні теми в тому порядку, як їх обговорювали, короткий опис дискусії (точний запис зазвичай не потрібний), важливі коментарі, рішення, запитання і план подальших дій. Якщо учасникові було призначено якесь завдання, неодмінно вкажіть це.
- Час і дату складання протоколу.
- Ім'я і підпис особи, яка склала протокол.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

ХОРОША І ПОГАНА ЗУСТРІЧ

МЕТА: поглибити знання про зустрічі, ознайомитися з темою й долучитися до обговорення.

МАТЕРІАЛ: матеріали не потрібні.

ЧАС: 60 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на дві групи.
- Попросіть одну групу вийти з кімнати. Завдання цих учасників полягатиме в тому, щоб підготувати й розіграти перед усіма хорошу, на їхню думку, зустріч. На підготовку група має 20 хвилин, а на презентацію – 10 хвилин.
- Група, яка залишилася в кімнаті, теж має підготувати й показати зустріч, але вже погану. Попросіть учасників бути творчими й подумати про найгірші обставини, які можуть зруйнувати зустріч. У них теж є 20 хвилин на підготовку й 10 хвилин на розігрування.
- Коли групи готові, запросіть їх презентувати свої завдання.
- У цій вправі дуже важливе обговорення. Заохотьте його такими запитаннями:
 - Як ви почувалися, граючи?
 - Про що ви говорили під час підготовки?
 - У чому полягала різниця між групами?
 - Чому хороша зустріч була хороша? По чому це було видно?
 - Що поганого було в поганій зустрічі?
 - Які елементи важливі для хорошої зустрічі й чому?

ВИСНОВКИ

Для **успішної зустрічі** важливо завчасу спланувати всі деталі. Під час підготовки необхідно визначити **чітку мету й конкретні результати**. Для найкращого перебігу зустрічі варто залучити зовнішнього **фасилітатора**, який сфокусується на процесі, залишивши зміст учасникам. Під час зустрічі потрібно **залучати всіх присутніх** до продуктивної дискусії та уникати того, що може перешкодити дійти до встановленої мети.

4. 2. ЗГУРТУВАННЯ КОЛЕКТИВУ Й КОМАНДНА РОБОТА

ВСТУП

Праця в парафіяльній спільноті завжди командна, тож знайомство з головними принципами командної роботи дозволить ефективніше долучитися до спільної діяльності. Ця частина дозволить вам дізнатися, що таке колектив, розповість про фактори його успішності та про методи ухвалення рішень, пояснить, що таке лідерство, розв'язання конфліктів і процес згуртування колективу.

МОЛИТВА

Бо як в одному тілі маємо багато членів і всі члени не виконують ту саму роботу, так і ми: численні – одне в Христі тіло, кожен один одному член.

Із Послання святого Павла до Римлян, 12, 4-5

Мати служіння в парафіяльному Карітасі – як і загалом жити християнським життям – це означає ділитися працею та вміннями з іншими представниками спільноти. Не забувайте, що кожна спільнота є тілом із багатьох членів, які належать одне одному. Тому важливо знати, як правильно організувати роботу у спільноті загалом і в колективі парафіяльного Карітасу зокрема.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Якби істота з іншої планети прибула досліджувати земну цивілізацію, а потім повернулась би додому зі звітом, у ньому, ймовірно, ішлося би про щось таке: «Вони майже все роблять групами. Ростуть групами, вчаться групами, граються групами, працюють групами й живуть групами». Робота у спільноті – це командна робота, і знайомство з її принципами допоможе нам працювати ефективніше.

Колектив. Це згуртована команда людей, які працюють разом для досягнення спільної мети. Ефективний колектив має певні риси, які дозволяють учасникам краще та продуктивніше діяти; має схеми розподілу керівних ролей і відповідальності за спільні досягнення; переносить наголос із окремої особи на спільноту. До мети колективу учасники йдуть разом, створюючи конкретні результати діяльності.

Як це працює? Ефективні колективи розробляють стратегії розв'язання проблем, які не зводяться до обговорення, постанов і делегування справ; разом вони роблять справжню роботу. У разі потреби окремі члени колективу відкладуть своє завдання, щоб допомогти колезі. У злагодженій групі продуктивність залежить не від здатності певного учасника впливати на інших, а від результативності спільної роботи. Винагороди, ґрунтовані на досягненнях цілого колективу, дозволяють підкреслити значення спільної відповідальності.

Ефективність команди.

5 важливих факторів

1. ***Впливи середовища.*** Йдеться про вплив організації й середовища на роботу колективу. Організація створює контекст, у якому функціонує група.

1. ***Політика, процедури й системи організації.*** Вони можуть або підтримувати колектив, або заважати його роботі. Хороший приклад – вплив системи винагород на командну роботу. Організації зазвичай винагороджують окремих осіб і дуже рідко – колективи.

2. ***Взаємна довіра.*** Це віра в чесність, здібності, відданість і щирість, якими керуються члени групи.

3. ***Норми та стандарти поведінки, яких група дотримується в роботі.*** Вони підказують, що колектив може зробити, а чого ні в певних ситуаціях. Норми – це правила. Наприклад: ми висловлюємо свої почуття щиро, а не за спинами людей; під час дискусії ми не забороняємо іншим пропонувати ідеї; рішення у випадках ... ухвалюємо консенсусом; ви маєте право бути собою, а я маю право бути від вас не в захваті, доки це не заважає роботі групи.

4. ***Ухвалення рішень.*** Потрібно пам'ятати, що на рішення впливає брак часу: намагаючись економити час, ми втрачаємо якість. Творчі завдання вимагають загальної згоди щодо рішень.

Ознаки критичної ситуації: члени колективу фізично віддаляються одне від одного, недостатньо вкладаються в роботу; бракує визнання вкладу окремих осіб у колективні досягнення.

Цілі – те, чого має досягти колектив. Колектив існує, доки його об'єднує відповідальність за досягнення спільної мети. Ефективність колективу більша, якщо його учасники разом беруть участь у визначенні цілей та регулярному їх перегляді. Реалістичні цілі необхідні для мотивації групи. Продуктивний колектив розуміє та здатний контролювати:

- міру, якою цілі зрозумілі й донесені до всіх учасників;
- рівень відповідальності за спільну мету;
- міру визначеності й реалістичності цілей;
- спільність цілей;
- конфлікти або розбіжності в цілях.

Ознаки критичної ситуації: цілі невиразні або не донесені до всіх учасників; усі роблять своє, не долучаючись до досягнення спільної мети.

Ролі – хто що робить у команді. Чи всі члени колективу розуміють, що треба робити їм та іншим, щоб досягти мети? Чи знають про свої особисті відповідальності й межі повноважень? Створюючи колектив, необхідно присвятити достатньо часу на визначення й обговорення ролей. Зазвичай і в процесі розвитку групи в її часників виникають очікування та припущення, які рідко десь фіксуються – їх теж треба регулярно обговорювати.

Різниця очікувань може призвести до конфлікту між членами колективу. Накладання ролей теж може стати причиною протиріч, особливо якщо кілька осіб вважає себе відповідальними за те саме завдання.

Ознаки критичної ситуації: ролі погано визначені, учасники колективу діють незалежно одне від одного й уникають відповідальності.

Процес роботи – як учасники колективу працюють разом. Коли група вже знає, що потрібно робити і хто цим займатиметься, потрібно визначити, як працювати разом. Зазвичай потрібно зважати на такі пункти:

- ухвалення рішень: як воно відбувається та яку участь бере в ньому кожен учасник групи;
- комунікація – кровоносна система групи, яка переносить ідеї, допомагає знаходити рішення й розв’язувати конфлікти: чим потрібно ділитися з колективом, із ким саме, в який спосіб і як часто;
- зустрічі: чого намагається досягти група, які теми треба заторкнути, хто відповідальний, як відбуватиметься зустріч, кому потрібно її відвідати;
- стиль лідерства – лідер і колектив мають узгодити, як найкраще відповісти на ситуацію; лідер має бути відкритий до реакцій на свою поведінку.

Ознаки критичної ситуації: зустрічі непродуктивні, їх відвідує мало учасників; в ухваленні рішень домінує одна чи двоє осіб; комунікація одностороння; колектив діє без плану.

Стосунки – якість відносин між членами групи. У процесі спільної роботи стосунки між учасниками колективу можуть ускладнюватися. Потрібні способи розв’язання проблем і запевнення хороших робочих стосунків. Ефективні колективи розбираються з конфліктами відверто й чесно. Іноді проблеми у стосунках виникають через різницю в цінностях, характерах чи підходах до роботи. У разі конфлікту керівникам потрібно бути активними в покращенні стосунків. Що більше енергії колектив витрачає на погані стосунки й сильні емоції, то менше її залишається на виконання завдань.

Ознаки критичної ситуації: виникають особисті конфлікти; члени групи конкурують або стають у захисну позицію.

Розвиток колективу. Це процес, спрямований на вдосконалення роботи групи (чи щодо певного окремого, чи щодо всіх 5 факторів ефективності). Ваше завдання як керівника полягає в тому, щоби, проаналізувавши ці фактори, визначити, на чому зосередити працю для розвитку колективу.

Методи ухвалення рішень

«Найкраще рішення» – це те, яке:

- навряд чи спало б на думку якомусь одному учасникові;
- пропонує розумне розв’язання проблеми;

- неупереджено ґрунтується на вкладі всіх учасників колективу;
- допомагає рухатися до спільної мети.

Рішення, ухвалені керівником, які не вимагають групового обговорення. Прості, повсякденні адміністративні постанови; мало часу на ухвалення; колектив буде мало залучений у втілення рішень.

Рішення експертної групи. Результат дуже залежить від певних кваліфікацій; є однозначні експерти; колектив буде мало залучений у втілення рішень.

Рішення, які частково враховують погляди окремих учасників. Мало часу на ухвалення; участь колективу важлива, але тривалі переговори небажані; колектив буде мало залучений у втілення рішень.

Рішення, ухвалені керівником після групового обговорення. Часу достатньо на обговорення, але не на те, щоб дійти згоди; колектив не буде дуже залучений у втілення рішень.

Рішення, ухвалені голосуванням. Часові рами вимагають скоріше визначитися; група погоджується на голосування; колектив буде доволі сильно залучений у втілення рішень.

Рішення, ухвалені консенсусом. Часу достатньо, щоб дійти згоди; група достатньо згуртована, щоб знайти консенсус; колектив буде дуже активно залучений у втілення рішень. Цей варіант ухвалення рішень приносить найкращі довготривалі результати.

Лідерство

Хороші лідери полегшують досягнення мети й розвивають візію колективу. Вони розробляють цінності та системи, необхідні для сталого успіху, і реалізують їх через свої дії й поведінку. У час змін вони дотримуються сталої мети, а в разі потреби можуть змінити напрям руху колективу й надихнути інших на новий курс.

Риси лідера

- Уміння спрямовувати інших
- Чітке розуміння мети й місії
- Ініціативність
- Харизматичне натхнення
- Навички, відповідні меті колективу
- Відданість справі
- Орієнтація на результати – зосередженість на пріоритетах
- Співпраця
- Увага до індивідуального потенціалу
- Самопізнання та самосвідомість
- Здатність «вибирати переможців»
- Уміння слухати
- Надійність

Лідерство й керування

Лідер: відкритий до інновацій; запитує, що й чому; зосереджений на людях; робить правильні речі; розвиває; вселяє довіру; дивиться далеко в майбутнє; готовий порушити статус кво; зазирає за горизонт; творює; оптимізує можливості зростання.	Керівник: адмініструє; запитує, як і коли; зосереджений на системі; робить усе правильно; підтримує; покладається на контроль; дивиться на поточну ситуацію; приймає статус кво; бачить суть справи; наслідує; мінімізує ризики.
---	---

Стилі лідерства

Автократ. Домінує, використовує одноосібний авторитет для досягнення конкретної мети.

Керівник, який діє за принципом невторчання. Мало контролює групу, воліючи, щоб її учасники самі розбиралися зі своїми ролями й обов'язками.

Демократ. Ухвалює рішення, консультуючись із колективом і контролюючи його.

Урегулювання конфліктів

Конфлікт можна визначити як протистояння або змагання між людьми з суперечливими потребами, ідеями, цінностями чи цілями, яке найчастіше виникає через брак належної комунікації. У колективі конфліктів не уникнути, але їхні результати не визначені наперед. Конфлікт може загостритись і призвести до непродуктивних результатів; з іншого боку, його можна розв'язати так, щоб досягти позитивних результатів. Урегулювання конфліктів ґрунтується на тому, що не всі суперечності можна залагодити, але вміння з ними працювати допомагає зменшити імовірність непродуктивних загострень. Для врегулювання конфліктів будуть корисні навички розв'язання конфліктів, обізнаність із типами конфліктів, навички спілкування та вміння створити структуру для роботи з конфліктами у вашому середовищі.

Як люди реагують на конфлікт? У конфліктних ситуаціях ми вдаємося до одної з двох психологічних реакцій: або прагнемо втекти, або готуємося боротися з усіма, хто нам протистоятиме. Незалежно від першого імпульсу, важливо завжди пам'ятати, що реагувати на конфлікт треба свідомо та зважено.

П'ять типів урегулювання конфлікту

1. *Змагання.* Змагальний режим конфлікту – це результат високої певності себе й низької кооперації. Ця реакція доречна в ситуаціях, коли потрібно швидко вживати заходів, ухвалювати непопулярні рішення, розв'язувати життєво важливі проблеми або захищати свої інтереси.

Навички: вміння сперечатися; використання рангу чи впливу; ствердження своїх думок і почуттів; відстоювання своєї території; виразне висловлення позиції.

2. *Уникання*. Режим уникання – плід низької певності себе й низької кооперації. Люди часто намагаються уникнути конфлікту, оскільки не впевнені у своїх силах розв’язати ситуацію. Цей тип реакції доречний, коли йдеться про неважливі справи, щоб зменшити напругу чи виграти трохи часу, якщо ви перебуваєте в підпорядкованій позиції.

Навички: вміння відступити й обходити дразливі питання; здатність залишати питання нерозв’язаними; відчуття часу.

3. *Пристосування*. Режим пристосування виростає з низької певності себе та високої кооперації. Він доречний, коли потрібно показати розсудливість, розвинути продуктивність, заохотити добору волю чи зберегти мир. Дехто вдається до пристосування, якщо результат конфлікту мало для нього важить.

Навички: вміння забути про свої бажання; альтруїзм; здатність скоритися; послух наказам.

4. *Компроміс*. Режим компромісу – це результат поміркованої певності себе й кооперації. Хтось визначає його як відмову від своїх прагнень, тоді як інші вбачають у ньому перемогу обох сторін.

Навички: ведення переговорів; пошук золотої середини; розуміння цінності; вміння йти на поступки.

5. *Співпраця*. Режим співпраці – це наслідок високої певності себе й високої кооперації. Він доречний у тих ситуаціях, коли сторони конфлікту шукають цілісного виходу з нього; коли справа надто значуща, щоб іти на компроміси; коли корисно поєднати підходи; для вдосконалення стосунків, розвитку відданості справі чи для навчання.

Навички: активне слухання; неагресивне протистояння; уміння пояснити своє занепокоєння; аналіз вкладу у справу.

Схематично п’ять типів урегулювання конфлікту можна зобразити так:

Як обрати слушний тип урегулювання конфлікту? Іноді нам доводиться вирішувати, вступити в конфлікт чи уникати його. У такій ситуації варто брати до уваги подані нижче шість пунктів.

1. Наскільки важливі для вас ці стосунки?
2. Скільки ця проблема значить для вас?
3. Чи маєте ви енергію для конфлікту?
4. Чи знаєте ви про можливі наслідки?
5. Чи готові ви до наслідків?
6. Що станеться, якщо ви уникатимете конфлікту?

Згуртування колективу

Центральна мета згуртування колективу – покращити продуктивність і вдовolenість групи, відстежуючи її динаміку й розв'язуючи конфліктні ситуації. На дорозі до цього є десять важливих кроків:

- 1) розуміння ролі кожного члена в колективі;
- 2) усвідомлення функції колективу у структурі цілої організації;
- 3) покращення комунікації між учасниками групи щодо питань, які впливають на ефективність спільної роботи;
- 4) взаємна підтримка між членами колективу;
- 5) розуміння групових процесів – динаміки поведінки колективу, члени якого тісно співпрацюють;
- 6) пошук ефективніших розв'язань для проблем, властивих колективові, – і на робочому, і на міжособистісному рівні;
- 7) використання конфліктів на користь групи;
- 8) співпраця між членами колективу і зменшення конкуренції, шкідливої для окремих осіб, групи й організації загалом;
- 9) вдосконалення співпраці з іншими групами в організації;
- 10) відчуття незалежності в учасників групи.

Практична частина – приклади й питання до дискусії

Заходи для згуртування колективу – це творчі завдання, розроблені, щоб допомогти учасникам групи краще працювати разом. Важлива частина таких вправ – це подальше обговорення того, як учасники виконували завдання, на які думки воно їх наштовхнуло та чого допомо-

гло навчитися. Наприклад, виконання вправи можна зняти на відео, а потім його проглянути, проаналізувати й обговорити, щоб знайти потенційні можливості для навчання і розвитку групи.

Пропонуємо три ігрові вправи для роздумів про згуртування колективу. Їх можна виконати по черзі, або вибрати ту, яка здається найцікавішою, або розділити учасників на три групи й виконати всі вправи одночасно.

ЧАС: 30 хвилин на гру.

Вправа 1. Усе пов'язане

МЕТА: показати важливість активної участі в роботі групи

МАТЕРІАЛ: матеріали не потрібні

Перебіг заняття

- Для цієї гри велику групу варто розділити на менші.
- Попросіть учасників стати в коло й узятися за руки. Зв'яжіть учасникам руки, щоб кожен із них був прив'язаний до двох сусідів.
- Тепер, коли вся група «пов'язана», дайте учасникам завдання, яке потрібно виконати разом. Приклади завдань: загортати пакунки в подарунковий папір і перев'язувати стрічками; приготувати страву; пообідати; налити склянку води для кожного учасника; зробити аплікацію тощо.
- Обговоріть гру. Чи всі учасники брали участь у виконанні завдання? Що відбувалося, коли хтось не допомагав? Чи вдалося виконати завдання і наскільки? Чи ви почуваетесь зв'язаними з кимось, коли разом щось робите? Якщо так, то чому? Як ви впоруетесь з цим відчуттям?

Вправа 2. Висока вежа

МЕТА: показати, як працює колектив

МАТЕРІАЛ: матеріали для кожної групи (папір (і більше нічого); сирі спагеті, желейні цукерки й зубочистки; соломинки для напоїв і скріпки; соломинки для напоїв і скотч; паперовий посуд і пачка жуйок; печиво тощо).

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на команди (у кожній – від двох до шести учасників).
- Дайте кожній команді завдання збудувати якомога вищу вежу, користуючись тільки матеріалами, отриманими від вас.
- На побудову вежі команди мають 15 хвилин. Коли час вийде, попросіть їх показати свої витвори решті учасників.
- Обговоріть гру. Як ви почали свій проєкт? Почати було складніше чи простіше, ніж будувати далі? У вас був план чи всі просто робили своє? У вашій групі з'явився лідер? Якщо так, що ви з цього приводу думаєте? Якщо ні, то чи хотіли б ви, щоб з'явився? Чи могла б одна людина виконати цей проєкт? Які переваги того, що ви робили його командою?

Вправа 3. Творіння наосліп

МЕТА: показати значення комунікації
й розподілу ролей у колективі

МАТЕРІАЛ: матеріали для кожної групи (папір (і більше нічого); сири спагеті, желейні цукерки й зубочистки; соломинки для напоїв і скріпки; соломинки для напоїв і скотч; паперовий посуд і пачка жуйок; печиво тощо).

Перебіг заняття

- Оберіть з-посеред учасників одного добровольця. Поділіть решту учасників на кілька невеличких груп.
- У добровольця є 15 хвилин, щоб створити картину, скульптуру тощо з наданих вами матеріалів.
- Роздайте такі самі матеріали маленьким групам. Їхнє завдання – продублювати витвір добровольця, керуючись тільки його словесними вказівками. Доброволець не має бачити інших учасників; вони не мають бачити ні його, ні об'єкта, якого дублюють. Ви можете дозволити учасникам ставити запитання (або ні).
- Коли всі завершили роботу над своїми витворами, дозвольте учасникам роздивитися, хто що зробив.
- Обговоріть гру. Легше було давати вказівки чи керуватися ними? Чому? Це завдання було б складніше чи простіше

виконати, якби кожен робив його сам? Чому? Як ви спілкувалися під час справи? Чому комунікація така важлива в роботі колективу? До проекту долучилися всі чи лише кілька осіб? Чи доводилося вам колись працювати у групі, де кілька осіб усе брали на себе? Як ви почувалися? Як можна підвищити ефективність роботи колективу?

ВИСНОВКИ

Колектив – це **група осіб, яким потрібно взаємозалежно працювати, щоб досягти своєї особистої та командної мети**. Для ефективної роботи колективу потрібно пам'ятати про такі фактори: встановлення правил і процедур (створення середовища); визначення чітких цілей; виразний розподіл ролей, який усі розуміють і приймають; налагоджений робочий процес (комунікація, планування, ухвалення рішень); щирі й довірливі стосунки.

Найкращі рішення колектив ухвалює консенсусом. Іноді умови вимагають **інших способів**: рішення керівника чи експерта, усереднення точок зору групи, рішення керівника після обговорення з групою, голосування.

Хороші лідери полегшують досягнення **місії** й розвивають **візію** колективу. Можна бути керівником і лідером одночасно, але потрібно розрізняти ці дві ролі й поводитися відповідно. Деякі люди – природжені лідери, та лідерські риси все ж можна в собі розвинути.

Конфліктів уникнути не вдасться і не всі їх можна розв'язати, але члени колективу мають знати, як регулювати їх, щоб уникати непродуктивної напруги, – тобто які є можливі реакції на конфлікт і коли вони доцільні. Хоч би який хороший був колектив, завжди є простір для вдосконалення за допомогою систематичних зусиль – наприклад, заходів для згуртування групи.

4. 3. РОЗРОБКА ПРОЄКТІВ І ПРОПОЗИЦІЙ

ВСТУП

Мета цієї частини – навчити учасників створювати кращі плани і пропозиції та почуватися впевненіше, спілкуючись із жертводавцями. Ми заторкнемо ключові кроки цього процесу: від аналізу проблеми та розробки проекту й до завершальних стадій оцінки пропозиції. Придивимось до значення проекту і його характеристики та розглянемо загальну концепцію розробки проєктів і написання пропозицій.

МОЛИТВА

Я посадив, Аполлос поливав, Бог же зростив, так що ні той, хто садив, є чимось, ні той, хто поливав, а Бог, який зрощує. І хто садить, і хто поливає, є одне; але кожний отримує власну нагороду згідно з своїм трудом. Ми бо співробітники Божі, ви – Божа нива, Божа будівля.

Перше послання Апостола Павла до Коринтян, 3, 6-9

У всьому, що робимо, нам потрібно пильно планувати кожен крок, потім старанно працювати – і тоді можна сподіватися на Божу допомогу. Господь хоче бачити, як ми діємо. Нічого не станеться без наших зусиль.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Проект – це перелік запланованих пов’язаних дій, які доводять до визначеного результату за певний час і в межах вказаного бюджету. Проектний цикл (див. ілюстрацію нижче) показує перелік дій: розробку, планування, виконання, оцінювання, звіт і навчання. Ці елементи пов’язані між собою й більш-менш послідовні. Проектний цикл зображений як коло, тому що навчання й висновки з оцінки попереднього проєкту впливають на розробку наступних.

Цей розділ зосередиться на фазі розробки проекту. Якість цього етапу має велике значення, оскільки впливатиме згодом на кожну наступну дію. З іншого боку, розробка – це процес, який триває впродовж усього проекту, а не тільки початкова його точка. Наприклад, нові деталі, які стають зрозумілі під час роботи, мають спонукати керівника проекту до внесення змін у концепцію.

Початок

«Навчання до»

Заохочення

«Навчання у процесі»

Кожен проект можна описати як цикл: ми **готуємо** проект, **втілюємо** його, а наприкінці (іноді – після завершення) **оцінюємо**.

Оцінка має показати, як виконано проект і як він вплинув на проблему, у відповідь на яку був розроблений. Завдяки їй можна

навчитися чогось для наступного проекту. Тож оцінка може (але не мусить) привести до підготовки наступного проекту – ось чому ми говоримо про циклічний процес.

Ми зосередимося здебільшого на розробці проектів і менше – на складанні пропозицій і зборі коштів. Це не вказує на відносну значущість елементів, а скоріше підкреслює їхню пов'язаність. Знання про них можна поглибити (є чимало тематичної літератури та веб-сайтів), а тут ми хочемо надати найважливішу інформацію та найкорисніші інструменти для початку проектного циклу в парафіяльному Карітасі.

Частина 1. Розробка

Підготовка проекту

Колектив проекту. Перш ніж починати підготовку, потрібно знати, хто буде залучений у проект. Людина, яка керуватиме проектом, зазвичай також стоїть на чолі підготовчих процесів. Але переважно план проекту розробляє не хтось один – зважаючи на потрібні навички, знання й досвід, значно краще вже на цьому етапі мати колектив, зусилля якого координуватиме одна особа. Де це можливо, люди, які розробляють і втілюють проект, самі мають бути його бенефіціарами. Так вдасться досягти справжньої вмотивованості, проект буде релевантний для цільової групи, і, найважливіше, особи, на потреби яких зорієнтований проект, зможуть скеровувати ресурси у правильний бік.

Планування проектної пропозиції. План містить інформацію про те, що робитиме колектив проекту, чому, коли, де, як, хто виконуватиме завдання і які ресурси будуть використані. План роботи можна скласти й виконувати по-різному, але багато його деталей так чи інакше залишаться в умі. Для початку зазвичай достатньо плану розробки пропозиції з графіком роботи й бюджетом. Діліться планами з усіма учасниками колективу – так вони відчуватимуть глибшу відповідальність за дії, ваш план буде якісніший, а шанси досягти успіху більші.

Оцінка потреб і аналіз проблем

Наступний крок – оцінка потреб і проблем, які ви хочете розв'язати за допомогою свого плану. Це «поле бою», на якому ви працюватимете, тож важливо зібрати якомога більше інформації про нього. Для хорошого аналізу:

- зберіть якнайбільше інформації про проблеми від людей, які, за їхніми словами, від них потерпають;
- використовуйте свої очі й вуха – спостерігайте за людьми, які страждають від аналізованих проблем, слухайте їхні історії, запитуйте;
- намагайтеся на цьому етапі не виносити суджень щодо підставових причин ситуації, а просто дізнатися якомога більше фактів (зважайте на те, що до об'єктивних фактів не завжди легко дістатися, коли люди переживають ситуацію емоційно, особливо у стані скрути);
- ведіть нотатки – згодом вони вам дуже знадобляться.

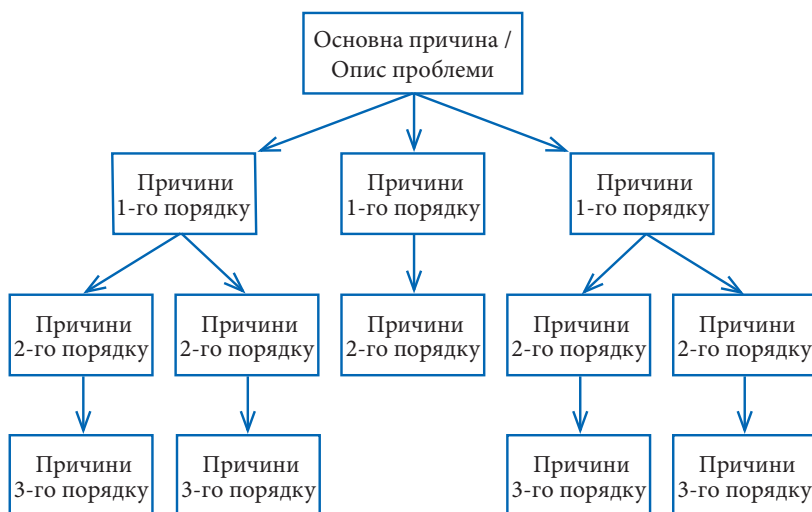
Дослідивши ситуацію, спробуйте оформити факти та спостереження як «дерево проблеми». Шукайте першопричин і їхніх наслідків. Ці наслідки й самі можуть бути причинами інших наслідків і так далі.

Що таке причина? Причина – це основний чинник, який існує в господарстві, громаді, організації або зовнішньому середовищі та призводить до проблеми.

Що таке наслідок? Наслідок – це соціальна, екологічна, політична або економічна ситуація, зазвичай негативна, до якої призводить проблема.

Кожне спостереження та обставину запишіть на окремому аркуші паперу, підсумовуючи у двох-трьох словах. Тоді складіть їх у «дерево», яке розростається знизу догори.

Дерево проблеми

Постановка проблеми

Коли ви проаналізували ситуацію, варто скласти опис проблеми. Це колективна праця всієї команди, яка буде дуже корисна у процесі складання пропозиції. Записана постановка проблеми слугуватиме виразним дороговказом до того, що з цією проблемою робити. Головні характеристики, які варто зазначити в описі, – це масштаб проблеми, кого вона стосується, у чому полягає проблема, гіпотеза щодо причин, можливі наслідки бездіяльності. Пам'ятайте: *добре описана проблема – це вже половина розв'язання*.

На цьому етапі важливо не намагатися одразу розв'язати проблему. Наприклад, не формулюйте її як «проблема полягає в тому, що ми не маємо центру технічної освіти». Може статися, що центр технічної освіти – це частина розв'язання, а проблема насправді полягає у високому безробітті, недостатніх навичках тощо.

Перетворення «дерева проблеми» на «дерево цілей»

«Дерево цілей» – це своєрідне віддзеркалення проблеми. Негативні висловлювання про проблеми стають позитивними описами цілей. Стосунки між рівнями «дерева проблем» причиново-наслідкові, тоді як на «дереві цілей» ви помітите зв'язки засобів і цілей, як у поданому нижче прикладі.

Приклад

Причини й наслідки:

- Низький врожай основних харчових культур
 - Обмежене використання сільськогосподарських технологій
 - Висока зараженість шкідниками

Засоби й цілі

- Збільшити врожай основних харчових культур
 - Застосування сучасних сільськогосподарських технологій
 - Зменшення зараженості шкідниками

Частина 2. Логічна структура

Логічна структура – це чіткий і послідовний спосіб зібрати всю інформацію щодо проекту в таблицю. Вона дуже корисна для розуміння якості проекту, його втілення, моніторингу й оцінки того, чи він розвивається у правильному напрямку.

Коли уперше бачиш логічну структуру, вона може налякати. Але не треба перейматися, вона не така складна (і ми спробуємо послідовно пояснити її елементи).

Цілі, результати, дії

Погляньмо на першу і другу колонки логічної структури. Мета або ціль – це все, чого ви прагнете досягти своїм проектом. *Загальна мета* – це широка мета, до якої спрямований весь проект. Наприклад, загальною метою може бути «Зменшити бідність у нашому місті».

До *конкретних цілей* належить кожна окрема ціль, досягнення якої сприятиме досягненню загальної мети. У нашому прикладі конкретні цілі можуть бути такі: «1. Зменшити рівень безробіття в місті» та «2. Збільшити доходи міських сімей».

Очікувані результати – це те, чого ми плануємо досягти виконанням конкретних цілей. У нашому прикладі очікуваний результат цілі 1 може виглядати так: «У місті створено 100 нових робочих місць».

Дії – це робота, яку ви послідовно виконуватимете, щоб досягти очікуваних результатів. У нашому прикладі дія, спрямована до результату 1, може виглядати так: «Заснувати в місті 15 сільськогосподарських кооперативів».

Ієрархія цієї частини логічної структури:

- якщо досягнуто конкретних цілей, то ми наблизимося до загальної мети;
- якщо отримано очікувані результати, то буде досягнуто конкретних цілей;
- якщо дії виконано як належить, то будуть отримані конкретні результати.

Об'єктивні показники досягнень

Це третя колонка логічної структури. Показник – це щось, що підказує нам, де ми, куди йдемо і як далеко нам до мети; це може

Логічна структура

	Логіка дій	Об'єктивні показники досягнень	Засоби перевірки	Обмеження
Загальна мета	1. Загальна мета, до якої спрямований весь проект. <i>Це довготерміновий, розширений вплив проекту на людське життя й добробут.</i> Проект – це тільки один із факторів, які докладаються до досягнення загальної мети.	8. Ключові показники, пов'язані з загальною метою	9. Джерела інформації про ці показники.	
Конкретні цілі	2. Цілі, досягнення яких сприятиме рухові до загальної мети. Кожна має бути реалістична, конкретно стосуватися проекту й піддаватися оцінці результату.	10. Об'єктивні показники того, що цілей було досягнуто.	11. Джерела інформації й методи збору інформації.	7. Фактори й умови, не підвладні бенефіціарам, але необхідні для досягнення цілей. Ризики, які потрібно врахувати.
Очікувані результати	3. Результати – це речі, послуги, знання, вміння, ставлення, вдосконалене середовище тощо, яких дозволив досягти проект.	12. Показники того, чи було досягнуто результатів проекту і наскільки	13. Джерела інформації.	6. Зовнішні умови, з якими потрібно впоратися, щоб досягти очікуваних результатів за графіком.
Дії	4. Ключові дії в логічному порядку. Дії – це те, що потрібно зробити, щоб досягти очікуваних результатів.	14. Необхідні засоби: персонал, обладнання, тренування, навчання, витратні матеріали, робочі приміщення тощо.	15. Джерела інформації про успішність дій. Загальна варіація роботи.	5. Попередні умови, необхідні для початку роботи. Фактори й умови, не підвладні бенефіціарам (тим, хто отримав допомогу), але необхідні для діяльності.
	Послідовність (причиново-наслідковий зв'язок)	Можливість оцінити		Реалістичність

бути число, відсоток, оцінка, співвідношення. Показники допомагають зрозуміти, чи успішно відбувається втілення проекту й чи він рухається у правильному напрямку.

Показники потрібно визначати з трьох причин:

- 1) щоб уточнити загальну мету, цілі й результати;
- 2) щоб об'єктивніше керувати проектом;
- 3) щоб створити базу для кращого оцінювання.

Як визначити об'єктивні показники досягнень?

- Основний принцип полягає в тому, щоб збирати необхідний мінімум інформації, яка допоможе керівникам і оцінювачам проекту зрозуміти, чи цілей досягнуто (або чи процес досягнення просувається).
- Конкретизуйте їх для кожної дії та цілі (скільки, що, хто, коли, де, як довго).
- Стежте, щоб показники точно описували загальний стан мети чи результати.
- Дотримуйтеся вказівок і стандартів своїх жертводавців, особливо щодо конкретних цілей і очікуваних результатів.

Критерії для відбору показників

- Чи показник точно відтворює намір мети?
- Чи показник вимірює тільки один фактор?
- Чи вказує він на щось, що можна вдосконалити?
- Чи реалістично збирати дані, щоб стежити за цим показником (чи є потрібні ресурси)?

Засоби перевірки

Це четверта колонка логічної структури. Засоби перевірки – це документи, звіти та інші джерела, які надають інформацію, потрібну, щоб оцінити справжній рівень просування до очікуваних результатів і конкретних цілей. Складаючи проект, зазначте:

- хто надаватиме або збиратиме інформацію (наприклад, польові працівники, дослідницькі команди-підрядники, команда проекту);
- як часто вона оновлюватиметься (щомісяця, щокварталу, щороку).

Обмеження

Це п'ята колонка логічної структури. Обмеження – це *зовнішні фактори*, які можуть вплинути на результат проєкту (чи навіть визначити його), але перебувають поза контролем керівників проєкту. Їх можна передбачити, відповівши на запитання: «Які зовнішні фактори можуть вплинути на втілення проєкту та його довготермінові результати, але лежать поза нашим контролем?»

Частина 3. Інші елементи проєкту

Бенефіціари. Бенефіціар – це особа або установа, яка одержує – або може отримати право на – вигоди від діяльності проєкту. Прямі бенефіціари діяльності – це ті, хто одразу матиме вигоду від неї (наприклад, ви створили 100 робочих місць, тож прямі бенефіціари – ті 100 осіб, які отримали цю роботу). Непрямі бенефіціари – це ті, хто не залучений у проєкт безпосередньо, але відчують користь від нього (наприклад, сім'ї 100 працівників, чий рівень життя тепер зросте завдяки більшим доходам). Важливо добре визначити групи бенефіціарів ваших дій.

Ризики. Це екстремальні фактори, невідконтрольні керівникам проєкту, які можуть підірвати його успіх. Важливо усвідомлювати, з якими ризиками ви можете зустрітися, й мати стратегії їх нейтралізації.

Діаграма Ганта – графік роботи. Діаграма Ганта графічно показує тривалість завдань на часовій лінії. Це найзручніший інструмент для планування та складання графіків проєктів, оскільки вона:

- дозволяє вам оцінити, скільки часу має зайняти проєкт;
- показує порядок, у якому треба підходити до завдань;
- допомагає побачити залежності між завданнями.

Діаграма Ганта корисна також для моніторингу того, як просувається проєкт, оскільки дозволяє:

- виразно побачити, чого потрібно досягти в певний момент;
- зрозуміти, як корегувальні дії можуть повернути проєкт на правильний курс.

Діаграма Ганта визначить наш графік у такий спосіб:

Діяльність	Графік (дні, тижні, місяці)										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Дія 1	x	x	x	x	x						
Дія 2			x	x	x	x	x				
Дія 3								x	x	x	x

Наприклад, наша одиниця виміру – місяць; тоді ми розуміємо, що дія 1 має розпочатися в перший місяць роботи і тривати до п'ятого.

Вплив і подальша робота

Складаючи проєктну пропозицію, важливо відповісти на такі запитання:

- Як вплине цей проєкт на визначену проблему?
- Чи матиме проєкт мультиплікаційний ефект?
- Що ви робитимете, коли закінчатся кошти жертводавців?
- Як ви забезпечите подальшу роботу?

Моніторування

Моніторувати проєкт означає збирати інформацію про використання ресурсів, просування роботи та спосіб діяльності. Необхідно запланувати обов'язки й відповідальності щодо моніторування:

- Кому потрібна система моніторування (керівникові проєкту, колектові, жертводавцям, бенефіціарам, партнерам тощо) й навіщо?
- Яку інформацію потрібно збирати?
- Які методи (анкети, опитування, колегіальні методи, оцінка знань і навичок, контрольні списки, звіти про діяльність, тематичні дослідження тощо) застосовувати?
- Хто збиратиме інформацію і коли?
- Коли готувати звіти?

Частина 4. Збір коштів

Складання бюджету

Бюджет – це просто список пунктів, на які ви витратите кошти (видатки), і джерел, звідки ці кошти отримуватимете (до-

ходи). Бюджет збалансований, коли видатки й доходи однакові. Розраховуючи *видатки*, будьте дуже уважні до деталей. Якщо не знаєте, скільки щось коштуватиме, не беріть чисел «зі стелі», а витратьте час на те, щоби дізнатися точну інформацію.

Статті видатків	Кількість	Вартість одиниці	Разом
Зарплатня			
Координатор програми			
Допоміжний персонал			
Оренда			
Телефон			
Витратні матеріали			
Пальне			
...			

Підходити до *доходів* теж треба уважно. Можна розподілити припущення на три колонки: найгірший, імовірний і найкращий варіант. «Нуль» – це найгірший варіант. Колонка «Ймовірно» – компромісна. Найкращий варіант – це те, що буде, якщо всі ваші пропозиції здобудуть фінансову підтримку.

Джерело доходів	У найгіршому разі	Ймовірно	У найкращому разі
Основні пожертви			
Нові			
Регулярні			
Члени			
Нові			
Регулярні			
Фонди			
...			
...			

Якщо числа в колонці з видатками близькі до чисел у колонці з імовірними доходами, ваш *бюджет можна приймати*.

Поради

- Складайте бюджет у форматі, встановленому жертводавцями.
- Будьте докладні й реалістичні.
- Зробіть підрахунки зрозумілими.
- Зважайте на передбачений мінімум і максимум коштів.
- Виразно покажіть зв'язок між діями й витратами.
- Не просіть занадто мало чи занадто багато.
- Визначтеся зі стратегією збору коштів.

Підраховуючи кошти, які надходять у ваш бюджет від окремих осіб, зважайте на *пропорції*. Ваша ситуація хороша, якщо:

- 60% коштів надходить від 10% жертводавців – основних.
- 20% коштів надходить від 20% жертводавців – регулярних.
- Решта 20% надходить від 70% жертводавців – які жертвують уперше.

Проаналізуйте поточний список ваших жертводавців:

- Скільки жертводавців зараз є в цих трьох категоріях?
- Який відсоток із них повертається? (Хороша ситуація – близько 66%.)
- У чому найбільша сила вашої роботи з жертводавцями?
- Кількість ваших жертводавців зросла, впала чи залишилася така сама протягом останніх трьох років?

Частина 5. Створення проєктної пропозиції

Переконайте жертводавця

Свою пропозицію ви «продаєте» насамперед в обґрунтуванні. Це тут ви переконуєте жертводавця, що ваш проєкт може щось змінити в цьому світі (отже, заслуговує на підтримку). Варто торкнутися таких аспектів:

- проблема;
- контекст;
- мета – зокрема визначення бенефіціарів і цільових груп;
- стратегія втілення.

Мова. Якщо ви хочете переконати жертводавця, розмовляйте з ним мовою, яку він розуміє. Найкраща стратегія – бути лаконічним і зрозумілим.

- Пишіть ясно й змістовно.
- Використовуйте короткі речення.
- Говоріть мовою, зрозумілою невтаємниченим.
- Уникайте жаргону та пояснюйте всі аббревіатури.
- Не вдавайтеся до надто академічного тону.
- Розказуйте людські історії, але не будьте занадто настирливі.

Формальності

- Уважно читайте інструкції, форми, будь-які відповідні документи.
- Якщо у вас є сумніви, запитуйте!
- Упевніться, що ви заповнили всі відповідні розділи проєктної заявки.
- Поважайте формат і обсяги, запропоновані установою.
- Заздалегідь підготуйте всі необхідні документи, належно підписані.
- Надсилайте всі потрібні документи вчасно та на потрібну адресу.
- Не додавайте документів, про які вас не просили.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: створити проектну пропозицію.

МАТЕРІАЛ: роздаткові матеріали.

ЧАС: 60 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на дві групи.
- Дайте кожній групі аркуш із роздатковим матеріалом. Завдання учасників – проаналізувати проблему, скласти логічну структуру (із загальною метою, конкретними цілями та логікою втілення проекту), діаграму Ганта й бюджет.
- Групи мають 40 хвилин на те, щоб виконати завдання. Після цього попросіть їх презентувати й обговорити результати роботи.

Роздатковий матеріал 1

У невеличкій парафії, створеній 1995 року, є добре організований парафіяльний Карітас і чимало молодих волонтерів, готових до праці. Одна з найбільших місцевих проблем – багато хворих людей похилого віку, здебільшого самотніх і покинутих. Священника, який служить і як керівник парафіяльного Карітасу, щодня хтось просить про допомогу. Він хоче залучити волонтерів до підготовки проекту, який дозволить надати хорошу професійну допомогу стареньким парафіянам.

Роздатковий матеріал 2

Найбільша проблема спільноти – підліткова наркозалежність. Парафіяльний Карітас щойно почав тут працювати, і кілька молодих волонтерів готові допомогти місцевому священникові створити проект, спрямований на боротьбу з узалежненням. Місцева влада готова підтримати Карітас, бо сподівається, що він розв'яже проблему.

ВИСНОВКИ

Розробляючи проєкт, потрібно взяти до уваги багато деталей.

Під час **планування** важливо знати, як готуватися до проєкту, як оцінити потреби та проаналізувати проблеми, як сформулювати проблему.

Логічна структура – це знаряддя, яке дозволяє визначити дії, спрямовані на досягнення мети, об'єктивні показники досягнень, засоби перевірки та можливі зовнішні обмеження.

Інші елементи, на які потрібно звернути увагу, – це бенефіціари, ризики, графік роботи (за діаграмою Ганта), вплив і подальша робота, процес моніторингу.

Розробка **фінансової частини** передбачає складання бюджету, в якому збалансовані витрати й доходи, і вибору стратегії збору коштів.

Нарешті, кілька порад для **написання пропозиції**: переконайте жертводавця, говоріть із ним його мовою, будьте змістовні й лаконічні та дбайте про формальності.

4. 4. АДВОКАЦІЯ

ВСТУП

Визначень адвокації – громадянського представництва – є стільки, скільки й груп і мереж, які нею займаються. Але загалом кожне з них звертається до тої самої концепції, і адвокацію можна пояснити як практичне застосування знання заради суспільних змін. Ці зміни можуть стосуватися державної політики, законів, процедур та інших аспектів суспільного життя. Адвокація, отже, – це діяльність, спрямована на підтримку певної справи та запевнення інших у тому, що ця справа варта їхньої підтримки. Це визначення підказує, що не йдеться про односторонню діяльність. Адвокація заохочує та мобілізує спільноту. Починається все з невеличкої групи людей, які стурбовані певною проблемою й готові присвячувати час, уміння та ресурси для того, щоб змінити ситуацію. Процес адвокації займає невизначений час, іноді короткий, але частіше тривалий. Адвокація стратегічна та спрямована на розробку добре продуманих заходів для залучення впливових осіб. Нарешті, вона завжди спрямована на вплив на політику, закони, нормативні акти, програми або рішення про фінансування, ухвалені на найвищому рівні державних або приватних установ. Це бути як точкові, обмежені в часі кампанії, так і тривала поточна робота. Адвокація може охоплювати як локальний, регіональний, так і національний рівень.

МОЛИТВА

Відкрий твої уста на користь німого...

З книги Приповідок 31, 8

«Скільки ж ситуацій невпевненості й страждання у нашій сучасній світі! Скільки ж ран на тілі багатьох, які вже не мають більше голосу, бо їхній крик ослаб і згас через байдужість багатих народів. Церква покликана обмивати ці рани оливою потішення, перев'язувати милосердям і лікувати їх

солідарністю й належною увагою. Не впадаймо в байдужість, яка принижує, у звичку, яка присипляє дух і не дозволяє відкрити новизну, у цинізм, який нищить. Розплющмо наші очі, аби побачити біду світу, рани стількох братів і сестер, позбавлених гідності. Відчуймо себе провокованими, чуючи їхнє волення про допомогу. Наші руки нехай потиснуть їхні руки, притягнімо їх до себе, аби вони відчували тепло нашої присутності, приязні й братерства».

Фрагмент із Булли папи Франциска
«Обличчя милосердя», 15

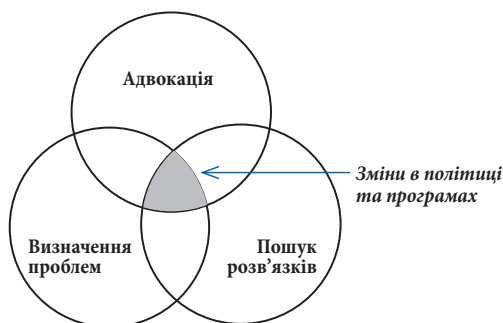
Адвокація означає говорити та просити задля блага інших. У її процесі ми прагнемо вплинути на суспільне ставлення до проблеми за допомогою спланованих і організованих заходів, сподіваючись заохотити своїми діями інших. Для нас адвокація – це розвиток у християнах чутливості до людських потреб, а також здатність і обов'язок Церкви відповісти на цю потребу.

Громадянські представники інтересів «німих» можуть стати голосом відкинутих людей до Церкви – і її відповіддю. Вони працюють, щоб підвищити обізнаність про потреби, про можливості залучення до розвитку Церкви, яка працює серед маргіналізованих груп. Такі представники можуть планувати заходи та конференції, досліджувати культуру, збирати й поширювати запити, мобілізувати ресурси, допомагати відкинутим людям повертатись у суспільство й долучатися до розробки стратегічних ініціатив.

Як і підготовка до будь-якого важливого завдання, навчання адвокації потребує відданості, енергії та наполегливості.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Основні
елементи адвокації

Є три різновиди діяльності, спрямовані на зміни в політиці та програмах: виявлення проблем, пошук розв'язань і адвокація. І хоча для сприяння змінам уже давно використовують визначення проблеми та вивчення альтернативних підходів, потребу систематичної адвокації розуміли менше. Діаграма показує, що процес адвокації є вирішальним для прискорення змін у політиці та програмах.

Останнім часом дослідники, керівники, персонал неурядових організацій та інші зацікавлені групи й окремі особи усе більше розуміють важливість адвокації, але часто їм бракує теоретичних і практичних навичок у цій сфері. Поданий у посібнику матеріал скомпільований на те, щоб забезпечити основні інструменти для адвокації та призначений для того, щоби:

- розповісти широкій аудиторії потенційних представників про адвокацію та її методи;
- розвинути базові навички адвокації;
- посилити використання наявної інформації в адвокаційному процесі;
- заохотити тих, хто вирішив долучитися до адвокаційної діяльності;
- підтримати демократичний процес, навчивши людей, як робити, щоб їхній голос був почутий.

Основні елементи адвокації:

- Цілі
- Дані
 - Аудиторія
 - Повідомлення
 - Презентації
 - Оцінювання
 - Збір коштів
 - Коаліції
 - Адвокація

Хоча конкретні методи та стратегії адвокації різняться, є певні базові елементи ефективної адвокації. Деякі з цих концепцій запозичені з таких дисциплін, як політологія, соціальний маркетинг чи поведінковий аналіз. Нема потреби ні використовувати кожен із цих елементів, ані дотримуватися певного порядку. Можна вибрати й об'єднати ті, які будуть найкорисніші.

Вибір мети. Проблеми можуть бути дуже складні. Щоб адвокація була ефективна, потрібно звузити її мету, керуючись відповідями на такі запитання: Чи може ця проблема об'єднати різноманітні групи в потужну коаліцію? Чи мета реалістична? Чи справді її досягнення допоможе розв'язати проблему?

Використання даних і результатів досліджень. Дослідження та збір даних важливі для ухвалення того, з якою проблемою працювати, для вибору розв'язок і для встановлення реалістичних цілей. Інформація підказує, чи можете ви досягти мети. Крім того, хороші дані самі можуть стати найпереконливішим аргументом. Які дані можна використати, щоб найкраще підтвердити вашу позицію?

Визначення аудиторії. Коли проблема й мета визначені, потрібно замислитися про те, щоб звернути адвокацію до осіб, які або самі ухвалюють рішення, або мають вплив на цей процес: працівників відповідних установ, радників, керівників, медіа та громадськість. Хто може допомогти вам втілити вашу мету? Хто має вплив на цих осіб?

Розробка й донесення повідомлень. До різних аудиторій потрібно й звертатися по-різному. Наприклад, політика може мотивувати те, що багато виборців із його дільниці переймаються проблемою. Міністра освіти чи здоров'я може підштовхнути до дій деталізована інформація щодо важливості проблеми. Яке повідомлення спонукатиме обрану аудиторію вас підтримати?

Створення коаліцій. Часто силу адвокації визначає кількість осіб, які підтримують вашу мету. Особливо там, де демократія й адвокація доволі молоді, залучення численних людей, які мають різні інтереси, може допомогти адвокації та забезпечити політичну підтримку. Навіть у межах однієї організації об'єднання працівників із різних відділів для роботи з новою програмою може докластися до досягнення консенсусу щодо діяльності. Кого можна запросити долучитися до вашої справи? Хто ще може стати союзником?

Переконливі презентації. Доступ до необхідної аудиторії часто обмежений. Політик може погодитися на одну зустріч для обговорення проблеми, у міністра може бути лише п'ять хвилин на розмову з вами. Ретельна підготовка переконливих аргументів і презентацій здатна перетворити ці короткі нагоди на ефективну адвокацію. Якщо ви матимете один шанс поговорити зі впливовою особою, то що скажете і як?

Збір коштів на адвокацію. Більшість справ, і адвокація зокрема, потребують коштів. Довготермінова підтримка адвокаційної діяль-

ності вимагає вкладання часу й сил у збір коштів чи інших ресурсів для підтримки роботи. Як ви збиратимете ресурси, необхідні для адвокації?

Оцінка. Як ви оцінюватимете, чи успішно досягли мети? Як можна покращити ваші адвокаційні стратегії? Ефективна адвокація вимагає постійного зворотного зв'язку й оцінки ваших досягнень.

(Див. Вправу 1.)

Концептуальна структура адвокації

Адвокація – це багатовимірний динамічний процес, у ході якого змінюються дійові особи, ідеї, плани та підходи. Утім, його можна розділити на п'ять умовних етапів: визначення проблеми, дослідження й аналіз, планування, дія й оцінка. Вони відбуваються одночасно або поступово; іноді доводиться зупинитися чи повернутися до початку.

1. **Ідентифікація проблеми.** Визначте проблему, яка потребує втручання. →
2. **Дослідження й аналіз.** Зберіть необхідну інформацію; впевніться, що причини й наслідки проблеми зрозумілі. →
3. **Планування.** Коли ви вирішили, який спосіб втручання буде адекватний проблемі, потрібно сформулювати стратегію, яка міститиме мету, проміжні цілі, показники успіху, засоби вимірювання, методи, дії, ризики, перешкоди, графік роботи та відповідальності учасників. →
4. **Дія.** Дійте, використовуючи доступні методи та заходи. Узгоджуйте й координуйте діяльність із усіма причетними. →
5. **Оцінка.** Спостерігайте за роботою й оцінюйте її результати впродовж усього циклу адвокації – завдяки цьому можна зрозуміти, які потрібні наступні кроки та що варто змінити в майбутньому.

Перший етап діяльності – це ідентифікація проблеми; вона також принципова для розробки плану дій. Проблем, які потребують уваги, є нескінченно багато, але вкласти всі у план дій неможливо. Громадянські представники обирають, у яку саме проблему втрутитися, і намагаються переконати цільову інституцію, що ця проблема потребує дій.

Зазвичай невдовзі після цього розпочинається другий етап – дослідження й аналіз. Представники та інші діячі, які їх підтримують,

збирають необхідну інформацію, пропонують можливі розв'язання проблеми та вибирають із них політично, економічно й соціально відповідні.

Третій етап – планування, і починається він, коли вибрано було спосіб втручання, адекватний проблемі. Тепер потрібно сформулювати стратегію, яка міститиме мету, проміжні цілі, показники успіху, засоби вимірювання, методи, дії, ризики, перешкоди, графік роботи та відповідальності учасників.

На четвертому етапі відбувається власне робота; для нього необхідно, щоб проблема була ідентифікована, розв'язання прийняли учасниками й існувала політична воля до дії. Перетин усіх трьох факторів – це зазвичай доволі скороминуща нагода, яку адвокація має вловити. Створювати такі нагоди допомагає розуміння процесу ухвалення рішень і ґрунтовна робоча стратегія. Останнього етапу, оцінювання, часто не досягають, хоча він теж дуже важливий. Хороші представники оцінюють ефективність своїх попередніх заходів і встановлюють подальші цілі, базуючись на досвіді. Особам і організаціям, які займаються адвокацією заради змін політик і підходів варто час від часу перевіряти ефективність цих змін.

1. Ідентифікація проблеми

Перший крок до будь-якого втручання в ситуацію зазвичай полягає у визначенні проблеми, яка потребує розв'язання. Розробка проєктів, адвокаційних ініціатив та освіта – це способи розв'язати проблему. Тільки через аналіз причин проблеми спільнота зможе побачити, яке втручання буде найдоречніше. Звісно, проблема може бути очевидна: брак землі, недоступність освіти тощо. Проте іноді це не відразу зрозуміло, і спільнота має ідентифікувати проблему, в яку необхідно втрутитися.

Узгодження пріоритетних потреб. Після дослідження потрібно сформувати відповіді на запитання згідно з основними потребами, в них висловленими. Те, як ви це зробите, не має особливого значення, якщо люди можуть побачити, що те, як вони виразили своє занепокоєння, знайшло місце у структурі, яку ви їм пропонуєте. Коли запитання згруповані, спільнота може сама вирішити, які з потреб пріоритетні. Якщо до адвокації залучена зовнішня організація, їй потрібно працювати зі спільнотою, щоб разом визначити головні потреби.

- Запишіть усі згруповані потреби на аркуші паперу.
- Попросіть учасників розмістити їх у порядку важливості.

- Розділіть учасників на невеликі групи, щоб обговорити свої відповіді й випрацювати колективний рейтинг.
- Усі учасники збираються разом, обговорюють рейтинги малих груп і різниці між ними, а потім намагаються визначити пріоритетні потреби.
- Альтернативний підхід – виписати кожну з потреб на окрему картку й попросити учасників розташувати їх від найбільш до найменш важливої. Процес пересування карток мотивує до дискусії й переговорів.

2. Дослідження й аналіз

На цьому етапі ви збираєте інформацію, потрібну для кращого розуміння проблем, визначених раніше, перш ніж розпочати адвокаційну діяльність. Будь-яка суспільна робота потребує знайомства з чималим обсягом інформації, але певні дані – наприклад, щодо політичного контексту – особливо значущі для адвокації.

Адвокаційна діяльність мусить завжди базуватися на точних, надійних і достатніх даних. Як і з іншою суспільною роботою, належна інформація важлива, щоби:

- розуміти контекст, у якому ви працюєте, зокрема причини й наслідки певної проблеми, якою плануєте зайнятися;
- забезпечити, щоб будь-яке втручання враховувало всі фактори й було адекватне й ефективне в поточній ситуації;
- усвідомлювати, як змінюється контекст, щоб ваше втручання могло вплинути на можливе майбутнє або допомогло уникнути появи певних проблем;
- обґрунтувати вибраний спосіб діяльності вашій організації, бенефіціарам, жертводавцям, усім, із ким ви працюєте;
- навчатися з минулих помилок і досягнень;
- здобути хороше обґрунтування для своєї позиції;
- розуміти, що роблять інші, щоб не дублювати їхньої роботи, а за нагоди співпрацювати.

(Див. Вправу 2.)

3. Планування

Визначте загальну мету і проміжні цілі. Загальна мета адвокації – це довготермінова мета розв’язати певну серйозну проблему. Кожна така мета потребує кількох проміжних цілей. Адвокація зосереджується на конкретних діях, до яких може вдатися інституція.

Ці дії – піддатні вимірюванню кроки до мети. Щоби визначити мету адвокації, дайте відповіді на запитання:

- *Що ми хочемо змінити?*
- *Хто може це змінити?*
- *Наскільки?*
- *За який час?*

Інформацію, потрібну для визначення мети та проміжних цілей адвокації, зазвичай можна знайти в документах і звітах, як державних, так і неурядових установ, які порушують і обговорюють питання, наприклад, охорони здоров'я. Міністерські стратегічні плани, робочі плани, щорічні звіти, звіти про робочі наради – це хороші хорошими вихідні пункти. Додаткову інформацію можна знайти у схожих документах, підготованих громадськими організаціями, агенціями та донорами, що займаються питанням.

Перш ніж розпочати програму адвокації, треба створити невелику робочу групу, щоб попередньо оцінити реалістичність і обсяг ініціативи. Дослідіть відповідні документи та влаштуйте мозковий штурм – розробіть одну чи дві попередні мети й завдання адвокації. Але не прив'язуйтеся до вибраної мети понад міру – щоб адвокація була успішна, більша група чи коаліція груп має долучитися до визначення мети, й у процесі ваші цілі та завдання можуть змінитися.

Приклади мети:

- *Покращити медичне забезпечення для місцевих дітей.*
- *Забезпечити більшу участь жінок в ухваленні рішень.*
- *Подолати корупцію в житті спільноти.*

Проміжні цілі. Проміжна ціль – це вплив, якого має досягти ваша робота, конкретна зміна, до якої ви прагнете. Це найважливіша частина вашої стратегії й наступний крок після визначення загальної мети. Витрачати час на формулювання чітких проміжних цілей варто, бо завдяки їм прописувати адвокаційну стратегію буде значно легше й ви зможете ефективніше рухатися до бажаних змін.

Приклад проміжної цілі

Збільшити залученість волонтерів до місцевих парафіяльних Карітасів у певному регіоні на 20% за два роки.

- Ціль конкретна – ідеться про збільшення на 20%.
- Вимірювана – поточну залученість волонтерів легко порахувати.

- Досяжна – зростання на 20% означає, що замість десяти нинішніх ми прагнемо до дванадцяти волонтерів у Карітасах через два роки.
- Релевантна – вона покращить становище існуючих волонтерів.
- Обмежена в часі – має бути досягнута за два роки.

Визначте аудиторію адвокації. Щоб досягти вашої мети, необхідні зміни. Визначте, хто саме має владу внести їх або їм перешкодити – це ті люди, до яких ви хочете достукатися й переконати, що зміни необхідні. Це ваша основна аудиторія. Потім визначте, хто може вплинути на неї – це ваша вторинна аудиторія.

На попередньому етапі адвокації дослідіть вашу аудиторію та систематизуйте базову інформацію для майбутнього моніторингу й оцінки. Дослідження аудиторії починається з картографування. У ваших знаннях буде багато прогалин, тому спостерігайте та аналізуйте інформацію в публічному доступі, щоб їх заповнити. Щоб ефективно переконати потенційних прихильників і впоратися з опонентами, дізнайтеся все, що можливо, про їхню позицію щодо вашої проблеми. Також ознайомтеся з особистими обставинами та зв'язками своїх опонентів, щоб краще зрозуміти їхню позицію.

Якщо у ваших даних є значні прогалини, спробуйте здобути кошти на інтерв'ю, фокус-групи й опитування. Витрати можна трохи зменшити, якщо досліджуватиме аудиторію ваш персонал. Проте вам знадобляться адекватні кошти й поради експертів, щоб упевнитися, що дослідження відповідає мінімальним стандартам якості. Ненадійні дослідження марнують ресурси.

Картографування аудиторії. Найефективніший спосіб здобути інформацію про вашу аудиторію та зрозуміти, де у ваших знаннях прогалини, – це мозковий штурм, під час якого ви складете своєрідну карту даних.

4. Дії

Позиційний документ. Це стислий виклад позиції вашої організації щодо певної проблеми. Його часто використовують як основу для опису вашої діяльності для громадськості та засобів масової інформації. Кожна людина в колективі чи коаліції має впевнено знати позицію групи щодо цілей і завдань адвокації і могли відповісти на запитання без вагань.

Основні складові позиційного документу

Позиційні документи мають багато форм і слугують різним цілям, але дуже часто містять деякі чи й усі елементи, вказані нижче.

- *Вступ.* Назва організації, основна діяльність, основа, на якій ви існуєте, кого ви представляєте.
- *Резюме* (якщо позиційний документ довгий). Короткий виклад вашої залученості, проблем і причин, чому ви ними переймаєтеся.
- *Наслідки й докази.* Які поточні й можливі майбутні наслідки ситуації для тих, кого ви представляєте? Зазначте дослідження, які ви використовували. Якщо маєте детальну інформацію, долучіть до документу додаток і покликайтеся на нього тут.
- *Причини й відповідальність.* Які групи чи особи призвели до поточної ситуації й відповідальні за неї? Які події її спричинили? Чому певні вчинки погані з точки зору закону, моралі тощо?
- *Розв'язання та поради.* Що потрібно зробити, щоб розв'язати проблему? Хто відповідає за це? Що вже відбувається, для розв'язання проблеми і хто це робить? Які аспекти поточних пропозицій і дій хороші, а які погані, і що потрібно змінити? Які конкретні рекомендації у вас є (тут зазначте проміжні цілі адвокації)? Які аргументи можуть бути використані проти ваших пропозицій і як ви відповісте на них?
- *Додатки.* Уся інформація, на яку ви покликалися в основному документі.

Позиційні документи можна надіслати або передати представникам вашої основної аудиторії в одній із трьох основних форм:

- короткий позиційний документ (1–2 сторінки; його можна передати під час візиту або надіслати з супровідним листом, у якому наголошено на одному-двох ключових моментах);
- довший інформаційний документ (його можна передати під час візиту або надіслати з супровідним листом, у якому наголошено на ключових моментах);
- лист, написаний для конкретної особи, який містить ключові аспекти позиційного документу.

Позиційний документ – незалежний, але пропонуйте в разі потреби надати додаткові дані. Підхід, який ви виберете, залежатиме від кількості інформації, якою ви хочете поділитися, близькості вашого знайомства з особою, часу, який ви маєте на писання листів тощо.

Додаткові поради

Опишіть свою позицію стисло й чітко (максимум одна сторінка):

- надайте покрокове обґрунтування позиції;
- спирайте свої твердження на серйозні дослідження – надійні дані можуть переконати людей, які ще не визначилися;
- дуже уважно складайте позиційний документ, перш ніж поширити його публічно; неодмінно перевірте, чи нема в ньому:
 - помилок;
 - непослідовностей;
 - двозначностей;
 - тверджень чи висловів, які будуть незрозумілі людям поза вашим середовищем;
 - жаргонізмів;
 - перебільшень;
- попросіть інших перечитати документ, щоб переконатися, що він зрозумілий і добре обґрунтований; нехай ваші читачі уявлять, що дотримуються протилежної позиції, та спробують знайти помилки й непослідовності в ньому.

Довідка

У довідці наведений список фактів про вашу проблему чи якийсь інше питання. Довідки стисло підсумовують проблему. Вони також часто містять дані, які становлять інтерес для громадськості. Це дуже ефективний спосіб передавати інформацію громадськості, засобам масової інформації чи політикам. Складаючи довідку, упевніться, що використовуєте найсвіжіші дані, які можете знайти, і ставте посилання або вказуйте, звідки ці дані походять. Це посилить довіру до вас.

Робота з медіа

«Медіа» – це радіо, телебачення, часописи й електронні засоби комунікації, наприклад, соціальні мережі чи електронна пошта. Це потужна сила, здатна пробуджувати свідомість щодо проблеми, формувати громадську думку та впливати на політичні рішення. Добре використовуючи медіа, ви можете посилити вплив своєї адвокації та збільшити шанси на досягнення бажаної зміни. Поява на радіо й телебаченні – це один із найефективніших і найдешевших способів донести повідомлення до вашої аудиторії. Обирайте для

появи на радіо й телебачення представників, які створять хороше враження, тих, хто добре знає особливості вашої роботи та вміє чітко формулювати. Деякі люди, незалежно від своєї обізнаності, можуть здаватися пригніченими або неприродними, а інші – занадто самовпевненими й агресивними.

Деякі підказки щодо роботи з медіа

- *Розумійте свою мету.* Навіщо вам медійне висвітлення? Щоб достукатися до людей із владою чи до ширшої аудиторії? Щоби пробудити свідомість щодо проблеми чи наполягти на зміні політики?
- *Тримайтеся теми.* Яке конкретне повідомлення ви хочете донести? Упевніться, що воно виразне й узгоджується з вашою адвокаційною роботою.
- *Пам'ятайте, що маєте справу з живими людьми.* Медіа складаються з осіб і відділів, у яких є робота і яким потрібна хороша історія.
- *Звертайтеся до відповідних людей.* Щоб добре використовувати медіа, вам потрібно мати хороші стосунки з особами, які симпатизують вашій справі.
- *Поставте себе на місце медіа.* Запитайте себе: «Чому це цікаво? Що привабить увагу глядачів? Яка може бути реакція?»
- *Пам'ятайте, що не буває неупереджених новин.* Більшість медіа мають у своєму підґрунті певні цінності – політичні, релігійні, соціальні тощо. Неодмінно визначте, які цінності лежать в основі медіа, перш ніж звертатися до нього. Тоді ви добре розумітимете, як воно сприймає вашу проблему.

Прес-реліз. Це один із найпоширеніших способів спілкування з медіа. Прес-реліз можна використовувати, щоби привабити увагу до вашої проблеми. Він має відповідати на п'ять запитань:

- Що відбувається / відбулося?
- Хто це робить / зробив це або говорить про це?
- Де це відбувається / відбулося?
- Коли це відбувається / відбулося?
- Чому це відбувається / відбулося?

Працюючи над прес-релізом, пам'ятайте про запитання: «І що?» – тобто ставте себе на місце читача. Це дозволить вам добре

описати проблему та її наслідки. Хороші фотографії можуть значно збільшити шанс появи вашого заходу в часописі. Нарешті, упевніться, що всі факти передані правильно. Надіславши прес-реліз, зв'яжіться з людиною, яка мала його отримати, щоб дізнатися, чи розкаже медіа про вашу історію та чи не потрібні якісь додаткові деталі. *Приклад прес-релізу – в Роздатковому матеріалі 1.*

Інтерв'ю на радіо. Інтерв'ю – це доволі ефективний спосіб виразно та швидко донести повідомлення, але погане інтерв'ю може підважити вашу адвокаційну роботу. Стиль інтерв'ю може варіюватися від дружньої розмови до ворожого допитування. Пам'ятайте: ви маєте інформацію; ви експерт і прийшли, щоб інформувати та просвітити. Хороші інтерв'ю потребують підготовки й досвіду. І якщо досвід приходить із практикою, то навчитися, як готуватися, ви можете вже.

- Дізнайтеся, у прямому ефірі чи в записі вийде ваше інтерв'ю; чи будете ви єдиним гостем у студії чи відбуватиметься обговорення.
- Перевірте найсвіжішу інформацію та майте перед собою виписані необхідні факти.
- Подумайте, які складні запитання вам можуть поставити, і підготуйте відповіді.
- Складіть список із трьох головних пунктів, про які хочете говорити, – і дотримуйтеся його!
- Підберіть історії або приклади для ілюстрації своїх тез.
- Дізнайтеся, яке буде перше запитання.
- Якщо ви недосвідчені або не дуже певні себе, потренуйтеся перед інтерв'ю з другом або колегою.
- Стежте, щоб стиль вашої розмови не був занадто ускладнений або технічний.

Методи публічної презентації

Підтримуйте візуальний контакт, щоб привернути увагу своєї аудиторії. Якщо аудиторія не цікавиться вами або їй не подобається ваш зовнішній вигляд, їй буде важко важко встановити з вами зв'язок або повірити у ваші знання й авторитет.

Вигляд	Професійний
Постава	Пряма, голова піднесена
Вираз обличчя	Усміхнений, експресивний
Контакт очей	Встановіть візуальний контакт із двома-трьома особами в аудиторії; не дивіться поверх голів
Рухи	Уникайте похитування, крокування – це відволікає
Жести	Природні

Методи усної комунікації

Тон голосу	Низький, густий
Сила	Наголошуйте на важливих словах
Швидкість	2 хвилини = трохи понад 1 сторінка з подвійним міжрядковим інтервалом; 10 хвилин = майже 3 сторінки з одинарним інтервалом; 135–140 слів на хвилину
Паузи	2 секунди для наголосу; 8 секунд після запитання
Модуляція	Понижуйте тон наприкінці речення
Вимова	Виразна, з добре проговореними закінченнями слів
Виразність	Уникайте монотонності; показуйте своє ставлення
Гучність	Достатня, щоб можна було розчути всі ваші слова

Дослідження показують, що у вас є тільки від двох до чотирьох хвилин, щоб зацікавити аудиторію (не більше, ніж одна сторінка з одинарним інтервалом). Якщо вам не вдалося створити хорошого враження за цей час, ви, ймовірно, не зможете втримати уваги й мотивувати аудиторію. *Додаткові навички ведення переговорів вказані в Роздатковому матеріалі 2.*

Скликання прес-конференції

Щонайменше за тиждень

1. Зарезервуйте приміщення.
2. Встановіть подіум і стільці для журналістів; за можливості забезпечте напої й частування.
3. Призначте час (орієнтуйтеся на дедлайни тих медіа, які писатимуть про подію).
4. Підготуйте оголошення про прес-конференцію. Зазначте теми та промовців, пояснивши їхню кваліфікацію.
5. Розішліть оголошення електронною або звичайною поштою чи передайте їх особисто редакторам, журналістам, блогерам, прибічникам і прихильникам.
6. Підготуйте письмові матеріали для прес-конференції, зокрема інформаційний набір із порядком денним, біографіями промовців та іншими важливими матеріалами.
7. Підготуйте план обговорення й роздайте його мовцям. Упевніться, що всі розуміють, про що мають говорити, щоб під час конференції не було повторів.

Щонайменше за добу

- Зв'яжіться з промовцями, щоби проглянути порядок і теми обговорення.
- Зв'яжіться з представниками медіа, щоб нагадати про прес-конференцію.
- Впорядкуйте матеріали, зокрема додаткові копії для журналістів, яких не буде на конференції.
- Перевірте, чи все гаразд у приміщенні, де відбуватиметься прес-конференція.

У день конференції

- Випустіть прес-реліз із головним повідомленням конференції.
- Ще раз зв'яжіться з редакторами.
- Перевірте приміщення за кілька годин до початку прес-конференції.
- Упевніться, що вхід для журналістів відчинений і що його легко знайти.
- Разом з мовцями прогляньте порядок і теми обговорення.

Під час прес-конференції

- Реєструйте присутність, аби мати імена й адреси журналістів.
- Роздайте журналістам інформаційні набори та візитівки.
- Надайте журналістам список учасників.
- Скажіть вступне слово, представте промовців.
- Призначте необхідні особисті інтерв'ю та подальші інтерв'ю.
- Запишіть прес-конференцію, щоби проглянути її згодом
- Робіть фотографії для внутрішнього вжитку

Після конференції

- Розішліть інформаційні набори журналістам, яких не було.
- Зателефонуйте журналістам, які не прийшли, але виявили зацікавлення.
- Стежте за тим, як повідомляли про прес-конференцію в медіа.
- Збирайте статті та інші згадки про захід.

5. Оцінювання

Необхідно регулярно оцінювати процес адвокації, щоби побачити, чи рухаєтеся ви до мети й чи потрібно щось змінити у вашій стратегії. Моніторування також дуже важливе, оскільки показує, чи все відбувається так, як було заплановано. Моніторування й оцінювання зазвичай поєднані.

Оцінюючи, дайте відповіді на запитання:

- Чи ми досягли того, чого хотіли?
- Якщо ні, то чому і що треба змінити?

Монітуючи, дайте відповіді на запитання:

- Чи зробили ми те, що планували зробити?
- Якщо ні, то чому і що треба змінити?

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Вправа 1. Обмінюйтеся досвідом із групою. Як ці елементи можуть покращити вашу поточну роботу? Чи якісь із них буде складно застосувати у вашій ситуації? Які й чому?

Вправа 2. Розділіть усіх учасників на дві групи. Обидві влаштовують мозковий штурм: одна – про типи інформації, які можуть знадобитися для адвокації; інша – про джерела інформації, доступні учасникам. Під час спільного обговорення групи порівнюють списки. Результати можна записати й використовувати для подальшої адвокаційної роботи.

Вправа 3. Учасники готують радіо інтерв'ю на обрану тему. Фасилітатор виконує роль інтерв'юера, а решта учасників надають зворотний зв'язок і вчаться.

Роздатковий матеріал 1.

Приклад прес-релізу

Заголовок про новини у вашій справі (в ідеалі – до 80 знаків)

Резюме на початку прес-релізу – це трошки довший підсумок ситуації; воно розвиває повідомлення із заголовку в одному-двох реченнях. Резюме потрібно набирати як звичайне речення, зі стандартними великими літерами й пунктуацією.

Місто, Держава, 1 місяця 2010 – у *першому реченні* міститься найсуттєвіша інформація, підсумована у 25 або менше словах. Привабте увагу читача, зазначивши тут новину, яку маєте оголосити. Не припускайте, що читач проглянув заголовок і резюме прес-релізу; перше речення має бути самостійне.

У прес-релізі, як і в новинах, речення та абзаци мають бути короткі, три або чотири рядки за абзац. *Перші кілька абзаців мають відповісти на запитання хто, що, коли, де, чому і як.* Медіа можуть узяти інформацію з прес-релізу, щоб створити новий матеріал, або ж використати її дослівно, але сам прес-реліз – це не окрема стаття.

Типовий прес-реліз містить 300–800 слів. Його варто набирати у програмі, яка перевіряє правопис. *Заголовок і резюме пишуть останніми*, щоб точно вмістити в них найважливіші елементи прес-релізу.

Решта прес-релізу роз'яснює інформацію, яка міститься в першому абзаці. Тут можна цитувати найважливіших працівників, клієнтів або фахівців із вашої теми. Прес-реліз містить більше деталей щодо новин, про які ви маєте повідомити та які можуть стосуватися чогось унікального чи controверсійного, видатної людини, місця чи речі.

Типові теми для прес-релізу – повідомлення про новий проєкт або стратегічне партнерство, про здобуття нагороди, публікацію книжки, випуск нової програми чи запуск веб-сайту. Тон має бути нейтральний і об'єктивний, не переповнений вихваляннями чи рекламним текстом. Уникайте безпосереднього звертання до цільової аудиторії. Використання займенників «я», «ми», «ви» поза межами прямих цитат вказує на те, що текст – це скоріше реклама, а не прес-реліз.

Не вказуйте адресу електронної пошти в тілі релізу. Якщо все-таки робите це, вона має бути захищена від спаму.

Останній абзац традиційно містить матеріал, найменш придатний до того, щоб зробити з нього новину. В онлайнових виданнях тут часто узагальнюють і підсумовують ключові моменти прес-релізу.

Додаткову інформацію щодо повідомлення прес-релізу (або зразок, примірник, демо-версію) можна отримати,

звернувшись _____

або перейшовши _____

Про організацію. Додайте коротку довідку про організацію або людину, центральну для прес-релізу, перш ніж вказувати ім'я й номер контактної особи.

Контакти: _____

Роздатковий матеріал 2.

Навички ведення переговорів

Хороші навички ведення переговорів допоможуть вам донести сенс свого повідомлення до інших і переконати їх приєднатися до вашого плану дій. Погані навички в цій сфері можуть відвернути від вас аудиторію й підважити ваше повідомлення.

Корисні

- Прагніть до безпрограшності: шукайте розв'язань, які будуть сприятливі для усіх сторін. Будьте готові до певних компромісів, але дуже чітко давайте зрозуміти, чим не поступитеся. Подумайте, що можна запропонувати, щоб інша сторона теж була задоволена.
- Запитуйте, щоб визначити сфери, які будуть вигідні для вас усіх. Це допоможе також уникнути спіралі нападів і захисту.
- Шукайте згоди: це дозволить вам контролювати ситуацію, не змагаючись за право говорити. «Я хотів би запропонувати», «Чи можна запитати» – фрази, які можуть прихилити до вас співрозмовника.
- Уточнюйте й підсумовуйте: упевніться, що всі однаково зрозуміли обговорене та погодилися на план дій. Це допоможе вибудувати довіру й уникнути плутанини та погіршення стосунків згодом.
- Поясніть свої мотиви іншим, щоб вони розуміли, чому ви пропонуєте саме такий план дій. Не змушуйте їх замислюватися про приховані спонуки.
- Будьте чутливі до змін настрою, несподіваних учинків або реакцій, до захисних реакцій, проявів нудьги або незацікавленості – і відповідно змінюйте свій підхід.
- Знайте, коли спинитися: усвідомлюйте, як далеко можна зайти з певною лінією запитань, і будьте готові за потреби зустрітися пізніше.
- Слухайте й залучайте: вислухайте турботи співрозмовників і зреагуйте на них. У разі потреби дозвольте їм говорити першими.

Шкідливі

- Емоційний підхід: суб'єктивні або емоційні висловлювання нічим не допомагають вашій справі, а тільки звинувачують співрозмовників у нечесності чи нерозсудливості.
- Спіраль нападів і захисту: якщо ви не слухаєте інших, а тільки захищаєте свою позицію, може розпочатися сварка, після якої переконати співрозмовників буде значно складніше.
- Перераховування доказів, причин і даних для підсилення своєї позиції може дратувати слухачів і призводити до того, що вони забудуть основні тези.
- Контрпропозиції: коли ви відповідаєте на кожну пропозицію іншої сторони власною, переконати співрозмовників стає складніше.
- Гнів: кричати на когось означає підважувати ваше повідомлення й зізнаватися, що ваші аргументи слабкі.
- Висміювання та неповага: ваш співрозмовник закрийється та, ймовірно, вирішить раніше завершити зустріч.
- Перебивання: воно дратує не тільки того, кого ви перебиваєте, а й інших, які вирішать, що ви не слухаєте, і так само реагуватимуть на вас.
- Перехід на особистості: часто ніяк не докладається до суті розмови, зате може образити ваших співрозмовників.

ВИСНОВКИ

У цьому розділі подані деякі (але не всі) методи, які варто застосовувати на початку адвокації для її успіху.

4. 5. ВАРІАНТИ ТРЕНІНГІВ

Окремі зустрічі в парафії (приклад)

Тема	Тривалість	Метод
Біблійне й богословське підґрунтя соціального служіння Церкви	2 год	
Важливі документи (папські енцикліки та звернення Патріарха і Синоду УГКЦ)	2 год	
Суть соціального служіння / парафіяльного Карітасу	3 год	Вступ, молитва, пояснення теорії, запитання, моделювання
Функції ПК: виховна роль	2 год	
Функції ПК: дослідження території	2 год	
Функції ПК: соціальне служіння	2 год	
Функції ПК: координація та співпраця	2 год	
Волонтерська служіння – суть	3 год	
Волонтерська служіння – розбір прикладу	2 год	
Розробка проектів	3 год	
Командна робота	3 год	
Організація зустрічей	3 год	Вступ, молитва, робота у групі, пояснення теорії

Повний курс тренінгів у єпархії чи деканаті (приклад)

Тема	Тривалість	Метод
Перший день: Основи Карітасу Суть Карітасу		
Другий день: Основні функції ПК		
Третій день: Волонтерське служіння Командна робота		
Четвертий день: Розробка проектів Організація зустрічей		

Одноденний базовий тренінг (приклад 1)

Тема	Тривалість	Метод
Вступ	30 хв	
Основи Карітасу	60 хв	
Суть ПК	90 хв	
Основні функції ПК	90 хв	
Волонтерське служіння	90 хв	

Одноденний базовий тренінг (приклад 2)

Тема	Тривалість	Метод
Вступ	30 хв	
Суть ПК	60 хв	
Виховна роль	90 хв	
Дослідження потреб місцевої громади	90 хв	
Соціальне служіння	45 хв	
Координація та співпраця	45 хв	

Дводенний тренінг (приклад)

Перший день

Тема	Тривалість	Метод
Вступ	30 хв	
Основи Карітасу	60 хв	
Суть ПК	90 хв	
Основні функції ПК	180 хв	

Другий день

Тема	Тривалість	Метод
Волонтерське служіння	180 хв	
Командна робота	90 хв	
Розробка проєктів	90 хв	

4. 6. ВИ ЯК ТРЕНЕР

Розробка та проведення тренінгів – це непроста робота. Потрібно подбати про багато аспектів, якщо ви хочете, щоб учасники активно залучались у тренінг і чогось навчалися. У цьому короткому розділі ми подамо тільки базові речі, необхідні тренерам.

Створення хорошої атмосфери

Хороша навчальна атмосфера іноді важливіша, ніж будь-яка інша навичка або знання тренера. Якщо ви не досягнете мінімального рівня затишку, все, що ви кажете або показуєте, не відповідатиме очікуванням учнів. Ось чому потрібно робити все можливе, щоб створити хорошу атмосферу.

Облаштуйте навчальну кімнату. Упевніться, що в кожного учасника є місце для сидіння та стіл (якщо ви вирішили працювати так) для писання, що кожен може бачити вас і маж ілюстративні матеріали. Спробуйте уникнути привілейованих місць, бо вони порушать рівновагу у групі. Перевірте освітлення та звукоізоляцію навчального приміщення, а в разі потреби – електрику.

Вітайте кожного учасника. Ви маєте бути першою людиною в навчальній кімнаті – не дозволяйте, щоб на вас чекали. Особисто привітайте кожну людину, якщо можливо, спробуйте створити позитивну атмосферу та встановити особистий зв'язок.

Знайте учасників тренінгу. Перш ніж почати навчання, спробуйте якнайбільше дізнатися про учасників: хто вони, якого віку, яка їхня мотивація, ситуація, освіта, чи досвідчені вони в темах, із якими ви будете працювати, чи знайомі з тренінгами. Особливу увагу зверніть на те, чи нема між окремими учасниками конфліктів.

Не забувайте про почуття гумору. До і під час тренувань, а також у неформальному спілкуванні, наприклад, на перервах чи обідах, користуйтеся своїм почуттям гумору. Це допоможе створити хорошу атмосферу й розслабити учасників, але не завадить їм сприймати вас як серйозного і професійного тренера.

Перше враження

Уміння справляти позитивне враження у вступі дуже важливе для успішного навчання. Причина дуже проста: на початку учасники більш зосереджені й зацікавлені. Захопіть їх уже першими реченнями, якщо хочете, щоб вони були з вами впродовж усього

тренінгу. Застосовуйте вступ, щоб мотивувати учасників, пояснити, що і як збираєтеся робити, і встановити зв'язок із очікуваннями та знайомими темами. Утім, не забувайте, що це просто вступ, тому не витрачайте на нього понад 20% часу. Елементи ефективного вступу:

- вплив (*що чекає на мене на тренінгу – зробіть щось ефектне, щоб захопити учасників*);
- потреба (*чому тема важлива*);
- назва (*не забудьте сказати й написати назву тренінгу*);
- обсяг (*час і план роботи*);
- цілі (*що учасники знатимуть і зможуть до кінця тренінгу*);
- метод (*як саме ви працюватимете – презентація, лекція, дискусія, майстер-клас тощо*).

Варіативність

Навичка варіативності дуже важлива, оскільки дозволяє приваблювати й утримувати увагу учасників; вибудовувати зв'язок і позитивні робочі стосунки; заохочувати слухачів до праці й уникати нудьги. Ключові елементи навички:

- візуальний контакт – приблизно однаковий з усією групою, щоб кожен учасник знав, що тренер у ньому зацікавлений;
- рух – цілеспрямований, щоб підтримувати увагу учасників і їхню зацікавленість заняттям;
- участь аудиторії – тренер ставить запитання чи пропонує обговорення чи вправи, щоб аудиторія брала активну участь у тренінгу. Заплануйте групові чи індивідуальні завдання;
- різні типи мовлення – зміна швидкості, гучності, тону чи модуляцій голосу. Розповідаючи про важливі речі, говоріть повільніше й голосніше.

Запитування

Це, ймовірно, найскладніша та найбільш недооцінена навичка тренера. Навчитися добре використовувати запитання означає забезпечити кращі досягнення учасників і створити продуктивніше навчальне середовище. Щоразу, коли ви щось кажете як тренер, ви позбавляєте учасників нагоди сказати це самостійно. Ключові елементи навички:

- фокусування – тренер ставить широкі запитання, щоб залучити якомога більше учасників, а потім переходить до вузьких, фокусуючись на певній темі;

- спрямування – тренер ставить запитання всій групі, а потім називає того, від кого хоче почути відповідь;
- пауза – поставивши запитання, тренер замовкає на кілька секунд, щоб учасники подумали про відповідь. Це дуже важливо, якщо ви хочете, щоб вам відповіли;
- прохання про приклади – попросіть учасників навести приклади того, про що йдеться;
- пригадування – запитання, які дозволяють учасникам пригадати ваше повідомлення;
- підкріплення – запитання, які дозволяють зрозуміти, чому прозвучали певні відповіді.

Ключові запитання варто готувати перед тренінгом. Запитуючи, звертайтеся до цілої групи, щоб усі могли замислитися. Тоді дайте учасникам трохи часу, щоб обдумати відповідь, і, як і в постановці запитань, будьте чутливі до відповідей і реакцій.

Метод «вечірніх новин»

Repetitio est mater studiorum (з лат. «Повторення – мати навчання») – це ідея, на яку спирається метод «вечірніх новин». Він дозволяє тренерові не говорити дуже багато про загальні речі, а зосередитися на певних конкретних сферах. У вас завжди є вибір: подати учасникам море нової інформації, яку вони, ймовірно, скоро забудуть, чи повторити ту саму інформацію кілька разів, щоб її зрозуміли й запам'ятали. Метод працює так:

- *Спершу скажіть, що плануєте сказати.* На початку подайте короткий вступ, пояснюючи, що збираєтеся зробити, як і навіщо;
- *Потім власне скажіть.* Центральна частина навчання, під час якої ви передаєте учасникам повідомлення.
- *Потім скажіть, що ви щойно сказали.* Наприкінці тренінгу коротко підсумуйте сказане, повторивши ключові слова й тези.

Ілюстративний матеріал

Ілюстративний матеріал допомагає тренерові донести повідомлення до аудиторії. Це тільки допоміжні матеріали, а не головний інструмент передання інформації, але їх потрібно застосовувати якнайактивніше. Дорослі краще навчаються через візуальні засоби, а дослідження показують, що 83% інформації ми отримуємо через

зір. Золоте правило ілюстративних матеріалів – стислість і простота. Тому вони мають бути:

- приємні на вигляд;
- легкі для читання;
- лаконічні;
- незагромаджені;
- барвисті.

Це не означає, що створювати ілюстративні матеріали мусить професійний художник чи що вони потребують складних графічних програм. Іноді самостійно зроблені ілюстрації краще працюють і більше впливають на аудиторію. Кілька корисних порад для роботи з ілюстративними матеріалами:

- не читайте зі слайдів, не говоріть, коли пишете на дошці, – розмовляючи з аудиторією, потрібно стояти обличчям до неї;
- не розташовуйте більш ніж 5-7 рядків на одному слайді чи аркуші;
- ілюстративний матеріал мають бачити всі учасники, інакше він вам не потрібен;
- робіть його якомога більшим;
- будьте творчі, використовуйте різні кольори й ілюстрації;
- не записуйте цілих фраз, тільки ключові слова.

Короткий список для підготовки тренінгу

- Знаю, хто бере участь і скільки буде осіб.
- Оглянув аудиторію, в якій ми будемо працювати.
- Уклав конкретний список цілей роботи.
- Підготував короткий вступ про себе (що я казатиму й робитиму, коли і як).
- Підготував основні запитання і приклади.
- Підібрав іще один метод для передачі повідомлення.
- Підібрав ілюстративний матеріал.
- Підготував матеріали для учасників.
- Вирішив, як підсумую обговорене наприкінці заняття.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИЧОК

Адвокація – тут: діяльність, спрямована на підтримку певної справи та запевнення інших у тому, що ця справа варта їхньої підтримки.

Анімація – тут: служіння, яке полягає в організації подій, у підборі методів та ілюстрацій, які будуть використані, та у спонуканні всієї спільноти до служіння милосердя.

Бенефіціар – особа або установа, яка одержує (або може отримати право на) вигоди від діяльності проекту. Прямі бенефіціари діяльності – це ті, хто одразу матиме вигоду від неї. Непрямі бенефіціари – особи, не залучені у проєкт безпосередньо, але вони відчують користь від нього.

Глобалізація – загалом означає глобальний процес світової політичної, економічної, а також культурної інтеграції та уніфікації.

Колективізм – система, в якій особа неважлива, вона мусить скорятися правилам, встановленим колективом. Це мета, наприклад, комуністичного суспільства. Індивід мусить жертвувати собою для спільної мети або ним пожертвують інші.

Лібералізм – система, яка відкидає існування спільних моральних цінностей і спільних цілей людського життя й суспільних дій. У ринковому лібералізмі дозволено майже все. Тут кожен сам за себе – соціальної держави не існує.

Фасилітація – свідоме керування процесом зустрічі, яке забезпечить дотримання теми, нагоду висловитися для всіх учасників і, зрештою, досягнення встановленої мети зустрічі. Фасилітація перекладається з англійської як полегшення. Це спосіб проводити зустрічі, планувати й організовувати їх. Фасилітація веде групу через процес, результатом якого стане досягнення запланованих цілей.

Фасилітатор – особа, яка полегшує зустріч і збільшує її продуктивність. Фасилітатор фокусується на процесі того, як провести зустріч, залишаючи її зміст (що буде вирішено) учасникам.

РОЗДІЛ 5. ДОДАТКИ

«БУДЬТЕ МИЛОСЕРДНІ»

З МОЛИТОВНИКА ВОЛОНТЕРА

Укладач – Тереза Ференц

Анотація

В основі молитовника – давня християнська практика моління псалмами. Окрім псалмів відповідної тематики (прославляння Бога, зміцнення довіри до Господа, християнське милосердя й служіння з любов'ю своїм ближнім у потребі), тут подано також деякі тематичні молитви та релігійні пісні.

Видання призначене для волонтерів Карітасу, а також для усіх тих, хто задіяний у соціальному служінні, зокрема парафіяльних волонтерів.

Молитви, псалми і духовні читання, подані в молитовнику, призначені для чотирьох спільнотних зустрічей, опісля треба починати молитися від початку.

Чотири молитовні зустрічі (дні) спільноти поділено на дві частини. Перша з них – це моління псалмами та молитвами, читання Писання і висловлення вголос молитовного прохання до Господа, співання релігійних пісень. Друга частина – це своєрідне обговорення актуальних потреб ближніх й пошук шляхів їх вирішення.

Молитовник стане у пригоді усім, хто прагне служити з любов'ю і милосердям тим, хто перебуває у потребі.

Особистий іспит сумління

1. Чи я беру безпосередню участь у харитативній діяльності та підтримую таку діяльність у Церкві?
2. Як я реагую, коли людина в потребі з'являється перед дверима мого дому або коли я зустрічаю таку людину на вулиці?
3. Оскільки я покликаний бути іконою Христа, Князя миру і любові, Лікаря душі і тіла, чи своєю поведінкою я даю іншим нагоду зустрітися з Ним?
4. Чи я заохочую словами і живим прикладом членів своєї сім'ї, а особливо своїх дітей (якщо вони є) до харитативної діяльності?
5. Чи я дотримуюся постів літургійного року, чинячи добро ближньому?

Іспит сумління для парафіяльної спільноти

1. Чи наша парафія здійснює заходи соціальної опіки або допомоги?
2. Чи в нашій парафії організована підтримка старших, немічних, сиріт, осіб з інвалідністю?
3. Чи миряни беруть участь у цих заходах, чи все – на плечах священника-душпастиря?
4. Чи наша парафіяльна спільнота служить потребуючим, особливо тим, які живуть у нашому селі, містечку, місті?
5. Чи наша парафія має спрямованість на особу, тобто переконання, що Христос є Дорогою, Правдою і Життям для кожної людини.

МОЛИТОВНІ ЗУСТРІЧІ ВОЛОНТЕРІВ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

Якщо священник присутній, промовляє:

Благословенний Бог наш...

А якщо немає священника, промовляємо:

Молитвами святих отців наших, Господи Ісусе Христе, Боже наш, помилуй нас. Амінь.

Тоді: Слава Тобі, Боже наш, слава Тобі.

Царю небесний... Святий Боже... (3). Слава: І нині. Пресвята Тройце... Господи, помилуй (3). Слава: І нині: Отче наш... Господи помилуй (12). Слава: І нині. Прийдіте, поклонімся...

Тоді:

Перший день

Сьогодні людство шукає знаків надії. Соціальне служіння є необхідним способом визнання нашої християнської віри, проповіді Христового Євангелія, адже воно свідчить про Божу любов. Діла милосердя є живим знаком присутності Бога серед людей, за словами св. Йоана Богослова: «Бог є любов!»

ПСАЛОМ 26

Господь – світло моє і Спаситель мій;* кого убоюся?

Господь – оборонець життя мого;* кого злякаюся?

Коли наближалися злочинці до мене, щоб пожерти тіло моє,*
гнобителі мої й вороги мої, то знемоглися вони і впали.

Як озброїться полк проти мене, не убоїться серце моє;*
як повстане війна проти мене, у Ньому маю надію.

Одного просив я у Господа і того буду шукати,* щоб жити мені
в домі Господнім усі дні життя мого, щоб бачити красу
Господню* і відвідувати храм Його.

Бо Він скрив мене в оселі своїй у день нещастя мого,* сховав
мене в таємному місці оселі своєї, на скелю підніс мене.

І ось тепер Він підніс голову мою на ворогів моїх. *
Я обійшов і приніс в оселі Його жертву виклику.
Буду славити й оспівувати Господа.
Вислухай, Господи, голос мій, яким взивав я,* помилуй мене
і вислухай мене!
Тобі сказало серце моє: «Я шукаю лиця Твого!»* Лиця Твого
шукатиму, Господи.
Не відверни лиця Твого від мене,* не відступи у гніві від слуги
Твого; будь помічником моїм.
Не покинь мене і не погорди мною,* Боже, Спасителю мій.
Бо отець мій і мати моя покинули мене,* та Господь прийняв
мене.
Закон дай мені, Господи, в путі Твоїй* і наведи мене на стежку
просту задля ворогів моїх.
Не віддай мене на волю гнобителів моїх,* бо повстали на мене
свідки несправедливі, і наклеп сказала неправда самій собі.
Вірую, що бачитиму блага Господні* на землі живих.
Надійся на Господа, кріпися,* нехай кріпиться серце твоє,
і покладай надію на Господа.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 41

Як лань прагне до водних потоків, так душа моя прагне до тебе,
Боже.
Душа моя жадає Бога, Бога живого, – коли бо прийду й побачу
обличчя Боже?
Сльози мої стали мені хлібом удень і вночі, коли день-у-день
мені говорять: «Де Бог твій?»
Про це я згадую і душу виливаю над собою: як я йшов у
громаді, йшов попереду них до дому Божого, посеред гуків
радості й хвали, у гурті святковім.
Чом побиваєшся, душе моя, і тривожишся у мені? Надійсь на
Бога, бо я ще буду його прославляти, Спасителя обличчя
мого і мого Бога.
Душа моя пригноблена в мені; тому я згадую тебе в землі
Йордану і Хермону і з гори Міцар.

Бездня кличе до безодні під гуркіт твоїх водоспадів; усі твої
буруни й хвилі хлинули на мене.
Удень хай Господь явить свою милість, вночі ж співатиму і
славитиму Бога життя мого.
Кажу до Бога: «Скеле моя, чом мене забуваєш? Чому смутний
ходжу я, ворогом прибитий?
Кості тріщать у мене, а тут ще й вороги мої кепкують з мене,
коли день-у-день до мене кажуть: Де ж Бог твій?»
Чому пригноблена, душе моя, і тривожишся у мені? Надійсь
на Бога, бо знову прославлятиму його, Спасителя обличчя
мого та мого Бога.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 56

Помилуй мене, Боже, помилуй мене,* бо на Тебе надіялася
душа моя, і на тінь крил Твоїх буду надіятися,*
доки не перейде беззаконня.
Буду кликати до Бога Всевишнього,* Бога, що добро чинив
мені.
Він послав із неба і спас мене,* а тих, що топтали мене,
дав на зневагу.
Післав Бог милість свою та істину свою* і визволив душу мою
з-посеред молодих левів.
Я спав стривожений,* сини людськії, зуби їх – зброя та стріли,
а язик їх – меч гострий.
Вознесися на небеса, Боже,* і по всій землі слава Твоя!
Сіті przygotowали вони ногам моїм і похилили душу мою.*
Викопали перед лицем моїм яму і самі впали до неї.
Готове серце моє, Боже, готове серце моє:* буду співати і грати.
Встань, славо моя, встаньте, псалтире й гуслі,* я встану рано.
Буду прославляти Тебе, Господи, між людьми,* співатиму Тобі
між народами, бо звеличилась до небес милість Твоя,*
та аж до хмар істина Твоя.
Вознесися на небеса, Боже,* і по всій землі слава Твоя!

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Читання уривка зі Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА ДОБРОЧИНЦІВ

Господи Святий, Отче всемогутній, предвічний Боже, від якого походить всякий дар і всяке добро! Дякуємо Тобі за Твої добродійства, що Ти їх щедро подав нашій спільноті, особисто кожному з нас і всім, за кого ми молимося і кому служимо.

Дякуємо за щедрих жертводавців, за ревних волонтерів та за кожного, хто радо допомагає нам у творенні діл милосердя. Боже, благослови їх та їхні родини, віддай їм сторицею, нехай їхня жертва буде на прощення гріхів і на життя вічне. Нехай посіяне ними тлінне процвіте вічним і нетлінним.

Господи, як дотепер Ти милостиво вислуховував наші молитви і виявляв нам свою доброту, так і надалі сповнюй всі наші добрі прохання і виявляй Твою багату милість тим, за кого ми просимо, особливо найбільш потребуючим. Бо Ти щедрий і людинолюбний Бог, і Тобі славу возсилаємо, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Намір на молитву (*тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися*).

МОЛИТВА ПРАЦІВНИКІВ ТА ВОЛОНТЕРІВ КАРІТАСУ УКРАЇНИ

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянине, віддаємо Тобі наше служіння вбогим і потребуючим. Додай нам сил, щоб ми, живучи заповідями любові, були правдивими свідками Твого милосердя.

Будь з нами всюди, куди нас посилаєш, щоб ми були підтримкою для слабких і безсилих. Просвіти наш розум, щоб ми могли знаходити вихід у складних ситуаціях і з довірою віддавали їх Тобі. Зміцнюй нашу волю в готовності до терпеливого служіння ближнім.

Господи, дай нам бачити Твоє Обличчя в страждаючих і дай нам почути їхні благання про допомогу. Зміцнюй наші руки, щоб охоче

служили ближнім. Дай нам благодать радісного служіння тим, хто нас потребує і оберігай від знеохочення та розчарування.

Хай Твоя благодать допоможе нам зростати в любові до Тебе і до людей. Амінь.

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице, захисте сиріт, скитальців пристановище, засмучених радосте, скривджених покровителько! Глянь на нашу нужду і на наше горе, допоможи нам, немічним, провадь нас, недосвідчених. Ти ж бо наше горе знаєш, розвій його, якщо бажаєш, бо не маємо іншої допомоги, ні захисниці, ні ласкавої розрадниці, крім Тебе, о Божа Мати, бо Ти нас охорониш і захистиш по всі віки. Амінь.

МОЛИТВА ВОЛОНТЕРА (Про покликання до служіння)

Господи, я визнаю, що Ти є той, хто провадив мене,
щоб обрати шлях служіння,

Ти мене благословив на служіння для тих, хто самотній, бідний
і знедолений.

Нехай мені ніколи не забракне Твоєї допомоги.

Навчи мене бачити завжди Тебе в особі того, хто страждає,
дай мені силу і натхнення, щоб зробити краще те,
що Ти надихаєш мене робити.

Визволи мене від усякої гордості і самозвеличення,
щоб я був зворушений лише Духом Твоїм, і служив, знаючи,
що, подаючи склянку води потребуючому, я подаю її Тобі

Це служіння для найбільш нужденних натхнене глибоким
бажанням служити безкорисливо, без будь-яких
розрахунків, тільки з любові до ближніх, яких Ти створив
на образ і подобу Твою.

Допоможи мені, служити найбільш чистим поглядом,
в найглибшій повазі до братів та сестер, які знедолені,
але в яких найбільше Ти є присутній.

Навчи мене бути справжнім прикладом, який би заохотив інших до служіння бідним та нужденним.

Я переконаний, що Твоє Провидіння повсякчас даватиме мені сили, щоб нести далі Твій план спасіння.

Дякую, Господи, за будь-яку можливість чинити добро, яку Ти мені даєш.

Пропонуючи мені можливість служити Тобі в інших, навчаючи мене бути чутливим до горя та потреби ближнього, позбавляючи самолюбства.

Дякую Тобі за цю можливість.

Ісусе Христе, Ти прийшов на цю землю, щоб поширити Царство любові, даруючи навіть своє Життя. Допоможи мені зростати, виконуючи Твою волю, щоб йти Твоїми слідами в покірності та у Твоїй благодаті.

Другий день

Нехай заохоченням у служінні ближньому стануть для нас слова св. Йоана Золотоустого:

«Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!»

ПСАЛОМ 23

Господь – мій пастир: Нічого мені не бракуватиме.

На буйних пасовиськах він дає мені лежати; веде мене на тихі води.

Він відживляє мою душу, веде мене по стежках правих імени ради свого.

Навіть коли б ходив я долиною темряви, – я не боюся лиха, бо ти зо мною. Жезло твоє й палиця твоя – вони дають мені підтримку.

Готуєш стіл для мене перед моїми противниками; ти голову мою помазав миром, переливається мій кубок.

Добрість і милість будуть мене супроводити усі дні життя мого,
і житиму в домі Господнім по віки вічні.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 40

Блажен, хто уважає на бідного й убогого;* у день лютий
визволить його Господь.

Господь нехай охороняє його,* і нехай продовжить життя йому,
і нехай ущасливить його на землі,* і нехай не віддасть його
в руки ворога його!

Господь нехай допоможе йому на постелі хвороби його,*
всю постелю його ти змінив у час хвороби його.

Я сказав: «Господи, помилуй мене,* зціли душу мою,
бо я згрішив перед Тобою».

Вороги мої говорили зле про мене:*
«Коли він помре і загине ім'я його?»

І коли входив хто побачити мене, надаремне говорило серце
його:* «Зібрав він беззаконня собі»; виходив і говорив те
саме.

Проти мене шепотіли всі вороги мої,* проти мене
здумували зло мені.

Слово беззаконне склали на мене:* «Хіба той, що спить,
вже більше не встане?»

І чоловік, що з ним я в мирі, що на нього була надія моя,*
той, що їв хліб мій, підняв змову проти мене.

А Ти, Господи, помилуй мене. * Підведи мене, і я відплачу їм.

З цього я пізнаю, що Ти уподобав мене,* коли не буде тішитись
ворог мій з мене.

А мене за незлосливість прийняв Ти* і утвердив мене
перед Тобою повік.

Благословен Господь Бог Ізраїля від віку й до віку. *
Нехай буде, нехай буде.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 41

Як лань прагне до водних потоків, так душа моя прагне до тебе, Боже.

Душа моя жадає Бога, Бога живого, – коли бо прийду й побачу обличчя Боже?

Сльози мої стали мені хлібом удень і вночі, коли день-у-день мені говорять: «Де Бог твій?»

Про це я згадую і душу виливаю над собою: як я йшов у громаді, йшов попереду них до дому Божого, посеред гуків радості й хвали, у гурті святковім.

Чом побиваєшся, душе моя, і тривожишся у мені? Надійсь на Бога, бо я ще буду його прославляти, Спасителя обличчя мого і мого Бога.

Душа моя пригноблена в мені; тому я згадую тебе в землі Йордану і Хермону і з гори Міцар.

Безодня кличе до безодні під гуркіт твоїх водоспадів; усі твої буруни й хвилі хлинули на мене.

Удень хай Господь явить свою милість, вночі ж співатиму і славитиму Бога життя мого.

Кажу до Бога: «Скеле моя, чом мене забуваєш? Чому смутний ходжу я, ворогом прибитий?»

Кості тріщать у мене, а тут ще й вороги мої кепкують з мене, коли день-у-день до мене кажуть: Де ж Бог твій?»

Чому пригноблена, душе моя, і тривожишся у мені? Надійсь на Бога, бо знову прославлятиму його, Спасителя обличчя мого та мого Бога.

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Вільний вибір уривка читання зі Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА ПОТРЕБУЮЧИХ

Владико Чоловіколюбче, поглянь на нас милостивим Твоїм оком, і вислухай наші молитви, що їх з вірою приносимо, як Ти сам

учив нас: «Усе, що молячись просите, віруйте, що одержите, і буде вам», та: «Просіть і дасться вам». Тому й ми, надіючись на Твою милість, просимо Тебе: Даруй благодать Твою і прощення гріхів, хорони від видимих і невидимих ворогів, від усякої напасти, біди і смутку, від недуг і всяких болів, та даруй здоров'я і життя мирне слугам Твоїм, – волонтерам, працівникам, жертводавцям, хворим, нужденним, сиротам та всім потребуючим, – щоб ми славили ім'я Твоє святе, Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь.

Намір на молитву (*тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися*).

МОЛИТВА ДО ІСУСА ХРИСТА

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянине людства...

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице...

МОЛИТВА ВОЛОНТЕРА (Про співчуття до потребуючих)

Господи, зроби мене другом для усіх, зроби, щоб моя особа викликала довіру у тих, хто страждає, у тих, хто шукає світло, у тих, хто хотів би почати і не знає як. Хто хотів би довіритись, але не може наважитися.

Господи, допоможи мені, щоб я не минув нікого з байдужим обличчям, закритим серцем, поспішним кроком.

Господи, допоможи мені зрозуміти тих, хто поруч зі мною, тих, хто сповнений неспокою і турбот, тих, хто страждає, не показуючи цього, тих, хто відчуває себе відкинутим.

Господи, дай мені чуйність йти назустріч серцям, визволи мене від егоїзму, тому що лише Ти можеш навчити любити, служити і бачити брата в кожному ближньому.

Третій день

Бажаю всім, щоб ми мали відкриті духовні очі і бачили Бога, який чекає на нас у потребуючій особі, щоб усі ми були бага-

*ті на вчинки милосердя, бо тоді станемо тими, кого Бог по-
кликче праворуч від себе: «Прийдіть, благословенні Отця мого,
успадкуйте Царство, уготоване вам від створення світу»
(Мт. 25, 41).*

ПСАЛОМ 69

Боже, уваж на поміч мені,* Господи, поможи мені, поспішися!

Нехай застидаються й засоромляться* ті, що шукають душі
моєї!

Нехай повернуться назад! І нехай застидаються ті,
що бажають зла мені.*

Нехай зараз повернуться із стидом ті, що говорять мені:
«Добре, добре!»

Нехай зрадіють і звеселяться в Тобі всі, що шукають Тебе,*
і нехай завжди говорять:

«Нехай звеличиться Бог!» – ті, що люблять спасення Твоє.

А я бідний і убогий, Боже, поможи мені!* Ти, Господи,
помічник мій та спаситель мій, – не барися!

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 70

На Тебе, Господи, я надіявся,* нехай не застидаюся повік.

Правдою Твоюю вирятуй мене і визволь мене,* нахили до мене
вухо Твоє і спаси мене.

Будь мені Богом заступником і кріпостью, щоб спасти мене,*
бо Ти твердиня моя і пристановище моє.

Боже мій, визволь мене з руки грішного,* з руки того, хто
чинить беззаконно і кривдить мене.

Бо Ти надія моя, Господи, Господи, – * надія моя від молодости
моєї.

На Тобі оперся я від утроби, від лона матері моєї Ти
покровитель мій;* про Тебе пісня моя повсякчасно.

Як дивовижа став я для многих,* але Ти помічник мій кріпкий.

Нехай наповняться уста мої хвалінням,* щоб я виспівав славу
Твою, увесь день величність Твою.

Не відкинь мене в час старости;* коли щезатиме моя сила, не покинь мене.

Бо сказали мені вороги мої,* і ті, що стежать душу мою, урадили разом, промовляючи:

«Бог покинув його, поженіте і зловіте його,* бо нема того, хто б визволив його».

Боже, не віддаляйся від мене,* Боже мій, поспіши на поміч мені.

Нехай засоромляться і щезнуть* ті, що обмовляють душу мою, нехай вкриються соромом і соромом* ті, що шукають зла для мене.

Я ж завжди буду надіятись* та збільшувати всяку хвалу Твою.

Уста мої звіщатимуть правду Твою,* увесь день спасення Твое, бо я в книгах не вчений.

Силою Господньою увійду, Господи,* пом'яну правду Тебе одного.

Навчив Ти мене, Боже, від молодости моєї,* і донині я оповідаю чуда Твої.

І аж до старости й віку почесного, Боже, не відкидай мене,* поки не розповім про силу Твою всьому роду майбутньому,

про могутність Твою і правду Твою, Боже,* аж до найвищих діл величних, які сотворив Ти.

Боже, хто подібний до Тебе?*

Які ж великі та злі скорботи явив Ти мені!

Але, обернувшись, Ти оживив мене* і з безодень землі знов випровадив мене.

Ти збільшив правду Твою на мені,* але, обернувшись, Ти потішив мене і з безодень землі знов вивів мене.

І тому прославляти буду Тебе,* – на інструментах музичних істину Твою, Боже, – на гусях співатиму Тобі, Святий Ізраїлів.

Зрадіють уста мої, коли співатиму Тобі,* і душа моя, що її визволив Ти.

Також і язик мій цілий день навчатися буде правди Твоїї,* коли застидаються і осоромляться ті, що зла на мене шукають.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 76

Голосом моїм до Господа я кликав,* і голос мій дійшов до Бога, і
Він вислухав мене.

У день журби моєї шукав я Бога* руками моїми, уночі перед Ним,
і не помилився;* відмовилась від потіхи душа моя.

Згадав я Бога і звеселився;* почав роздумувати, і упадав дух мій.

Упередили всі нічні сторожі очі мої,* я стривожився і не
говорив.

Я дні давні обдумував,* і літа вічні згадував, і навчався; вночі
роздумував я в серці моїм,* і питався дух мій:

«Чи ж навіки відкине Господь* і не продовжить іще
благовоління?

Або чи до кінця припинить милість?* Чи скінчив слово
з роду в рід?

Чи забуде змилюватися Бог?* Або чи припинить у гніві своїм
милосердя своє?»

І я сказав: «Тепер я почав розуміти:* це зміна правиці
Всевишнього».

Я згадав діла Господні,* бо від початку згадувати буду чудеса
Твої.

І буду повчатись у всіх ділах Твоїх,* безперестанно говоритиму
про діяння Твої.

Боже, у святості путь Твоя!* Хто Бог великий, як Бог наш?

Ти єси Бог, що творить чудеса. * Ти показав між народами силу
Твою,

Ти визволив раменем Твоїм народ Твій,* синів Якова та
Йосифа.

Бачили Тебе води, Боже, бачили Тебе води і злякалися;*
стривожилися безодні.

Великий шум вод;* голос видали хмари, бо переходять стріли
Твої.

Голос грому Твого в небозводі,* блискавки Твої освітили вселенну,
захиталася й затремтіла земля.

У морі путь Твоя, і стежки Твої у водах великих,* і сліди Твої не
будуть відомі.

Як вівці, провадив Ти народ Твій* рукою Мойсея й Арона.

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Вільний вибір уривка читання із Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА ВСІХ НЕДУЖИХ

Господи наш, Ісусе Христе! За Твого життя на землі люди приносили Тобі недужих та калік, а часто вони й самі приходили до Тебе цілими громадами і Ти ставив на ноги немічних, очищав прокажених, повертав зір сліпим, німим мову, а глухим слух, і всім тяжко хворим подавав здоров'я душі і тіла. Поглянь, Господи, у своєму милосерді на слуг Твоїх усіх недужих і на кожного, хто зараз чекає на Тебе, Лікаря душ і тіл, і, якщо така Твоя свята воля, поверни їм здоров'я. Та якщо тілесне одужання може стати загрозою для спасіння їх душ, а ці недуги є найкращою дорогою, що ведуть їх до Тебе, тоді допоможи їм у своїй ласкавості віддатися Твоїй святій волі, терпеливо, без скарги й нарікання переносити ці немочі. Нехай ці терпіння будуть на відпущення і спокутування їхніх провин та гріхів цілого світу, а також на зібрання заслуг для вічної радості у Твоєму домі любові. Так нехай славиться ім'я Пресвятої Тройці, Отця, і Сина, і Святого Духа, на віки віків. Амінь.

Намір про молитву (*тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися*).

МОЛИТВА ДО ІСУСА ХРИСТА

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянине людства...

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице...

МОЛИТВА ВОЛОНТЕРА (Про любов до ближніх)

Господи, Ти навчив нас, що найбільшою любов'ю є дати своє життя за друзів своїх. Допоможи віднайти в нашому служінні можливості зустріти не тільки людські страждання, а й Твою живу любов. Відкрий наші очі, щоб розпізнати в кожному бідному Твоє лице, Твою присутність. Відкрий наш розум, щоб оцінити унікаль-

ність кожної людини, з її історією і культурою. Відкрий наші вуха, щоб прийняти з готовністю тих, хто просить їх вислухати. Відкрий наші серця, щоб дати надію там, де є страх, солідарність – там, де є самотність, розраду, там, де є смуток. Допоможи нам, Господи, щоб свідчити Євангеліє щирою посмішкою, словом і жестом любові. Даруй нам смиренність, щоб визнати, що ми – не світло, а інструмент світла Твого, ми – не любов, але вияв Твоїєї любові. Амінь

Четвертий день

Потребуюча особа, яку посилає до нас наш Творець і Спаситель, є тайнством Його присутності: кожна людина, сотворена на образ і подобу Божу, уприсутнює нам самого Ісуса Христа. Ось чому все те, що ми зробили для свого ближнього, – Господь сприймає так, наче б ми це зробили особисто Йому. Він нам сьогодні настійно нагадує: «Те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших, – мені також ви того не зробили» (Мт. 25, 45).

ПСАЛОМ 62

Боже, ти Бог мій! Тебе шукаю пильно. Тебе душа моя прагне, тебе бажає тіло моє в землі сухій, спраглий і безводний.

Отак і я у святині тебе виглядаю – побачити силу твою й твою славу.

Твоя бо милість ліпша від життя, уста мої славитимуть тебе.

Отак буду тебе хвалити поки життя мого, у твоїм імені здійматиму мої руки.

Душа моя насититься, немов туком та оливою, уста мої веселим голосом хвалитимуть тебе.

Коли згадаю на моїй постелі тебе, під час нічних чувань розмишлятиму про тебе.

Бо ти прийшов мені на допомогу, і в тіні крил твоїх я ликуватиму.

Душа моя до тебе лине, мене підтримує твоя десниця.

Ті ж, які чигають на мою душу, зійдуть у безодні підземні.

Їх віддадуть мечеві на поталу, вони шакалів здобиччю стануть.

А цар возвеселиться у Бозі, хвалитиметься кожен, хто ним
клянеться, уста бо тих, що неправду кажуть, будуть закриті.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 106

Прославляйте Господа, бо Він добрий,* бо повік милість Його.

Нехай скажуть визволені Господом, що їх Він визволив із руки
ворога* і забрав їх із країв, із сходу та заходу,
і з півночі та від моря.

Блукали вони в пустині безводній, не знаходили дороги до міста
заселеного;*голодні і спрагнені, душа їх умлівала в них.

І кликали до Господа у стражданні своєму,* і Він визволив їх
із недолі їх, і повів їх простим шляхом,* щоб увійшли
до міста заселеного.

Нехай прославляють Господа за милість Його,* і за чуда Його
синам людським!

Бо Він наситив душу спрагнену* і душу зголоднілу наповнив
добром – тих, що сиділи в темряві й тіні смертній,*
скованих злиднями та залізом, бо вони противилися словам
Божим* і волю Всевишнього зневажили,
і скорилося в трудах серце їх;* знемоглись вони, і не було,
хто поміг би.

І зивали до Господа у стражданні своїм,* і Він визволив їх
від нужди їх, і вивів їх із темряви й тіні смертної,*
і розірвав кайдани їх.

Нехай прославляють Господа за милість Його* і за чуда Його
синам людським!

Бо розбив Він ворота мідяні* і засуви залізні поламав.

Узяв їх із путі беззаконня їх,* бо за беззаконня свої були вони
упокорені; усякою стравою бридилася душа їх,*
і наблизились вони до воріт смерті.

І зивали до Господа в стражданні своїм,* і Він спас їх від
нужди їх, послав слово своє і зцілив їх,* і визволив їх від
загибелі їх.

Нехай прославляють Господа за милість Його* та за чуда Його
синам людським!

І нехай принесуть Йому жертву хвали,* і нехай повідають діла
Його в радості!

Ті, що в море пливуть на кораблях,* мають працю на водах
великих; вони бачили діла Господні* і чуда Його у глибині.

Він сказав, і знявся буйний вітер,* і повстали хвилі його.

Встають до неба і спадають в безодню!* І замирала в нещасті
душа їх; стривожилися, захиталися, наче п'яні,*
і щезла вся мудрість їх.

І взивали до Господа в стражданні своєму,* і Він вивів їх із
нужди їх, і наказав бурі, і стала тиша,* і замовкли хвилі її,
і звеселилися, що замовкли вони,* і привів їх до пристані
прагнення їх.

Нехай прославляють Господа за милість Його* і за чуда Його
синам людським!

Нехай вихваляють Його в громаді народній* і на зборах
старшин нехай прославляють Його.

Він обернув ріки в пустиню, і потоки водяні – в суху землю,*
землю плодовиту – в солонець, за злобу тих,
що мешкають на ній.

Він обернув пустиню в озера, вод повні,* і землю безводну в
потоки водяні, і оселив там голодних,* і заклали вони міста
заселені.

І обсіяли поля і насадили виноградники,* і збирали плід
урожайний.

І благословив їх, і вельми розмножились,* і худоби їх не
зменшив.

Але знов стало їх мало, і страждали* від гноблення, лиха
та недуги; розлилося пониження на князів їх,* і Він покинув
їх, щоб блукали в місці непрохідному, а не дорогою.

І допоміг убогому в біді,* і розмножив родини, як вівці.

Побачать праведні і звеселяться,* і всяке беззаконня
замкне уста свої.

Хто мудрий? І збереже це,* і зрозуміє милості Господні.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 112

Хваліте, слуги, Господа,* хваліте ім'я Господнє.

Нехай буде ім'я Господнє благословенне* віднині й до віку.

Від сходу сонця до заходу* – хвальне ім'я Господнє!

Високий над усіма народами Господь,* над небесами слава
Його.

Хто як Господь Бог наш?* Він живе на висотах
і споглядає на покірних на небі та на землі.

Він з землі підіймає бідного,* і з гною підносить убогого,
щоб посадити його з князями,* з князями народу свого.

Неплідну оселяє Він у домі,* як матір, що тішиться дітьми.

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Вільний вибір уривка читання зі Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА СИРІТ І ЗА ВСІХ ДІТЕЙ

Господи, Ісусе Христе, Сину Бога Отця! Ти колись сказав своїм учням: «Пустіть дітей, не бороніть їм приходити до мене, таких бо Царство Небесне» (Мт. 19, 13). Тому й сьогодні ми з особливим проханням віддаємо у Твої люблячі обійми сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, якими піклується наша спільнота, а також тих, яким ми, на жаль, не в силі допомогти: благослови їх та визволи від усякого підступу ворожого, збережи їх у правдивій вірі, в благочесті й чистоті в усі дні життя, відкрий їм безмежну любов нашого спільного Отця, щоб вони досягнули успіху в розумінні та виконуванні заповідей Його і стали спадкоємцями Царства Небесного. Бо Ти благий і людинолюбний Бог еси, і Тобі славу віддаємо з безначальним Твоїм Отцем, пресвятим, благим і животворним Твоїм Духом завжди, нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Намір про молитву (тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися).

МОЛИТВА ДО ІСУСА ХРИСТА

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянине людства...

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице...

МОЛИТВА ПРО ПОСЛУХ БОЖІЙ ВОЛІ

О Боже! Вчини нас знаряддям Твого миру,
щоб ми сіяли любов там, де панує ненависть;
Прощення там, де панує кривда; мир там, де панує незгода;
Надію там, де панує розпач; світло там, де панує темрява;
радість там, де панує смуток.
Вчини так, щоб ми могли не так шукати відради, як давати її;
Не так шукати розуміння, як розуміти;
не так шукати любові, як любити.
Бо даючи – одержуємо, прощаючи – отримуємо прощення,
А помираючи – народжуємось до життя вічного. Амінь.

З ЕНЦИКЛІКИ ПАПИ ВЕНЕДИКТА XVI «DEUS CARITAS EST» ПРО ХРИСТІЯНСЬКУ ЛЮБОВ (...)

Милосердя як завдання Церкви

20. Любов до ближнього, закорінена в Божій любові, є передусім обов'язком кожного вірного, однак вона також є завданням всієї церковної спільноти, притому на всіх її рівнях: від місцевої спільноти до помісної Церкви і Вселенської Церкви в загальному. (...)

25. (...)

а) суть Церкви виявляється у потрійному завданні: проповіді ванні Божого Слова (*kerygma-martyria*), здійсненні Таїнств (*leiturgia*) і вчинках любові (*diakonia*). Ці завдання тісно між собою пов'язані і їх не можна розділяти. Вияв милосердя є для Церкви не одним із видів благодійності, яку можна доручити комусь іншому, а належить до її суті, є проявом її справжнього буття [17];

б) Церква – це Божа сім'я у світі. У цій сім'ї не може бути нужденних. Водночас, однак, *caritas-agape* виходить за межі Церкви: притча про милосердного самарянина залишається мірилом, передбачає універсальність любові, скерованої до того, хто потребує допомоги, до «випадкового зустрічного» (пор. Лк. 10, 31), хоч би ким він був. Поряд з такою заповіддю церковним завданням також залишається, щоб у Церкві як родині не страждав жоден з її членів. Підкреслюють це слова з Послання до галатів: «Отож, поки маємо час, робімо добро всім, а зокрема рідним у вірі» (6, 10). (...)

в) Любов – милосердя – завжди буде потрібною, навіть у найбільш справедливому суспільстві. Немає такого справедливого суспільного ладу, у якому були б зайвими діла милосердя. Той, хто прагне усунути любов, може позбутися людини як такої. Завжди буде існувати страждання, в якому потрібні турбота і допомога. Завжди буде самотність. Завжди також буде матеріальна скрута, за якої потрібною є допомога у вигляді конкретних діл милосердя з боку ближнього [20]. (...)

31. Зростання кількості різних організацій, які служать людині у її потребах, можна, врешті, пояснити тим, що імператив любові

до ближнього Творець вписав у саму сутність людини. Це є також результатом існування у світі християнства, що знову й знову пробуджує той імператив і приводить в дію, адже в історії його часто відсували на дальній план. Реформа поганства імператора Юліана Відступника є одним із раних прикладів. У цьому сенсі сила християнства виходить за межі християнської віри. Тому дуже важливо, щоб милосердя Церкви зберігало свою силу випромінювати світло і розвивалося не просто як один із варіантів благодійництва.

АПОСТОЛЬСЬКЕ ПОСЛАННЯ ПАПИ ВЕНЕДИКТА XVI «З ВЛАСНОГО ПОЧИНУ» про СЛУЖІННЯ МИЛОСЕРДЯ

Вступ

«Найглибша природа Церкви виражена в її троякому завданні: проголошувати слово Боже (*керигма-мартирія*), освячувати (*літургія*) і виконувати служіння милосердя (*дияконія*). Ці завдання передбачають одне одного й невіддільні одне від одного» (*Deus caritas est*, 25).

Служіння милосердя – це також конститутивний вимір місії Церкви і неодмінний вияв її сутності (див. там само); всі вірні мають право й обов'язок здійснювати у своєму житті ту нову заповідь, яку дав нам Христос (пор. Ів. 15:21), пропонуючи сучасній людині не просто матеріальну допомогу, але також і розраду для душі, турботу про її душу (пор. *Deus caritas est*, 28). Церква покликана здійснювати *дияконію* – служіння милосердя також і на рівні спільнот: малих місцевих громад, партикулярних Церков і всієї вселенської Церкви; для цього потрібна «організація як передумова впорядкованого служіння спільноти» (пор. там само, 20), і ця організація може мати, зокрема, й інституційні форми.

Щодо *дияконії* – служіння милосердя, то у своєму окружному посланні *Deus caritas est* я вказував, що «відповідно до ієрархічної структури Церкви єпископи, як наступники апостолів, несуть головну відповідальність за здійснення в партикулярних Церквах служіння милосердя» (п. 32). Водночас я зазначав, що «Кодекс канонічного права в канонах, що стосуються єпископського уряду, не говорить прямо про добродійність як окрему ділянку єпископської праці» (там само). І хоча в «Керівництві про душпастирське служіння єпископів» предметніше з'ясована суть обов'язку милосердя як невідхильного завдання цілої Церкви й кожного єпископа у межах своєї єпархії» (там само), є потреба заповнити цю нормативну прогалину й належним чином відобразити в канонічному законодавстві суттєве значення служіння милосердя в Церкві та його конститутивний зв'язок з єпископським урядом, окресливши правові

аспекти такого церковного служіння, особливо коли воно здійснюється організовано й за безпосередньої підтримки єпископів.

З огляду на все сказане, цим посланням я хотів би задати організаційні нормативні рамки, що допоможуть краще врегулювати, принаймні в загальних моментах, різні зорганізовані форми церковного служіння милосердя, яке тісно пов'язане з дияконією природою Церкви та єпископського уряду.

Утім, важливо мати на увазі, що «практичної діяльності ніколи не досить, якщо в ній не відчувається любов до людини, любов, насажена зустріччю з Христом» (там само, 34). Отже, здійснюючи добродійну діяльність, католицькі організації не мають обмежуватися простим збиранням чи розподілом коштів, а повинні завжди виявляти особливу увагу до особи, яка опинилася в нужді, та виконувати в християнській спільноті вельми цінну педагогічну функцію, виховуючи в людях готовність ділитися, повагу та любов у дусі Євангелія Христового. Добродійна діяльність Церкви, хай на якому рівні вона здійснюється, не повинна перетворюватися попросту на ще один різновид організованої соціальної допомоги (пор. там само, 31).

Зорганізовані добродійні ініціативи, започатковані вірними в різних місцевостях, дуже різняться між собою і потребують належного керівництва. Особливо сильно розвинулась на парафіяльному, єпархіальному, національному та міжнародному рівні діяльність «Карітасу», організації, яка діє за сприяння церковної ієрархії і яка своїм шляхетним і послідовним свідченням віри та реальним задоволенням потреб нужденних заслужено здобула повагу й довіру не тільки вірних Церкви, а й багатьох інших людей по всьому світі. Поряд із цією масштабною ініціативою, яку офіційно підтримує церковна влада, в різних місцевостях з'являється й чимало інших ініціатив, що є вислідом добровільного заангажування вірних, які різними способами прагнуть докласти особисті зусилля до справи конкретного засвідчення любові до нужденних. І ті, й ті ініціативи, хоча й відрізняються походженням та юридичним статусом, однаковою мірою є виявом чуйності та прагнення відгукнутися на той самий нагальний поклик.

Церква як інституція не може стояти осторонь цих зорганізованих ініціатив, що є вільним виявом турботи охрещених про окремих осіб та цілі народи, які перебувають у нужді. Тому пастирі Церкви повинні завжди вітати ці ініціативи як одну з форм участі всіх вірних у післанництві Церкви, шануючи ті особливості й ту ав-

тономію в управлінні, що від природи належаться цим ініціативам як вияву свободи всіх охрещених.

Поряд із ними церковна влада з власного почину створила спеціальні агенції, через які вона інституційно, вдаючись до відповідних правових та адміністративних методів, розподіляє пожертви вірних з тим, щоб якнайдієвіше відреагувати на конкретні потреби.

Одначе в тих рамках, у яких ця діяльність заохочується самою ієрархією або виразно підтримується авторитетом пастирів Церкви, треба впевнитися, що їх проведення відповідає вимогам церковного вчення та намірам вірних і що дотримуються всі чинні приписи світської влади. З огляду на це виникла конечна потреба установити в церковному праві деякі важливі норми, продиктовані загальними міркуваннями канонічної дисципліни, щоб виразно визначити для цієї царини правову відповідальність, яка покладається на всіх залучених суб'єктів, а зокрема окреслити ту роль керівника й координатора, що належить єпархіальному єпископові. Водночас ці норми мають бути досить широкі, щоб охопити велике різноманіття католицьких по духу інституцій, що діють у цій царині, – як тих, що виникли з почину ієрархії, так і тих, що були створені з почину самих вірних, а згодом були схвалені та підтримані місцевими пастирями. Формулюючи такі конче потрібні норми, слід було зважати й на вимоги справедливості та на відповідальність єпископів перед вірними в тому, що стосується легітимної автономії кожної інституції.

Нормативна частина

Отже, на пропозицію кардинала-голови Папської ради *Cor Unum* та порадившись із Папською радою в справах законодавчих текстів, я постановляю й проголошую таке:

Стаття 1

§ 1. Вірні мають право утворювати об'єднання й засновувати організації, які б займалися різними ділами милосердя, особливо на користь бідних та страждених. Тою мірою, якою ці об'єднання та організації пов'язані з добродійним служінням пастирів Церкви і (або) мають намір використовувати для своїх цілей пожертви вірних, вони повинні подати свої статути на затвердження компетентній церковній владі й додержувати визначених нижче норм.

§ 2. З таких самих міркувань вірні мають право засновувати фундації для фінансування конкретних доброчинних ініціатив згідно з положеннями канону 1303 Кодексу канонічного права (ККП) та канону 1047 Кодексу канонів Східних Церков (ККСЦ). Якщо ці фонди відповідають характеристикам, визначеним у пар. 1, вони також повинні додержувати, *congrua congruis referendo*, норм, викладених у цьому документі.

§ 3. Крім додержання приписів канонічного права, колективні доброчинні ініціативи, про які йдеться в цьому посланні, повинні провадити свою діяльність згідно з засадами католицької віри й не повинні брати на себе зобов'язань, що можуть тою чи іншою мірою завадити додержанню цих засад.

§ 4. Доброчинні організації та фундації, засновані інститутами посвяченого життя або товариствами апостольського життя, повинні додержувати цих норм, а також приписів канону 312 § 2 ККП та канону 575 § 2 ККСЦ.

Стаття 2

§ 1. Статути доброчинних організацій, про які йшла мова в попередній статті, повинні визначати – поряд з інституціональними завданнями та структурою управління згідно з канonom 95 § 1 ККП – провідні засади й мету діяльності цих організацій, спосіб управління їх фондами, характеристики, що вимагаються від залучених до їх діяльності осіб, а також те, які звіти й відомості вони повинні подавати компетентній церковній владі.

§ 2. Доброчинна організація може використовувати назву «католицької» тільки за письмовою згодою компетентної влади, як про це говориться в каноні 300 ККП.

§ 3. Організації, створені вірними для служіння милосердя, можуть мати церковного асистента, призначеного на підставі статуту згідно з канонами 324 § 2 та 317 ККП.

§ 4. Водночас церковна влада, згідно з канонами 223 § 2 ККП та 26 § 3 ККСЦ, повинна пам'ятати про свій обов'язок регулювати здійснення вірними своїх прав, а отже уникати надмірного примноження доброчинних ініціатив, яке могло б піти на шкоду їх активності й ефективності у виконанні своїх завдань.

Стаття 3

§ 1. У попередніх статтях під компетентною владою відповідного рівня розуміється влада, про яку говориться в каноні 312 ККП та каноні 575 ККСЦ.

§ 2. У випадку організацій, за якими не визнано загальнодержавного статусу, хоч вони й діють у різних єпархіях, під компетентною владою розуміється єпархіальний єпископ тої місцевості, де така організація має свій головний осідок. У кожному разі, така організація зобов'язана інформувати єпископів інших єпархій, де вона здійснює свою діяльність, та виконувати їхні вказівки стосовно діяльності різних добродійних інституцій, що існують у їх єпархіях.

Стаття 4

§ 1. Єпархіальний єпископ (пор. канон 134 § 3 ККП та канон 987 ККСЦ) здійснює належну пастирську турботу про служіння милосердя в порученій йому партикулярній Церкві як пастир, провідник і той, хто несе основну відповідальність за таке служіння.

§ 2. Єпархіальний єпископ має заохочувати й підтримувати в своїй партикулярній Церкві ініціативи та інституції, спрямовані на служіння ближньому, і пробуджувати в вірних дух діяльного милосердя як вияв християнського життя та участі в післанництві Церкви, як про це говориться в канонах 215 і 222 ККП та канонах 25 і 18 ККСЦ.

§ 3. Єпархіальному єпископові належить слідкувати, щоб у діяльності добродійних організацій та в управлінні ними завжди додержувались норми універсального й партикулярного права Церкви, а також виконувалась воля вірних, що зробили пожертви чи заповіли майно на конкретні добродійні потреби (пор. канони 1300 ККП та 1044 ККСЦ).

Стаття 5

Єпархіальний єпископ повинен впевнитися, що Церква має право здійснювати добродійну діяльність, і подбати про те, щоб вірні та інституції, віддані під його нагляд, додержували справедливих вимог світського законодавства в цій ділянці.

Стаття 6

Згідно з канonom 394 § 1 ККП та канonom 203 § 1 ККСЦ єпархіальний єпископ повинен координувати на території своєї єпархії діяльність добродійних організацій та фондів, як створених ієрархією, так і тих, що постали з ініціативи вірних, ні в чому, однак, не обмежуючи тієї автономії, що належить їм згідно з їх статутами. Зокрема, єпископ повинен подбати про те, щоб у їх діяльності не згасав євангельський дух.

Стаття 7

§ 1. Інституції, про які йде мова в статті 1 § 1, повинні добирати своїх працівників з-поміж людей, які поділяють або принаймні поважають католицьку ідентичність цих інституцій.

§ 2. Щоб забезпечити наявність у служіння милосердя євангельського свідчення, єпархіальний єпископ повинен подбати, щоб працівники добродійного апостоляту Церкви не тільки мали належну фахову компетенцію, а й подавали приклад християнського життя й засвідчували відповідне виховання серця, демонструючи віру, яка діє в любові. Для цього єпископ повинен подбати про їх богословський та пастирський вишкіл за спеціальною програмою, узгодженою з керівниками різних організацій, та надавати їм належну підмогу в духовному житті.

Стаття 8

Коли це потрібно з огляду на кількість та різноманітність добродійних ініціатив, єпархіальний єпископ повинен створити в порученій йому Церкві спеціальне бюро, яке б від його імені спрямовувало й координувало служіння милосердя.

Стаття 9

§ 1. Єпископ повинен заохочувати створення в кожній парафії своєї єпархії парафіяльного осередку «Карітас» чи іншої аналогічної організації, яка б, зокрема, здійснювала в громаді педагогічну працю, виховуючи у вірних готовність ділитися й дух правдивого милосердя. Коли це доречно, таке служіння може бути зорганізоване спільно кількома парафіями тої самої єпархії.

§ 2. Єпископ і парафіяльний священник повинні допевнитися, щоб поряд із «Карітасом» у парафії могли існувати й розвиватися також інші добродійні ініціативи, за загальної координації з боку пароха. Втім, тут слід мати на увазі положення статті 2 § 4.

§ 3. Єпархіальний єпископ і парафіяльні священники повинні прослідкувати, щоб у цих справах вірні не були введені в оману й не виникло ніяких непорозумінь, а тому не повинні допускати, щоб через парафіяльні або єпархіальні структури рекламувались ініціативи, що, хоч і подаються як добродійні, але пропонують рішення або методи, суперечні вченню Церкви.

Стаття 10

§ 1. Єпископ повинен пильнувати церковне майно, яким розпоряджаються підпорядковані його владі доброчинні організації.

§ 2. Єпархіальний єпископ повинен прослідкувати, щоб надходження від збірок, які проводяться згідно з канонами 1265 та 1266 ККП, канонами 1014 та 1015 ККСЦ, використовувалися для тої мети, для якої їх зібрано (пор. канони 1267 ККП, 1016 ККСЦ).

§ 3. Зокрема, єпархіальний єпископ повинен впевнитися, що підпорядковані йому доброчинні організації не отримують фінансування від груп або інституцій, які ставлять собі цілі, суперечні вченню Церкви. Так само, щоб не згіршувати вірних, єпископ повинен пильнувати, щоб зазначені доброчинні організації не приймали пожертв на ініціативи, котрі під оглядом своєї мети або засобів її досягнення не відповідають ученню Церкви.

§ 4. Єпископ повинен особливо подбати про те, щоб управління тими ініціативами, за якими він наглядає, свідчило про християнську поміркованість. З цією метою він повинен прослідкувати, щоб заробітна плата й адміністративні витрати, відповідаючи вимогам щодо справедливої винагороди та фахового рівня залучених працівників, були пропорційні аналогічним витратам його єпархіальної курії.

§ 5. Щоб церковна влада, про яку йде мова в статті 3 § 1, могла виконувати свій обов'язок нагляду, інституції, згадані в статті 1 § 1, повинні подавати компетентному ординарію щорічний фінансовий звіт, укладений відповідно до його вказівок.

Стаття 11

Єпархіальний єпископ зобов'язаний в разі потреби повідомити своїх вірних про те, що діяльність тої чи іншої доброчинної організації більше не згідна з вимогами церковного вчення, а відтак заборонити цій організації використовувати назву «католицька» й ужити належних заходів там, де йдеться про чиюсь особисту відповідальність.

Стаття 12

§ 1. Єпархіальний єпископ повинен сприяти діяльності поручених його турботі доброчинних організацій на рівні як національному, так і міжнародному, а зокрема їх співпраці з біднішими церковними областями за аналогією з приписами канону 1274 § 3 ККП та канону 1021 § 3 ККСЦ.

§ 2. Пастирська турбота про добродійну працю, відповідно до обставин місця й часу та до приписів права, може здійснюватися спільно кількома сусідніми єпископами і в стосунку до кількох Церков одразу. Якщо йдеться про спільну добродійну працю на міжнародному рівні, слід попередньо проконсультуватися з компетентним дикастерієм Апостольського Престолу. Крім того, у випадку добродійних ініціатив національного рівня доречно проконсультуватися з відповідним бюро національної Єпископської конференції.

Стаття 13

Місцева церковна влада завжди зберігає за собою право давати дозвіл на здійснення католицькими організаціями тих чи інших ініціатив на теренах, що підлягають її юрисдикції, враховуючи при цьому канонічні норми та специфіку конкретних організацій. Єпископ також зобов'язаний допевнитися, що діяльність, яка здійснюється на території його єпархії, відповідає церковному правопорядку, а коли це не так – заборонити таку діяльність або вжити інших кінцевих заходів.

Стаття 14

Де це доречно, єпископ повинен започатковувати добродійні ініціативи у співпраці з іншими Церквами чи церковними спільнотами, шануючи при цьому їхню ідентичність.

Стаття 15

§ 1. Папська рада *Cor Unum* повинна забезпечити виконання цих приписів та прослідкувати, щоб вони виконувались на всіх рівнях. Це ніяким чином не обмежує повноважень Папської ради в справах мирян у тому, що стосується об'єднань вірних (відповідно до ст. 133 апостольської конституції *Pastor bonus*), повноважень Відділу в справах відносин з державами Державного секретаріату та загальних повноважень інших дикастерій та органів Римської курії. Крім того Папська рада *Cor Unum* повинна особливо подбати про те, щоб добродійна діяльність католицьких інституцій на міжнародному рівні завжди проводилася спільно з відповідними партитулярними Церквами.

§ 2. До компетенції Папської ради *Cor Unum* належить також канонічне заснування добродійних організацій міжнародного рівня,

а відтак і передбачені законом обов'язки щодо регулювання та розвитку їх діяльності.

Наказую, щоб усе викладене в цьому апостольському посланні, виданому «з власного почину», було сповна виконане без огляду на будь-які обставини, що могли б цьому суперечити, хай навіть вони заслуговують окремої згадки, і постановляю оприлюднити це послання в щоденній газеті *L'Osservatore Romano* з тим, щоби воно набуло чинності 10 грудня 2012 року.

З ЕНЦИКЛІКИ ПАПИ ФРАНЦИСКА «СВІТЛО ВІРИ» (*LUMEN FIDEI*)

Віра і спільне добро

50. Оповідючи історію патріархів і праведників Старого Завіту, послання до Євреїв наголошує на суттєвому аспекті їхньої віри. Вона є представлена не лише як шлях, який пройти необхідно, але також як спорудження, як підготовка місця, в якому людина могла б жити разом з іншими. Першим будівничим був Ной, котрому вдалося врятувати свою сім'ю в ковчезі (Євр. 11, 7). Пізніше з'являється Авраам, про якого сказано, що, з огляду на свою віру, мешкав в наметах очікуючи місто з надійними підвалинами (Євр. 11, 9-10). Так з'являється щодо віри нова певність, нова твердість, котру лише Бог може дати. Якщо віруюча людина опирається на «Бога-Амін», на Бога надійного (Іс. 65, 16), і в так сама стає міцною, то тоді ми можемо до вже сказаного додати, що несхитність віри стосується також і міста, яке Бог готує для людини. Віра розкриває нам, наскільки міцними можуть бути взаємини між людьми, якщо Бог стає присутнім поміж ними. Віра не тільки наділяє внутрішньою міццю, властивим віруючому непохитним переконанням, вона також дає нове бачення людських взаємин, бо бере свій початок від любові і динамікою Божої любові керується. Гідний довіри Бог дарує людям надійне місто.

51. Саме завдячуючи своєму взаємозв'язку з любов'ю (Гал. 5, 6), світло віри дієво служить справедливості, законності та миру. Віра бере свій початок від моменту зустрічі із споконвічною Божою любов'ю, зустрічі, в якій з'являється сенс і гідність нашого життя. Воно освітлюється настільки, наскільки включається в динаміку, започатковану цією любов'ю, бо, стає вправлінням у любові і шляхом, що веде до її повноти. Світло віри здатне оцінити багатство людських взаємин, їхню здатність тривати у часі, бути надійними і збагачувати спільне життя. Віра не є втечею від світу, ані не є чимось далеким від реального життя наших сучасників. Без надійної любові ніщо не здатне втримати людей справді з'єднаними. Єдність між ними мислима була б винятково на підставі корисності, чи на злитті спільних інтересів, або ж на страху, але аж ніяк на спільному житті як дарі чи на радості котру вже сама тільки присутність іншої лю-

дини викликати може. Віра уможливило нам розуміння структури людських взаємин, бо, сягаючи їхньої першопричини і їхнього остаточного призначення в Бозі, в Його любові, освітлює майстерність будівництва, служачи таким чином спільному добру. Так справді, віра є добром для всіх, вона є спільним добром; але її світло освічує Церкву не лише всередині, ані не служить винятково для спорудження вічного міста у потойбіччі. Віра також допомагає будувати наші суспільства так, щоб вони розвивалися у напрямку майбутнього, що вселяє надію. Послання до Євреїв подає нам приклад цього, коли з поміж мужів віри виділяє Самуїла і Давида, як тих, котрі завдяки їхній вірі «чинили справедливо» (Євр. 11, 33). Вжитий тут вираз стосується їхнього справедливого правління, стосується тої мудрості, що принесла в народ мир (1 Цар. 12, 3-5; 2 Цар. 8, 15). Руки віри піднімаються до небес, споруджуючи у любові місто закладене на взаєминах, у яких Божа любов служить фундаментом. [...]

Світло для життя в суспільстві

54. Прийнята і поглиблена в сім'ї, віра стає світлом для всіх суспільних відносин. Як досвід Божого батьківства і Божого милосердя, віра продовжує свій розвиток дорогою братерства. В епоху модернізму була спроба побудови всеосяжного братерства між людьми, ґрунтуючись на їхній рівності. Однак поступово прийшло розуміння, що таке братерство, яке позбавлене зв'язку зі спільним Отцем як основним фундаментом, не здатне до існування. Отже потрібно повернутися до справжнього джерела братерства. Від самих її початків історія віри була історією братерства, хоча і не була позбавленою конфліктів. Бог кличе Авраама вийти з рідної землі і обіцяє вивести з нього великий народ, який отримає Боже благословення (Бут. 12, 1-3). В ході історії спасіння людина відкриває, що Бог прагне, щоб усі люди, як брати, стали учасниками єдиного благословення, яке має свою повноту в Христі, щоб всі стали одним цілим. Невичерпна любов Отця дається нам в Ісусі і через наших братів та сестер. Віра вчить нас зауважувати, що кожна людина приносить мені благословення, що світло лица Божого освітлює мене через лице брата. Скільки ж благодаті приніс місту людей, їх спільному життю християнський світогляд! Завдяки вірі ми зрозуміли неповторну гідність кожної людини, яка у стародавньому світі не була настільки очевидною. У II столітті язичник Цельсій докоряв християнам те, що йому здавалося ілюзією і обманом: християнське твердження, що Бог створив світ для людини, поставивши її на вершині всесвіту.

Тому запитував: «Чому стверджуєш, що [...] трава [...] росте в більшій мірі для людей, аніж для диких тварин, позбавлених розуму?» [46] «Глянувши з неба на землю, чим відрізняються наші заняття від того чим займаються мурахи і бджоли?» [47]. У центрі біблійної віри знаходиться Божа любов, її конкретна турбота про кожну людину, її план спасіння, який охоплює все людство і все творіння і який досягає своєї кульмінації у Втіленні, Смерті і Воскресінні Ісуса Христа. Якщо ця реальність затіняється, тоді зауважується брак критерію, який забезпечує бачення того, що робить життя людини цінним і неповторним. Тоді вона втрачає своєї місце у всесвіті, перестає виділятися поміж природою, відмовляючись від власної моральної відповідальності або ж домагається для себе влади абсолютного володаря присвоюючи собі право маніпуляції без обмежень.

55. Крім того віра, об'являючи нам любов Бога Творця, заохочує цим нас до шанобливішого ставлення до природи, допомагає відчитувати в ній Ним записану «азбуку» та доглядати і зберігати довірене нам помешкання, допомагає знаходити шляхи розвитку, зумовлені не лише користю і наживою, а які б вважали усе створіння даром, за який всі ми є боржниками; вчить нас шукати справедливі форми правління, визнавати, що влада походить від Бога для служіння спільному добру.

Також віра дає можливість прощення, яке дуже часто вимагає часу, зусиль, терпіння і справжнього нашого залучення; прощення стає можливим, коли ми зауважуємо, що добро завжди передре злу і за нього є сильнішим, що слово, яким Бог потверджує наше життя, сягає глибше за будь-яке наше заперечення. Також з чисто антропологічної точки зору, зрештою єдність перевищує конфлікт; ми повинні радше розвернутися лицем до конфлікту ніж його уникати, але наша у ньому участь мусить сприяти його вирішенню, подоланню, перетворюючи його у ланку ланцюга, у черговий етап шляху до єдності. Якщо віра слабне, то з'являється небезпека, що ослабнуть також підвалини життя, як застерігає поет Т. С. Елліот: «Чи ж потрібно вам казати що навіть ці скромні досягнення – причина вашої гордості за цивілізоване суспільство – навряд чи переживуть віру, якій завдячують своїм значенням?» [48]. Якщо усунемо віру у Бога із наших міст, то взаємна довіра ослабне, все що нас утримуватиме разом буде тільки страх, тоді стабільність стане під загрозою. Послання до Євреїв говорить: «Бог не соромиться зватися їхнім Богом, бо він їм приготував місто» (11, 16). Вираз «не соромитися»

пов'язаний з публічним визнанням і має на увазі, що Бог своїми конкретними діями публічно визнає свою присутність між нами, своє бажання зміцнювати взаємини між людьми. Чи ж будемо ми тими, хто соромитиметься називати Бога нашим Богом? Тими, хто не визнаватиме публічно Його таким у нашому суспільному житті, хто не буде проголошувати тої величі спільного життя яка завдяки Йому стає можливою? Віра освітлює суспільне життя. Вона містить у собі творче світло на кожную наступну мить історії, бо розташовує всі події відносно їх начала і кінцевого призначення всього в Отці, який нас любить.

Сила, що потішає в терпінні

56. [. . .] Християнин знає, що терпіння неможливо уникнути, але воно може набути сенсу, воно може стати актом любові, віданням себе в руки Бога, який нас не покидає, і таким чином стати етапом зростання у вірі і любові. Розважаючи над зв'язком Христа з Отцем, навіть в момент найбільшого страждання на хресті (Мр. 15,34), християнин вчиться способу бачення самого Христа. Навіть смерть стає освітленою і може бути пережита як останній поклик віри, останнє «вийди з твоєї землі», останнє «Прийди!», сказане Отцем, якому віддаємося з довірою, що Він нас скріпить також і під час остаточного переходу.

57. Світло віри не приводить нас до втрати пам'яті про існуюче у світі страждання. Для багатьох людей віри страждаючі стали посередниками світла! Для св. Франциска прокажений, а для бл. Матері Терези з Калькутти її убогі. Вони зрозуміли таємницю, яка міститься у них. Наближуючись до них, вони безсумнівно, не звільнили їх від усіх їхніх терпінь, ані не змогли пояснити кожне зло. Віра не є світлом, яке поглинає усю нашу темряву, а світильником, який вночі освітлює наш шлях, а цього вже достатньо, щоб продовжувати йти вперед. Страждаючій людині Бог не наводить незаперечних доказів, якими все пояснюється, а зсилає свою відповідь у вигляді невинно супроводжуючої присутності, у вигляді історії добра, що поєднується з кожною історією страждання, щоб відшукати у ній промінь світла. Через Христа Бог зволив особисто розділити з нами цю дорогу і дати нам своє бачення всього, щоб ми розгледіли на цій дорозі світло. Христос, оскільки переніс страждання, є Тим, хто «провадить нас у вірі і її вдосконалює» (Євр. 12, 2).

Страждання пригадує нам, що служіння спільному добру є завжди служінням надії, яка дивиться вперед, знаючи, що лише в Бозі, лише в майбутньому, що від Христа воскреслого приходить, наше суспільство зможе віднайти свої міцні і стійкі підвалини. У цьому сенсі віра поєднується з надією, бо навіть якщо руйнується дім нашого дочасного проживання, та все ж існує житло вічне, яке Бог вже заснував у Христі, в Його тілі (пор. 2 Кор. 4, 16 – 5, 5). Таким чином динаміка віри, надії і любові (пор. 1 Сол. 1, 3; 1 Кор. 13, 13) робить близькими нам, турботи всіх людей на нашій спільній дорозі до того міста, «архітектором і будівничим якого є сам Бог» (Євр. 11, 10), оскільки «надія не засоромить» (Рим. 5, 5).

У єдності з вірою і любов'ю надія спрямовує нас до певного майбутнього, що знаходиться у іншій перспективі, аніж примарні пропозиції божків цього світу, яке дає нам нову наснагу і свіжі сили для щоденного життя. Не дозвольмо отже, щоб у нас вкрали надію, не дозвольмо, щоб її звели нанівець прийняті на ходу рішення і пропозиції, які стримують наш поступ, «розпорошують» час, перетворюючи його в простір. Час є завжди вищий за простір. Простір надає твердості процесам, натомість час завжди спрямовує у майбутнє, спонукаючи до поступу вперед з надією.

Джерело: сайт Католицький Оглядач

З ЕНЦИКЛІКИ ПАПИ ФРАНЦИСКА «СЛАВЕНЬ БУДЬ» (*LAUDATO SI*) про ТУРБОТУ ЗА НАШ СПІЛЬНИЙ ДІМ

Глобальна нерівність

48. Людське довкілля і природне середовище погіршуються одночасно; ми не можемо адекватно протидіяти руйнуванню довкілля, якщо не візьмемо до уваги причини, пов'язані з деградацією людини та суспільства. Погіршення стану навколишнього природного середовища і суспільства насамперед впливає на найвразливіші групи людей на планеті: «І повсякденний досвід, і наукові дослідження свідчать про те, що найбільше від наслідків всіх атак на навколишнє природне середовище страждають найбільніші верстви населення»¹. Наприклад, виснаження рибних ресурсів особливо негативно впливає на невеликі рибальські громади, які не можуть нічим замінити ці ресурси; забруднення води особливо зачіпає бідних, які не можуть купити воду в пляшках; а підвищення рівня моря в основному дошкуляє збіднілому населенню прибережних районів, які більше не мають де жити. Вплив нинішнього дисбалансу проявляється також у передчасних смертях багатьох бідних людей, у конфліктах, що викликані браком ресурсів, і в будь-яких інших проблемах, які недостатньо обговорюються на міжнародному рівні².

49. Слід наголосити на тому, що часто немає чіткого усвідомлення проблем, які особливо впливають на незахищені верстви населення. Однак до них належить більшість населення планети, мільярди людей. Сьогодні про ці групи згадують у міжнародних політичних та економічних дискусіях, але часто створюється враження, що їхні проблеми розглядаються як другорядні питання, які обговорюються винятково з почуття обов'язку або як відхилення від основної теми, якщо їх просто не вважають опосередкованими збитками. Справді,

¹ Конференція єпископів Болівії, Пастирське послання про навколишнє середовище і людський розвиток в Болівії *El universo, don de Dios para la vida* (2012), 17.

² Пор. Конференція єпископів Німеччини. Комісія із соціальних питань, *Der Klimawandel: Brennpunkt globaler, intergenerationaler und ökologischer Gerechtigkeit* (вересень 2006), 28–30.

коли все сказано і зроблено, ці питання часто залишаються останніми в порядку денному. Це частково пов'язано з тим, що багато фахівців, які формують громадську думку, засоби комунікації та осередки влади, що розташовані в багатих міських районах, надто відірвані від бідних і практично не мають прямого контакту з їхніми проблемами. Вони живуть і розмірковують зі зручної позиції високого рівня розвитку і якості життя, яка є практично недосяжною для більшості населення світу. Ця відсутність фізичного контакту і зустрічі, якій сприяє дезінтеграція наших міст, може призвести до оніміння совісті та упередженого аналізу, ігнорування реальності. Іноді таке ставлення існує пліч-о-пліч із «зеленою» риторикою. Однак сьогодні ми повинні усвідомити, що справжній екологічний підхід завжди стає соціальним; він повинен інтегрувати питання справедливості в дебати про навколишнє природне середовище для того, щоб почути як крик землі, так і плач бідних.

50. Замість вирішення проблем бідних і розмірковування над питанням, як світ може стати іншим, дехто обмежується лише зниженням народжуваності. Іноді країни, що розвиваються, стикаються з формами міжнародного тиску, у яких економічна допомога надається за умови просування відповідної політики «репродуктивного здоров'я». Проте «у той час як дійсним є факт, що нерівномірний розподіл населення і наявних ресурсів створює перешкоди для розвитку і сталого використання навколишнього природного середовища, все одно слід визнати, що демографічний ріст цілком сумісний з цілісним і солідарним розвитком»³. Звинувачувати в усьому зростання кількості населення, а не надмірне і вибіркове споживацтво з боку деяких верств, є одним із способів відмови від потреби вирішувати ці проблеми. Це спроба узаконити існуючу модель розподілу, де меншість вважає, що вона має право споживати таким чином, який ніколи не стане доступним для всіх, оскільки планета не зможе навіть помістити відходи від такого споживання. Крім того, ми знаємо, що приблизно третина всіх вироблених харчових продуктів викидається, і «кожного разу, коли ми викидаємо їжу, ми ніби крадемо її зі столу бідних»⁴. Звичайно, слід звертати увагу на дисбаланс у розподілі населення на певній території як на національному, так і на глобальному рівнях, оскільки зростання споживання призведе до складних регіональних ситуацій через

³ Папська Рада Справедливість і мир, Компендіум соціальної доктрини Церкви, 483.

⁴ Катехиза (5 червня 2013): *Insegnamenti* 1/1 (2013), 280.

взаємозв'язок між проблемами, пов'язаними із забрудненням навколишнього природного середовища, транспортом, переробкою відходів, втратою ресурсів, та зниженням якості життя. [...]

Універсальна спільнота

89. Створіння цього світу не є майном без власника: «Та ти щадиш усе, бо воно – твоє, Господи життєлюбний» (Мудр. 11, 26). Це основа нашого переконання, що, як частина всесвіту, усе в якому створене одним Отцем, всі ми пов'язані невидимими зв'язками і разом формуємо світову родину, величну спільність, яка наповнює нас священною, люблячою і смиренною повагою. Тут я знову повторю, що «Господь так міцно поєднав нас з довкіллям, що опустелювання земель є для нас болісною хворобою, а вимирання видів – болючим каліцтвом»⁵.

90. Це не означає, що треба ставити всіх живих істот на один рівень, позбавляючи людей їх унікальної цінності і колосальної відповідальності, яка з нею пов'язана. Це також не означає обожествлення землі, що завадило б нам працювати на ній та захищати її крихкість. Таким чином ми б створили новий дисбаланс, що віддалив би нас від реальності, яка кидає нам виклики⁶. Часом ми надмірно захоплюємось, заперечуючи переваги людини чи проявляючи більше ініціативи для захисту інших видів, ніж для захисту гідності, якою однаково наділені всі людські істоти. Звичайно, нас повинен турбувати той факт, що до інших живих істот ставляться безвідповідально. Але ми повинні найбільше обурюватись через кричущі прояви несправедливості серед людей, коли і далі терпимо те, що окремі з нас вважають себе більш достойними за інших. Ми не помічаємо, що деякі люди загрузли у відчайдушній та руйнівній бідності, не бачачи виходу, поки інші не знають, що робити зі своїм майном, марнославно демонструючи свою так звану вищість і залишаючи після себе стільки сміття, що воно знищило б планету, якби всі були такими. Насправді ми продовжуємо толерувати тих, хто вважає себе достойнішим за інших, так, ніби він народився з ширшими правами.

⁵ Апостольське звернення *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 215: AAS 105 (2013), 1109.

⁶ Пор. Венедикт XVI, Енцикліка *Caritas in veritate* (29 червня 2009), 14: AAS 101 (2009), 650.

91. Відчуття тісної єдності з рештою природи не може бути справжнім, якщо в наших серцях бракує ніжності, співчуття та турботи про інших людей. Непослідовною виглядає боротьба з незаконною торгівлею рідкісними видами тварин, коли водночас нас не турбують справи бідних або коли ми вирішуємо вбити іншу людину через те, що затаврували її як небажану. Це загрожує самій суті нашої боротьби за збереження довкілля. Не випадково у гімні, де святий Франциск Асизький славить Господа за Його створіння, він каже: «Слава Тобі, Господи, за цих, хто вміє, Тебе ради, прощати». Усе пов'язано. Турбота про довкілля вимагає, щоб ми об'єдналися у щирій любові до інших людей та постійно намагалися вирішити проблеми суспільства.

92. Навіть більше, наші серця від природи відкриті до всесенської єдності, це відчуття братерства не залишає остронь нікого. Правдою є також те, що наша байдужість або жорстокість щодо інших істот рано чи пізно вплине на наше ставлення до інших людей. У нас лише одне серце, і та сама вбогість, що змушує нас погано ставитись до тварин, невдовзі проявить себе у стосунках з іншими людьми. Кожен прояв жорстокості щодо будь-якого створіння «суперечить людській гідності»⁷. Ми навряд чи можемо вважати себе людьми, які люблять у повному значенні слова, якщо через наші інтереси відкидаємо хоча б якийсь з аспектів реальності: «Мир, справедливість і збереження створіння – це три абсолютно взаємопов'язані теми, які не можна відділяти і розглядати окремо одну від одної, не наражаючи себе на небезпеку редукаціонізму»⁸. Усе пов'язано, і ми, людські істоти, об'єднані як брати і сестри в чудовому паломництві, з'єднані Господньою любов'ю, яку Він проявляє до всіх своїх творінь і яка об'єднує нас у ніжній любові до брата сонця, брата місяця, сестри ріки та матері землі.

Спільне призначення благ

93. [...] Кожен екологічний принцип повинен включати соціальну перспективу, яка враховує фундаментальні права бідних та незахищених. Принцип підпорядкування приватної власності універсальному призначенню благ, а отже, і праву кожного на її використання, є золотим правилом суспільної поведінки та

⁷ Катехизм Католицької Церкви, 2418.

⁸ Конференція єпископів Домініканської Республіки, Пастирське послання *Sobre la relación del hombre con la naturaleza* (15 березня 1987).

«першим принципом усього етичного та соціального порядку»⁹. Християнська традиція ніколи не визнавала абсолютного чи непо-рушного права на приватну власність, наголошуючи на соціальному призначенні всіх форм власності. Святий Іван Павло II рішуче підтримав цю позицію, стверджуючи, що «Господь дав землю всьому людському роду для підтримання життя всіх, не виключаючи нікого і не даючи нікому переваг»¹⁰. Це вагомі слова. Він зауважив, що «тип розвитку, який не поважає і не відстоює прав людини – особистих, соціальних, економічних та політичних, у тому числі прав націй та народів, – насправді не є гідним людини»¹¹. Він чітко пояснив, що «хоча Церква і навчає про законне право на приватну власність, але вона також не менш чітко вчить, що на всю приватну власність завжди є соціальна іпотека, щоб блага могли слугувати загальному призначенню, якому їх наділив Бог»¹². Як наслідок, навчав він, «використання цього дару лише на благо окремих людей не відповідає Божому задуму»¹³. Так ставляться під серйозний сумнів несправедливі звички частини людства¹⁴.

94. Багатий і бідний мають однакову гідність, бо «Господь створив їх обидвох» (Прип. 22, 2), «створив великого і малого» (Мудр. 6, 7), і «велить своєму сонцю сходити на злих і на добрих і посилає дощ на праведних і неправедних» (Мт. 5, 45). Це має практичні наслідки, наприклад, ті, про які говорять єпископи Парагваю: «Кожен селянин має законне право володіти достатньою ділянкою землі, на якій він збудує свій дім і буде працювати для забезпечення своєї сім'ї та впевненого майбутнього. Це право треба гарантувати, щоб ним можна було користуватися реально, а не ілюзорно. Це означає, що, окрім права власності, селяни також повинні мати доступ до технічної освіти, кредитів, страхування та ринків»¹⁵.

⁹ Іван Павло II, Енцикліка *Laborem exercens* (14 вересня 1981), 19: AAS 73 (1981), 626.

¹⁰ Енцикліка *Centesimus annus* (1 травня 1991), 31: AAS 83 (1991), 831.

¹¹ Енцикліка *Sollicitudo rei socialis* (30 грудня 1987), 33: AAS 80 (1988), 557.

¹² Промова до корінного населення і селян Мексики, Куїлапан (29 січня 1979), 6: AAS 71 (1979), 209.

¹³ Проповідь на Божественній Літургії для працівників сільського господарства в Ресіфі, Бразилія (7 липня 1980), 4: AAS 72 (1980), 926.

¹⁴ Пор. Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 1990, 8: AAS 82 (1990), 152.

¹⁵ Конференція єпископів Парагваю, Пастирське послання *El campesino paraguayano y la tierra* (12 червня 1983), 2, 4, d.

95. Природне довкілля – це спільне благо, спадок усього людства та відповідальність кожного. Якщо ми вважаємо щось своїм, то лише для того, щоб використовувати його для загального блага. Інакше ми обтяжуємо наше сумління тягарем того, що відкинули факт існування інших людей. Ось чому єпископи Нової Зеландії запитали, що означає заповідь «Не убий», коли «двадцять відсотків населення землі споживає ресурси в таких масштабах, що позбавляють бідні народи та майбутні покоління можливості вижити»¹⁶. [...]

Необхідність захисту праці

124. Будь-який підхід до інтегральної екології, який апіорі не може не брати до уваги людину, повинен враховувати цінність праці, як мудро зазначив святий Іван Павло II у своїй енцикліці *Laborem exercens*. Відповідно до біблійної розповіді про створення світу Господь Бог помістив людину в щойно створеному саду (пор. Бут. 2, 15), щоб не лише оберігати («доглядати») його, а й обробляти («порати»), щоб приносив плоди. Робітники та ремісники, таким чином, «підтримують вічне творіння» (Сир. 38, 34). Розсудливе вдосконалення створеного світу – найкращий вияв турботи про нього, оскільки це означає, що ми самі стаємо інструментом у руках Божих для реалізації потенціалу, яким Він сам наділив речі: «Господь із землі ліки виводить, і розумний муж не нехтує ними» (Сир. 38, 4). [...]

128. Ми були створені з покликанням до праці. Мета не повинна полягати в тому, щоб технологічний прогрес поступово витіснив людську працю, оскільки це буде на шкоду людству. Праця – це потреба, частина сенсу життя на цій землі, шлях до зростання, розвитку й особистої самореалізації. Матеріальна допомога бідним повинна бути лише тимчасовим вирішенням насущних проблем. Ширше завдання полягає в тому, щоб дати їм можливість гідно жити завдяки праці. Однак економіка орієнтується на такий технічний прогрес, у якому витрати виробництва скорочуються завдяки звільненню працівників і заміні їх машинами. Це ще один шлях, який може призвести до негативних наслідків. Втрата робочих місць чинить негативний вплив на економіку «шляхом поступового розмивання суспільного капіталу: системи відносин довіри, надійності й поваги до правил, які є незамінними для будь-якої форми громадянського

¹⁶ Єпископська конференція Нової Зеландії, *Statement on Environmental Issues*, Веллінгтон (1 вересня 2006).

співіснування»¹⁷. Інакше кажучи, «людські витрати завжди включають економічні витрати, а економічні негаразди завжди пов'язані з людськими витратами»¹⁸. Припиняти інвестувати в людей для отримання більшої короткострокової фінансової вигоди – це поганий бізнес для суспільства.

129. Для подальшого забезпечення зайнятості слід розвивати економіку, яка сприяє товарній різноманітності та творчості у бізнесі. Наприклад, існує значна кількість дрібних виробників продуктів харчування, які годують більшу частину народів світу, використовуючи помірну кількість землі та води і виробляючи менше відходів: чи то на невеликих сільськогосподарських ділянках, у садах і на городах, чи то полюючи, збираючи дикорослі культури, виловлюючи рибу. Масштабні економіки, особливо в сільськогосподарському секторі, врешті-решт змушують дрібних землевласників продавати свою землю або відмовлятися від традицій них культур. Їхні спроби перейти до інших, більш диверсифікованих засобів виробництва виявляться безрезультатними через складність зв'язку з регіональними та глобальними ринками або тому, що інфраструктура для продажів і транспорту орієнтована на більші підприємства. Цивільна влада має право й обов'язок вживати чітких та рішучих заходів для підтримки малих виробників і диференційованого виробництва. Для забезпечення економічної свободи, якою всі можуть ефективно скористатися, слід час від часу запроваджувати обмеження для тих, хто володіє більшими ресурсами та фінансовою владою. Говорити про економічну свободу тоді, коли реальні умови не дають багатьом людям доступу до неї, і в той час, коли потенційна зайнятість скорочується, означає розводити демагогію, яка ганьбить політику. Бізнес – це благородне покликання, спрямоване на виробництво багатства та вдосконалення нашого світу. Він може бути продуктивним джерелом процвітання для тих галузей, у яких він реалізовує свою функцію, особливо якщо вважає створення робочих місць невід'ємною частиною своєї діяльності заради спільного блага. [...]

Принцип спільного добра

156. Екологія людини невіддільна від поняття спільного добра, яке є центральним і базовим принципом соціальної етики. Спільне

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

добро – це «сума тих умов соціального життя, які дають соціальним групам та окремим їхнім членам змогу повніше та швидше досягати своєї досконалості»¹⁹.

157. В основі принципу спільного добра лежить повага до людини як такої, наділеної базовими та невід’ємними правами, потрібними для її цілісного розвитку. Воно також передбачає наявність механізмів для забезпечення добробуту і розвитку різних проміжних груп відповідно до принципу субсидіарності. Серед таких груп виділяється сім’я як основоположна одиниця суспільства. І нарешті, спільне добро потребує соціального миру, стабільності та безпеки, які гарантуються завдяки відповідному порядку, якого неможливо досягнути, якщо не забезпечити справедливості у розподілі, порушення якої спричиняє насильство. Суспільство в цілому й держава зокрема зобов’язані захищати спільне добро та сприяти йому.

158. За сучасного стану глобального суспільства, де бачимо чимало прикладів несправедливості і де все більше людей позбавлені фундаментальних людських прав і вважаються непотребом, принцип спільного добра цілком логічно та неминуче вимагає солідарності та піклування про найбідніших. Це спонукає до належних висновків щодо загального призначення світових благ, але, як зазначено в апостольському зверненні *Evangelii Gaudium*²⁰, це вимагає передовсім поцінування величної гідності бідних у світлі наших найглибших переконань віри. Нам варто лише поглянути довкола, щоби побачити, що на сьогодні, по суті, цей вибір є етичним імперативом, необхідним для ефективного досягнення спільного добра.

Справедливість між поколіннями

159. Поняття спільного добра також стосується майбутніх поколінь. Глобальні економічні кризові ситуації чітко й болісно справили руйнівний вплив зневаги до нашої спільної долі, яка не омине і тих, хто прийде після нас. Ми більше не можемо вести мову про сталий розвиток відокремлено від питання солідарності поколінь. Коли ми починаємо думати про світ, який залишимо майбутнім поколінням, то сприймаємо речі по-іншому; ми усвідомлюємо, що світ – це дар, який ми отримали безкоштовно і яким повинні ділитися з інши-

¹⁹ II Ватиканський Собор, Душпастирська конституція *Gaudium et spes* про Церкву в сучасному світі, 26: AAS 58 (1966), 1046.

²⁰ Пор. 186-201: AAS 105 (2013), 1098–1105.

ми. Оскільки світ нам було дано, то ми більше не можемо сприймати дійсність за суто споживацькими мірками, коли ефективність та продуктивність вимірюються отриманням індивідуальної користі. Солідарність між поколіннями не є вибірковою, це радше базове питання справедливості, адже світ, який ми отримали, також належить іншим – тим, хто прийде після нас. Португальські єпископи закликали нас визнати цей обов'язок щодо справедливості: «Навколишнє природне середовище – це частина логіки прийняття. Воно дається як позики кожному поколінню, яке повинно передати його наступному»²¹. Інтегральній екології притаманне таке широке бачення. [...]

162. Труднощі серйозного сприйняття цього виклику тісно пов'язані з етичним та культурним занепадом, яким супроводжується погіршення стану довкілля. Постмодерна людина постала перед загрозою крайнього індивідуалізму, а чимало проблем у суспільстві пов'язані з егоїстичним прагненням миттєвого задоволення, з кризою сімейних та соціальних зв'язків та труднощами у визнанні інших людей. Часто імпульсивне та марнотратне споживання батьків негативно впливає на дітей, яким стає складніше придбати власний дім і створити сім'ю. Окрім того, наша неспроможність всерйоз подумати про майбутні покоління пов'язана з неспроможністю розширювати межі наших теперішніх інтересів і дбати про тих, хто позбавлений можливостей розвитку. Нам слід пам'ятати не лише про бідних у майбутньому, а й про тих, хто є бідним зараз, чиє життя на цій землі є коротким і хто не може більше чекати. Тож «на додаток до справедливішого відчуття солідарності між поколіннями існує нагальна моральна потреба у відновленні відчуття солідарності всередині покоління»²². [...]

Діалог і прозорість у прийнятті рішень

184. Перед загрозою можливого ризику для навколишнього природного середовища, який може вплинути на спільне добро тепер і в майбутньому, слід ухвалювати рішення «на основі порівняння ризиків та переваг різних можливих альтернатив»²³. Зокрема,

²¹ Єпископська конференція Португалії, Пастирське послання *Responsabilidade solidária pelo bem comum* (15 вересня 2003), 20.

²² Венедикт XVI, Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 1990, 8: AAS 102 (2010), 45.

²³ Папська Рада Справедливість і мир, Компендіум Соціальної Доктрини Церкви, 469.

це стосується випадків, коли проект може призвести до посиленого використання природних ресурсів, підвищення рівня викидів, збільшення кількості відходів чи значних змін місцевості, ареалу видів, які перебувають під захистом, чи громадських місць. Деякі проекти, якщо їх недостатньо вивчити, можуть суттєво впливати на якість життя на певній території у зв'язку з різними факторами, наприклад, непередбаченим шумовим забрудненням, зменшенням горизонтів видимості, втратою культурних цінностей чи наслідками використання ядерної енергії. Культура споживацтва, пріоритет якого – короткострокові досягнення і приватний інтерес, може призвести до видачі підробних дозволів чи приховування інформації.

185. Щоби зрозуміти цінність певних підприємницьких ініціатив для справжнього цілісного розвитку, слід запитати: Чому? Де? Коли? Як? Для кого? Які ризики? Які витрати? Хто і яким чином відшкодує? При такому підході окремі питання слід виділити як основні. Для прикладу, нам відомо, що вода – це дефіцитний та вкрай потрібний ресурс і фундаментальне право, від якого залежить здійснення інших прав людини. Цей незаперечний факт домінує над будь-якою оцінкою впливу на навколишнє природне середовище в регіоні. [...]

Політика та економіка в діалозі для повноти людського розвитку

194. Щоб виникли нові моделі прогресу, потрібна «переорієнтація моделі глобального розвитку»²⁴, що включає роздуми про «значення економіки та її цілі, щоб виправити її вади та відхилення»²⁵. Недостатньо захищати природу наполовину, орієнтуючись на фінансові прибутки, чи оберігати довкілля, покладаючись на здобутки прогресу. У цьому питанні половинчасті рішення – це лише відтермінування катастрофи. Насправді слід дати нове визначення прогресу. Технологічний та економічний розвиток, який не залишає після себе досконаліший світ та загалом кращу якість життя, не можна вважати прогресом. По суті, часто якість життя людей фактично знижується – через погіршення якості навколишнього природного середовища, нікудишню якість їжі чи вичерпання ресурсів – на тлі економічного зростання. У цьому контексті розмова

²⁴ Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 2010, 9: AAS 102 (2010), 46.

²⁵ Там само.

про сталий розвиток зазвичай стає способом відвернути увагу та виправдатися, коли екологічні цінності залежатимуть від фінансової системи й технократії, а соціальна й екологічна відповідальність компаній часто зводиться до низки маркетингових заходів та дій, спрямованих на покращення іміджу. [...]

196. Що відбувається з політикою? Пам'ятаймо про принцип субсидіарності, який надає свободу в розвитку потенціалу, що існує на кожному рівні суспільства, вимагаючи водночас більше відповідальності за спільне добро від людей, у руках яких зосереджена більша влада. Станом на сьогодні деякі сектори економіки мають більше влади, аніж самі держави. Але економіка не може існувати без політики, оскільки тоді вона не буде здатною сприяти розвитку іншої логіки, яка б могла регулювати різні аспекти сучасної кризи. Логіка, у якій немає місця щирому занепокоєнню з приводу проблем довкілля, – це та сама логіка, яка не піклується про інтеграцію найбільш незахищених членів суспільства, адже «в актуальній моделі «успіху» і «власних зусиль», здається, нема сенсу інвестувати в тих, хто зійшов з дистанції, хто слабкий або менш обдарований, щоб вони могли стати на ноги і знайти свій життєвий шлях»²⁶.

197. Потрібна далекоглядна політика, спроможна застосовувати новий, цілісний, міждисциплінарний підхід до вирішення різних аспектів кризи. Часто політика сама винна у своїй поганій репутації через корупцію та неспроможність застосовувати здорову громадську політику. Якщо в якомусь регіоні держава не виконує своїх зобов'язань, то деякі бізнес-групи можуть маскуватися під благодійників, утримувати реальну владу у своїх руках і вважати себе вільними від дотримання деяких правил; доходить до толерування різних форм організованої злочинності, контрабанди людьми, торгівлі наркотиками та насильства, які потім дуже складно викоренити. Якщо політика неспроможна подолати таку спотворену логіку і веде безрезультатні переговори, то ми й надалі не будемо здатні вирішити основні проблеми людства. Стратегія реальних змін вимагає переосмислення дійсності у всій її цілісності, адже не досить включити декілька поверхових екологічних міркувань, не ставлячи під сумнів логіку, яка лежить в основі культури сьогодення. Здорова політика повинна бути спроможною взяти на себе вирішення цієї проблеми.

²⁶ Апостольське звернення *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 209: AAS 105 (2013), 1107.

198. Політика й економіка, як правило, звинувачують одна одну, коли мова йде про бідність та руйнування довкілля. Залишається сподіватися, що вони зможуть визнати власні помилки і знайти форми взаємодії, спрямовані на досягнення спільного добра. Тоді як дехто зосереджується виключно на фінансовій вигоді, а дехто – на утриманні чи посиленні своєї влади, нам залишаються війни чи ілюзорні угоди, і кожна сторона в останню чергу цікавиться тим, щоби дбати про довкілля й захищати тих, хто є найвразливішими. І тут залишається актуальним принцип «єдність понад конфлікт»²⁷. [...]

Ставка на новий стиль життя

204. Сучасна ситуація у світі «викликає відчуття нестабільності та непевності, яке, своєю чергою, стає ґрунтом для колективного егоїзму»²⁸. Коли люди стають егоцентричними і замикаються в собі, то їхня жадібність посилюється. Що порожніше серце людини, то більше вона має потребу купувати речі, володіти ними та споживати. Стає майже неможливим приймати обмеження, які встановлює дійсність. У цьому контексті істинний смисл спільного добра також зникає. У міру поширення такого ставлення соціальні норми поважають лише настільки, наскільки вони не суперечать особистим потребам. Тож наше занепокоєння не може обмежуватися виключно загрозою екстремальних кліматичних явищ та природних катастроф, а повинно також поширюватися на катастрофи, які випливають із соціальних криз, оскільки одержимість споживацьким стилем життя, особливо з боку небагатих вибраних, може призвести лише до насильства та взаємознищення.

205. Але не все ще втрачено, оскільки, хоча люди і можуть деградувати, також можуть себе опанувати, знову виявляти доброчесність і ставати кращими, незважаючи на будь-які психологічні та соціальні впливи. Ми можемо чесно подивитися на себе, визнати наше глибоке невдоволення і стати на новий шлях, що приведе до правдивої свободи. Жодна система не може повністю нівелювати нашу прихильність до добра, істини, краси, а також здатність відгукуватися на те, до чого кличе нас Бог у глибині наших сердець. Я закликаю людей у всьому світі не забувати про цю гідність, яка у нас є. Ніхто не має права її в нас відібрати. [...]

²⁷ Там само, 228: AAS 105 (2013), 1113.

²⁸ Іван Павло II, Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 1990, 1: AAS 82 (1990), 147.

207. Хартія Землі закликала всіх нас залишити позаду період самознищення і розпочати все заново, але ми поки що не сформували універсальне усвідомлення, потрібне для його досягнення. Тому я наважуюся знову нагадати про цей важливий виклик: «Як ніколи раніше за всю історію, спільна доля спонукає нас шукати нового початку... Нехай наша доба стане часом, який запам'ятають як пробудження благоговіння до життя, тверде рішення щодо досягнення сталого розвитку, зростаюче прагнення справедливості та миру і радісне святкування життя»²⁹.

208. Ми завжди можемо розвивати в собі нову здатність не замикатися в собі, а виходити назустріч іншим. Без неї неможливо визнати справжню цінність інших творінь, зробити щось для добра інших, встановити собі обмеження, щоби уникнути страждань та руйнування того, що нас оточує. Фундаментальна настанова виходу з власного «я», яка пронизує ізольовану й егоцентричну свідомість, – це той корінь, який уможливорює всебічне піклування про інших і про довкілля, а також породжує моральну реакцію оцінювати вплив кожної нашої дії та особистих рішень на світ довкола нас. Якщо нам вдасться подолати індивідуалізм, то ми справді зможемо сформувати інший стиль життя і зумовити значні зміни в суспільстві. [...]

Любов у громадянському та політичному житті

229. Ми повинні знову відчувати, що потребуємо одне одного, несемо відповідальність за інших і світ, що варто бути добрим і чесним. Ми бачили досить аморальності, висміювання етичних принципів, глузування з добра, віри і чесності. Настав час визнати, що безтурботна поверховість не принесла нам нічого доброго. Руйнування основ суспільного життя призводить врешті до взаємного протистояння, коли кожен захищає власні інтереси, до нових форм насилля й жорстокості та перешкод у плеканні правдивої культури піклування про довкілля.

230. Приклад святої Терезії з Лізьє спонукає нас практикувати «малий шлях» любові, не оминати нагоди для доброго слова, посмішки чи найменшого жесту, що сіє мир і дружбу. Інтегральна екологія також складається з простих щоденних кроків, які ламають логіку насилля, експлуатації й егоїзму. Зрештою, світ сліпого споживання водночас є світом, що кривдить життя у всіх його формах.

²⁹ Хартія Землі, Гаага (29 червня 2000).

231. Любов, сповнена малих жестів взаємного піклування, стосується також громадянського та політичного життя; вона проявляється у кожній дії, метою якої є покращення світу. Любов до суспільства і відданість спільному благу – це прекрасне вираження любові до ближнього, що впливає не тільки на взаємини між людьми, але й на «макростосунки», тобто соціальні, економічні та політичні»³⁰. Тому Церква пропонує світові ідеал «цивілізації любові»³¹. Любов у соціальній сфері – це ключ до справжнього розвитку: «Щоб зробити суспільство людянішим, більш гідним людської особи, слід відновити цінність любові в суспільному житті (у політичній, економічній і культурній сферах) і зробити її постійною і найвищою нормою будь-якої діяльності»³². У цій концепції, разом зі значимістю щоденних кроків, громадянська любов спонукає нас вибудовувати місткіші стратегії для запобігання руйнуванню довкілля і плекати «культуру піклування», що пронизує все суспільство. Коли чуємо, що Господь закликає нас бути посередниками між іншими в цій суспільній динаміці, ми повинні усвідомлювати, що це також частина нашої духовності, акт любові до ближнього, який сам по собі вдосконалює й освячує нас.

232. Не всі покликані до безпосередньої участі у політичному житті, однак у суспільстві існує незліченна кількість організацій, діяльність яких спрямована на досягнення суспільного блага, які захищають довкілля – природне чи міське. Деякі, наприклад, турбуються про громадські місця (будівлю, фонтан, занедбаний пам'ятник, ландшафт, площу) і намагаються захищати, відновлювати чи вдосконалювати або прикрашати їх як об'єкти, які належать усім. Навколо цих суспільних дій розвиваються та вибудовуються взаємини, з'являються нові місцеві суспільні структури. Таким чином, громада може визволитись від споживацької байдужості. Це включає також формування спільної ідентичності, історії, яку варто пам'ятати і передавати далі. Так, про світ та якість життя найнужденніших піклуються з почуттям солідарності, яке водночас

³⁰ Венедикт XVI, Енцикліка *Caritas in veritate* (29 червня 2009), 2: AAS 101 (2009), 642.

³¹ Павло VI, Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 1977: AAS 68 (1976), 709.

³² Папська Рада Справедливість і Мир, Компендіум Соціальної Доктрини Церкви, 582.

допомагає усвідомити, що ми живемо у спільному домі, що його Бог довірив нам. Ці суспільні дії, що втілюють безкорисливу любов, можуть також стати великим духовним досвідом.

Фрагменти. Передрук за виданням: Енцикліка «Laudato Si» Святішого Отця Франциска про турботу за наш спільний дім. Київ – Івано-Франківськ – Дрогобич, «Коло», 2019. Переклад Бюро УГКЦ з питань екології. Видання здійснене за підтримки: Renovabis, ГО «Зелений ковчег», ГО «Екологія-Право-Людина». © Libreria Editrice Vaticana, 2015. © Бюро УГКЦ з питань екології, 2019

ПОСЛАННЯ ПАПИ ФРАНЦИСКА НА ІІІ ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ БІДНИХ

Не пропаде навек надія вбогих³³

1. «Не пропаде навек надія вбогих» (Пс. 9, 19). Ці слова Псалма і тепер залишаються актуальними. Вони виражають глибоку правду, яку віра вписує насамперед в серцях убогих, відновлюючи в них надію, втрачену через несправедливість, страждання та непевність життя.

Псалмопівець описує становище убогих та зарозумілість тих, хто їх пригнічує (пор. 10, 1–10). Натхненний автор закликає Божий суд відновити справедливість і подолати беззаконня (пор. 10, 14–15). Здається, у його словах ми чуємо відгомін віковичних запитань... Як Бог може терпіти цю несправедливість? Як Він може дозволити бідним бути приниженими, не приходячи їм на допомогу? Чому Він дозволяє гнобителям багатіти, а не засуджує їх поведінку, особливо в світлі страждань убогих?

Псалом був укладений у часи великого економічного розвитку, який, як це часто буває, також призвів до серйозних соціальних дисбалансів. Несправедливий розподіл багатства призвів до появи значної кількості бідних людей, становище яких виглядає ще більш драматичним у порівнянні з багатством, досягнутим нечисленними привілейованими групами. Псалмопівець, спостерігаючи за цією ситуацією, змальовує дуже реалістичну картину дійсності.

Це був час, коли зарозумілі, нечестиві та небогобоязливі люди пригнітали бідних, прагнучи заволодіти навіть тим малим, що було у них, і звести їх до цілковитої залежності та неволі. Сьогодні ситуація не надто відрізняється. Економічна криза не завадила певним групам людей накопичувати статки, які часто здаються ще більш недобросовісними, коли на вулицях наших міст ми щодня стикаємося з великою кількістю бідних, яким не вистачає найнеобхіднішого та які зазнають утисків і експлуатації. На думку приходять слова Книги Одкровення: «Ти кажеш: багатий я, і розбагатів, і ні в чому потреби не маю. А не розумієш, що ти – жалюгідний і мізерний, і бідний, і сліпий, і голий» (Одкр. 3, 17). Минають століття, але становище багатих і бідних залишається незмінним, ніби історія нас

³³ Переклад на українську здійснив Відділ соціального служіння УГКЦ (для внутрішнього використання).

нічому не навчила. Отож слова Псалма стосуються не минулого, а нашого сьогодення, яке стоїть перед Божим судом.

2. Сьогодні ми повинні також визнати багато нових форм рабства, які поневолили мільйони чоловіків, жінок, молоді та дітей.

Щодня ми зустрічаємо *сім'ї*, які змушені покинути рідні місця, щоб шукати собі життя деінде; *сиріт*, які втратили батьків або були насильно відірвані від них для експлуатації; *молодих людей*, які прагнуть професійної діяльності, але не можуть працевлаштуватися через короткозорую економічну політику; *жертв* різного роду насильства (починаючи від проституції і до наркоманії), які так глибоко принижені. Чи ми можемо також не помічати мільйони *іммігрантів*, котрі стали жертвами стількох прихованих інтересів? . Їх часто експлуатують задля політичної вигоди, і вони позбавлені рівності та солідарності... А всі *бездомні* та маргіналізовані особи, які блукають вулицями наших міст?

Скільки разів ми бачимо бідних людей, які риються у смітниках, щоби дістати те, що інші викинули як зайве, з надією знайти щось поїсти або одягнутися! Так вони самі стають частиною сміттезвалища людства; до них ставляться як до відходів, [і все це] без найменшого почуття провини з боку тих, хто спричинився до цієї скандальної ситуації. Цих бідних людей часто трактують як «паразитів» суспільства, яке не прощає їм їхню власну бідність. Судити про інших завжди зручно. Вони не можуть дозволити собі соромитися чи впадати в депресивний стан, бо їх вважають небезпечними або нездібними лише тому, що вони бідні.

Що ще гірше, вони не можуть побачити світла в кінці тунелю цієї крайньої бідності. Ми дійшли до того, що створили архітектуру, спрямовану на позбавлення вулиць присутності убогих, [що призводить до] відсутності місць, де їм можна було би знайти притулок. Вони бродять з одного кінця міста в інший в надії отримати роботу, дім, знаки прихильності... Найменша пропозиція стає промінням світла; але часто навіть там, де, здавалося б, має панувати справедливість, вони зустрічаються з насильством та зловживаннями. Змушені працювати нескінченні години під палючим сонцем, щоби збирати сезонні плоди, вони отримують низьку оплату. Вони працюють у небезпечних та нелюдських умовах, що не дають їм почуватися нарівні з іншими. Для них немає допомоги у випадку безробіття чи хвороби.

Псалмопівіць із жорстоким реалізмом описує ставлення багатих, які грабують бідних: вони чигають, щоб захопити бідних ... і затягнути їх у свою сітку (пор. Пс. 10, 9). Цей опис схожий на полювання, де бідні потрапляють у пастку, їх захоплюють і поневолюють. У таких умовах серце багатьох людей закривається, а бажання стати невидимими переважає в їхніх думках. Одним словом, ми бачимо перед собою безліч бідних людей, яких принижують та сприймають як проблему. Вони стають невидимими, а їхній голос більше не чутний та не має сили в суспільстві. Ці чоловіки та жінки стають все більш чужими серед наших будинків та вигнанцями у наших околицях.

3. Контекст, який описує Псалом, пронизаний смутком через несправедливість, страждання та гірку долю, що вражає бідних. Водночас він пропонує нам зворушливе визначення убогих: вони є тими, хто «уповає на Господа» (пор. Пс. 9, 11), бо впевнені, що ніколи не будуть покинуті. Бідна людина в Біблії – це людина довіри! Натхненний автор також подає підстави для цієї довіри: вони «знають Господа» (пор. там само), а біблійною мовою слово «знати» вказує на особисті відносини прихильності та любові.

Цей вражаючий і абсолютно несподіваний опис насамперед виражає велич Бога, яка проявляється в тому, як Він ставиться до бідних. Його творча сила перевершує всі людські сподівання і проявляється в тому, що Він «пам'ятає» кожну людину (пор. Пс. 9, 13). Саме ця довіра до Господа, ця впевненість у тому, що ви не покинуті, зроджує надію. Бідні знають, що Бог не може їх покинути, отже, вони завжди живуть в присутності Бога, який пам'ятає про них. Божа допомога виходить за межі їх нинішнього стану страждань, щоби вказати шлях визволення, який глибоко зміцнює і перетворює серце.

4. Писання постійно говорить про Бога, який діє від імені бідних. Він той, хто «чує» їхній крик і «приходить їм на допомогу»; Він «захищає», «визволяє» і «рятує» їх ... Дійсно, бідні ніколи не застануть Бога байдужим або мовчазним на їх прохання та молитву. Бог є тим, хто встановлює справедливість і не забуває (пор. Пс 40, 18; 70, 6); Він є притулком убогих, і приходить до них на поміч (пор. Пс. 10, 14).

Ми можемо звести багато стін і закрити всі двері, та марними будуть наші зусиллями відчутти себе захищеними у своєму багатстві за рахунок тих, хто залишився назовні. Так не буде довго. «День Господній», як описано пророками (див. Ам. 5, 18; Іс. 2–5; Єр. 1–3),

зруйнує бар'єри, створені між народами, і замінить зарозумілість небагатьох солідарністю. Маргіналізація, що її болісно переживають мільйони людей, не може тривати довго. Їхній крик стає все голоснішим, і його можна почути по всьому світі. Як сказав о. Примо Маццоларі: «Бідні є постійним протестом проти нашої несправедливості; бідні – порохові бочки, і якщо підпалите їх, то світ вибухне».

5. Ми ніколи не зможемо уникнути звернення, яким Писання промовляє від імені бідних. Де б наші очі не зверталися на сторінки Святого Письма, Слово Боже показує, що бідні – це ті, хто не має того, що необхідно для життя, і тому залежать від інших. Бідна людина пригнічена, смиренна, немов лежить на землі. Попри це Ісус, стоячи перед незліченною кількістю людей, які потребували [допомоги], не боявся ототожнювати себе з ними: «Все, що ви зробили одному з Моїх найменших братів, ви Мені зробили» (Мт. 25, 40). Тікати від цієї ідентифікації рівносильно підробці Євангелія і розмиванню Об'явлення. Бог, якого прийшов об'явити Ісус, – це Отець, який є щедрим, милосердним, невичерпним у своїй доброті та благодаті; Він дає надію насамперед тим, хто розчарований і позбавлений надії на майбутнє.

Як не підкреслити той факт, що Блаженства, з яких Ісус почав навчати про Царство Боже, починаються словами: «Блаженні убогі» (Лк. 6, 20)? Сенс цих парадоксальних слів полягає в тому, що Царство Боже належить бідним, оскільки вони у змозі його прийняти. Скільки бідних людей ми зустрічаємо щодня! Здається, що з часом прогрес та надбання цивілізації збільшують їхню кількість, а не зменшують її. Минають століття, і це блаженство [вбогості] видається все більш парадоксальним: бідні стають біднішими, а сьогодні вони бідніші, ніж будь-коли. Але Ісус, який об'явив Своє Царство, поставивши бідних у центрі, хотів сказати нам саме це: це Він його *розпочав*, але довірив нам, Його учням, завдання поширювати це Царство далі, взявши на себе відповідальність за те, щоби дати надію бідним. Особливо у такі моменти, як наш час, є необхідність відродити надію та відновити довіру. Це відповідальність та завдання, які християнська громада не може недооцінювати. Від цього залежить достовірність нашої проповіді та справжність свідчення християн.

6. Будучи близько бідних, Церква усвідомлює, що вона є одним [Божим] народом, який поширюється в багатьох народах, і покли-

кана забезпечити, щоби ніхто не відчував себе чужим чи виключеним, бо вона включає всіх у спільну подорож спасіння. Становище бідних зобов'язує нас не триматися на відстані від Тіла Господа, який страждає в них. Натомість ми покликані доторкнутися в них до Його Тіла та особисто взяти участь у служінні, яке і є справжньою евангелізацією. Прихильність до бідних, сприяння їм та підтримка їх, включно з соціальною допомогою, не є додатковою чи зовнішньою діяльністю для проголошення Євангелія. Навпаки, це виявляє реалістичність християнської віри та її історичну обґрунтованість. Любов, яка дає життя вірі в Ісуса, не дозволяє Його учням залишатися замкнутими в задушливому індивідуалізмі або обмежуватися лише «духовними» питаннями, не впливаючи на соціальне життя³⁴. [...]

7. «Вибір на користь останніх, тих, яких суспільство відпихає і відкидає»³⁵, є пріоритетом, якому слідують Христові послідовники, щоб не захитати довіру до Церкви та дати справжню надію для багатьох наших вразливих братів і сестер. Християнське милосердя знаходить у них конкретний вираз, оскільки завдяки їхньому співчуттю та готовності розділити любов Христа з тими, хто потребує, вони самі зміцнюються та підтверджують проповідь Євангелія.

Участь християн чи з нагоди цього *Дня бідних*, чи, насамперед, у щоденному житті, не полягає лише в ініціативах допомоги. Вони, хоча є похвальними і необхідними, повинні мати за мету спонукати та стимулювати у кожного з нас більшу стурбованість та увагу, присвячену тим, хто переживає труднощі. «Ця любляча уважність – початок справжньої турботи»³⁶ про бідних та пошуку справжнього блага для них. Нелегко бути свідком християнської надії в контексті споживацької культури, яка завжди орієнтована на збільшення минушого добробуту. Необхідно змінити менталітет, щоби знову розкрити те, що є важливим та суттєвим, і надати змісту та ефективності проголошенню Царства Божого.

Надія також передається за допомогою втіхи, яка здійснюється шляхом супроводу бідних не лише у якийсь момент, сповнений ентузіазму, але й шляхом тривалої відданості. Бідні отримують справжню надію не тоді, коли вони бачать нас задоволеними тим, що ми

³⁴ Пор. Апостольське посинодальне послання папи Франциска «*Evangelii gaudium*» (Радість Євангелія), 183.

³⁵ Там само, 195.

³⁶ Там само, 199.

їм присвятили деякий час, але коли вони виявляють у нашому служінні акт самовідданої любові, яка не прагне нагороди.

8. Я прошу всіх волонтерів, які заслуговують на визнання за те, що вони першими виявили важливість цієї уваги та турботи, присвяченої бідним, щоби вони витривали у цій відданості. Дорогі брати і сестри, я закликаю вас шукати у [житті] кожної бідної людини, з якою ви стикаєтесь, її справжні потреби – і не зупинятися на її найочевидніших матеріальних потребах, а розкривати її внутрішню доброту, уважно ставлячись до її культури та способів вираження, щоб ви могли вступити з нею у братній діалог. Відкладімо ідеологічні чи політичні поділи. Давайте уважно розглянемо важливі справи, які потребують не потоку слів, а погляду любові та простягнутої руки. Не забувайте, що «найгірша дискримінація, яку зазнають бідні, – це відсутність духовного захисту»³⁷.

Перш за все, бідним потрібен Бог, потрібна Його любов, яка стає видимою завдяки святим людям, які живуть поруч із ними, і які простою свого життя виражають і підкреслюють силу християнської любові. Бог використовує багато способів і нескінченну кількість засобів, щоби досягти сердець людей. Звичайно, бідні приходять до нас тому, що ми даємо їм їжу, але те, що їм дійсно потрібно, виходить за рамки теплої страви чи бутербродів, які ми їм пропонуємо. Бідним потрібні наші руки, щоб вони могли підвестися, наші серця, щоби знову відчувати тепло почуттів, наша присутність, щоби подолати самотність. Одним словом, їм потрібна любов.

9. Часом для відновлення надії потрібно дуже мало. Досить зупинитися на мить, посміхнутися і вислухати. Принаймні на цей день залишмо осторонь статистику. Бідні – це не статистика, завдяки якій ми можемо похвалитися діяльністю та проектами. Бідні – це люди, яким потрібно вийти назустріч. Це самотні молоді та літні люди, яких потрібно запросити додому, щоби поділитися їжею. Це жінки, чоловіки та діти, які чекають доброзичливого слова. Бідні рятують нас, бо вони дають нам змогу зустріти обличчя Христа.

В очах світу здається нелогічним думати, що бідність і потреба можуть мати рятівну силу. І все ж апостол запевняє нас у цьому, коли каже: «Не багато мудрих тілом, не багато сильних, не багато благородних; але Бог вибрав немудре світу, щоб засоромити мудрих, і безсильне світу Бог вибрав, щоб засоромити сильних, і

³⁷ Там само, 200.

незначне світу та погорджене Бог вибрав, і те, чого не було, щоб знівечити те, що було, щоб жодне тіло не величалось перед Богом» (1 Кор. 1, 26–29). Ми не можемо побачити цю рятівну силу людськими очима. Однак очима віри ми бачимо цю силу і переживаємо її особисто за допомогою бідних. У серці Божого народу, який прямує дорогою, б'є ця спасительна сила, яка нікого не виключає, але залучає всіх до справжнього паломництва навернення, щоби пізнати бідних і любити їх.

10. Господь не залишає тих, хто шукає Його і прикликає Його ім'я: «Він не забуде крику убогих» (Пс. 9, 13), бо Його вуха уважні до їхнього голосу. Надія бідних дає відповідь на багато смертельних ситуацій, бо бідні знають, що їх особливо любить Бог, і це сильніше будь-яких страждань чи відчуження. Бідність не позбавляє їх гідності, даної Богом; вони живуть із впевненістю, що вона їм повністю повернеться самим Богом, який не байдужий до долі своїх найслабших синів та дочок. Навпаки, Він бачить їхні біль і скорботу, бере їх за руку, і дає їм силу і мужність (пор. Пс. 10, 14). Надія бідних утверджується впевненістю, що їхній голос почує Господь, і в Ньому вони знайдуть справжню справедливість, щоб їхні серця зміцніли і продовжували любити (пор. Пс. 10, 17).

Якщо учні Ісуса бажають бути справжніми євангелізаторами та носіями Доброї Новини, вони мають сіяти зерна надії. Тому я прошу всі християнські громади та всіх тих, хто відчуває спонукання запропонувати надію та втіху бідним, допомогти зробити так, щоби цей *Всесвітній день бідних* заохочував все більше і більше людей до конкретної співпраці, щоб ніхто не відчував себе позбавленим близькості та солідарності. Хай супроводжують у цьому нас слова пророка, який звіщає нове майбуття: «Для вас, хто шанує Моє ім'я, зійде сонце правди, і в його промінні буде спасіння» (Мал. 3, 20).

ПОСЛАННЯ СИНОДУ ЄПІСКОПІВ УГКЦ «ЗАЛИШИТЬСЯ ВАМ ОДНЕ – ТЕ, ЩО ВИ ДАЛИ ВБОГОМУ!»³⁸

*Всесвітліші та всесесніші отці!
Преподобні брати і сестри в монашестві!
Дорогі браття і сестри в Христі!*

І. «Бідних матимете з собою повсякчас» (Ів. 12, 8): лики і виміри убогства навколо нас

1. Цим посланням Синоду Єпископів УГКЦ ми, ваші пастирі, прагнемо спільно з вами скерувати наш погляд до стражденної вбогої людини, мовчазний крик якої часто не досягає вух і сердець наших сучасників. Проте вбогі мають особливе місце в серці люблячого Бога, Отця Небесного, який бідного рятує і підносить, засмученим дає зазнати щастя (пор. Пс. 5, 11. 15), а нас взиває устами свого пророка Ісаї «кайдани несправедливості розбити, пута кормиги розв'язати, пригноблених на волю відпустити, кожне ярмо зламати, з голодним своїм хлібом поділитись, увести до хати бідних, безпритульних, побачивши голого, вдягнути його, від брата свого не ховатись» (Іс. 58, 6–7).

Щоб не відвертати своїх сердець від брата і сестри, які страждають поруч із нами, хочемо, наслідуючи милосердного самарянина, зупинитися перед людською долею і похилитися над нею в жесті милосердної і співчутливої любові, яку Господь вливає своїм Духом у наші душі (пор. Рим. 5, 5).

2. Святіший Отець Франциск, започатковуючи наприкінці Ювілейного року Божого милосердя (2015–2016) щорічний Всесвітній день убогих, звертав увагу на численні прояви, або «лики», убогості, присутні в сучасному світі, – відкритий список болю і страждання, який від віків і до сьогодні поповнюється специфічним і болісним досвідом кожного народу, кожної родини і кожної людини і в якому розпізнаємо і дописуємо чимало власних нужд і болів:

³⁸ Вих. ВА 20/308.

- убогість тих, хто зазнає страждання, – фізичного, морального чи психічного;
- убогість маргіналізованих, самотніх, відкинутих та ігнорованих суспільством;
- убогість жертв зловживання владою і впливовістю;
- убогість тих, кого визискують задля наживи, топчуть спотвореною логікою влади і грошей;
- убогість приречених на заслання, переслідування і тортури та ув'язнених;
- убогість жертв війни, конфліктів, тероризму;
- убогість позбавлених свободи, прав і гідності;
- убогість безграмотності та неосвіченості, яка тримає в темряві мільйони молодих умів і душ;
- убогість інтелекту і культури, що пропонує низькопробний сурогат, замість підносити людину на висоти духу;
- убогість духу, закритого до Божої дійсності, позбавленого світла віри і знання Христа-Спасителя;
- моральна вбогість занурених у гріхах і поневолених невідповідними жаданнями;
- убогість безробітних, позбавлених медичної та базової соціальної опіки;
- убогість біженців, мігрантів, заробітчан, безхатченків та ін.

«Який же довгий і далеко не завершений список довелося нам укласти, споглядаючи убогість – плід соціальної несправедливості, моральної нужденності, захланності небагатьох і загально поширеного збайдужіння!» – підсумовує Папа свій погляд на убогість у світі і одночасно запрошує всіх нас розпізнавати в ликах убогих цього світу присутнього Христа, щоб похилитися над ними і простягнути їм руку співчуття і допомоги, щоб вилити на рани людства олію розради і милосердної любові.

II. «Жаль мені цих людей!» (Мт. 15, 32):

виклик матеріального убожства в сучасному світі

3. Христос, побачивши матеріальну нужду людей, які перебували поруч із Ним у пустині, відчув у своєму Божественному серці зворушення і співчуття до них. Він скерував свій заклик до апостолів, щоб пошукали їсти цим знедоленим.

Матеріальне убожство впадає в око кожному, хто має щире серце і відкриті очі. Достатньо переглянути свіжі дані статистики, сухої і безликої науки, яка представляє за кожною цифрою конкретну людську долю, людську істоту, пригноблену, позбавлену гідності, утиснену у своїх правах, можливостях і свободах.

Міжнародні гуманітарні організації повідомляють, що сьогодні у світі майже мільярд людей живе в умовах крайнього зубожіння, маючи на денний прожиток і своє утримання менше ніж два американських долари, хоча в самих США теж є чимало безробітних і убогих, які працюють. Тоді як одна частина людства сягає космічних просторів у своїх технологіях, інша – видає мільярди на смертоносну зброю, майже 800 мільйонів людей – а це близько 10 відсотків населення Землі! – стають жертвами постійного недоїдання і голодної смерті. Ба більше, у багатьох розвинених країнах щоденно викидаються на смітники сотні тисяч тонн продуктів, які могли б порятувати життя тих, хто голодує. Разом із цією їжею на смітники історії і на маргінеси людської спільноти викидаються, як непотріб, живі людські істоти й долі.

4. І в Україні ситуація не набагато краща. Вісім із 10 пенсіонерів перебувають за межею бідності. При цьому щоразу частіше нам сигналізують про труднощі в пенсійному забезпеченні в найближчому майбутньому. За різними оцінками, від 25 до 45 відсотків громадян нашої держави не можуть забезпечити своїх елементарних базових потреб. Незважаючи на деяке збільшення рівня оплати праці, в Україні спостерігається таке явище, як бідність тих, хто працює. Експерти зазначають, кожному третьому працівникові не вистачає заробітної плати на задоволення необхідних життєвих потреб, а кожен другий працездатний працює на умовах вторинної зайнятості. Ударяє по багатьох наших родин відсутність належного соціального забезпечення осіб із інвалідністю та малозабезпечених співгромадян.

Тож попри те, що ми отримали від Бога величезний природний, економічний і людський потенціал, більшість населення нашої країни – через тривалу недолугу політику можновладців і непослідовність у реформах – приречена на животіння. Криза в Україні, спричинена російською агресією на Сході, до якої додалися новітні виклики, пов'язані з пандемією, роблять життя мільйонів українців у край тривожним і важким. Мільйони трудових мігрантів, масове безробіття, соціальна незахищеність – прояви різкої убогості в нашій Батьківщині, «багатій країні бідних людей», як хтось зауважив з гіркою іронією.

5. Бажаючи змінити ситуацію на краще, мусимо почати від заспокоєння базових потреб, зокрема від подолання голоду навколо нас. З глибини століть до наших вух долинає голос св. Василя Великого, пробуджуючи сумління стосовно людей, які вмирають від голоду: «Хвороба нужденного – голод, який є таким великим стражданням, що не може не викликати співчуття. Найгірша з усіх людських бід – голод, і смерть від голоду – тяжча за будь-яку смерть. Інші небезпеки або вістря меча приносять швидку смерть... Але голод є повільним злом, тривалою мукою; смерть, яка причаїлася і заховалася всередині, щомиті загрожує та зволікає» (Гомілія, виголошена під час голоду та посухи). А далі святий дає свободу своєму обуренню, бачачи байдуже ставлення і гріховну нечутливість оточення до цих нелюдських болів і страждань: «Якого покарання заслуговує той, хто здатен байдужо пройти повз людину з таким виснаженим тілом? Хіба можлива більша жорстокість? Хіба не гідна така людина того, щоб вважати її лютим звіром, визнати злодієм і людиноубивцею? Людину, яка має змогу вилікувати, виправити зло, але добровільно та з причини жадібності відкидає це, варто справедливо осудити разом із убивцями» (Там само).

Мільйони поруч із нами живуть і сьогодні в тіні цього повільного голодного вмирання, – мовчазні, позбавлені гідності, уваги, співчуття, допомоги і розуміння. Їхнє горе, придушене нашою нечутливістю і бездіяльністю, стає ще більше кричущим і нестерпним. Бо байдужість убиває!

6. Ми, українці, добре знаємо, що таке голод і голодна смерть, а також якою гіркою є самотність помирання на очах збайдужілого і зосередженого на собі світу. Пам'ять про жахи Голодоморів закарбувалася в нашій національній свідомості назавжди. Однак ця пам'ять

накладає на нас відповідальність, не лише перед померлими, а й перед сучасниками, які сьогодні на очах в усього світу приречені на подібні муки і страждання, що їх зазнавали наші брати і сестри майже століття тому. Можливо, наш народ, пройшовши такі страшні випробування, має від Бога особливу місію і завдання пробуджувати сумління людства та поодиноких осіб, щоб вони перейнялися ганебним явищем голоду у світі і робили все, аби усунути ці страждання слабких та незахищених братів і сестер, ставши їхнім голосом і простягнувши їм помічну, солідарну руку. І як багатостраждальний єврейський народ, переживши жажіття Голокосту, став запобіжником для грішного людства перед повторенням подібних злочинів, так само наш народ, зазнавши досвіду винищення голодом, мав би слугувати у світі голосом сумління, яке взиває до порятунку тих, хто недоїдає та голодує, і промотором активних дій задля усунення лиха голоду з лиця Землі. Це має стати нашою консолідованою і наполегливою дією, усіх – держави, громадськості, Церков, кожного українця і кожної українки, для кого святою є власна історія, доля країни і пам'ять про загиблих. І це було б нашою найкращою даниною пам'яті мільйонам жертв Голодоморів і нашим дійовим внеском у преображення нинішнього людства: «Пам'ятаючи Голодомор – рятуємо від голоду сьогодні!»

III. «Багатим у цьому світі накажи!» (1 Тим. 6, 17): звернення до сумління про співчуття і солідарність з убогими

7. Господь Бог, Творець і Податель усяких благ, які існують у цьому світі, не засуджує багатства, якого Він є Джерелом і Запорукою для добра всіх своїх дітей. Тому слушно зауважує Святіший Отець Франциск у своїй останній енцикліці «Усі брати», що «найбільша небезпека прихована не в речах, не в матеріальних предметах чи організаціях, а в способі, у який люди їх використовують» (П. 166). Причина спотвореного розуміння вартості матеріальних речей, за словами Папи, закорінена в зраненій гріхом людській природі, дуже податливій до того, що християнська традиція називає «жадібністю», або «захланністю». «Схильність людської істоти до замикання в іманентності власного «я», у власній групі, у власних нікчемних інтересах. Ця захланність є дефектом не лише нашої епохи, – зауважує автор енцикліки. – Вона існує, відколи людина є людиною, і тільки видозмінюється, набуває різних проявів упродовж століть, використовуючи інструменти, які надає їй у розпорядження історичний момент» (Там само).

8. Коли дорогами українських міст щодня не поодинокі проїжджають у своїх люкс-автомобілях багатії і можновладці (щоправда, подібну картину можна спостерігати в багатьох куточках світу), а при дорогах порпадають в смітниках їхні співгромадяни, як ніколи промовистим стає повчання св. Василя Великого, написане багато століть тому: «Диявол вигадав якийсь хитрий спосіб, завдяки якому багаті мають тисячі приводів до видатків, тому вони домагаються непотрібного, наче необхідного, і найбільших грошових сум їм замало на витрати, які вони собі постійно вигадують... А якщо після численних видатків щось залишається від багатства, це закупають у землю [сьогодні ми б з певністю сказали: виводять в офшори. – Авт.], оскільки майбутнє неможливо передбачити й існує небезпека, що нас несподівано спіткає бідність» (До багатіїв, 2–3).

9. Утім, Слово Боже і Учителі Церкви вказують на небезпеку, пов'язану з багатством. Зокрема, у вищезгаданому творі читаємо ось що: «Багатство, якщо витрачати його, як велить Господь, залишається в тебе, а якщо почнеш утримувати його, – вислизне з рук» (Там само). Очевидно, що Господь не велить витрачати накопичені статки на власні розкоші, як це робив багач із притчі про вбогого Лазаря, що «одягався у кармазин та вісон і бенкетував щодня розкішно» (Лк. 16, 19), або безумний багатій, який, зібравши щедрий урожай, промовив сам до себе: «Душе моя! Маєш добра багато в запасі на багато років! Спочивай собі, їж, пий і веселися!» (Лк. 12, 19).

10. Блага, багатства, заощадження, якщо їх використовувати вміло і мудро, мають ставати корисними не тільки для нас самих, а й для наших ближніх і перетворюватися в руках відповідальних управителів на майстерні знаряддя творчої любові, що преображає світ. Натомість нечутливість сумління до справжньої вартості матеріальних благ та до крику нужденного лежить в основі криз і потрясінь, які мучать людський рід споконвіку і аж донині, завдаючи страждань мільйонам та наражаючи на вічну небезпеку людей, засліплених багатством і грошима. Тому ми вкотре змушені визнати, що «серед найбільш важливих причин кризи сучасного світу є притуплене людське сумління і віддаленість від релігійних цінностей, як рівно ж домінування індивідуалізму та матеріалістичних філософій, котрі обожнюють людину і ставлять світські та матеріальні цінності на місце найвищих і трансцендентних принципів» (Усі брати, 275).

11. Закликаючи заможних до переміни серця перед лицем Всевишнього, до солідарності і співчуття з убогими, хочемо стати голосом Бога, який промовляє до їхнього сумління задля їхнього ж спасіння і добра. Бо ті, що, за влучним спостереженням Климента Олександрійського, «приносять похвальні слова багатіям, повинні бути справедливо осуджені не тільки як підлесники та як ті, що втратили гідність вільної людини... але їх треба вважати безбожниками і підступниками... [як безбожники] вони не дбають про те, щоби хвалити і прославляти єдиного і благого Бога, і зодягають честю, яка Йому належить, людей, підлеглих Божому судові... їм [як підступникам] самого надлишку дібр достатньо, щоби ввести в гординю душі тих, що є власниками дібр, а вони розтлівають їх і зводять із дороги, якою можна було б досягнути спасіння. Крім того, вони притуплюють розум багатих насолодами від своїх безмірних прославлянь і взагалі роблять так, що багачі зневажають усі речі, крім багатств...» (Який багач спасеться?).

Тож, не бажаючи бути засудженими разом із багатіями, а турбуючись про їхнє дочасне справжнє благо та вічне спасіння, кличемо і промовляємо до них: не покладайтесь на багатства, щоб лихо не застало вас зненацька і безповоротно! Натомість, як мудрі управителі, скеруйте засоби, які ви маєте у своїх руках, щоб рятувати вбогих, захищати слабких, підтримувати знедолених. Тоді і ваші душі просвітяться теплом любові, правди та добра, і ви зазнаєте благословення, миру та радості, яких ніякими грошима не зможете собі купити чи гарантувати.

12. Основну відповідальність за покращення ситуації в економіці і на ринку праці відіграє, вочевидь, держава. Тому ми закликаємо державних мужів України та країн нашого поселення вживати рішучих і послідовних заходів, щоб забезпечити власним громадянам, емігрантам і заробітчанами доступ до праці та гідну винагороду за неї, належний соціальний захист і опіку, зокрема найслабшим і найуразливішим. Неприпустимим і таким, що кличе про помсту до неба, є затримання заробітної платні працівникам, як рівно ж несправедливе винагороджування та відсутність соціального захисту працівників. Експерти слушно зауважують, що поки в нас є таке ганебне явище, як бідність серед населення, яке працює, побороти бідність пенсіонерів буде неможливо.

13. Більше від різного роду субсидій чи спорадичних подачок із рук багатих, суспільному благу мало б слугувати впровадження таких підходів і методів ведення підприємництва, які ставлять у центрі уваги людську особу, її гідність, свободи і права. Соціально спрямований бізнес – це те, що має визволити працедавців і економічні структури від поневолення сліпими законами ринку, під дією яких часто гинуть люди, топчуться права простих працівників, перекреслюються долі старших, ламаються надії молодих.

14. Ми вповні усвідомлюємо і підтримуємо слова великого католицького проповідника Фултона Шіна про те, що «людські серця, отруєні ненавистю, хтивістю та заздрощами, не можуть бути зцілені лише мудрими проповідями та суспільними реформами». Є вкрай необхідна «переміна в людських серцях, у звичках і стилях життя» (Усі брати, 166). Про таку переміну сердець молимося, шляхом такої переміни прагнемо крокувати самі і запрошуємо до цього всіх людей доброї волі.

IV. «Блаженні вбогі духом!» (Мт. 5, 3): давати християнське свідчення євангельського убозтва

15. До згаданої переміни серця покликані всі люди, створені на Божий образ і Божу подобу, проте насамперед ті, хто вдостоївся зустрічі з живим Богом у вочлоченому Христі. Папа Франциск у Посланні з нагоди Першого всесвітнього дня вбогих пригадує, що «для Христових учнів убогість – це насамперед покликання наслідувати вбогого Ісуса. Це шлях за Ним і з Ним, – шлях, який веде до блаженства Царства Небесного (пор. Мт. 5, 3; Лк. 6, 20). Убогість означає смиренне серце, яке вміє сприйняти власний стан обмеженого і грішного створіння, щоб подолати спокусу всемогутності, яка обманює людину, що вона безсмертна. Убогість – це погляд серця, який перешкоджає думати про гроші, про кар'єру, про розкіш як мету життя і передумову щастя».

16. Щоб наше крокування за Христом убогим дорогою Блаженств було для інших вірогідним і привабливим, доконче мусимо опертися на свідчення, а не обмежуватися словесними деклараціями. При цьому слід наголосити, що переконливість свідчення полягає не просто у відповідності між нашими словами і ділами – справжній «свідок Невидимого» завжди скеровує іншу людину до Бога, сприяє її особистій зустрічі з Ним. З далекого 1974 року лине до нас про-

рочий голос святого папи Павла VI, актуальний і сьогодні: «Сучасна людина охочіше слухає свідків, ніж вчителів, або, якщо і слухає вчителів, то лиш тому, що вони є свідками. Справді, людина відчуває інстинктивну відразу до всього, що скидається на обман, позірність і компроміс. У цьому контексті розуміємо важливість життя, яке по-справжньому відображає Євангеліє!» (Промова під час Аудієнції в Папській раді у справах мирян, 2 жовтня 1974 р.).

На практиці це означає, що всі ми, Христові учні, першими покликані до проголошення блаженства вбогих, яке є наріжним каменем Христової науки, щоб показати, з одного боку, близькість Бога до кожної стражденної людини, а з іншого – щоб явити світові новий, преображений Духом Христа спосіб ставлення до матеріальних благ, котрі Господь вкладає в наші людські руки, аби вони ставали знаряддями любові, милосердя і братерства.

17. Християни, вдивляючись у прийдешні вічні блага, вбачають у дочасних речах цінний Божий дар і водночас засіб служіння. «Добра дочасні в очах християн не мають безоглядної вартості, – застерігав свого часу праведний Андрей Шептицький, – вони є засобом до досягнення вищого і вічного. Чоловік на сім світі єсть в дорозі. В небі його вітчизна» (О квестії соціальної). Про це не варто забувати та керуватися євангельською мудрістю, яка навчає: «Великий це зиск – побожність, вона бо дає вдоволення. Ми бо не принесли на світ нічого, та й винести нічого не можемо. А маючи поживу та одіж, цим будемо вдоволені. А ті, що хочуть багатіти, впадають у спокусу та в тенета, і в безліч бажань безглузвих та шкідливих, що штовхають людей у прірву та погибель. Бо корінь усього лиха – грошолюбство, до якого деякі вдавшись, від віри відбилися і прошили себе численними болями. Ти ж, чоловіче Божий, утікай від цього» (1 Тим. 6, 6–11).

18. Господь Ісус, як милостивий Бог і Творець людини, скеровує свої спасенні кроки і спасенне слово передовсім до вбогих. Виголошуючи у синагозі в Назареті свою «програмну проповідь», Він послуговується словами старозавітного пророка Ісаї, який заповідав прихід Спасителя: «Дух Господній на мені, бо Він мене помазав, послав нести Добру новину вбогим». Сповнений Духа милосердя, Ісус відчував скорботу і глибокий біль через людську нужду, голод і страждання. Тож кожен, хто вдостоївся стати храмом Його Святого Духа, неминуче відчуватиме у своєму серці ті самі почуття,

що були і в Його Божественному серці: співчуття, милосердя, співучасть, солідарність.

Вселенський Архiereй Франциск закликає сьогодні всю Церкву «говорити свідченням убогості» і пояснює, що це повинно означати на практиці: «Якщо якийсь віруючий говорить про убогість або про бездомних і провадить життя як фараон: такого не можна чинити. Це – перша спокуса. Інша спокуса – це укласти сумнівні угоди із владними структурами. Угоди робити можна, проте вони повинні бути договорами чіткими, прозорими. Бо завжди є спокуса до корупції в публічному житті, як політичній, так і релігійній» (Інтерв'ю нідерландській газеті «Straatnieuws», листопад 2015 р.).

19. То ж у ситуації, коли сучасне людство потерпає від таких численних травм, зранень, бідності і браку найнеобхіднішого, ми, християни, мусимо часто казати собі в ім'я вірності Євангелію і солідарності з убогими: не личить! Не личить жити «понад стан», тобто понад можливості свого становища, накопичуючи про запас достатки, замість ділитися із потребуючими навіть тим скромним, що сьогодні посилає нам Господь; не личить будувати розкішні вілли і палаци, пам'ятники марнославства і знаки недозволеної розкоші; не личить їздити дорогими ексклюзивними авто задля заспокоєння хворобливих амбіцій і здобуття ефемерного статусу; не личить похижацькому ставитися до довкілля, засмічуючи Божий дар природи, руйнуючи спільну для нинішніх і прийдешніх поколінь домівку; не личить закривати очі на нужду навколо себе і вибудовувати навколо власного життя, власних родин, спільнот, парафій мурів байдужості й черствості. Ні, таке християнам аж ніяк не личить!

20. У межах церковної спільноти є християни, котрі, спонукані Святим Духом, прагнуть дати світові особливе свідчення відірваності від матеріальних благ і прийняття простого, убогого, євангельського способу життя. Ми називаємо їх богопосвяченими особами, які свідомо і добровільно відрікаються від земних багатств, щоб у свободі серця наслідувати Христа вбогого, смиренного і ціломудренного. Ми дякуємо їм за це свідчення, цінуємо їхню посвяту служінню ближнім – жінкам, дітям і молоді, недужим, особам похилого віку, в'язням і нашим захисникам з їхніми сім'ями, але водночас перестерігаємо їх перед спокусою надмірно турбуватися про матеріальні речі і, що ще небезпечніше, робити це коштом пле-

кання щирого життя в євангельській любові, простоті та співчутті до потребуючих.

21. «Я так бажаю вбогої Церкви для вбогих!» – часто повторює Папа Франциск. Нашим бажанням рівно ж є давати свідчення євангельської убогості, щоб кожен монастир нашої Церкви випромінював простоту і скромність, відкритість до вбогих і солідарну близькість із ними. Та й у кожній парафіяльній спільноті і в особистому, родинному житті всі ми покликані провадити життя ощадне, повне співчуття до потребуючих і милосердя до нужденних. Пам'ятаймо, що в спільноті і в родині, де любов і милосердя є не абстрактними поняттями, а способом нового християнського буття, зростатимуть здорові діти, дозріватиме свідома молодь, будуть захищені і оточені належною пошаною і турботою дорослі та старі, а над усіма спочине благословення неба.

*V. «Я між вами як той, що служить» (Лк. 22, 27):
бути Церквою, яка виходить, щоб служити вбогим*

22. Утім, християнська праведність не полягає і не може полягати тільки в аскезі, у втечі від спокуси, у стриманості від гріха та розкошів, жадібності і захланності. – Христос, запрошуючи багатого юнака на дорогу спасіння, закликав його не лише не покладатися на марне багатство, а йти ще далі в здобутті життя, продавши все, що має, і роздавши вбогим. Іншими словами, Ісус бажав зцілити серце юнака від егоїзму, що засліплює, від самодостатності, яка чинить нечутливим до присутності вбогого, від поневолення багатством, що дає коротке задоволення, проте позбавляє життя глибшого сенсу і правдивої краси. Ось – справжня мудрість віруючої людини: зробити із багатства майстерний інструмент любові до ближнього і засіб власного спасіння.

Праведний митрополит Андрей, будучи дуже заможною людиною, посідав саме таку мудрість, поставивши свої маєтки і ресурси на служіння любові та спільному благу. Тому міг зі спокоєм і переконанням духу звертатися до вірних Церкви, бідних і багатих: «В старанню про багатства перед тим одним лишень Христос перестерігає, щоби люди не цінили маєтку вище Бога, над совість, над щастя вічне; щоби дарів Божих самі собі не заміняли на шкоду: бо було би правдивою шкодою для чоловіка, правдивим злом, коли би через маєток один другого кривдив, коли би для гроша запропастив свою

безсмертну душу... Будьте ощадними, але не скупими! Ви, багаті, пам'ятайте, що добра, які посідаєте, маєте від Бога, а Бог наказав вам давати милостиню. Пам'ятайте, що кожний дар, даний убогому, Всевишній приймає на Свій рахунок. В годині смерті з усього вашого майна залишиться вам єдине – те, що ви дали убогому!» (Перше слово Пастиря, 1899 р.).

До цієї мудрості святих закликає нас і Боже слово устами мудреця, сина Сираха: «Сину, ніколи ні одному убогому не відмов милостині й не відвертай ніколи ока від потребуючого; голодуючого чоловіка ніколи не злегковаж і убогому в його потребі не зроби ніколи прикрости. Не засмучуй серця потребуючого і не поскупи малого дару тому, хто в біді. Не відкидай прохання убогого і не відвертай свого лиця від потреби ближнього» (Сир. 4, 1–4).

23. То ж ідеалом християнської спільноти загалом і кожного християнина зокрема є служіння. Наша Церква має довгу історію солідарності та соціального служіння, які проявилися з особливою силою у важкі періоди нашої церковної і національної історії. На поселеннях ми спомагали одне одного, гуртуючись у церковних громадах і громадсько-культурних організаціях, засновуючи з великою жертовністю наукові інституції, щоб зберегти нашу ідентичність, передати скарб віри нащадкам та поділитися ним із народами, з якими ми творили одне суспільство в країнах, що нас приймали. Наші серця у вільному світі відчували з усією гостротою біль і тиски, яких зазнавали греко-католики під владою комуністичного режиму на материнських землях. З діаспори підносилися до неба неустанні молитви за переслідуваних братів і сестер у вірі, а милосердна та щедра рука простягалася до них у жесті солідарного служіння, що стало особливо цінним і важливим після виходу нашої Церкви з катакомб. Вдячність за цю тривалу вірну і щедру допомогу ніколи не перестане линути з рідної землі до Бога і до вас, дорогі брати і сестри на поселеннях! Тепер Україна поспішає з необхідною допомогою на поселення, зокрема посилаючи працівників у Христовому винограднику, священнослужителів, яких виховують наші семінарії на Батьківщині і які відтак надають духовну опіку та соціальний супровід нашим вірним у різних кутках світу. На цьому цінному досвіді взаємної підтримки і солідарності маємо будувати наше сьогодення і майбутнє, поширюючи і збагачуючи цей досвід нашими відповідями на новітні виклики та завдання.

24. Десять років тому, розпочинаючи програму парафіяльно-оновлення під гаслом «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», ми наголошували, що діяльна любов до ближнього є покликанням і завданням кожного християнина, і закликали поглянути навколо себе, щоб зауважити, скільки у світі є нещастя і бідності, самотності і смутку, болю і страждання! Усі ці прикрі явища нашого земного життя – це для нас запрошення до чинної любові, яка є виявом живої віри. Господь хоче відкрити наші очі на нужду світу, щоб ми навчилися по-справжньому любити і виявляли нашим ближнім Божу любов – увагою до них, сердечним співчуттям, підтримкою, словом потіхи і розради, а головно ділами милосердя.

За ті роки, які минули від початку цього спільного шляху церковного оновлення ми стали свідками і співучасниками великого руху солідарності і милосердя серед Божого люду нашої Церкви і нашого народу, в Україні і на поселеннях сущого. Випробування, які падали і падають на нас, не ламають, на щастя, нашого духовного хребта, а навпаки, мобілізують всі душевні і фізичні сили для захисту, підтримки, порятунку.

Ми дякуємо всім вірним Церкви і людям доброї волі в нашому суспільстві, в Україні і за кордоном, за вашу доброту, посвяту, щедрість і жертовність, що їх ви проявляли як у рамках програми «Жива парафія», так і за інших численних нагод і потреб. Вашими пожертвами та добрими ділами ви не лише підтримуєте сотні тисяч постраждалих від війни, катаклізмів, несправедливості та соціальної нерівності, – ви даєте перед Божим обличчям ясне і смиренне свідчення живої віри, сили любові, яка заповідає перемогу життя і воскресіння.

25. Та лихо поки що не минуло. Убогих завжди матимемо поміж нами. Тому сьогодні відновлюємо наш заклик продовжувати наполегливо і сумлінно служити потребуючим, убогим і знедоленим. «Лише тоді зможемо вважатися живими християнами, а наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими. Так об'являтимемо світові материнське обличчя Церкви та станемо живим знаком присутності Бога серед людей, згідно зі словами св. Августина: «Якщо бачиш любов, бачиш Пресвяту Трійцю» (Блаженніший Святослав, Пастирський лист «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», 2011 р.).

26. Беручи до уваги критичний стан із продуктовим та матеріальним забезпеченням чисельно значних верств населення в Україні і в різних частинах світу, спричинений і загострений світовою пандемією коронавірусу, пропонуємо усій нашій церковній спільноті цього року започаткувати з нагоди Всесвітнього дня вбогих конкретний милосердний чин – благодійну акцію «Нагодуй убогого!», координацію якої доручаємо нашому Відділу соціального служіння.

Ніхто з-посеред нас не є таким убогим, щоб не міг поділитися з іншими. Лише тіснота серця можуть перешкодити нам це зробити. Натомість серце, що містить у собі бодай крихту Христових думок і почуттів (пор. Флп. 2, 5), не зможе не сказати перед лицем людського болю і страждання: «Жаль мені цих людей» (пор. Мт. 15, 32). А цей жаль серця неодмінно породжуватиме щирю молитву, діла милосердя, готовність поділитися, скласти пожертву на благодійну мету, щоб рятувати життя і захищати знедолену людину, даруючи їй свій час, увагу і матеріальні засоби, потрібні для життя.

Тож закликаємо братів і сестер у вірі по всьому світі активно долучитися до цієї ініціативи «Нагодуй убогого!», яка надалі діятиме при наших парафіяльних спільнотах і церковних організаціях на постійній основі. При цьому заохочуємо творити щоразу нові підходи та форми, щоб нести своєчасну і посильну поміч усім без винятку нужденним, близьким і далеким, віруючим і невіруючим, бо Божа любов, яка нас надихає, не зводить мурів та бар'єрів, а прокладає шляхи і будує мости всепрощення та милосердя.

27. Дорогі в Христі брати і сестри! Бажаємо дедалі більше бути Церквою, яка виходить, щоб служити, – це наша програма, наша мрія, наш дороговказ. Насамперед маємо служити тим, хто є найближче до нас і відчуває брак уваги, підтримки й розради. Але закон і заповідь любові має універсальний вимір і характер. Тож наша Церква – в Україні і на поселеннях – повинна вчитися виходити дедалі більше за межі своїх парафіяльних, конфесійних і етнічних «огорож», щоб відкритися у милосердній любові до всіх страждених і знедолених, незважаючи на конфесійну і релігійну приналежність, на расу, стать чи вік. Єдине, що має нас провадити до зустрічі із ними, – це Христова любов, яка нас надихає і спонукає до дії (пор. 2 Кор. 5, 14). Нема на світі для Божої дитини чужої людської долі,

чужого горя і нещастя. Усі ми – діти єдиного Отця Небесного і члени тієї самої людської та Божої родини. Тож маємо завдання і доручення, отримане від нашого Спасителя у притчі про милосердного самарянина як напуття, як заповіт і наказ: «Іди і ти роби так само!» (Лк. 10, 36).

Благословення Господнє на вас!
Від імені Синоду Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви

† СВЯТОСЛАВ

ПОСИНОДАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ СИНОДУ ЄПІСКОПІВ УГКЦ «СЛУЖІННЯ БЛИЖНЬОМУ – ДІЯКОНІЯ – В ЖИТТІ УГКЦ»

*Що ви зробили одному з Моїх братів найменших –
ви Мені зробили (Мт. 25, 40).*

*Всесвітліші та всечесніші отці!
Преподобні брати і сестри в монашестві!
Дорогі браття і сестри в Христі!*

Зібравшись на Священному Синоді в Брюховичах біля Львова 4–11 вересня 2016 року Божого, ми, єпископи УГКЦ, зосередили особливу увагу на дуже важливому аспекті християнського життя, а саме на служінні ближньому – діяконії, тобто на соціальному служінні Церкви. Це служіння впливає з нашої природи як дітей Божих і проявляється на всіх рівнях життя кожного Христового учня: в особистому та сімейному житті, у парафіяльній спільноті, у кожній єпархії та на всецерковному рівні. У сучасному контексті війни та вимушеного переселення багатьох наших співвітчизників із Криму та Донбасу тема служіння ближньому стає особливо актуальною. Тому в цьому Посинодальному посланні бажаємо подати кілька думок для глибших роздумів і вказати деякі напрями для служіння ближньому в нашій Церкві.

Кожен із нас уже в перший момент християнського буття одержав особисте доручення служити ближньому, навіть якщо більшість із нас цього моменту не пам'ятають, бо були ще немовлятами. Адже наприкінці Чину Хрещення священнослужитель подав нам запалену свічку, кажучи такі слова: «Прийми оцю горючу свічку і старайся у всьому житті твоєму просвічуватися світлом віри і добрих діл, щоб, коли прийде Господь, ти міг/могла світло вийти Йому назустріч зі всіма святими й увійти беззаборонно у чертог небесної слави Його і царювати з Ним у безконечні віки. Амінь». Ці «добрі діла», якими ми покликані просвічуватися, – це діла милосердя, через які ми даємо ближньому в потребі можливість пережити присутність всемилостивого Бога у своєму житті. Саме тепер, завер-

шуючи Ювілейний рік Божого милосердя, ми маємо слухну нагоду пригадати собі, що милостивий Господь спішить допомагати іншим людям нашими ногами, підтримує хворих і немічних нашими руками, вислуховує скривджених нашими вухами, потішає засмучених нашими устами, несе слабких на наших плечах, пригортає інших до Себе нашими серцями. Іншими словами, покликання кожного християнина – бути іконою Божої доброти й любові у світі. А обіцянка, дана нам у Таїнстві Хрещення про царювання з Господом у безконечні віки, припускає, що ми вже тут, на землі, відчуваємо свою «царську» відповідальність за дияконію.

Уже на сторінках Старого Завіту натрапляємо на численні слова та заклики, якими наш Творець вимагає особливої уваги до бідних, котрими є ті, що позбавлені елементарних матеріальних засобів для прожитку, – чужинці, вдови та сироти: «Бо Господь, Бог ваш, Бог над богами й Господь над володарями, Бог великий, могутній і страшний, що не зважає на особу й не бере дарунків, що творить суд сироті й удовиці та милує чужинця, даючи йому хліб і одержу» (Втор. 10, 17–18). Вибраному народові Господь подає чіткі інструкції щодо ставлення до убогих: «Справді, вбогі ніколи не переведуться на землі, тому то я тобі й заповідаю: щедро розтулуй свою долоню для свого брата, для нужденного й для вбогого в твоїй землі» (Втор. 15, 11).

Господь бажає, щоб Божий народ був чутливим до потреб своїх нужденних братів і сестер і щоб віддавав Йому прославу жертвою та милостинею для потребуючих. У Книзі Товита читаємо: «Роби милостиню з того, що маєш. А коли милостиню робиш, око твоє нехай не буде скупим. Не відвертай свого лиця від усякого бідного, і обличчя Боже не відвернеться від тебе» (4, 7-8). У Книзі пророка Ісаї уже говориться про діла милосердя як про світло, яке просвічує душу і все довкілля добродійця: «...коли голодному ти віддаси хліб твій, наситиш пригніченого душу, тоді засяє твоє світло в пітьмі, тьма твоя буде, немов південь» (58, 10). А в Приповідках читаємо: «Хто чинить бідному добро, той Господеві позичає, і Він йому відплатить за його добродійство» (19, 17).

У Новому Завіті велика частина знаків і Господніх чудес є ділами Божого милосердя. Коли учні Івана Хрестителя питають Ісуса, чи Він є Месія, то чують відповідь: «Ідіть і сповістіть Іванові про те, що чуєте і бачите: сліпі бачать і криві ходять; прокажені очищуються і глухі чують; мертві воскресають і вбогим проповідується добра новина» (Мт. 11, 4–5). Тож Христос дає зрозуміти, що можна пізнати, ким Він є, за Його ділами, і закликає своїх апостолів творити те

саме: «Істинно, істинно говорю вам: Хто в Мене вірує, той так само діла робитиме, що їх Я роблю. А й більші від них робитиме, – бо Я вже йду до Отця Мого» (Ів. 14, 12).

Отож Господь заповідає нам усім виходити назустріч тим, хто відчуває потребу в нашій допомозі: «Дай тому, хто в тебе просить, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся» (Мт. 5, 42). Він вказує нам, що кожне діло милосердя, зроблене ближньому, немовби зроблене Йому: «Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» (Там само 25, 40). Водночас застерігає нас, щоб, чинячи діла милосердя, ми не були марнославними та честолюбними: «Уважайте добре, щоб ви не чинили ваших добрих учинків перед людьми, які бачили б вас, а то не матимете нагороди в Отця вашого, що на небі. Отож, коли даєш милостиню, не труби перед собою, як роблять лицеміри по синагогах та вулицях, щоб їх хвалили люди. Істинно кажу вам: Вони вже мають свою нагороду. Ти ж, коли даєш милостиню, нехай твоя ліва рука не знає, що робить твоя права: щоб твоя милостиня була таємна, і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі» (Там само 6, 1–4).

Милостиня була складовою частиною життя Церкви апостольських часів. У Діяннях апостолів говориться про Тавиту, яка була «повна добрих діл та милостині, що чинила» (9, 36), і про сотника Корнилія, що «чинив народові великі милостині й завжди Богові молився» (Ді. 10, 2). Святий Павло заохочував Церкви в Коринті та Галатії допомагати братам у потребі: «А щодо збірки на святих, то робіть і ви так, як я був наказав Церквам галатським. Першого дня тижня кожний з вас хай відкладає в себе, збираючи, що може заощадити, щоб збірок не робити тоді, коли сам прийду. А коли прийду, пошлю тих, що їх ви вважатимете, з листами, щоб вони віднесли ваш дар у Єрусалим» (1 Кор. 16, 1–3). В іншому місці св. Павло писав: «Хто скупю сіє, скупю буде жати; хто ж щедро сіє, той щедро жатиме. Нехай дає кожний, як дозволяє серце, не з жалю чи примусу: Бог любить того, хто дає радо» (2 Кор. 9, 6–7).

Новий Завіт особливим чином поєднує дві найбільші заповіді: любові до Бога і любові до ближнього. Пише-бо св. Іван Богослов: «Коли хтось каже: “Я люблю Бога”, а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить. І таку ми заповідь одержали від Нього: хто любить Бога, той нехай любить і брата свого» (1 Ів. 4, 20–21). Коли ми хочемо любити Бога, то мусимо виявити цю нашу любов через добре ставлення і турботу про ближнього. Коли

ми в храмі вчимося любити Бога, слухати Його Слово, освячуємося Святими Таїнствами, отримуємо Господню любов, то це для того, щоб, виходячи із храму, ми віддавали те, що отримали: служили «літургію після Літургії», чинячи діла милосердя.

Ми ніколи не будемо вповні християнами, якщо лише прийматимемо, братимемо щось від Бога. Наше покликання любові – служити Богові через служіння потребуючій людині. Християнське життя, як свідчення безкорисливої любові та уваги до іншої особи, має стати нашим повсякденним стилем життя, а не лише епізодичною благочинністю, яка не породжує справжньої відповідальності.

Про незамінність і важливість дияконії в житті Христових учнів свідчить увесь досвід і наука Церкви від початків і аж до нинішніх днів. Так, у своєму Першому посланні до Коринтян св. папа Климент († 99), повчає, що спасіння, дане через віру в Ісуса Христа, не звільняє християн від добрих діл: «Отож що будемо робити, браття? Чи ми станемо лінивими в доброчинності та припинимо практику любові? Боже борони, щоб ми обрали такий шлях! Радше спішімо з усією силою та готовістю ума чинити всяке добре діло» (33, 1).

Особливим чином св. Іван Золотоустий (349–407 рр.) закликав заможних християн столичного Царгорода до дияконії: «Чи ти насправді хочеш віддати шану Тілу Христовому? Тоді не нехтуй Ним, коли Він нагий. Коли ти (у храмі) Його вшановуєш шовковими шатами, не занедбуй Його надворі, коли Він гине від холоду та нагості» (До Євангелія від Матея, Гомілія 50, 4).

У наш час римські архиєреї постійно нагадують про особливу місію Церкви, яка полягає в служінні ближньому. Вельми промовистим щодо цього є навчання теперішнього Єпископа Рима, Папи Франциска, який закликає Церкву йти на периферії, щоб занести світло Божої любові й Божого милосердя всюди, де люди зазнають страждання, смутку й неволі: «Скільки ж ситуацій невпевненості й страждання у нинішньому світі! Скільки ж ран на тілі багатьох, які вже не мають більше голосу, бо їхній крик ослаб і згас через байдужість багатих народів. Церква покликана обмивати ці рани оливою потішення, перев'язувати милосердям і лікувати їх солідарністю й належною увагою. Не впадаймо в байдужість, яка принижує, у звичку, яка присипляє дух і не дозволяє відкрити новизну, у цинізм, який нищить. Розплющмо наші очі, аби побачити біду світу, рани стількох братів і сестер, позбавлених гідності. Відчуймо себе провокованими, чуючи їхнє волення про допомогу. Наші руки нехай потиснуть їхні руки, притягнімо їх до себе, аби вони відчували тепло

нашої присутності, приязні й братерства» (Булла «Обличчя милосердя», 15).

Святіший Отець Франциск, як справжній учитель віри, не тільки закликає до вразливості щодо убогих. Він сам перший дає приклад жертвовного служіння вбогим і знедоленим, зокрема і в ставленні до українського народу. Це засвідчив збір пожертв, проведений в усіх католицьких парафіях Європи, який разом із щедрим особистим даром Святішого Отця став основою гуманітарної акції «Папа для України». Цей безпрецедентний жест милосердя і співчуття, який виявив до нас Папа Франциск, спонукає нас до глибокої вдячності, а водночас до щедрості й жертвовності стосовно тих, хто зазнає несправедливості і кривди.

Українська Греко-Католицька Церква впродовж своєї тисячолітньої історії постійно давала приклад жертвовного служіння рідному народові, особливо в буремні часи утисків, бездержавності й поневолення різними супротивними потугами, як рівно ж і в період внутрішньодержавних та суспільних криз.

Як не згадати велике діло соціального служіння Галицьких митрополитів, зокрема Йосифа Сембратовича (1821–1900 рр.), який своєю діяльністю практично викоренив недугу алкоголізму серед мешканців тогочасної Галичини. Знаменно, що своє Пастирське послання, присвячене протидії пияцтву та алкоголізму, митрополит назвав «О достоїнстві чоловіка», підкреслюючи цим, що будь-яка невпорядкована пристрасть чи залежність руйнує самі підвалини людської гідності й самоповаги, а відновлення фізичного та морального здоров'я повертає людині її первісну гідність і красу.

Особливого розвитку соціальне служіння Церкви набуло за митрополита Андрея Шептицького. Священники очолювали кооперативний рух у селах і містах, сестри-монахині засновували дитячі садки – захоронки. Сам митрополит докладав величезних зусиль до відродження української науки й мистецтва, а своїм пророчим словом утверджував серед вірних здоровий спосіб життя, захищав інститут сім'ї, дбав про виховання молоді в дусі євангельського патріотизму і любові до ближнього.

Упродовж свого довголітнього архиєрейського служіння праведний Андрей Шептицький часто звертав увагу на незамінність діл милосердя як вияву живої віри і любові: «Свою християнську любов треба ділами доказувати! Всяке тут говоріння пусте, коли за ним не йдуть діла!» (Пастирське послання «Найбільша заповідь», 1901 р.). За його словами, «нема певнішого способу заслужити

на Боже милосердя, як милосердя стосовно ближніх» (Пастирське послання на Великий піст, 1929 рік). Митрополит Андрей розумів, що в ділах милосердя Євангеліє стає видимим, а наша віра досягає спасенну конкретність.

У часи комуністичного режиму, коли на матірніх землях Церква була переслідувана, ми відчували велику солідарність і щедру підтримку з боку наших вірних на поселеннях. Там українці, згуртовані навколо своїх пастирів під проводом ісповідника віри патріарха Йосифа розбудовували не тільки церковне життя, а й соціальне служіння: школи, гімназії, вищі навчальні заклади, жіночі й молодіжні організації, будинки для людей похилого віку тощо. Наші парафії ставали місцем дуже активного громадського життя, плекаючи в душах вірних любов до Бога і до рідного стражденного народу.

Вийшовши з підпілля, наша Церква в Україні почала відбудовувати свої структури – парафії, монастирі, навчальні заклади, і відразу посіла активну громадянську позицію, чим здобула авторитет не лише серед власних вірних, а й серед усіх людей доброї волі в Україні. Захист ненародженого життя, рух за тверезість, душпастирські програми подолання недуги корупції, підтримка сімейних цінностей, регулярні відозви за чесність і прозорість політичних процесів, капеланське служіння в українському війську, у в'язницях та лікарнях, духовний супровід мирних змагань народу за власні права й свободи – ось далеко не повний перелік тих ділянок, в яких Церква підносила свій голос на захист гідності людини й гармонійного розвитку всього суспільства на основі Божого закону.

Окремо слід згадати нинішні страждання, спричинені війною в Україні. Важкі випробування, які випали на нашу долю, показали також небувалу жертвовність і самопожертву нашого народу в Україні та на поселеннях суцього. Ми дякуємо Богові за ці благородні пориви української душі, свідками яких ми стали за останні три роки змагань за кращу долю рідного народу. Проте ще надовго залишатимуться заклик до милосердя, солідарності й чинної любові тисячі вбитих, десятки тисяч важкопоранених, мільйони біженців і переселенців. Ми не маємо права звикнути до їхнього страждання, стати нечутливими до їхніх зойків, проходити байдуже попри їхню долю. Навпаки, нехай виявом нашої живої віри стане ще більша солідарність із постраждалими від війни і нехай ця солідарність набере практичного виміру, залежно від потреб конкретної родини чи людини та відповідно до можливостей парафіяльної спільноти.

Українська Греко-Католицька Церква покликана здійснювати діяконію як на рівні поодиноких членів, так і на рівні спільнот, до яких ми належимо: християнських сімей, братств, сестрицтв, парафій, монастирів і релігійних згромаджень, єпархій, митрополій і всієї нашої помісної Церкви. Основне, щоб кожний відчув особисте покликання послужити ближньому і в такий спосіб дати йому пережити Божу любов у своєму житті. Святий Дух у різний спосіб промовляє до нас: когось Він спонукає допомагати потребуючим, які живуть поруч, а когось запрошує до спільної дії, щоб допомогти братам і сестрам, котрі живуть далеко від нас.

Передумовою впорядкованого служіння спільноти часто виступає певна організація. В Україні на національному та єпархіальному рівнях добре розвинулася діяльність «Карітасу», організації, яка діє під патронатом і за сприяння церковної ієрархії та яка своїм послідовним свідченням віри й реальним задоволенням потреб нужденних заслужено здобула повагу й довіру не тільки серед вірних Церкви, а й серед багатьох інших громадян.

Та все ж ми не маємо права перекладати цей обов'язок служіння лише на якісь структури: державу, соціальні служби чи навіть на згадану щойно церковну організацію. Чинити діла милосердя повинні всі без винятку члени Церкви: єпископ, священник і мирянин, чоловік і жінка, старший і молодший, багатий і бідний. Служіння ближньому – це не привілей найбільш заможних серед нас, а завдання кожного з нас, бо ми завжди можемо знайти таких, що в гіршій ситуації ніж ми.

При цьому жертвувати слід з відповідним настроєм, тобто з відчуттям любові до людини, створеної на образ і подобу Бога. Здійснюючи добродійну діяльність, церковні благодійні організації та групи не мають обмежуватися простим збиранням чи розподілом коштів і речей чи продуктів, а повинні завжди виявляти особливу увагу до особи, яка опинилася в потребі, та виконувати в християнській спільноті вельми цінну виховну функцію, плекаючи в людях соціальну відповідальність, готовність ділитися, повагу, любов та милосердя в дусі Христового Євангелія. Благодійність Церкви, хай на якому рівні вона здійснюється, не може перетворюватися просто на ще один різновид організованої соціальної допомоги. Діла милосердя – це жест любові та щирої уваги, скерований до тих, які потребують нашої допомоги, це нагода дати іншому можливість зустрітися з живим Христом.

У рамках програми «Жива парафія» закликаємо кожную парафіяльну спільноту цього року зосередити особливу увагу на діяльності як «зустрічі з живим Христом». У парафії є багато конкретних форм для такого служіння: відвідування хворих, допомога бідним, годування голодних, захист сиріт, підтримка тих, які терплять несправедливо, миротворча діяльність, потіха засмучених, захист ненароджених дітей і т. п. Слід пам'ятати, що насамперед ми несемо відповідальність перед тими потребуючими, які живуть серед нас. А відтак, по змозі, парафія повинна підтримувати харитативну діяльність Церкви на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Якщо цього ще не зроблено, у кожній парафії належить створити харитативну групу чи парафіяльний осередок «Карітасу», які б ставили собі за мету залучати вірних до свідчення милосердної Божої любові, чи то стосовно членів самої парафіяльної спільноти, чи то «у світі». За підтримки єпархіального «Карітасу» такий осередок має бути відповідальним за підготовку всієї парафіяльної спільноти до реалізації обов'язку перетворити віру на конкретні діла милосердя. Він також повинен виховувати осіб та групи, які постійно компетентно працюватимуть у Церкві у сфері благодійної діяльності.

Утім, щоб виявити милосердя і любов до ближнього, не треба йти далеко. Часто ті, хто спраглий нашої уваги, доброти, підтримки, розуміння і любові, є поруч із нами: у сусідньому будинку, на тій самій сходовій клітці, під одним дахом. Передусім маємо глянути милосердними очима на членів своєї родини.

Сім'я є місцем зростання у вірі, школою служіння і любові. Невипадково святий Павло пов'язує стан віри зі станом взаємної підтримки і турботи одне про одного в родині: «А коли хтось про своїх, особливо ж про домашніх, не дбає, той віри відцурався: він гірший, ніж невірний» (1 Тим. 5, 8). Навпаки, сім'я, в якій панує дух взаємної любові й підтримки, стає джерелом милосердя, що напуває потоками любові багатьох людей із ближчого і дальшого оточення. Саме до цього скерована і благодать, яку отримує подружжя в день вінчання, засновуючи християнську сім'ю як домашню Церкву – спільноту Божої любові й взаємного служіння. Це служіння, починаючись у родині, поширюється далеко за її межі. Гарно про це говорить молитва з Чину вінчання: «І дай їм від роси небесної з висот і від достатку земного, наповни їх доми пшеницею, вином і оливою, і всяким добром, щоб вони подавали потребуючим».

Вірні УГКЦ покликані також брати участь у різних добродійних і волонтерських заходах, яких з'явилося чимало в цей час воєнного лихоліття. Будь-яка добра ініціатива може стати конкретною відповіддю на крик брата чи сестри в біді. Церква підтримує кожний вільний вияв турботи охрещених про поодиноких осіб та цілі групи, які перебувають у потребі. Тому ми, як пастирі Церкви, завжди вітаємо ці ініціативи як одну з форм участі всіх вірних у харитативному посланництві Церкви.

Дорогі браття і сестри, пам'ятаймо, що бідний Лазар завжди стоїть при воротах нашого дому, подібно як це описано в євангельській притчі. Відкриймо, отже, наші серця йому і проявімо йому Божу любов і милість, якщо не спільною дією Церкви, то приховано й непомітно для людей, щоб нас могли стосуватися слова Господні: «Прийдіть, благословенні Отця Мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо Я голодував, і ви дали Мені їсти; мав спрагу, і ви Мене напоїли; чужинцем був, і ви Мене прийняли; нагий, і ви Мене одягли; хворий, і ви навідалися до Мене; у тюрмі був, і ви прийшли до Мене... Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших – ви Мені зробили» (Мт. 25, 34–36. 40).

Благодать Господа нашого Ісуса Христа, любов Бога і Отця і причастя Святого Духа нехай буде з усіма вами!

Від імені Синоду Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви
+ СВЯТОСЛАВ

ВИТЯГИ З ПАСТИРСЬКОГО ЛИСТА СИНОДУ ЄПІСКОПІВ УГКЦ «НАДІЯ, ДО ЯКОЇ НАС КЛИЧЕ ГОСПОДЬ»

Спільно слухаючи Боже слово та прислухаючись до того, як б'ється серце нашої Церкви на різних континентах світу в умовах пандемії, ми, владики Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, об'єднані у наших синодальних діяннях 2021 року Божого разом із вами, любі сини і доньки нашої матері Церкви, хочемо за допомогою цього листа роздумати, як нам бути живою та істинною Христовою Церквою, спільнотою Господніх учнів, посеред викликів нинішнього світу – у мирі та радості! (..)

1. Продовження душпастирського плану «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом». Насамперед ми хотіли б вам нагадати основи нашої спільної програми «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом». Реалізація цього душпастирського плану, який ми започаткували 2011 року, допомагала нам постійно звертати увагу на три запитання: як нам зростати у вірі? як нам зростати у святості? як нам зростати в служінні та любові? При цьому ми акцентували на перших трьох елементах «Живої парафії», якими є: Боже Слово і катехизація, Святі Таїнства і молитва, служіння ближньому (дияконія). Це аспекти, які виражають внутрішню природу Церкви, визначали її життя від апостольських часів і залишаються основними до сьогодні для кожного покоління Христових учнів. У цих елементах нам назустріч виходить Христос-Учитель, Христос-Архиєрей, Христос – Добрий Пастир та Лікар душі і тіла.

У реалізації всецерковного душпастирського плану «Жива парафія» до 2020 року ми зосередилися головню на парафіяльній спільноті як на середовищі, у якому віруючі найчастіше зустрічаються з Христом через християнське навчання, спільну молитву та служіння ближньому. Плекаючи та оживляючи наші парафії, ми бажали оновити всю нашу Церкву.

Варто згадати, що до «Живої парафії» входили й інші складові елементи: провід – управління дарами, плекання та служіння єдності і місійний дух (...). Тож програма продовжується, і нам слід працювати над її втіленням та поглибленням у кожній парафіяльній спільноті.

Водночас елементи «Живої парафії» треба застосовувати не лише до парафії, а й до кожної християнської спільноти, великої чи малої, особливо до сім'ї. Адже християнська родина покликана бути місцем навчання віри, школою особистої та спільної молитви, а також осередком жертвового служіння ближнім. (. . .)

3. Розбудова мереж сопричастя.

(. . .) Ісус був майстерним творцем міжособових стосунків і сопричастя: через зустрічі, зцілення, проповіді Він будував і розвивав середовище учнів, послідовників і свідків, яке згодом стало фундаментом побудови Церкви. Пригадаймо, що основою Церкви є не щось – кодекс правил і практик, ідеологія, розгалужена структура чи піраміда, а Хтось – сам Ісус: «На Ньому вся будівля, міцно спонена, росте святим храмом у Господі» (Еф. 2, 21). Христос постійно горнув до себе різних людей, клав основи для спільного слухання Божого слова, спільної молитви та спільного служіння.

Спосіб діяння та стиль місії Ісуса прийняв святий Павло, Апостол народів. Його невтомна проповідь і численні подорожі, листи і послання – це розвиток, зміцнення і гуртування мережі, спільноти впізнаваних, конкретних осіб, – не безіменних мас, – зібраних у Господнє ім'я. За прикладом свого Вчителя, апостоли, які стали учнями-місіонерами, лишалися близько до поодиноких людей і спільнот. Вони спішили від однієї спільноти до іншої, плекаючи єдність у вірі та солідарність у любові. Так діяли і їхні наступники впродовж історії.

Ця мережа братерської спільноти у вірі та солідарності в любові настільки важлива, що навіть члени нашої Церкви під проводом своїх пастирів у часи комуністичних переслідувань на матерніх землях, попри великі обмеження та небезпеки, продовжували її підтримувати, і робили це за благодаттю Божою досить успішно: в підпіллі діяли монастирі, семінарії виховували нових священників, у приватних помешканнях вірні збиралися на молитви і богослужіння. Сьогодні ми ще більше покликані до таких особистих і церковних стосунків на різних рівнях: у сім'ї, у школі, на роботі, у парафії та епархії і між епархіями, між богопосвяченими спільнотами і монастирями. (. . .)

4. Дорога зцілення ран і лікування травм. Проходячи містами, містечками і селами Святої Землі, Ісус збирав учнів і проповідував Царство. Одночасно Він показував на зрозумілому для всіх при-

кладі, чим є Царство, – слухав, милосердився і зцілював: «Ісус обходив усі міста і села, навчаючи в їхніх синагогах, проповідуючи Євангелію царства та вигоюючи всяку хворобу й недугу» (Мт. 9, 35). Він зцілював від кровотечі та сліпоти, одержимості та прокази, паралічу та остаточної людської недуги – смерті. Зцілення – це прояв Божої любові та уприсутнення Його Царства: «Він їх прийняв і говорив їм про Царство Боже та оздоровляв тих, що потребували того» (Лк. 9, 11). Господь дає приклад, як ми маємо діяти і проповідувати – зцілювати рани і недуги іншого, особливо в контексті пережитого досвіду геноцидних тоталітарних режимів, що нищили людину і трошили її гідність.

Ми не можемо мріяти про майбутнє нашої Церкви, якщо не задумаємося над потребою зцілення травм – особистих, родинних, спільнотних, церковних, національних, історичних і глобальних. (. . .) Цілі покоління вірних нашої Церкви пережили великі потрясіння, які, на жаль, не припинилися, а набувають нових форм. Геноцидний режимний терор і світові війни, колоніалізм і насилля, ув'язнення і вимушена еміграція, нова війна і пандемія – залишають глибокі рани на людських душах, на сім'ях і на всьому суспільстві.

Ці рани потребують зцілення таїнственным, ніжним, особистим Божим доторком. Інакше біль, страх і недовіра переходять в агресію, шкідливі пристрасті і залежності. Де немає правдивої любові між Божими синами і доньками, там поселяються звабливі, популістські ідеології. Дешеві обіцянки, спрощені та оманливі відповіді на глибинні потреби людської душі калічать і викривлюють психіку й мислення цілих суспільств. Сила, що зцілює, благодать Святого Духа, що здатна загоїти рани минулого і сучасного, впливає із зустрічі з живим Христом, Лікарем душі і тіла, який об'являється у взаємній любові Його послідовників. І саме носієм цього Джерела зцілень є і повинна бути наша Церква, усі її спільноти та інституції. (...)

5. Близькість і практична увага до вбогих і маргіналізованих. Парадоксальним чином ми досягаємо зцілення не тоді, коли зосереджуємося на собі самих, на своїх труднощах, потребах і проблемах, а коли відкриваємося у співчутливій і милосердній любові до своїх ближніх, намагаючись через людську присутність і близькість дати їм відчутти Божу цілющу присутність і животворну любов. Про цей євангельський парадокс наш Господь сказав: «Хто своє життя зберігає, той його погубить; а хто своє життя погубить задля Мене, той

його знайде» (Мт. 10, 39). Губити своє життя задля Христа означає присвячувати його служінню нашим ближнім, зокрема найбільш знедоленим, убогим, маргіналізованим, яких Господь називає своїми «найменшими братами» і каже, що все, що ми зробили одному з них, ми Йому зробили (пор. Мт. 25, 40). Тож у служінні ближньому з любові людина «віднаходить своє життя», тобто повертається до найбільшої правди про себе саму як про улюблену дитину Божу, створену з любові й покликану до любові.

Слушно зауважив один із наших сучасників, Карло Марія Мартіні: «Бог присутній у кожному ділі любові, в усіх знаках прощення, у зобов'язаннях тих, які ведуть боротьбу проти насилля, ненависті, нестачі, страждань». Те, що характеризує християнську любов, це її конкретність. Як конкретно є кожен наш ближній із його неповторними щоденними потребами і нуждами, так само конкретно має ставати Божа присутність у наших вчинках милосердя: голодного нагодувати, спраглого напоїти, нагого зодягнути, подорожнього прийняти в дім, хворого і ув'язненого відвідати тощо (пор. Мт. 25, 35–36; Іс. 58, 6–7; Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2020 р. «Залишиться вам одне – те, що ви дали вбогому!», 1)?

Наше служіння ближнім часто проявляється в заспокоєнні їхніх нагальних і першочергових потреб і нужд. Проте Божа любов спонукає нас сягати до кореня людських бід і нещасть, який часто прихований у людському гріху і проявляється в отруєних несправедливістю суспільних відносинах. Тому наші християнські зусилля принесуть ще більші плоди, коли ми, поряд із заспокоєнням потреб певної особи, нашого ближнього, змагатимемося за зцілення суспільної гріховності і таким чином утверджуватимемо спільне благо, з якого черпатиме надію кожен член людської спільноти.

Святіший Отець Франциск закликає нас ставати щоразу більше Церквою, яка виходить поза себе, щоб служити. І в цьому нахненні вміщено заклик до кожного з нас виходити із зони власного комфорту, відриватися від себе і відкриватися щоразу більше до своїх ближніх. На практиці це означає скеровувати свою увагу і кроки до конкретних людей, які живуть «на периферіях» сучасного світу, сповнені страхом, смутком і безнадією; до тих, чий крик про допомогу не доходить до вух оточення, закам'янілого в байдужості й егоїзмі, але повинен знайти відгомін у серці справді віруючої людини, урухомлюючи в її житті потоки солідарності, співчутливого слухання та милосердної любові. Так ми зможемо в сучасному світі, зануреному у страх смерті і тривогу перед днем прийдешнім, прине-

сти знак надії, яка «не засоромить, бо любов Бога влита в серця наші Святим Духом, що нам даний» (Рим. 5, 5). Саме наше ставлення до ближнього, наша готовність до служіння стане знаком нової надії і доказом автентичності та глибини нашої віри. (. . .)

29 жовтня 2021 року Божого

ВИТЯГИ З ПОСЛАННЯ СИНОДУ ЄПИСКОПІВ УТКЦ «Я ТЕБЕ НЕ ПОКИНУ!» (Євр. 13, 5)

(. . .) Упродовж синодальних днів ми разом з усильними молитвами за справедливий і тривалий мир дякували Богові ще й за те, що наша держава вистояла у найважчі, вирішальні тижні й місяці сучасної російської агресії. Справді, тільки тому, що Бог нас не покинув у час випробувань, ми вистояли і відбили атаки ворога на саме наше буття та на основи загальнолюдської цивілізації. Словами Псалмоспівця з повним правом можемо сказати: «Коли б не Господь, що був з нами, як повстала була на нас людина, то нас поковтали б живцем, коли розпалився на нас їхній гнів, то нас позаливала б вода, душу нашу потік перейшов би, душу нашу тоді перейшла б та бурхлива вода! Благословенний Господь, що не дав нас на здобич для їхніх зубів!» (Пс. 123, 2–6).

Справді, те, що наша держава і наш народ вистояли перед набагато більшими силами супротивника, особливо в перші тижні повномасштабного вторгнення російських окупантів на нашу землю, можна визначити хіба що словом «чудо». І за аналогією до «чуда над Віслою», як польський народ окреслює свій порятунок від російських загарбників у 1920 році, наш народ став свідком і співтворцем того, що можна назвати «чудо над Дніпром», яке відбулося тоді, коли ворог був відігнаний від української столиці і з берегів Дніпра розпочався нестримний шлях до повного і остаточного визволення усієї нашої землі від окупантів.

Ми не випадково називаємо наш народ співтворцем цього чуда, бо українці стали знаком Божої сили і присутності в ці нелегкі дні й місяці випробувань. Наш народ черпав і надалі черпає силу для змагань за свою гідність і свободу з висоти, зі своєї віри в Бога правди, любові й життя. І ми сьогодні дякуємо тим, хто не покинув власної країни в лиху годину, хто став на захист свого краю, життя і гідності рідного народу, майбутнього своїх дітей і внуків. Саме в цих мужніх і жертвних наших краях – чоловіках і жінках, дорослих, старших і ще зовсім юних, виявив Господь свою присутність поміж нами, скріпивши їх на подвиг і жертву, перед якими схиляється в шані не тільки кожен свідомий українець, а люди доброї волі у усьому світі. (. . .)

Ми складаємо велику подяку тим нашим душпастирям, які не покинули своєї пастви, а розділяли із власним народом його страждання, болі, тривоги і страхи та в обставинах смертельної загрози слугували знаком люблячого і непереможного перебування Бога серед свого народу. Сама присутність священника посеред власного народу була найбільш переконливою проповіддю Євангелія та обітницею неминучої перемоги світла і правди над темрявою ненависті та злоби. (. . .)

У часи випробувань нашу надію скріплює також вірність і солідарність з нами мільйонів братів і сестер у вірі та людей доброї волі в усьому світі. Майже одночасно з вибухами російських бомб і снарядів у різних куточках нашої Батьківщини в усьому вільному світі піднялася нечувана і для багатьох, мабуть, несподівана хвиля співчуття і солідарності з нами. До України хлинули потоки гуманітарної допомоги, а до неба з сердець мільйонів підносилася молитва за наш народ, за його непохитний вибір добра і за його перемогу. Перебуваючи в Римі, у серці Католицької Церкви, ми мали нагоду висловити від імені народу сердечну вдячність усім, хто був і донині є з нами, починаючи від Святішого Отця Франциска, поміч якого для нашого народу годі переоцінити, і закінчуючи мільйонами небайдужих людей у всьому світі, які простягнули українцям руку допомоги та з відкритими обіймами і щирим серцем прийняли до своїх країн, а часто й до власних домівок, наших краян, котрі шукали даху над головою і безпеки перед воєнною загрозою. (. . .)

На особливу повагу і підтримку заслуговує позиція тих українців, які не покинули своїх найближчих, поранених і травмованих війною рідних, друзів і знайомих. Вірність дружин своїм чоловікам, вірність наречених своїм коханим, вірність родин своїм синам і донькам, братам і сестрам, які повернулися із фронту, часто несучи на своїх тілах і душах видимі й невидимі рани, неначе стигмати самого Господа, зраненого людськими гріхами і беззаконням, – ця вірність зворушує аж до сліз...

Однак до цієї вірності з боку найближчих і найрідніших має долучитися вірність і вдячність від кожного з нас, щоб ми наших захисників не забули, не покинули сам-на-сам з їхніми стражданнями та проблемами. Не покиньмо їх, як вони не покинули ані нас, ані Батьківщини! Пам'ятаймо також про найбільш вразливих і незахищених жертв війни, – родини загиблих, вдів і сиріт, які потребуватимуть усе життя відчувати Божу турботливу присутність через «поворози» людської дієвої милосердної любові.

(. . .)Роздумуючи в молитві над таїнством Божої і людської дієвої присутності в наших теперішніх випробуваннях, ми, єпископи УГКЦ, міркували також над душпастирським супроводом постраждалих від війни, що було визначено головною темою цьогорічних синодальних зібрань. При цьому ми звернули особливу увагу на лікування ран і зцілення травм як пріоритетне служіння Церкви рідному народові в теперішніх обставинах. Повномасштабна війна щоденно завдає мільйонам наших співвітчизників численних болів і страждань, що мають різні прояви, як-от: втрата найближчих і жалоба за загиблими, біль розлуки з рідними і позбавлення родинного затишку, непевність дня прийдешнього і постійний стан тривоги й відчуття загрози, а на чужині – труднощі з інтеграцією, туга за Батьківщиною та часто дошкульне почуття провини.

Огортаючи думкою період, що минув від початку повномасштабного вторгнення росіян на наші землі, ми стверджуємо з вдячністю, що наші вірні разом з монашеством і духовенством в Україні та на поселеннях зробили надзвичайно багато для протидії і подолання наслідків російської агресії. (. . .) Молитвою, гуманітарною підтримкою, психологічним супроводом, а часто звичайним буттям поруч, ми намагалися засвідчити материнську природу Церкви, яка прагне прийняти всіх і огорнути потребуючих опікою, турботою, любов'ю, щоб усі могли переконатися, що «Твоя Церква завжди з тобою!».

Сьогодні Україна, як біблійна Рахиль, плаче за своїми дітьми, яких немає (пор. Єр. 31, 15; Мт. 2, 18): за загиблими, за полоненими, за зниклими безвісти, як рівно ж за тими мільйонами, які змушені були покинути рідні сторони, шукаючи прихистку за кордоном. Та хоч би де були розсіяні українці, Церква-мати завжди намагатиметься бути поруч: молитвою до Господа про визволення і спасіння, служінням Слова і ділами милосердя, взаємною підтримкою в Господі, який є джерелом надії і сили для свого народу та запорукою відродження і перемоги, як запевняє Боже Слово: «Господь – моя сила й мій щит! На Нього уповало моє серце, і допомоги я зазнав» (Пс. 28, 7). У наших синодальних постановах ми накреслили напрямки цього церковного служіння і цієї турботливої близькості Церкви-матері до потребуючих. Закликаємо всіх членів Церкви в дусі християнської diakonії активно долучатися до втілення в життя цих постанов задля спільного блага українського народу. (. . .)

11 жовтня 2023 року Божого

ВИТЯГИ З ПОСЛАННЯ «РЯТУЙТЕ ПРИГНОБЛЕНОГО З РУКИ ГНОБИТЕЛЯ» (Єр. 22, 3) АРХИЄРЕЙСЬКОГО СИНОДУ УГКЦ ЩОДО ВІЙНИ ТА СПРАВЕДЛИВОГО МИРУ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ІДЕОЛОГІЙ

1. Вже десять років ми живемо в умовах війни, а з них два роки Україна занурена в полум'я визвольної війни від повномасштабного нападу російського агресора. Час війни – надзвичайно болісний і жорстокий: вона завдає незліченних травм кожній людині та всьому суспільству. Щодня ми отримуємо трагічні звістки про загибель українців; багато хто вже втратив рідних і друзів; ми стаємо свідками руйнування того, що є для нас найдорожчим, – нашої Батьківщини, нашого сімейного добробуту, нашого щастя, наших мрій. У таких обставинах дуже зрозумілою є схильність людини цілковито віддатися емоціям: поринути у відчай та безнадію або ж дозволити ненависті запанувати в душі. Ці почуття, розпач і ненависть, поневолюють нас й уражують нашу гідність, яку дарував нам Творець. Такі настрої багатьох українців добре передані словами псалмоспівця Давида: «Душа моя – стривожена надміру. Ти ж, Господи, – докіль?» (Пс. 6, 4); «Доки мій ворог буде зноситись надо мною? Зглянься і вислухай мене, о Господи, мій Боже!» (Пс. 13, 4). Водночас якась частина суспільства байдужіє: деякі люди, яких війна заторкнула, може, менше, ніж багатьох інших, намагаються її не помічати, ніби забути про неї. За такою позицією може ховатися як психологічний механізм самозахисту, так і моральна хвороба збайдужіння.

2. Передусім варто нам усвідомити, що для перемоги в боротьбі з таким підступним ворогом потрібна витривалість. Вона не має нічого спільного з байдужістю чи відмежування від того, чим живе країна і народ. Навпаки, витривалість завжди пов'язана з активністю, із жертвовною любов'ю, яка готова до служіння впродовж тривалого періоду: «За витривалістю ж нехай слідом іде чин досконалий» (Як. 1, 4). Короткочасним вибухом почуттів або ентузіазму не можна здолати довгу дистанцію, яка потребує виснажливих зусиль.

Недарма митрополит Андрей Шептицький переконував молодь: «Не зриваючи однієї хвилини, лише безупинним напруженням і безупинними жертвами аж до крові та смерті багатьох поколінь двигатися народ» [1]. Це дуже добре розуміють наші захисники, які тримають варту і стримують агресора щодня, упродовж довгих тижнів і місяців. Тому ми закликаємо всіх до витривалості й до активного чину любові, а нинішнім посланням прагнемо подати певні моральні засади і принципи, на яких можна будувати тривалий і справедливий мир у нашій Батьківщині.

3. Таке чітке розуміння моральних і духовних засад, якими ми керуємося в наших діях під час війни і на яких будуватимемо наше майбутнє після її закінчення і досягнення справедливого миру, є конче потрібним, щоб наші витривалі зусилля були цілеспрямованим рухом до омріяної перемоги. Християнство загалом і соціальне вчення Католицької Церкви зокрема мають тривалу традицію богословської та філософської думки про мир та війну, яка є слушною в теперішніх умовах нашої країни. Отже, наша мета – поділитися з українським суспільством і всіма людьми доброї волі актуальною часткою цих скаргів.

4. Війна Росії проти України ставить перед багатовіковою християнською традицією розуміння миру та війни нові виклики та проблеми. На міжнародній арені ми бачимо підтримку нашої держави, але водночас зіштовхуємося із браком розуміння всієї глибини та серйозності подій, зі сподіваннями на легке вирішення конфлікту. Інколи чуємо надто поспішні заклики до миру, який, на жаль, не завжди пов'язується із належною вимогою справедливості. «Рану народу мого лікують легковажно, кажучи: мир! Мир! – а миру немає», – кличе пророк Єремія до нашого сумління (6, 14). Тож християнське вчення про мир та війну варто розглядати в контексті сучасного українського досвіду, щоб воно принесло нам бажані плоди й освітило євангельською правдою наші прагнення та зусилля. Це послання має на меті, з одного боку, допомогти нашим людям стати розсудливішими і міцнішими, збагатившись давньою християнською думкою про мир та війну, а з іншого – сприяти кращому розумінню міжнародною спільнотою викликів сьогодення і місця України та українців на духовій мапі сучасного світу. (. . .)

III. Ненасильницький спротив

23. Дивлячись на Христа й наслідуючи заохочення Його учнів і апостолів, багато перших християн вибирали духовну дорогу, яку

сьогодні окреслюють як ненасильницький спротив. Вони були переконані, що приклад прощення та милосердя Ісуса, Його відмова захищати своє життя за допомогою фізичного спротиву є етичним закликом, що виключає таке учнівство, яке погоджується з пролиттям крові. Саме таким шляхом пішли давні київські князі Борис і Гліб, відмовляючись вступати в династичну боротьбу й захищати себе насильницькими засобами (пор. Мт. 26, 52). За цей духовний подвиг Київська Церква й проголосила їх одними з перших святих Київської землі. (. . .)

25. У Душпастирській конституції про Церкву в сучасному світі «*Gaudium et Spes*» отці Другого Ватиканського Собору ствердили: «Ведені тим самим духом, ми не можемо не хвалити тих, хто, відмовляючись від насильства при обстоюванні своїх прав, вдається до тих засобів захисту, які доступні найслабшим, – якщо тільки це можна здійснити без порушення прав і обов’язків інших людей чи всього суспільства» [6]. Подібні думки знаходимо у Катехизмі Католицької Церкви [7]. А в Катехизмі УГКЦ «Христос – наша Пасха» читаємо: «Війна – злочин проти життя, бо приносить із собою страждання і смерть, горе та несправедливість. Війна не може вважатися способом вирішення конфліктних питань. Для цього існують інші засоби, які відповідають гідності людини: міжнародне право, чесний діалог, солідарність між державами, дипломатія» [8]. Тож іще з часів цього Собору Церква підкреслює право кожної особи на моральний вибір та розрізнення у воєнних обставинах.

26. Згадана традиція ненасильницького спротиву стала важливою частиною духовного досвіду людства, проте її не можна вважати такою, що єдина має євангельську легітимачію. Святий Августин слушно зауважив: «Якби християнське вчення визначало всі війни як гріх, то солдатам, які просили поради, як врятувати свою душу, у Євангелії була б дана відповідь, що вони повинні кинути зброю і відмовитися від військової служби. Але їм було сказано, щоб вони ніколи не чинили насильства та обману і були задоволені своєю платнею» [9] (пор. Лк. 3, 14). Іншими словами, військова служба має бути служінням миру і справедливості задля спільного блага.

27. Євангеліє є миролюбним і миротворчим, але не пацифістським (у сучасному значенні цього поняття). Воно не скасовує обов’язку держави захищати життя і свободу своїх громадян. Адже, як стверджує святий апостол Павло, держава «недарма меч носить; вона – Божий слуга, що відомщає і карає того, хто чинить зло» (Рим. 13, 4). Людина має право на справедливий суд, на самоза-

хист, на недоторканність власного здоров'я і життя, тож завданням держави є забезпечити всі умови для реалізації цих прав. Тому Бог наділив державу повноваженнями, щоб вона зупиняла насильство, захищала невинних, зберігала мир та притягала злочинців до відповідальності. Для цього й існують силові структури та збройні сили. Треба розрізняти силу й насильство, бо не всяке застосування сили є насильством. Держава повинна подбати про справедливий суд, бо її завдання – забезпечити утвердження справедливості. (. . .)

29. Сучасні пацифісти, цілком ігноруючи євангельські основи об'єктивності Істини, часто бачать мир як плід умиротворення зла або компромісу із ним. Проте 1979 року в Ірландії святий папа Іван Павло II ствердив, що мир є результатом дотримання «етичних принципів» [11]. . . А 1981 року той самий папа висловив свою переконаність, що «війни виникають внаслідок вторгнень або внаслідок ідеологічного імперіалізму, експлуатації та інших форм несправедливості» [12].

30. Заради досягнення позірного миру пацифісти часто готові – свідомо чи несвідомо – вивести порушників миру з-під відповідальності. Аргументи бувають різними і часом навіть високоморальними, як-от прагнення уникнути подальших людських жертв. Саме цей аргумент часто звучить у контексті широкомасштабної агресії Росії проти України. Пересторогою для творців оманливого миру мають бути слова апостола Павла: «Саме, як говоритимуть: Мир і безпечність, – тоді зненацька злетить на них погибель...» (І Сол. 5, 3). Бо агресор доходить висновку, що його насильство стає його законним правом, і намагається усіма способами добитися визнання цього «права на злочин» під виглядом легітимізації геополітичних інтересів та їх оправдання. Брак належного засуду та протидії таким вчинкам з боку світової спільноти та церковних лідерів створює ілюзію успішності такої моделі поведінки цілої держави, яка [модель] не тільки не знаходить справедливого спротиву, а й швидко поширюється як легітимна модель міжнародних відносин. Сила міжнародного права підмінюється сліпим правом сильного. Замість поваги до гідності та недоторканності суверенітету суб'єкта міжнародного права, утверджуються ексклюзивні та особливі «права» сучасних світових потуг, які накидають себе в міжнародних відносинах як ті, що можуть мати право «патронату» над іншими суверенними державами або прямо заявити про втрату права певної держави та якогось народу на існування. У такий спосіб підривається довір'я до міжнародного права та будь-якої міжнародної мирної

угоди, яка на нього спирається. Завмирає міжнародна співпраця та взаємна довіра, світ починає озброюватися та щоразу глибше занурюється в атмосферу страху, взаємних погроз та ультиматумів. Цей спосіб нав'язування міждержавних стосунків сьогодні, коли суверенітетом суб'єктів міжнародного права жертвують в ім'я заспокоєння претензій якоїсь світової потуги, дуже нагадує міжнародний клімат у Європі та світі перед початком Другої світової війни. Справді, агресор знову почувається безкарним і грає на цьому страхові. Отож досвід нинішньої агресії з боку Росії засвідчує: безпринципні пацифістські гасла умиротворення заохочують агресора до дальшого насильства. У цьому історичному контексті пророчий жест України тридцятирічної давнини – її відмова від посідання атомної зброї та довіра до підписантів Будапештського меморандуму, міжнародної угоди, укладеної 5 грудня 1994 року між Україною, Росією, Великою Британією та США про гарантії безпеки Україні у зв'язку із набуттям нею без'ядерного статусу, – є пророчим жестом довір'я до сили міжнародного права з боку християнського народу та маніфестом його національних прагнень справедливої безпеки та миру. Цей жест сьогодні заслуговує на особливу увагу та новітнє осмислення.

31. Серед основних причин нинішньої прихильності до ідей пацифізму є також щоразу більша небезпека війни із застосуванням ядерної зброї. Часто замість проголошення неприпустимості такої війни та пошуку шляхів до загальної відмови від неї, нині можна почути теорії про «межі легітимного самозахисту» без'ядерних держав і «легітимну капітуляцію» задля того, щоб уникнути можливих жертв. Проте чи справді можна запобігти цьому, склавши зброю перед агресором? Це – питання, яке гостро постало в контексті російської агресії супроти України, і відповідь на нього повинна дати вся світова спільнота. Гіпотетичне уникнення Росією, яка є ядерною державою, відповідальності за злочинне порушення міжнародного права і нападу на суверенну державу, лише пришвидшить зростання кількості ядерних держав на планеті. Тепер, після початку повномасштабної агресії Росії проти України, як ніколи раніше, без'ядерні держави відчують свою цілковиту незахищеність перед володарями смертоносних боеголовки. А якщо врахувати захоплення й обстріли Росією українських атомних електростанцій, то ситуація стає ще похмурішою. Як можна говорити сьогодні про міжнародну безпеку, коли держава, яка є членом Ради безпеки ООН та володіє одним із найбільших ядерних потенціалів планети, задля досягнен-

ня своїх агресивних цілей сама становить загрозу для цієї безпеки та вдається до відвертого ядерного шантажу всієї міжнародної спільноти? Про подібну брутальну поведінку пророк Міхей писав: «Нив забажають – і їх грабують; будинків – і їх віднімають. Загарбують людину з її домом, чоловіка разом з його спадщиною» (2, 2).

32. Дотримання Декалогу є необхідною передумовою справедливого суспільства, а війна – брутальним порушенням Божих заповідей. Як наголошується у згаданій вище конституції «*Gaudium et Spes*», «будь-яка воєнна дія, спрямована на суцільне знищення цілих міст чи великих регіонів разом з їхнім населенням, є злочином проти Бога і проти людства, – злочином, який підлягає рішучому і негайному засудженню» [13]. Чи може людська спільнота залишити без осуду й відповідальності геноцид українців, що його влаштувала російська армія в Бучі, Бородянці, Ірпені, Маріуполі й на багатьох інших окупованих територіях України? Хто заступиться за жертв та їхні родини? Нинішнє волення українців до світової спільноти про відновлення справедливості має повну підтримку з боку Церкви, оскільки вона завжди робила й робить вибір на користь скривдженого. У цьому й полягає суть її мандату, отриманого від Господа нашого Ісуса Христа, та її остороги перед несправедливістю, яка не приходить сама: «Ось він зачав несправедливість, злом завагітнів і сплотив лукавство» (Пс. 7, 15).

IV. Оборонна війна і законний захист

33. Із часів святого Амвросія Медіоланського (340–397) та святого Августина (354–430), з огляду на реальні обставини гріховного світу, у якому ми живемо, Церква керувалася правилом, відомим сьогодні як теорія справедливої війни. Такий підхід виключав будь-яку неспровоковану агресію та будь-яке невмотивоване застосування сили, а також містив правила ведення війни.

34. Упродовж історії над цими принципами роздумувало багато християнських мислителів. Явна присутність зла в історії спонукала до усвідомлення того, що захист ближнього і власне виживання передбачає потребу протистояти збройній агресії. Осмислюючи досвід Першої світової війни, праведний митрополит Андрей Шептицький говорив про право народу на самозахист і «дозволену оборону власного краю, власних родин і власних хат» [14]. А щоб оборона не переростала в насильство та відповідала критеріям пропорційності такого самозахисту, були розроблені певні принципи справедливої оборонної війни – чи, як мовиться сьогодні, принципи законного захисту.

(. . .) Процес переосмислення деяких її аспектів був особливо активним після завершення Другої світової війни. Папа Пій XII (1939–1958) вважав оборонні війни справедливими й підкреслював, що інші нації мають обов'язок не покидати атаковану країну в біді. Отці Другого Ватиканського Собору в конституції «*Gaudium et Spes*» ствердили, що «доки існуватиме небезпека війни і не буде повноважної міжнародної влади, забезпеченої достатніми силами, не можна відмовити урядам у праві на законну оборону, якщо всі засоби мирних переговорів уже вичерпані» [15].

35. (. . .) Відповідно до Статуту ООН, застосування збройної сили проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави визнане протиправним, а всі спори між державами прийнято вирішувати мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість [16]. Пізніше, в Резолюції 3314 (XXIX) «Визначення агресії», прийнятій Генеральною асамблеєю ООН 14 грудня 1974 року, зазначили, що жодні міркування політичного, економічного, військового чи іншого характеру не можуть бути виправданням акту агресії [17].

36. Застосування сили дозволяється лише за рішенням Ради Безпеки ООН настільки, наскільки це необхідно для підтримки чи відновлення міжнародного миру й безпеки або ж у випадку самооборони від збройного нападу. Так, Статут ООН визначає, що право на індивідуальну або колективну самооборону від збройного нападу є невід'ємним, а сам Статут жодним чином цього невід'ємного права не обмежує [18].

37. Святий папа Іван XXIII прагнув змістити фокус обговорення питань війни і миру на миробудування, проте не заперечував права націй на самооборону в разі неспровокованої атаки [19]. Тож Церква дистанціювалася від практики наївного пацифізму, який часто обертається моральною сліпотю в розрізненні добра і зла. Навіть більше, святий папа Павло VI попереджав про «підступність суто тактичного пацифізму, що одурманює противника, якого потрібно перемогти, і вбиває в душах розуміння справедливості, обов'язку і жертвності» [20].

38. Католицька Церква навчає, що законний збройний захист від несправедливого нападника, як і війна загалом, – це завжди крайній і останній засіб, що до нього може вдаватися сторона, якій загрожує небезпека. На цьому наголошує Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»: «Застосування військової сили може бути допустиме лише в разі крайньої необхідності як засіб дозволеного самозахис-

ту, а воїн-християнин є завжди захисником миру» [21]. А Катехизм Католицької Церкви окреслює елементи справедливої оборонної війни: «Треба прискіпливо визначити точні умови законного захисту за допомогою військової сили. Серйозність такого рішення підпорядковує його суворим умовам моральної законності. Для цього водночас потрібно: щоб шкода, завдана агресором нації чи спільноті націй, була тривалою, важкою і безперечною; щоб усі інші засоби для покладення цього краю виявилися неможливими або безуспішними; щоб були обґрунтовані можливості успіху; щоб використання зброї не спричинило лиха і безладдя, важчих, ніж лихо, яке слід усунути» [22], тобто коли перемовини, арбітраж, компроміси та інші шляхи зазнали поразки. Як раціональне створіння, людина зобов'язана, якщо це можливо, приймати рішення, керуючись здоровим глуздом та спираючись на закони, а не застосовуючи силу. Щоб законний захист був справедливим, належить пам'ятати про безпеку цивільних. Цей захист завжди має чітко обмежену мету – справедливий мир, а не цілковите руйнування ворожого народу, економіки чи її політичних інституцій. Для досягнення справедливого миру потрібно використовувати обмежені та пропорційні засоби: озброєння і сила мають бути зведені до визначеної необхідності, щоб відбити агресію та зупинити майбутні атаки. (. . .)

40. У світлі вчення Католицької Церкви Сили безпеки та оборони України здійснюють легітимний законний захист держави та народу. Сьогодні не бракує доказів, що Росія жодним чином не бажала вирішувати свої суперечності з Україною за столом перемовин як із рівноправним і суверенним партнером. Країна-агресор відкидає саме право на існування українського народу та його держави як суб'єкта міжнародного права, відмовляючись від можливості діалогу та домовленостей із суверенною Україною. Неможливо «вести діалог з тим, кого не існує», – постійно повторює російська пропаганда. Відповідно до згаданої вище новітньої російської ідеології рашизму «українське питання» повинне бути розв'язане раз і назавжди через повне знищення всього українського. Починаючи з 2014 року, Росія здійснювала неспровоковані акти агресії проти України, окупувавши спершу Кримський півострів, а відтак розпочавши проксівійну на Донбасі. У 2022 році вона розпочала повномасштабне вторгнення і, застосовуючи широкий спектр озброєння, безжально руйнує цивільну інфраструктуру, тероризує і вбиває мирне населення. Українська армія протистоїть надзвичайно потужній військовій машині, що застосовує увесь спектр надсучасного озброєння й до того ж періодично погрожує завдати ядерного

удару по неядерній країні, якій гарантувала безпеку й територіальну цілісність, підписавши 1994 року Будапештський меморандум.

V. Нейтральність у час війни

41. Нейтралітет справді може бути результатом розсудливого судження й аналізу. Існують ситуації, у яких певна країна не хоче поглиблювати конфлікт через свою ангажованість у нього або бажає стати посередником між протиборчими сторонами. Однак такий нейтралітет має свої підводні камені: є межа, за якою така позиція починає бути зрадою власних цінностей та принципів і грати на руку негіднику. Якщо він [нейтралітет] спричинений байдужістю, боягузством або упередженням чи корисливим ставленням, то стає морально хибним вибором, а не виявом глибокого розуміння причин і наслідків суперечки (пор. Прип. 24, 11–12; Мт. 12, 30; Як. 4, 17; Од. 3, 15–16).

42. Маючи на увазі такі ситуації, папа Пій XII у посланні на Різдво Христове 1948 року наголосив, що в разі несправедливої агресії «солідарність сім'ї народів забороняє іншим поводитися як простим глядачам, виявляючи безпристрасний нейтралітет», і додав, що неможливо виміряти шкоду, «вже заподіяну в минулому такою байдужістю до агресивних воєн», і що така позиція «лише заспокоїла та підбадьорила авторів і розпалювачів агресії» [24].

43. Під час війни до нейтралітету потрібно підходити з тонким розумінням етичних і моральних аспектів. Може бути присутнє законне бажання запобігти подальшому кровопролиттю або сприяти дипломатичному врегулюванню конфлікту. Однак нейтралітет не повинен поширюватися до точки, де він стає пасивним схваленням несправедливості й злочинів, оскільки існує моральний імператив протистояти несправедливій агресії проти будь-якої країни і захищати цінності, на яких ґрунтується міжнародне співтовариство. Уроки історії, на яких наголошував папа Пій XII, гостро нагадують про те, що байдужість до актів агресії може мати далекосяжні наслідки. Нації зобов'язані оцінювати межі свого політичного нейтралітету, який не може стати моральним, інакше перетвориться на зраду фундаментальних цінностей і принципів. У такі критичні моменти міжнародне співтовариство мусить піднятися над простою безпристрасністю й активно працювати на користь справедливості, миру та збереження людської гідності.

44. Російська агресія проти України не є боротьбою за спірну територію: це атака на міжнародне право і злочин проти миру. Нинішня війна в Європі є конфліктом ідентичностей з нульовою сумою, оскільки українці прагнуть зберегти свою державну незалежність і право бути українцями, а росіяни намагаються позбавити українців їхнього права на існування як такого та відродити свою імперію. А звірства російської армії проти мирного населення, за якими весь світ спостерігає практично в прямому ефірі, є брутальною наругою над людською гідністю і злочином рівня геноциду. Дотримання позірної нейтралітету в такій ситуації є зрадою цінностей поваги до міжнародного права, справедливості й людської гідності. Це позиція, яка ґрунтується на інтересах, а не на принципах. (. . .)

46. Звісно, у світі існують країни, які з огляду на певну історичну траєкторію чи специфіку своєї ролі в міжнародному співтоваристві декларують перманентний нейтралітет у разі будь-яких збройних конфліктів, а тому послідовно дотримуються принципів, до яких їх зобов'язує цей статус. Серед таких держав особливе місце посідає Святий Престол, позитивний нейтралітет якого полягає в тому, що він не обмежується спостереженням, а прагне сприяти діалогові між сторонами конфлікту. У служінні справі миру та міжнародної співпраці Апостольської столиці потрібно розрізняти два види нейтралітету: дипломатичний і моральний. Проте в діях Святого Престолу ми в жодному разі не вбачаємо морального нейтралітету. Наприклад, у випадку несправедливої агресії Росії проти нашої Батьківщини він чітко розрізняє агресора і жертву його нападу та завжди підтримує того, хто став цією жертвою, – український народ.

47. Разом тисячолітня традиція ролі Римського Архиєрея як найвищого арбітра християнського світу, тобто позиція «понад сторонами», які перебувають у стані війни, давала і дає можливість Ватикану відіграти важливу, часом вирішальну, роль у розв'язанні низки конфліктних ситуацій у всьому світі, а також сприяти налагодженню каналів для обміну полоненими та полегшенні страждань мирного населення.

48. Значення цього посередництва не можна переоцінити і в умовах нинішньої агресії Росії проти України – багато матерів і дружин вдячно згадують роль Святішого Отця у звільненні полонених воїнів чи депортованих дітей. Такі факти стають особливо промовистими, коли дипломатичні посередницькі зусилля Єпископа Риму гармонійно поєднуються з мовою віри, що має відвагу назвати зло злом, вигоюючи цим словом правди людські рани, як це

було, наприклад, 8 січня 2024 року під час зустрічі Папи Франциска з дипломатичним корпусом, акредитованим при Святому Престолі. Тоді Папа нагадав учасникам, що саме Росія розв'язала агресивну війну проти України, і наголосив, що воєнні злочини вимагають відповідної реакції з боку міжнародної спільноти [25].

VI. Мета законного захисту – справедливий мир

49. Звертаючись у цьому посланні до всіх людей доброї волі, ми хочемо наголосити, що нашим християнським та громадянським обов'язком є захищати життя наших ближніх, передусім дітей, жінок і людей похилого віку, найвідважнішим і найрадикальнішим чином – узявши в руки зброю, з готовністю покласти за це власне життя, як навчав Ісус: «Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Ів. 15, 13). Ми опинилися в ситуації, коли мусимо обороняти людей від нелюдів. (. . .)

51. Українці, звичайно, прагнуть, щоб війна закінчилася якнайшвидше і настав довгожданий мир. Святі Августин і Тома Аквінський вважали, що метою справедливої війни є справедливий мир. Папа Павло VI повторив цю тезу в День миру 1972 року [26]. Проте припинення війни не є справжнім миром, якщо це означає кінець України.

52. Метою законного захисту власного народу та його державності є забезпечити справедливий мир для всіх сторін, тому помста, завоювання, економічна вигода, підпорядкування неприпустимі. Справедливим миром не може бути ні «замирення» агресора, ні так званий мінімальний мир, який передбачає визнання за агресором окупованих ним територій. Такий [справедливий] мир повинен бути довготривалим і непорушним, із відновленням принципів міжнародного права. Він передбачає не лише перемогу над агресором і повернення територіальної цілісності України, а й заходи, спрямовані на відновлення правильних відносин між Україною та Росією та загоєння ран, завданих війною: розкриття правди і визнання злочинців, міжнародні кримінальні суди, репарації, політичні вибачення та прощення, меморіали, нові конституції та місцеві форуми примирення.

53. Для досягнення справедливого миру в Україні християнські Церкви, міжнародні організації та політичні інституції повинні спромогтися на дуже чітку риторику засудження військової агресії та геноцидних актів Росії проти України, а також домогтися кримінального переслідування воєнних злочинців. Непокаране зло продовжує завдавати ще більшої шкоди.

54. Численні жертви, до яких Росія спричинилася в Україні впродовж історії, зокрема у XX столітті, а також після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, мають бути у фокусі уваги світового співтовариства, щоб у цьому ключі дати належну оцінку цим безперервним зlodіянням. (. . .)

61. Як нині мають діяти християни в усьому світі? Передусім потрібно усвідомити глобальність нинішньої загрози та утверджувати і розвивати силу справедливого міжнародного права. Хибною є переконаність частини світових суспільств, що ця війна є суто локальним конфліктом між двома народами, а тому, примиривши їх, можна буде повернутися до звичного комфорту. Сьогодні під загрозою – всі засади людської цивілізації. (. . .)

63. Розпочавши гібридну війну проти України, Росія насправді кинула виклик усьому цивілізованому світові. Вона збурила його настільки, що чимало людей перестали розрізняти правду й облуду, а відтак добро і зло. На наших очах чиниться страшна підміна: те, що є злом, зодягається в шати добра; а те, що є добром, припечатується пекельним тавром. У такому викривленому світі не вдасться ні оминати, ні зупинити війни. Безсилим будуть розмиті словесні декларації та невиразна політична мова, а дипломатичний нейтралітет без чітких ціннісних основ та орієнтирів поступово перетворить на моральний релятивізм чи навіть слабкість, яка вже сьогодні не дозволяє багатьом політикам у цивілізованому світі визнати зlodіяння російських військ в Україні геноцидом українського народу, бо це вимагало б їхнього втручання. Наразі багато християн, які належать до постмодерного покоління західного світу, просто не бачать геноциду українського народу і не чують воцання жертв, але, щоб не втратити лице, продовжують висловлювати свою стурбованість та глибоке занепокоєння.

64. Усе це можна подолати лише чітким і виразним проголошенням евангельської Істини. Якщо сучасне людство – людство «епохи постправди» – не визнає об'єктивної істини, воно поступово перетвориться на «світ постсправедливості». Якщо воно не розвиватиме і не утверджуватиме соціальної справедливості на основі базових принципів гідності людини, святості та недоторканності людського життя, спільного блага та солідарності, то опиниться в суспільствах, у яких поняття права підмінюється поняттям інтересів певних індивідів чи злочинних груп, право сильного переважає над верховенством права, закон не однаковий для всіх, а основи міжнародного права і недоторканність суверенітету держави є жертвою геополітичних та економічних інтересів сучасних нам світових потуг.

65. Голос вічної євангельської Істини, її втілення в суспільних і міжнародних стосунках має свою унікальну історію в традиції Київської Церкви і нашій тисячолітній традиції державотворення. Ця вічна Істина та Справедливість віддзеркалена у світлі нашої Святої Софії – Божественної Премудрості, незмінної матриці розвитку українського народу та рідної держави, і влучно сформульована, як орієнтир для суспільних і міжнародних відносин, у гаслі тисячолітньої давнини «Не дайте сильним губити людину!» із безсмертного «Повчання дітям» київського князя Володимира Мономаха (1053-1125). «Не дайте сильним губити людину!» – це клич Київської Церкви до сумління сучасного християнина та її бачення розвитку соціального вчення Церкви щодо справедливості й миру в сучасному світі. «Не дайте сильним губити людину!» – це клич стражденної України до світової спільноти, щоб вона проголосувала об'єктивні цінності справедливого суспільного будівництва та міжнародної співпраці.

66. Праведний митрополит Андрей Шептицький в час безумств Другої світової війни закликав на архієпархіальних соборах до нового осмислення Божих заповідей як шляху до втілення життєдайних принципів істини Божого Закону у побудові справедливого суспільства. Бо лише відновивши законодавчу дію Декалогу, можна очікувати на відновлення Божого миру. Без цього чергова загроза, що постала перед людством, може виявитися останньою [27]. Цей заклик є особливо актуальний в умовах російської агресії і сьогодні.

67. «Ісус Христос учора й сьогодні – той самий навіки» (Євр. 13, 8). Господь хоче, щоб Його учні тепер були такими, як і на початку християнства, – відважними у вірності правді; щоб не закривали очей на страхітливу несправедливість, прагнучи отримати економічний зиск і забезпечити собі спокій. Життя Ісуса – Його навчання та діяння – є прикладом і благодатним світлом для нас, як бути справжніми людьми, що створені на образ і подобу Бога та носять у собі миротворчу силу Святого Духа. Вони свідчать про Його мудре і справедливе правління у світі. Цей приклад є настільки чистим і зрозумілим, що його не можуть замінити жодні кон'юнктурні дипломатії чи політики, які не зважають на гідність і права поодиноких людей і кожного народу.

14 лютого 2024 року Божого

ЗВЕРНЕННЯ БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА З НАГОДИ ДНЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ТА БЛАГОДІЙНОСТІ В УГКЦ

Дорогі в Христі! У неділю, яку називаємо М'ясопусною, Христова Церква готує нас до благословенного часу Великого посту. Євангелист Матей пригадує нам цього дня, що кожна людина, незалежно від того, чи вірила в Бога, ким вона була, обов'язково стане перед обличчям Божим для того, щоб скласти звіт за прожиті життя.

У контексті євангельського читання М'ясопусної неділі важливо звернути увагу на такий момент: грішник буде засуджений не так за те, що він зробив неправильно у своєму житті загалом, як за те, що не зробив для свого ближнього, який перебував у потребі: «Бо голодував я, а ви не дали мені їсти; мав спрагу а ви мене не напоїли; був чужинцем, і ви мене не прийняли; нагим, і ви мене не одягнули; недужим і в тюрмі, і не навідалися до мене» (Мт. 25, 42–43). Милосердя і побожність в Новому Завіті є ключем, що відмикає нам двері Царства Божого. В убогій і потребуючій людині приходиться до нас сам Христос – убогий, спраглий, недужий, ув'язнений. Хто має побожність до Христа убогого, того прийме до свого Царства і Христос прославлений. Беручи до уваги те, що благодійне служіння ближньому є суттєвим елементом християнського життя, від якого залежить спасіння віруючої людини, Синод Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства на 59-й сесії проголосив М'ясопусну неділю Днем соціального служіння, закликаючи в такий спосіб усіх вірних подбати про тих, хто потребує допомоги.

Потребуюча особа, яку посилає до нас наш Творець і Спаситель, є таїнством Його присутності: кожна людина, сотворена на образ і подобу Богу, уприсутнює нам самого Ісуса Христа. Ось чому все те, що ми зробили для свого ближнього, – Господь сприймає так, наче б ми це зробили особисто Йому. Він нам сьогодні настійно нагадує: «Те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших, – мені також ви того не зробили» (Мт. 25, 45).

Євангелист Іван Богослов навчає нас: «Хто каже, що любить Бога, а не любить ближнього, той є неправдомовець. Бо не можна любити Бога, якого не бачимо, коли не любимо ближнього, якого бачимо» (1 Ів. 4, 20). Християни завжди усвідомлювали, що служіння ближньому є суттєвим виявом віри, невід'ємною складовою особистого почитання Бога та богослужіння християнської громади. Бо неможливо гідно шанувати Господа і служити Йому, не служачи ближньому. У часи ранньої Церкви вірні, приходячи на богослужіння, приносили зі собою все необхідне для богослужіння. З-посеред цих дарів священник обирав найкращі хліби та вино для євхаристійного жертвоприношення. І це приношення – просфора спільноти – ставало не лише необхідною частиною Божественної Літургії, з нього також здійснювалося служіння ближньому.

Наша Церква завжди намагалася послужити українському суспільству відповідно до потреб та конкретних історичних обставин. Прикладом такого служіння в ХХ столітті є постать слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, зусиллями якого у співпраці з парафіяльними громадами та чернечими згромадженнями були засновані дитячі захоронки, сиротинці, народні школи, шпиталі тощо. У своєму першому посланні він пише: «Я так дуже хотів би обтерти сльози з очей тих, хто плаче, потішити кожного, хто сумує, покріпити кожного, хто слабкий та немічний, уздоровити кожного, хто хворий, просвітити кожного, хто темний... Я хотів би стати всім для всіх, щоб усіх спасти» («Перше слово Пастиря», 1899 р.).

Будучи вірною стародавній традиції християнського богослужіння та чуваючи над спасінням повірених душ, наша Церква й сьогодні здійснює цілу низку соціальних програм, залучаючи до служіння своїх вірних. Це служіння звершується через парафії та церковні мирянські рухи, що діють при них; через мережу фонду «Карітас України», який є офіційною благодійною організацією УГКЦ; через чернечі чини та згромадження; шляхом співпраці з громадськими благодійними фондами, організаціями і рухами. Для організації та координації цієї роботи в певних напрямках створено відповідні церковні комісії. Адже окрім матеріальних ресурсів, потрібно рівно ж мати відповідні засоби та ефективну структуру донесення цієї допомоги до потребуючих. Сьогодні хочемо подякувати всім тим, хто здійснює це служіння від імені нашої Церкви, хто віддано служить для того, щоб кожна пожертва досягнула своєї мети – була дієвим виявом любові до ближнього.

Розробляючи Стратегію розвитку нашої Церкви до 2020 року «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», ми відзначили цю особливу роль діл милосердя, адже «дияконія», або «служіння любові» чи «харитативна діяльність», є важливим елементом, який виявляє сутність Церкви та показує, наскільки живою є певна парафія. Власне, успішно звершувати цей наш християнський обов'язок нам допомагають різні спільноти та структури, зокрема організація, яка називається «Карітас» (милосердна любов). Ідея Карітасу полягає в тому, щоб у тій самій громаді (парафії) один віруючий допомагав іншому. Бо не може бути живою та парафія, в якій не здійснюється харитативне служіння. Як тіло без душі, так віра без діл любові є мертвою, за словами апостола Якова (пор. Як. 2, 26).

Ми живемо в час воєнного лихоліття і розрухи. Поруч із нами багато голодних, травмованих, людей, які страждають від холоду і хвороб. Щоб чинити добро і допомогти їм, не треба бути багатим. Кожен із нас, хто має перед собою шматок хліба, хай подумає, як нагодувати того, хто страждає від голоду. Кожен із нас, хто має теплу постіль, хай подбає про тих, хто страждає від холоду. Якби щодня кожен із нас нагодував одного голодного і допоміг зігрітися тому, хто страждає від холоду, мільйони людей в Україні були б нагодовані й захищені. Пам'ятаймо: усе те, що ми вчинимо для цих потребуючих братів і сестер наших, вчинимо самому Христові, який є в них і сьогодні страждає разом із ними.

Ми повинні діяти передусім на основі тих ресурсів, якими володіємо в наших громадах. Тому звертаюся до священнослужителів із пропозицією створити в храмах кутки милосердного християнина, куди б вірні могли, щонеділі йдучи на Богослужіння, принести потребуючим те, чим можуть із ними поділитися (харчі, одяг, кошти), щоб наші храми стали центром служіння і любові до ближнього. Парафіяльний рівень має слугувати фундаментом, на якому будується і діє служіння ближньому. Якщо все наше церковне тіло не долучиться до цього харитативного руху, то ми – єпископи, священники, миряни – не вповні виконаємо свою християнську місію і колись на суді перед нашим Господом складемо звіт про те, чого ми не зробили для вбогих і потребуючих.

Возлюблені в Христі браття і сестри! Плекаймо в собі чесноту християнського милосердя! Звертаюся до вас з проханням проявити особисту солідарність із тими, кого суспільство забуло і відкинуло, хто сьогодні найбільше потребує нашої дієвої підтримки

й солідарності. Особисте служіння кожного з нас та пожертви, які зроблені від щирого серця, навіть коли вони невеличкі, допоможуть нам спільно підтримати людей, що опинилися у складних життєвих обставинах. Ділімося нашими, навіть малими, достатками та нашою послугою з іншими та навчімо так чинити дітей. У такий спосіб ми не тільки відповідатимемо на потреби тих, хто чекає нашої допомоги, а й об'являтимемо світові материнське обличчя люблячої Церкви.

Сьогодні людство шукає знаків надії. Соціальне служіння є необхідним способом визнання нашої християнської віри, проповідування Христового Євангелія, адже воно свідчить про Божу любов. Діла милосердя є живим знаком присутності Бога серед людей, за словами св. Івана Богослова: «Бог є любов!» (1 Ів. 4, 8).

Нехай заохоченням у служінні ближньому стануть для нас слова св. Івана Золотоустого: «Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!» (Бесіда про покаяння). Бажаю всім, щоб ми мали відкриті духовні очі і бачили Бога, який чекає на нас у потребуючій особі, щоб усі ми були багаті на вчинки милосердя, бо тоді станемо тими, кого Бог покличе праворуч від Себе: «Прийдіть, благословенні Отця Мого, успадкуйте Царство, уготоване вам від створення світу» (Мт. 25, 41).

† СВЯТОСЛАВ

ПАСТИРСЬКЕ СЛОВО БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА ПРО ДАР ОСІБ З РОЗУМОВОЮ НЕПОВНОСПРАВНІСТЮ

Дорогі у Христі брати і сестри!

Створені на образ і подобу Божу, ми всі народилися для того, щоб виявляти Божу красу, яка всередині нас. І цей дар має кожен із нас. Особи з розумовою неповносправністю також є посудинами цієї краси.

Центр духовної підтримки осіб з особливими потребами «Емаус», мирянський рух спільнот «Віра й Світло», з яким центр «Емаус» має спільне коріння, та інші подібні об'єднання творилися для того, щоб допомогти людям із розумовою неповносправністю віднайти в собі неповторну цінність, красу та дари, дані Богом, і допомогти відкрити це суспільству. Вони ґрунтуються на переконанні, що кожна людина, навіть з великими порушеннями, є повноцінною, унікальною особою. Вона має такі ж права, що й інші люди: передусім, право бути любленою, визнаною й шанованою як особистість і право одержати допомогу, необхідну для її духовного та особистого розвитку.

Нам слід відкривати таїнство осіб з особливими потребами, допомагати проявляти дари, якими вони наділені. Неповносправність сама по собі не є даром – вона є великим стражданням. Осіб, які діткнені нею, люди дуже часто не розуміють, а навіть, хоч це і прикро стверджувати, відкидають, відштовхують. Але є даром те, що сховано всередині: вміння таких людей любити й приймати любов. Скільки вони страждають і все ж можуть бути такими щирими, радісними! Ці особи є даром також і тому, що вчать нас відкриватися до іншої людини і виходити їй назустріч у любові та готовності допомогти.

У цьому виходженні назустріч потребуючим особам ми наслідуюмо доброту самого Бога, який у своєму милосерді схиляється над хворим і нужденним, перетворюючи їхню недугу на джерело Своєї благодаті та благословення. Радість виникає зі споглядання того, як Господь бере те, що видається нам непотрібним, і використовує це, щоб дарувати нам Свою любов (пор. 1 Кор. 1, 27–29).

Бог однаково любить кожну людину, здорову чи неповносправну. Кожна людина, навіть найглибше вражена недугою, покликана поглиблювати своє життя в Ісусі, приймати Святі Таїнства і бути джерелом ласки й миру для світу, окремих спільнот і для всієї Церкви. Особи з особливими потребами, відчуваючи себе любленими, відкривають свої дари, які нам дуже потрібні в церковних громадах та в суспільстві загалом.

Особи з неповносправністю становлять значну частину населення будь-якої країни. То ж дуже правдоподібно, що такі люди знаходяться в багатьох християнських громадах або на території парафії. Ці особи послані до нас як носії особливої Божої благодаті і благословення. Важливо, щоб парафіяльна спільнота була здатна помітити їх і прийняти щирим серцем та розпростертими руками. Прийняття вірного з розумовими порушеннями як повноправного члена парафії не тільки зміцнює спільноту, а й стає проголошенням Євангелія, позаяк кожен із нас покликаний «приймати один одного, як і Христос прийняв нас» (Рим. 15, 7).

Особи з особливими потребами, здавалося б, чекають нашого служіння, але, без сумніву, вони також показують нам приклад справжнього безкорисливого євангельського служіння ближньому. Вони виконують особливу пророчу місію в Церкві через своєрідну євангелізацію. Ці люди є не тільки одержувачами Доброї Новини, а й проповідниками Євангелія власним життям.

Бог захотів проголосити себе особливим чином через людей з фізичною та розумовою неповносправністю, через їхню слабкість і простоту сердець. Завдяки служінню, яке чинять особи з особливими потребами, ми маємо нагоду зустріти через них самого Ісуса в Його добровільній слабкості та вбогості.

Їхня недуга, преображена Святим Духом, робить їх в Ісусі Христі місіонерами на простому інтуїтивному рівні, відображаючи Божу безпосередність і щирість до нас через справжні людські стосунки та цінності: довіру, дружбу, слухання, прийняття, радість і любов. У них своє завдання, не менш важливе: їхні шляхи серця допомагають руйнувати бар'єри страху, їхня вразливість і невинність сприяють винятковій атмосфері любові. А молитва людей з розумовою неповносправністю є особливо сильною: це молитва убогих, деколи без слів, на цю молитву Провидіння ніколи не промовчить, тому що Добрий Батько, передусім, дбає про вразливих і страждених своїх дітей, як запевняє нас Святе Писання: «Як до Всесильного ти звер-

нешся покiрно... i пiдведеш обличчя твоє до Бога. Помолишся до нього, i вiн тебе почує» (Йов 22, 23–27).

Особи з розумовою неповносправнiстю особливим чином умиють будувати Царство Боже. Вони терпеливi, бо життя поставило їм пiдвищенi вимоги, вони не вмиють приховувати своїх емоцiй i не роблять рiзницi мiж суспiльно важливими людьми i тими, хто такими не є. Як справжнi Божi дiти, вмиють покладатися на Господню волю i у всьому звiратися на Бога-Отця. Вони мають особливу здатнiсть приймати Божi благодатi та дiлитися ними.

Блаженний Иван Павло II, напевно, мав саме це на увазi, коли говорив про людей з особливими потребами: «Неповносправнi люди є безцiнним скарбом Церкви». Вiн звертався до них iз закликом: «Займiть своє мiсце в серцi Церкви».

Тож закликаю насамперед душпастирiв, богопосвячених осiб, членiв церковних братств i молитовних груп: не вiдвертайте свого обличчя вiд потребуючої людини! Вiдкрийте дверi храмiв, але ще ранiше – дверi свого серця перед духовним скарбом, який Господь дає нам у крихкiй посудинi немiчного тiла неповносправної людини. Огriйте цих осiб i їхнi родини своєю турботою, яка стане для них знаком Божої близькостi й любовi. Кожна парафiяльна спiльнота нехай стане родинним домом для убогих, неповносправних, потребуючих, щоб таким чином був прославлений Отець наш, що на небi (пор. Мт. 5, 16).

Висловлюю щире визнання i вдячнiсть усiм, хто об'являє материнське обличчя Церкви, турбуючись про хворих, немiчних, самотнiх, неповносправних, чи то в державних закладах, чи в благодiйних органiзацiях, чи в рамках парафiяльної спiльноти. Ваше служiння є найбільш переконливою проповiддю Євангелiя та виявом живої вiри. Нехай не полишає вас нiколи сила Святого Духа i наснага надалi творити добро цим нашим братам i сестрам!

Звертаюся до страждених i немiчних осiб словами Святiшого Отця Франциска, якi вiн нещодавно сказав пiд час своєї зустрiчi iз хворими i неповносправними у Римi: «Ваша присутнiсть, мовчазна, проте бiльш промовиста вiд багатьох слiв, ваша молитва, щоденне пожертвування ваших страждань в єднаннi iз стражданнями Розп'ятого Ісуса за спасiння свiту, сприйняття терпеливе, а навiть радiсне вашого стану, – усе це є духовним багатством, надбанням кожної християнської спiльноти. Не соромтеся бути цiнним скарбом Церкви!» (Аудiєнцiя 12 листопада 2013 року Божого).

Наприкінці огортаю всіх своєю молитвою і любов'ю у Христі, прикликаючи на вас щедре благословення із небес: «Благодать Господа нашого Ісуса Христа, і любов Бога-Отця, і причастя Святого Духа нехай буде з усіма вами!»

† СВЯТОСЛАВ

ПОСТАНОВИ СИНОДУ ЄПИСКОПІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Фрагменти

3. Щоб заохочувати до соціального служіння вірних УГКЦ та плекати в них дух жертвності й милосердя, проголосити в усій УГКЦ:

- а) неділю Блудного сина – Днем особливої опіки над в'язнями;
- б) М'ясопусну неділю – Днем соціального служіння та благодійності;
- в) відновлюючи традицію Суспільних днів, започатковану праведним митрополитом Андреем Шептицьким, дні між вказаними в попередніх пунктах неділями проголосити Соціальними днями і проводити в той час у парафіях відповідні просвітницькі й благодійні заходи;
- г) рекомендувати правлячим єпископам проводити у визначений ними час збори пожертв на соціальні ініціативи парафій та єпархій.

4. Затвердити Стратегію соціального служіння УГКЦ.

5. Задля кращої координації та розвитку соціального служіння в УГКЦ:

- а) створити у Патріаршій курії Відділ соціального служіння УГКЦ;
- б) просити Главу і Отця УГКЦ затвердити Положення про цей Відділ.

6. Доручити Відділу соціального служіння УГКЦ опрацювати Програму розвитку соціального служіння УГКЦ.

7. Доручити Відділу соціального служіння УГКЦ у співпраці з Патріаршою комісією у справах духовенства та Комісією кадрового забезпечення і керівництвом церковних навчальних установ, особливо семінарій, здійснити такі заходи:

- а) проаналізувати досвід викладання пасторального богослов'я та соціальної доктрини Церкви в навчальних закладах УГКЦ і подбати про вдосконалення програм із цих дисциплін відповідно до сучасних потреб;
- б) забезпечити студентам проходження практики із соціального служіння у місцевих організаціях «Карітасу» чи інших подібних церковних установах та організаціях;
- в) використовувати в навчальному процесі опрацьовані й видані структурами Патріаршої курії навчально-методичні матеріали щодо різних аспектів соціального служіння;
- г) розробити і впровадити навчальні програми підвищення кваліфікації для відповідальних за соціальне служіння, а також для всіх душпастирів;
- г) скеровувати студентів здобувати вищу освіту у сфері соціального служіння в навчальні заклади Католицької Церкви за кордоном.

8. У порядку денному кожного Синоду Єпископів УГКЦ передбачити розгляд визначених питань соціального служіння в УГКЦ.

+ СВЯТОСЛАВ
Верховний Архієпископ
Української Греко-Католицької Церкви

+ БОГДАН (Дзюрах),
Секретар Синоду Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ УГКЦ 2022 року

Соціальне служіння Церкви має своїм фундаментом та рушієм віру і виражає дияконійну природу Церкви, будучи частиною триєдиної місії Церкви: звіщати Добру новину (керигма), освячувати (літургія) та служити (дияконія).

Соціальне служіння – це діяльність, спрямована на розв’язання соціальних проблем та забезпечення соціальної справедливості, що охоплює весь спектр соціальної активності та включає в себе надання волонтерської допомоги, благодійництво та організовані форми надання соціальних послуг потребуючим особам і групам для забезпечення їх цілісного розвитку.

Ця Стратегія має на меті вказати вірянам УГКЦ основні напрямки зусиль задля розвитку спроможності нашої Церкви забезпечити гідну відповідь на наявні та прийдешні суспільні виклики і домогтися підвищення ролі нашої Церкви в поширенні християнських цінностей серед суспільства, громад, родин та осіб.

Стратегія соціального служіння УГКЦ має такі пріоритетні цілі:

- 1) Плекання духу жертовності та соціальної відповідальності.
- 2) Служіння на благо нужденних.
- 3) Інституційний розвиток та професіоналізація соціального служіння УГКЦ.

Стратегічна ціль 1. ПЛЕКАННЯ ДУХУ ЖЕРТОВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

1. Популяризація соціального служіння:

- 1) представлення та популяризація через медіа, фільми, статті, книжки соціального служіння УГКЦ з метою формування позитивної настанови та заохочення інших до соціального служіння;

2) поширення інформації про соціальне служіння УГКЦ, зокрема у вигляді практики проведення соціальних днів у парафіях зі свідченнями та презентаціями;

3) заохочення до соціального служіння через євангелізацію («Віра без діл мертва» [Як. 2,26]);

4) формування усвідомлення важливості соціального служіння в мирян, священників та єпископів і важливості їх особистого свідчення («Так нехай світить перед людьми ваше світло, щоб вони, бачивши ваші добрі діла, прославляли Отця вашого, що на небі» [Мт. 5, 16]).

2. Системний розвиток:

1) формування духу жертковності шляхом залучення вірних до планування соціального служіння;

2) з'ясування соціальних потреб і пріоритетів на парафіальному, єпархіяльному та загальноцерковному рівнях;

3) формування соціальної відповідальності шляхом залучення вірних до фінансової підтримки та безпосереднього здійснення соціального служіння;

4) розвиток парафіальної харитативної діяльності;

5) розвиток волонтерського руху;

6) поширення практики публічного звітування про здійснені заходи із соціального служіння (як на рівні парафій, так і на рівні єпархії і УГКЦ в цілому);

7) розвиток соціальної відповідальності бізнесу на місцевому та загальноцерковному рівнях;

8) пропагування соціального підприємництва;

9) вплив на формування державної політики в соціальній сфері;

10) забезпечення кадровими та матеріальними/фінансовими ресурсами діяльності із соціального служіння.

3. Завдання / Очікувані результати:

1) регулярне інформування церковних спільнот і суспільства про практики, проекти та програми соціального служіння УГКЦ;

2) збільшення обсягу та якості волонтерської діяльності в межах соціального служіння УГКЦ;

3) збільшення обсягів фінансових і матеріальних надходжень від благодійників;

4) збільшення кількості залучених соціально відповідальних бізнес-структур.

Стратегічна ціль № 2. СЛУЖІННЯ НА БЛАГО НУЖДЕНИХ

1. Системний розвиток служіння:

- 1) здійснення оцінки потреб у соціальних послугах та видів діяльності із соціального служіння в громадах (парафіях, єпархіях) на постійній/регулярній основі;
- 2) збільшення обсягу, якості та спектру соціального служіння УГКЦ;
- 3) формування стандартів послуг і видів діяльності;
- 4) підвищення кваліфікації, систематизація підготовки та мотивації осіб, які здійснюють соціальне служіння;
- 5) розвиток професійних послуг для забезпечення потреб соціально вразливих груп;
- 6) урізноманітнення джерел фінансування проєктів та видів діяльності із соціального служіння;
- 7) забезпечення кадрового складу для нових проєктів.

2. Представництво інтересів нужденних:

- 1) формування позиції УГКЦ з оцінки актуальних соціальних проблем, бачення шляхів їх вирішення в Україні та світі, механізмів їх лобювання;
- 2) формування політики і практики допомоги нужденним у родині, громаді, суспільстві та державі.

3. Завдання /Очікувані результати:

- 1) збільшення обсягу та покращення якості послуг і допомоги нужденним на місцевому та загальноцерковному рівнях;
- 2) запровадження нових послуг і видів допомоги / підтримки відповідно до потреб нужденних та викликів сьогодення;
- 3) стандартизація послуг і видів діяльності із соціального служіння УГКЦ;
- 4) розвиток послуг з індивідуального та групового представництва інтересів соціально вразливих груп населення на місцевому рівні;
- 5) промоція прийняття нових та/або внесення змін до наявних нормативних актів на національному, регіональному та місцевому рівнях, що регламентують забезпечення прав та потреб нужденним.

Стратегічна ціль № 3.
ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ
СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ УГКЦ

1. Визначення засад та принципів соціального служіння:

- 1) визначення пріоритетів у соціальному служінні УГКЦ, відповідно до зовнішніх викликів/можливостей, внутрішніх сильних сторін;
- 2) розроблення документів (програмні та методичні матеріали, кращі практики) щодо соціального служіння;
- 3) розвиток організаційної структури УГКЦ щодо забезпечення діяльності із соціального служіння;
- 4) розроблення планів для всіх структур (комісій, відділів) щодо їх діяльності у соціальному служінні;
- 5) розроблення стратегій щодо певних напрямків діяльності (ВПО, особи з інвалідністю, діти-сироти і т. п.);
- 6) забезпечення прозорості та звітності;
- 7) впровадження міжнародних (Карітас Інтернаціоналіс) стандартів менеджменту, процедур, організаційних процесів.

2. Координація діяльності:

- 1) збір інформації про проекти, послуги та види діяльності із соціального служіння;
- 2) належна оцінка та використання існуючого позитивного досвіду соціального служіння УГКЦ;
- 3) координація різних форм і напрямків соціального служіння різних структур та організацій на загальноцерковному та єпархіальному рівнях;
- 4) запровадження діяльності рад/комісій із представників різних організацій та проектів соціального служіння на єпархіальному рівні; призначення повноважної особи, відповідальної за координацію та моніторинг соціального служіння на єпархіальному рівні; призначення відповідальних за соціальне служіння в парафіях;
- 5) інтегрування дияконії в загальносуспільний простір шляхом активного залучення соціальних організацій та ініціатив УГКЦ до загальнонаціональних та місцевих платформ, коаліцій і форумів НУО та органів влади, котрі працюють у соціальній сфері;
- 6) створення інформаційних платформ з метою інформування про проекти, методології, технології, джерела фінансування, можливості підвищення кваліфікації тощо.

3. Професіоналізація:

1) системний підхід до формування кадрового ресурсу в проєктах соціального служіння УГКЦ; запровадження практики для семінаристів у Карітасах та інших організаціях;

2) організація навчання осіб, котрі залучені до соціального служіння; поширення практики вишколів для мирянських лідерів та волонтерів; налагодження співпраці з навчальними закладами щодо навчання і підвищення кваліфікації;

3) розвиток знань щодо забезпечення життєздатності організацій, проєктів та видів діяльності із соціального служіння; запровадження на постійній основі курсів підвищення кваліфікації священників, керівників організацій та проєктів, практичних працівників (соцпрацівників і робітників, соціальних педагогів, психологів тощо).

4. Завдання / Очікувані результати:

1) збір інформації та постійний облік видів діяльності, послуг, програм і проєктів із соціального служіння УГКЦ;

2) розробка, вдосконалення та систематизування стандартів, політик і процедур, що регламентують соціальне служіння УГКЦ;

3) забезпечення прозорості, підзвітності та дотримання міжнародних стандартів діяльності із соціального служіння із залученням практик міжнародних організацій (Карітас Інтернаціоналіс);

4) забезпечення діяльності відповідальних за розвиток соціального служіння УГКЦ осіб \ підрозділів \ відділів на національному, єпархіяльному та парафіяльному рівнях;

5) розвиток парафіяльних Карітасів та організованої діяльності із соціального служіння на парафіяльному рівні;

6) вдосконалення та забезпечення функціонування системи підготовки семінаристів, священників, керівників та працівників і мирян щодо розвитку соціального служіння;

7) функціонування національного вебресурсу з метою поширення інформації про соціальне служіння УГКЦ, управління та адміністрування проєктів і програм, обмін досвідом та підвищення кваліфікації тощо;

8) участь організацій, установ та представників УГКЦ у загальнонаціональних та місцевих платформах, коаліціях та форумах НУО та органів влади, професійних об'єднаннях котрі працюють у соціальній сфері.

ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ НА ПАТРІАРШОМУ/ВСЕЦЕРКОВНОМУ/ СИНОДАЛЬНОМУ РІВНІ:

1) Постійна допомога з боку Відділу соціального служіння УГКЦ Патріархові та Синодові Єпископів у координації та розвитку соціального служіння, представлення УГКЦ у різних соціальних заходах і діалогах.

2) Регулярне звітування Відділу соціального служіння УГКЦ Синодові Єпископів про стан справ у соціальному служінні.

3) Розвиток практики соціального служіння УГКЦ, ґрунтованої на документах Католицької Церкви та Синоду УГКЦ, зокрема на Стратегії соціального служіння УГКЦ.

4) Поширення матеріалів УГКЦ на тему соціального служіння.

5) Поглиблення співпраці між структурами УГКЦ (Карітас України, Комісія УГКЦ у справах родини та мирян, Комісія УГКЦ душпастирства в охороні здоров'я, Комісія УГКЦ у справах молоді, Департамент зовнішніх зв'язків УГКЦ в Україні, Відділ пенітенціарного душпастирства УГКЦ).

6) Продовження і поширення практики щорічних Форумів соціального служіння, регулярних спільних зустрічей із відповідальними в єпархіях за соціальне служіння задля обміну досвідом діяльності структур УГКЦ в Україні та за кордоном.

7) Проведення аналізу навчальних програм із соціального служіння в семінаріях та начальних закладах УГКЦ.

На регіональному/між'єпархіальному рівні:

1) Проведення конференцій та круглих столів (також міжконфесійних) на тему соціального служіння.

2) Проведення навчально-освітніх заходів, семінарів, тренінгів для духовенства та мирян на тему соціального служіння.

3) Плекання співпраці з релігійними, громадськими та державними організаціями в кожному регіоні.

4) Обговорення питання соціального служіння, співпраці та діалогу на регіональних чи митрополичих зустрічах єпископів УГКЦ.

5) Залучення місцевих єпископів УГКЦ до соціальних ініціатив Католицької Церкви.

На єпархіальному рівні:

- 1) Призначення осіб чи створення структур, відповідальних за соціальне служіння, якщо цього ще не зроблено.
- 2) Організування (періодичне) у програмах постійної формації духовенства сесій про різні напрямки та методи соціального служіння.
- 3) Нагадування з боку єпископа про щорічні соціальні заходи, особливо про Соціальні дні та День убогого, та участь у них.
- 4) Турбота єпархіальної структури про формацію спеціалістів із соціального служіння серед єпархіального духовенства та мирян.
- 5) Організування конференцій, круглих столів на соціальну тематику на території єпархії.
- 6) Підтримка і розвиток співпраці з релігійними, громадськими та державними організаціями в кожній єпархії.

На парафіальному рівні:

- 1) Призначення одного із членів парафіальної пасторальної ради відповідальним за координацію соціального служіння, якщо цього ще не зроблено.
- 2) Запровадження пасторального планування соціального служіння в парафії.
- 3) Заохочення з боку парафії вірян до участі в різних заходах з нагоди Соціальних днів та пропонування інших практик соціального служіння впродовж року.
- 4) Запрошення з боку парафії представників різних соціальних ініціатив із презентаціями-свідченнями.
- 5) Турбота парафії про формацію спеціалістів із соціального служіння серед парафіян.
- 6) Формування в парафії парафіального Карітасу – харитативної спільноти, яка працює на постійній основі.
- 7) Якщо є можливість, організування соціальних заходів у співпраці з іншими парафіями, релігійними, громадськими та державними організаціями.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

На патріаршому/всецерковному/синодальному рівні:

- 1) Обізнаність вірних УГКЦ із соціальним служінням УГКЦ.

2) Поінформованість представників інших конфесій, які діють на території, де проживають вірні УГКЦ, про соціальне служіння УГКЦ.

3) Поінформованість представників громадських організацій та ініціатив, які діють на території, де проживають вірні УГКЦ, про соціальне служіння УГКЦ.

4) Поінформованість представників органів влади та державних організацій, які діють на території, де проживають вірні УГКЦ, про соціальне служіння УГКЦ.

5) Запровадження практик соціального служіння (зокрема в День убогого, в неділю Блудного сина – День особливої опіки над в'язнями; у М'ясопустну неділю – День соціального служіння і благодійності та в Соціальні дні проводяться відповідні просвітницькі й благодійні заходи тощо), поширених в усій Церкві.

5) Налагодження доброї співпраці з Папською радою для сприяння цілісному розвитку людини.

6) Членство УГКЦ в Каритасі Інтернаціоналіс та Каритасі Європи.

На регіональному/між'єпархіальному рівні:

1) Участь УГКЦ у роботі Комісії соціального служіння Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій та громадських рад щодо співпраці ВРЦіРО з міністерствами (Україна).

2) Активна діяльність мережі Каритасу, оснований на церковній мережі.

3) Присутність представника в Соціальній комісії / Каритасі в тих країнах, у яких єпископи УГКЦ є членами місцевих Католицьких єпископських конференцій.

4) Плекання співпраці в соціальному служінні з усіма церковними та громадськими ініціативами на територіях, де діє наша Церква.

5) Проведення регіональних зустрічей, присвячених обміну досвідом та опрацюванню програми розвитку соціального служіння (Форуми соціального служіння).

6) Визначення пріоритетів і принципів соціального служіння в регіоні.

7) Створення моделі реалізації соціального служіння в певному регіоні.

На єпархіальному рівні

- 1) Наявність у кожній єпархії особи та/або структури, відповідальної за активізацію і координацію соціального служіння.
- 2) Співпраця осіб та структур, відповідальних за соціальне служіння, із Відділом соціального служіння та іншими структурами на патріаршому рівні.
- 3) Обізнаність єпархіального духовенства із Стратегією соціального служіння та поінформованість про соціальне служіння в єпархії та в УГКЦ.
- 4) Проведення та координація в єпархії Соціальних днів.
- 5) Щорічна підготовка з боку єпархії свого плану соціальних заходів молитовного, навчально-освітнього та суспільного характеру.

На парафіяльному рівні

- 1) Наявність у парафіяльній пасторальній раді призначеної особи, відповідальної за координацію соціального служіння.
- 2) Співпраця особи, відповідальної за координацію соціального служіння в парафії, співпрацює із структурами/особами на єпархіальному рівні.
- 3) Здійснення щорічного пасторального планування соціального служіння в парафії.
- 4) Організування в парафії різних заходів (зокрема з нагоди Соціальних днів) та пропонування інших практик соціального служіння впродовж року.
- 5) Наявність у парафії харитативної спільноти – парафіяльного Карітасу.
- 6) Організування заходів соціального служіння у співпраці з іншими релігійними, громадськими та державними організаціями.

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ УГКЦ

ПЛАН ТА ІНДИКАТОРИ РОЗВИТКУ

На патріаршому / всецерковному / синодальному рівні:

1. Вірні УГКЦ знають про соціальне служіння УГКЦ.
2. Представники інших конфесій, які діють там, де знаходяться вірні УГКЦ, поінформовані про соціальне служіння УГКЦ.
3. Представники громадських організацій та ініціатив, які діють там, де знаходяться вірні УГКЦ, поінформовані про соціальне служіння УГКЦ.
4. Представники органів влади та державних організацій, які діють там, де знаходяться вірні УГКЦ, поінформовані про соціальне служіння УГКЦ.
5. Практики соціального служіння (наприклад, Соціальні дні перед початком Великого посту), поширені в цілій Церкві.
6. Добра співпраця з Папською радою для сприяння цілісному розвитку людини.
7. Членство в *Caritas Internationalis* та *Caritas Europa*.

На регіональному / міжепархіальному рівні:

1. Продовжується активна участь УГКЦ у роботі Комісії соціального служіння Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій та Громадських Рад по співпраці ВРЦіРО з Міністерствами (Україна).
2. Активно діє мережа Карітасу України.
3. Де наші Єпископи є членами місцевих Католицьких Єпископських Конференцій, маємо представника в Соціальній комісії / Карітасі.
4. Плекається співпраця в соціальному служінні з усіма церковними та громадськими ініціативами на територіях, де діє наша Церква.
5. Визначено пріоритети та принципи соціального служіння в регіоні.
6. Створені моделі реалізації соціального служіння в даному регіоні.

На єпархіяльному рівні:

1. Кожна єпархія має особу або й структуру, відповідальну за активізацію та координацію соціального служіння.
2. Ефективно діючі особи та структури, відповідальні за соціальне служіння, співпрацюють з Відділом соціального служіння структурами на патріаршому рівні.
3. Єпархіяльне духовенство ознайомлене з посинодальним посланням «Служіння ближньому – Дияконія – в житті УГКЦ», Стратегією розвитку соціального служіння та добре поінформоване про соціальне служіння в єпархії та в УГКЦ.
4. Соціальні дні проводяться та координуються в цілій єпархії.
5. Щороку Єпархія приготує свій план соціальних заходів молитовного, навчально-освітнього та суспільного характеру.

На парафіяльному рівні:

1. В парафіяльній пасторальній раді є особа, призначена бути відповідальною за координацію соціального служіння.
2. Дана особа співпрацює з структурами/особами на єпархіяльному рівні.
3. Здійснюється щорічне пасторальне планування соціального служіння на парафії.
4. Парафія організовує різні заходи з нагоди *Соціальних днів* та пропонує інші практики соціального служіння впродовж року.
5. В парафії існує харитативна спільнота – парафіяльний Карітас.
6. Організуються заходи соціального служіння у співпраці з іншими релігійними, громадськими та державними організаціями.

Кроки та терміни впровадження

На патріаршому / всецерковному / синодальному рівні:

1. Відділ соціального служіння УГКЦ постійно допомагає Патріархові та Синоду Єпископів УГКЦ в координації та розвитку соціального служіння, представляє УГКЦ в різних соціальних заходах.
2. Відділ соціального служіння УГКЦ регулярно звітує Синодові Єпископів про стан справ в соціальному служінні.

3. Розвивається практика соціального служіння УГКЦ базована на документах Католицької Церкви та Синоду УГКЦ, зокрема на *Стратегії розвитку соціального служіння УГКЦ та синодальному посланні «Служіння ближньому – Дияконія – в житті УГКЦ»* (2016 рік).

4. Поширюються видання нашої Церкви на тему соціального служіння.

5. Поглиблюються співпраця та взаємовідносини між існуючим структурами УГКЦ (*Карітас України, Комісія УГКЦ у справах родини, Комісія УГКЦ душпастирства в охороні здоров'я, Комісія УГКЦ у справах молоді, Комісія УГКЦ «Справедливість і мир», Департаментом зовнішніх зв'язків УГКЦ в Україні, Відділом пенітенціарного душ пастирства УГКЦ*).

6. Продовжується і поширюється практика щорічних спільних зустрічей з єпархіальними відповідальними за соціальне служіння задля обміну досвідом діяльності структур УГКЦ в Україні та за кордоном.

7. Проводиться аналіз навчальних програм з соціального служіння в Семінаріях та Вищих Начальних Зкладах УГКЦ (у співпраці а Патріаршою Комісією для Духовенства).

На регіональному / міжєпархіальному рівні:

1. Проводяться конференції та круглі столи (також міжконфесійні) на тему соціального служіння.

2. Навчально-освітні заходи, семінари, тренінги для духовенства та мирян з соціального служіння.

3. Плекається співпраця з релігійними, громадськими та державними організаціями в кожному регіоні.

4. На регіональних чи митрополичих зустрічах Єпископів УГКЦ періодично обговорюються питання соціального служіння, співпраці та діалогу.

5. Наші єпископи задіяні в соціальних ініціативах Католицької Церкви в даному регіоні.

На єпархіальному рівні:

1. Де ще не зроблено, призначені особи чи створені структури, які відповідають за соціальне служіння.

2. В програмах постійної формації духовенства періодично організуються сесії про різні напрямки та методи соціального служіння.

3. Єпископ нагадує про щорічні соціальні заходи, особливо про *Соціальні дні* та подає відповідний матеріал, виготовлений для цього.

4. Єпархіяльна структура дбає про формуцію спеціалістів з соціального служіння серед єпархіяльного духовенства та вірних.

5. Організуються конференції, круглі столи з соціальної тематики на території Єпархії.

6. Підтримується і розвивається співпраця з релігійними, громадськими та державними організаціями в кожній єпархії.

На парафіяльному рівні:

1. Де ще не зроблено, в парафіяльній пасторальній раді призначають особу, відповідальну за координацію соціального служіння.

2. Запровадити пасторальне планування соціального служіння на парафії.

3. Парафія заохочує вірних до участі в різних заходах з нагоди *Соціальних днів* та пропонує інші практики соціального служіння впродовж року.

4. Парафія запрошує з презентаціями-свідченнями різні соціальні ініціативи.

5. Парафія дбає про формуцію спеціалістів з соціального служіння серед вірних.

6. В парафії формується постійно діюча харитативна спільнота – парафіяльний Карітас.

7. В міру можливостей та ресурсів організовуються заходи у співпраці з іншими парафіями, релігійними, громадськими та державними організаціями.

КАЛЕНДАР СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

Січень

- 1 січня** Всесвітній день миру (*World Day of Peace*) / День молитви про мир
- 11 січня** Міжнародний день «Дякую» (*International Thank You Day*)
- 20 січня** День солідарності з дітьми вулиці
- 21 січня** День обіймів (*World Hug Day*)
- Неділя про Блудного сина День особливої опіки над в'язнями
- Соціальні дні в УГКЦ
- Неділя про Страшний суд День соціального служіння та благодійності

Лютий

- 4 лютого** Всесвітній день боротьби проти раку
- 11 лютого** Всесвітній день хворого (*World Day of the Sick*). Відзначається від 1993 року. Заснований 13 травня 1992 р. за ініціативою св. Івана Павла II, який визначив завдання цього дня: «...Дати відчутти співробітникам численних медичних організацій, віруючим, всьому громадянському суспільству необхідність забезпечення найкращого догляду за хворими і немічними та полегшення їхніх страждань». Саме цього дня в місті Лурд (Франція) відбулося об'явлення Богородиці.
- 15 лютого** Всесвітній день онкохворої дитини (*International Childhood Cancer Day*)
- 17 лютого** День спонтанного прояву доброти (*Random Act of Kindness Day*)
- 20 лютого** Всесвітній день соціальної справедливості (*World Day of Social Justice*)
- 22 лютого** Міжнародний день підтримки жертв злочинів

Березень

- 8 березня** Міжнародний жіночий день
- 21 березня** Міжнародний день боротьби за ліквідацію расової дискримінації
- 21 березня** Міжнародний день людей з синдромом Дауна
- 24 березня** Всесвітній день боротьби з туберкульозом

25 березня Міжнародний день пам'яті жертв рабства та работоргівлі

Третій вівторок березня Всесвітній день соціальної роботи

Квітень

2 квітня Всесвітній день розповсюдження інформації про аутизм (*International Autism Awareness Day*)

7 квітня Всесвітній день здоров'я (*World Health Day*)

26 квітня Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій та катастроф (*International Day Commemorating Victims of Radiation Accidents and Catastrophes*) / День Чорнобильської аварії

Неділя Розслабленого День хворого

Травень

1 травня У Католицькій Церкві – празник св. Йосифа, робітника, покровителя трудівників

Цей день установив (1955) папа Пій XII, відповідаючи на знаки часу й підкреслюючи важливість людської праці та присутність Ісуса Христа і Церкви серед робітничого світу. І сьогодні треба свідчити «Євангеліє праці», про яке говорив св. Іван Павло II в Енцикліці «З праці своєї». В апостольському листі «Опікун Спасителя» він наголошував, що всі трудівники запрошені наслідувати приклад цього «праведного чоловіка». Досвід св. Йосифа певним чином відбивається у житті кожної трудящої людини. Хоча чесна праця може бути різною, однак вона завжди спрямована на те, щоб задовольнити певну людську потребу і служити людині.

5 травня Міжнародний день боротьби за права людей з інвалідністю

8 травня Всесвітній день Червоного Хреста (*World Red Cross Day*)

8-9 травня Дні примирення, присвячені пам'яті жертв II Світової війни

Друга неділя травня День Матері

12 травня Всесвітній день медичних сестер (*International Nurses Day*)

15 травня День сім'ї (*International Family Day*)

Третя неділя травня Всесвітній день пам'яті людей, померлих від СНІДу (*World AIDS Day*)

- 19 травня** Міжнародний день боротьби з гепатитами (*World Hepatitis Day*)
- 21 травня** Всесвітній день культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку (*World Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development*)
- 31 травня** Всесвітній день без тютюну (*World No-Tobacco Day*)

Червень

- 1 червня** Міжнародний день захисту дітей (*International Child Protection Day*)
- 4 червня** Міжнародний день безневинних дітей – жертв агресії (*International Day of Innocent Children Victims of Aggression*)
- 5 червня** Всесвітній день навколишнього середовища (*World Environment Day*)
- 14 червня** Всесвітній день донора (*World Blood Donor Day*)
- Третя неділя червня Всесвітній день батька (*International Father's Day*)
- В Україні День батька відзначають в третю неділю вересня.
- Остання неділя червня День молоді України (*National Youth Day*)
- 22 червня** День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні (*Day of Sorrow and Remembrance of War Victims in Ukraine*)
- 26 червня** Міжнародний день боротьби зі зловживанням наркотиками та їх незаконним обігом (*International Day against Drug Abuse and Illicit Trafficking*)

Серпень

- 12 серпня** Міжнародний день молоді
- 23 серпня** Міжнародний день пам'яті жертв работоргівлі та її ліквідації

Вересень

- 10 вересня** Всесвітній день запобігання самогубствам (*World Suicide Prevention Day*)
- 14 вересня** Всесвітній екологічний День Бога-Творця
- Третя неділя вересня День батька в Україні
- Четверта неділя вересня Міжнародний день глухих (*International Deaf Day*)
- 21 вересня** Міжнародний день миру (*International Day of Peace*)
- Остання неділя вересня Всесвітній день мігранта та біженця (у

Католицькій Церкві; започаткований 1915 року папою Бенедиктом XV)

Окремо 20 червня міжнародна спільнота відзначає Всесвітній день біженців (започаткований рішенням Генеральної асамблеї ООН з 2001 року). Міжнародний день мігранта припадає на 18 грудня (за пропозицією Генеральної асамблеї ООН від 2000 року).

30 вересня День усиновлення в Україні (День святих мучениць Віри, Надії, Любові та їхньої матері Софії)

Жовтень

1 жовтня Міжнародний день людей похилого віку

2 жовтня Міжнародний день ненасильства

Відзначається в день народження Магатми Ганді – лідера руху за незалежність Індії та основоположника стратегії ненасильства.

5 жовтня / Перша неділя жовтня **Всесвітній день учителя**
(*World Teachers' Day*)

Друга субота жовтня Всесвітній день хоспісної та паліативної допомоги

10 жовтня Всесвітній день психічного здоров'я

12 жовтня Міжнародний день зі зменшення небезпеки стихійних лих

15 жовтня Міжнародний день білої тростини / День людей з вадами зору (*White Cane Safety Day*)

15 жовтня Всесвітній день обізнаності про пренатальні і перинатальні втрати / День пам'яті дітей, які померли під час вагітності чи невдовзі після народження (в УГКЦ)¹

17 жовтня Міжнародний день боротьби за ліквідацію бідності

24 жовтня День Організації Об'єднаних Націй (ООН)

Листопад

Першасуботалистопада Всесвітній день чоловіків (*Men's World Day*)

Перша неділя листопада День працівника соціальної сфери України

9 листопада Міжнародний день протидії фашизму, расизму та антисемітизму

¹ Матеріали можна знайти за посиланням: <https://drive.google.com/drive/folders/1InserQcOKPjGBixL0D6RtoXlVkgHJlCf>, а також у бібліотеці сайту «Соціальне служіння УГКЦ» (<http://social.ugcc.org.ua/>).

9 листопада День української писемності та мови / Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва

10 листопада Всесвітній день молоді

10 листопада Всесвітній день науки задля миру та розвитку

Друга неділя листопада День молитви за сиріт

13 листопада Всесвітній день доброти (*World Kindness Day*)

13 листопада Всесвітній день незрячих (*International Day of the Blind*)

16 листопада Міжнародний день толерантності

20 листопада Всесвітній день дитини

Третій четвер листопада Міжнародний день відмови від куріння

Третя неділя листопада Всесвітній день пам'яті жертв дорожніх аварій (*World Day of Remembrance for Road Traffic Victims*)

Четверта субота листопада День пам'яті жертв голодоморів

Передостання неділя листопада Всесвітній день убогих (встановлений Папою Франциском у 2016 році)

25 листопада Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства над жінками

Грудень

1 грудня Всесвітній День боротьби зі СНІДом / День солідарності з ВІЛ-позитивними та хворими на СНІД

2 грудня Міжнародний день боротьби за ліквідацію рабства

3 грудня Міжнародний день людей з інвалідністю

5 грудня Міжнародний день добровольців / День волонтера (*International Volunteer Day for Economic and Social Development*)

Друга неділя грудня День благодійності та благодійника в Україні

10 грудня Міжнародний день прав людини (*Human Rights Day*)

14 грудня День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС

17 грудня Міжнародний день проти насилля над особами, які займаються проституцією

18 грудня Міжнародний день мігранта

Неділя перед Різдвом День мігранта в УГКЦ

19 грудня Міжнародний день допомоги бідним

20 грудня Міжнародний день людської солідарності

ПРОПОЗИЦІЇ НА СОЦІАЛЬНІ ДНІ

Презентації, проповіді, свідчення про потребу соціального служіння в парафіяльній спільноті (євангелізувати про служіння)

- **Виконуючи рішення Синоду єпископів УГКЦ**, заохочувати до соціального служіння вірних УГКЦ та плекати в них дух жертковності й милосердя такими заходами:
 - а) в неділю Блудного сина – День особливої опіки над в'язнями;
 - б) в М'ясопусну неділю – День соціального служіння та благодійності;
 - в) дні між вказаними вище неділями проголосити Соціальними днями і проводити в той час у парафіях відповідні просвітницькі й благодійні заходи;
 - г) проводити збори пожертв на соціальні ініціативи парафії та єпархії.
- Ознайомити вірних з Посинодальним посланням «Служіння ближньому – Дияконія – в житті УГКЦ»².
- Ознайомити вірних з актуальним папським посланням на День бідних, а також із Посланням Блаженнішого з нагоди Дня соціального служіння та благодійності³.
- Використати для проповіді матеріали програми «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом» щодо соціального служіння («Допоміжні матеріали»⁴).

² Див. за посиланням: http://news.ugcc.ua/documents/sluzh%D0%86nnya_blizhnomu__diyakon%D0%86ya__v_zhitt%D0%86_ugkts_77861.html

³ Див. за посиланням: http://news.ugcc.ua/documents/zvernennya_z_nagodi_dnya_sots%D1%96alnogo_sluzh%D1%96nnya_ta_blagod%D1%96ynost%D1%96_v_ugkts_72865.html

⁴ Див. за посиланням: <http://eeparchy.com/wp-content/uploads/2016/02/Vibrant-Parishes-Guide-ukr.pdf>

- Використати матеріали Посібника для організації соціального служіння у парафіях «Любов'ю служить один одному»⁵.
- Запрошувати представників різних соціальних ініціатив до парафії для свідчень-презентацій (різних напрямків діяльності Карітасу, в'язничних капеланів, спільноти «Віра і світло» тощо).
- Проведення в ці дві неділі тематичних катехитичних занять про служіння ближньому в катехитичних школах.
- Перегляд фільмів у припарафіяльних спільнотах (зокрема молодіжних) про соціальне служіння УГКЦ:
 - Соціальне служіння УГКЦ⁶;
 - Слово Блаженнішого Святослава на Форумі «Соціальне служіння УГКЦ»⁷.

Виявлення соціальних потреб. Визначення сфер та методів діяльності.

- **У парафіяльній спільноті обговорити різні кола відповідальності і солідарності:**
 - 1) наша парафія / **наш мікрорайон чи наше місто;**
 - 2) наша єпархія, митрополія / **наша країна;**
 - 3) УГКЦ у світі, Католицька Церква, інші християнські спільноти / світова спільнота (особливо у випадках раптової потреби).
- **Провести пасторальне планування соціального служіння (із залученням мирян), беручи до уваги ці кола відповідальності та солідарності (Див. Посібник з Пасторального планування⁸).**

⁵ Див. за посиланням: <http://stjosaphateparchy.com/wp-content/uploads/2018/02/1.%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%81-Social-Service-Ukr..pdf>

⁶ Див. за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=vZQxsIqFfGE>

⁷ Див. за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=-vd1ESay_rM

⁸ Див. за посиланням: https://drive.google.com/file/d/0B84AXQc_xceOclwaTBGNm4zbUk/view

Перелік книг:

1. Практичний poradnik для парафіян «Управління Божими дарами».

Про християнський спосіб життя;

2. Посібник з пасторального планування «Жива парафія – місце зустрічі з Живим Христом».

3. Активізація парафіяльного соціального служіння: збірка ідей для практичної діяльності.

Збірка вміщує понад 15 ідей для активізації парафіяльного соціального служіння, практично втілених у парафіяльних спільнотах та парафіяльних Карітасах УГКЦ в Україні. Вона буде корисною кожному, хто цікавиться активізацією служіння в парафії та соціальною діяльністю загалом.

4. Посібник «Глуха людина і Церква. Впровадження до пасторальної праці».

Метою видання є впровадження в проблему глухоти, формулювання основних аспектів пасторальної праці з цією групою, а також озвучення стереотипів, що перешкоджають активнішій участі глухих у житті спільноти Церкви.

5. Наставництво крок за кроком: посібник для небайдужих дорослих.

Посібник адресовано людям, небайдужим до дітей, які залишилися без опіки своїх батьків та близьких, і виховуються в державних установах. Книга покликана познайомити всіх зацікавлених осіб із наставництвом як із формою взаємодії з дитиною, яка виховується в державному закладі, а також допомогти підготувати юну особу до самостійного життя після виходу з інтернату за допомогою навчальних програм, розроблених з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей.

¹ За цим Qr кодом ви можете завантажити посібники для покращення соціального служіння.

6. Практичний poradник душпастиря у служінні особам з розумовою неповносправністю.

Мета poradника – ознайомити ширше коло священнослужителів та вірних з наявними програмами для людей з особливими потребами. Це сприяє їхній соціальній інтеграції та адаптації в Церкві й у суспільстві. Адже саме люди з особливими потребами є нашими вчителями дружби, любові та простоти життя. Вони – особливе місце зустрічі з Богом, який обіцяв свою присутність з ними й у них. Церковна громада покликана допомагати кожному знайти своє місце в Церкві, відчувати власну гідність та віднайти в собі дари для служіння в цій спільноті. Це означає також повноправну участь осіб з особливими потребами в усьому житті Церкви.

7. Посібник «Я потребую тебе...» Практичний poradник у служінні дітям, які позбавлені батьківської опіки.

У poradнику висвітлено проблематику сирітства в Україні, подані важливі поради для розуміння тих, хто росте без сім'ї, та ключі до відкриття сердець дітей, які мають проблеми з поведінкою, з відчуттям щастя, любові, захищеності. Також тут ви знайдете історії з життя, які допоможуть вирішити ту чи іншу проблематичну ситуацію. Книжка стане добрим poradником для душпастирів, лідерів парохіяльних спільнот чи організацій, наставників, а також сімей, які зацікавлені в усиновленні, та для всіх, кому небайдужа доля дітей, позбавлених батьківської опіки.

8. Посібник по роботі з волонтерами.

Посібник створено у співпраці з Відділом соціального служіння УГКЦ в рамках проекту «Створення соціальних центрів для нарощення потенціалу осіб і громад, які постраждали внаслідок конфлікту в Україні, у сфері подолання труднощів та самозахисту», що впроваджується Міжнародним благодійним фондом «Карітас України» за підтримки Карітас Німеччини, Федерального міністерства економічного розвитку і співпраці Німеччини (BMZ) та EU Aid Volunteers.

9. Електронна версія посібника «Любов'ю служить один одному».

Міжнародний благодійний фонд
«Карітас України»

ЛЮБОВ'Ю СЛУЖІТЬ ОДИН ОДНОМУ

Посібник з організації соціального служіння у громадах

Редактор та упорядник
о. Андрій НАГІРНЯК

Редакційна група
*о. Володимир ЧОРНИЙ, о. Ігор КОЗАНКЕВИЧ,
о. Андрій СИНЕЙКО, о. Василь КОЛОДЧИН,
Ірина МАКСИМЕНКО, Григорій СЕЛЕЩУК,
Ксенія БУХАНЕЦЬ, Марта СЮСЬКО*

*Переклад з англійської
Галини ГЛОДЗЬ*

Редактор
Ірина ГОЛОТА

Художник
Ольга ШИНГУР

Препрес
Роман ГЕРА

МБФ Карітас України
<http://caritas.ua/>
e-mail: secretary@caritas.ua

Видавництво «Логос»
пл. Музейна 1, 79000 Львів
email: rhera@ugcc.org.ua
Львів • 2024
Наклад 500 прим.